

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HPDZ)

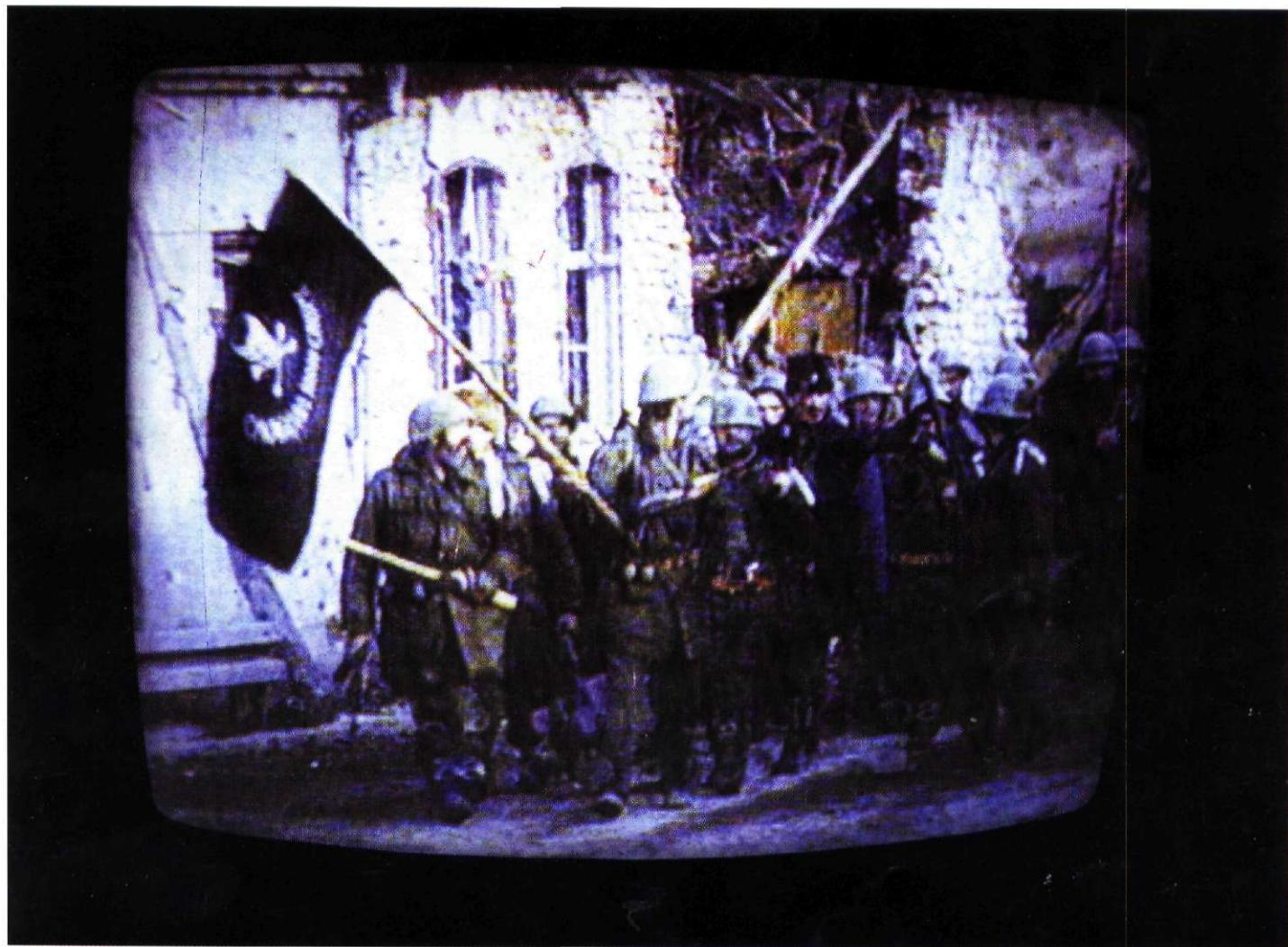
ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

GODINA IX. - STUDENI 1999. - CIJENA 10 KN

BROJ

92

**Preneseni posmrtni ostatci Ante Brune Bušića (1939.-1978.) •
Peti sabor u riječi i slici • Osmi kongres Internacionalne
asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma •
Dokumenti, sjećanja, svjedočenja**

ISKORAK U BUDUĆNOST

Po treći put su mi politički uznici prislonili teret obveza: da budem na čelu HDPZ-a i iduće dvije godine. Hoću li uspjeti dočekati sljedeći Sabor, koji bi trebao biti 2001. godine? To će ovisiti o milosti Onoga, u čijoj je ruci svaki naš dan. Svjesna sam da se povjerenje mora opravdati, pa javno obećavam da ću upotrijebiti sve snage i sposobnosti, da postignem svaki cilj kojim bi se osigurala što veća korist u svakom pogledu brige za boljitet svih naših bivših uznika.

Nu, mislim da će, zajedno sa mnom, poduprijeti nastojanja i ispuniti vaša očekivanja i ostali dužnostnici čelnosti HDPZ, kojima ste dali povjerenje. Osjećam da se mogu pouzdati u izabrane dopredsjednike. Neki su više puta bili na toj častnoj dužnosti, pa im i nije novo što im je činiti. Nadzorni odbor je spreman nadzirati rad i materijalno poslovanje, što jamči da ne ćemo doći u raskorak sa zakonom.

Kako se naše Društvo, hvala Bogu, ne pomlađuje, nu svaki dan nas bliži prelasku u smiraj vječnosti, moramo težiti da ti dani budu ispunjeni mirom i materijalnom sigurnošću.

Nastojat ću, uz pomoć Vijeća HDPZ-a, privoljeti Vladu i određena ministarstva da ispune svoje obaveze koje je odredio Sabor RH glede prava za bivše političke zatvorenike. Nadam se da Hrvatska izlazi iz materijalnih posljedica rata. Očekujem da Vlada, ulaskom u treći milenij ispunji svoj dug po rješenjima naknade za dane robije. Ipak, molim za razumijevanje, jer će i dalje ići uhodanim redom, što znači od najstarijih prema mlađima. Udovice imaju prednost pred djecom, nasljednicima prava za umrle roditelje.

A što vam još mogu obećati?! Pa vi dobro znate da sam je samo jedna od vas i da me taru iste brige i nevolje. Ali, moram vas zamoliti, dragi politički uznici, jer sad još imamo veliki zadatak i veliku odgovornost - kome prigodom izbora dati svoj glas. Ne zaboravite da je naše mjesto uz stranke koje su u srži državotvorne, kojima nije u interesu položaj pojedinaca nego sreća i sigurnost Hrvatske.

Kaja Pereković

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSEDJNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Mato Marčinko, Višnja Sever,
Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3
tel: 01/46 55 301, fax: 01/46 55 279

LEKTOR
Mario Bilić

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 10 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 120 kn
za inozemstvo: Europa 240 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 480 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 30101-678-75868
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/46 55 301,
radnim danom od 11-13 sati.
***

ISSN 1331-4688

***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

***

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Slika na naslovnoj stranici:
Ulazak srpske vojske u Vukovar,
18. studenoga 1991.

Slika na posljednjoj stranici:
Vincenzo Maria Coronelli:
Le Royaume de Dalmacie
(Paris, oko 1700.)

ZAHVALA

U povodu trećeg izbora za predsjednicu HDPZ-a, primila
sam brojne usmene i pismene čestitke, među kojima posebno
ističem čestitku ministra za rad i socijalnu skrb, mr. Jose Škare.
Svima se ovim putem iskreno zahvaljujem.

Vaša Kaja Pereković.

LOVORIKE PORAZA?

Sredinom 1991. tadašnji je jugoslavenski ministar vanjskih poslova, Budimir Lončar, podrijetlom inače Hrvat, izjavio kako se protivi osamostaljenju Hrvatske, jer da bi neovisna hrvatska država bila *tempiranom bombom u srcu Europe*. Hrvatsko se političko vodstvo, srećom, nije uplašilo te prijetnje, nego je - možda i hrabrije i odlučnije nego što je izvorno kanilo - zgrabilo prvu prigodu za stvaranje neovisne države. Oprezni i *dalekovidni mudraci* ostali su na repu događaja.

Kad je početkom 1993. krenula Maslenička akcija, iz zapadnih su medija nagovijestene sankcije protiv Hrvatske. Neke se strane diplomatske dušobrižnike moglo vidjeti zajapurene od bijesa, jer je podhvati izveden bez njihova dopuštenja. U proljeće 1994. raspravljaljao se o uvođenju nove nacionalne valute. Hajku u stranim priopćivalima združno su podupirali brojni domaći političari, zapojeno se zgražajući nad *kunom* i tvrdeći kako ćemo time sami sebe izopćiti iz uljuđenog svijeta. *Kuna* se na to, hvala Bogu, nije obazirala. U džepove je ne trpaju samo oni koji su je branili, nego i oni kojima se *gadila*.

U doba *Bljeska* i *Oluje* opet nam se prijetilo sankcijama. Iz ministarstva vanjskih poslova jedne europske države posve nediplomatski su pitali, provodi li to Hrvatska *Endlosung* (konačno rješenje) srpskog pitanja, hotimice koristeći riječ koja nužno izaziva asocijacije na holokaust. Unatoč prijetnjama, pothvat je bar u najvećoj mjeri uspješno dovršen. Moglo se i više, da se uklapalo u planove. Ovako je prijetnja iskoristena kao zgodan izgovor.

U svakom slučaju, zagovornici podvijanja šije opet su ostali kratkih rukava. Ipak, iz toga nisu ništa naučili. Kad je, malo potom, predložena promjena naziva parlamenta u Hrvatski državni sabor, opet su se na stražnje noge propeli *kooperativci*, teoretičari straha: državni se sabor ne smije nazvati Državnim saborom, jer da je tako bilo samo u neka mračna vremena. *Much ado about nothing*: pa i ako nema značenje koje mu pripada, sabor danas nosi ime koje mu pristaje.

U svemu ovom samo je jedna pouka: onaj koji je spremjan kapitulirati, uvijek će kapitulirati. Za nj druga mogućnost ne postoji, on sam izabrao je predaju i poraz. Na činjenici poraza ništa ne mijenja ako ga se nazove pobedom: poraz ostaje porazom i onda kad ga se obilježava talambasima i lovovrim grančicama. Samo onaj koji ne bježi od borbe može uspjeti, samo on zaslužuje poštovanje i u slučaju da podlegne. Jer, on je branio svoje dostojanstvo, znajući gdje je granica ispod koje se ne smije ići.

Možda će budući povjesničari suditi drugačije, ali se nama-prosječno neupućenima - danas čini kako u Hrvatskoj postoji jasna razdjelnica između vremena pobjeda i vremena poraza. Dok smo bili u ofenzivi, dok smo pokazivali otpor, ubirali smo plodove. Onog trenutka kad smo počeli popuštati, kad smo pokazali kompleks manje vrijednosti, kad smo se počeli sramiti obrane nacionalnih interesa, počinje se nizati poniženje za poniženjem. I onda, kao povrijeđena mlada, reagiramo emotivno, prkoseći i onomu čemu se ne treba ili ne može prkositi. I tako provociramo nove prijetnje i nove ucjene: uvijek novi zahtjevi bivaju sve teži, a mi uvijek sve spremnije potpisujemo sve što se na stol stavi, naivno, reklo bi se *balkanski*, vjerujući da potpis ništa ne znači, da se preuzete obvezne mogu izigrati. Do kada?

Tomislav JONJIĆ •

IZ SADRŽAJA:

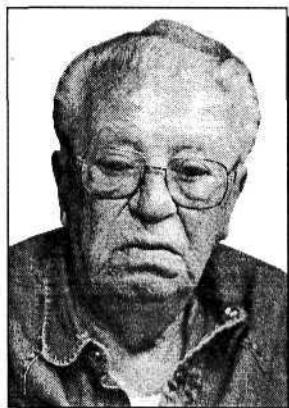
LUSTRACIJA KAO NUŽNOST	3
Dr. Darko GAŠPAROVIĆ	
PRENESENİ POSMRTNI OSTATCI ANTE BRUNA BUŠIĆA (1939.-1978).	4
Kaja PEREKOVIC	
BRUNO BUŠIĆ S NAMA JE!	5
Dinko JONJIĆ	
METAFIZIKA MASONSTVA (III).	8
Dr. Ivan MUŽIĆ	
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA Grgur VII. (12.).	11
Tomislav HERES	
ZA BALKANSKU SOVJETSKU FEDERACIJU!.	13
Tomislav JONJIĆ	
IMA LI OPTUŽENI PRAVO NA OBRANU?	16
Carl Gustaf STRÖHM	
V. SABOR HDPZ-a U RIJEČI I SLICI	18
Andrija VUČEMIL	
VIII. KONGRES INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE BIVŠIH POLITIČKIH UZNika I ŽRTAVA KOMUNIZMA	24
Andrija VUČEMIL & Jure KNEZOVIĆ	
PISMA IZ ISTRE	34
Blaž PILJUH	
TREBA ZABILJEŽITI SJEĆANJA POLITIČKIH UZNika	36
Andrija VUČEMIL	
STRADANJA HRVATA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI	373
Stjepan DOLENEC	
POPIS PALIH ZA HRVATSku 1941.-1945. (IV.)	39
S. BRAJDIC I V. POSEDEL	
ZBOG IDEALA SLOBODNE HRVATSKE VINKOVAČKI GIMNAZIJALCI SUĐENI 1947.	43
Dr. Zlatko POSAVAC	
ZATVORSKE USPOMENE (II).	46
Vlado HAJNIĆ	
IZ USPOMENA JEDNOGA HRVATSKOG ROBIJAŠA (XX.).	48
Augustin TOMLINOVIĆ SAMAC	
OD PETRINJE I DRAVOGRADA DO PROLOM ŠUME (II).	49
T. NIKOLIĆ	
A. HIVZI BJELEVAC /1886.-1972./	52
Mirsad BAKŠIĆ	
SLAVKO RADIČEVIĆ: ROBIJAŠEVi ZAPISi	54
Dr. sc. Leopoldina BANAŠ	
STIPO SLIPAC: BILI SU ZABORAVLJENI	55
Prof. Martin UDovićić	
ŽIVIO JE ZA HRVATSku	56
Mato MARČINKO	

VOJKA JELIĆ I HRVATSKI KNIN

U hrvatskom je tisku uglavnom nezapažen ostao razgovor Vojina Jelića, objavljen u *Feral Tribuneu* od 18. listopada 1999., pod bombastičnim naslovom: *Knin više ne postoji!* Nakon odulje šutnje Jelić je očitio potrebnim zakukati, jer da grada Knina više nema: nastupilo je "postupno, ali temeljito poseljačenje" odnosno "opća atmosfera svojevrsnog pogreba humanizma i civilizacije". S nostalgijom se Vojka prisjeća vremena kad su "uoci Drugoga svjetskog rata podno kninskih zidina živjeli u strašnom siromaštvu ljudi koje su gradski trgovci i gospoda pogrdno nazivali Ciganima, a bili su u velikoj većini Hrvati".

To su bila vremena! Toj su hrvatskoj sirotinji, u eri tobožnjeg procvata humanizma i renesanse, "gradski trgovci i gospoda" bacali, valjda mrvice i okrajke, rugajući se s njima i sileći ih na iseljavanje. Jer, Hrvat je smio biti samo sluga, prosjak, u najboljem slučaju težak. Nismo bili dovoljno pametni, da bismo postali šumarima, oružnicima, listonošama, učiteljima, službenicima! Demografski podaci pokazuju kako je hrvatski živalj u Kninu i okolini tijekom prve i druge Jugoslavije desetkovani. Krvavi interludij zbio se pod talijansko-četničkom kapom tijekom svjetskog rata. Tako je provedeno etničko čišćenje, koje jedva zaostaje za onim provedenim pod vodstvom *generalisa* Mladića & Co.

Ali, za humanista Vojku Jelića, tek je *Olujom* nastupilo "poseljačenje". Ne štedi on, istina, ni Moću Đujića, ali kako su po njemu, svi kninski i okolni Srbi bili partizani, puno ga više boli NDH. Jer, ustaše su doveli Talijani (o četničko-fašističkoj sprezi ni riječi!), a "svi znamo daje u NDH provoden genocid". To je aksiom, to ne potrebuje dokaza, to bez ikakve ografe može - valjda kao znanstvenik, povjesničar? - izjaviti književnik, koji je istupio iz "Društva književnika", jer mu tamo, "poslje pompoznog dočeka Vinka Nikolića", nije bilo mjesto. Uzgred, ako nas pamćenje ne vara, kad je pompozno dočekan Miloš Cmijanski, Vojka Jelić nije demonstrativno napustio tadašnji jugoslavenski književnički savez, niti se oglasio prosvjedom. Eh, kad laže koza, ne laže rog... (J. O.) D

ZADAH OCVALOG VARALICE

Razglabajući veleumno o hrvatskoj književnosti, Andriću i Maku Dizdaru u *Hrvatskom obzoru* (br. 235/V. od 9. listopada 1999.), brkati je "književnik i političar", koji se najčešće odaziva na ime Ivan Aralica, priznao da je Mak Dizdar "za života izrazio želju da bude domicilnim u hrvatskoj književnosti". Međutim, kaže naš dobroćudni brko, bilo je to "u vrijeme kad nije postojala ni bošnjačka nacija, ni bošnjačka književnost, kojima on i po rođenju i po onom što je pisao pripada".

Stoga Maka Dizdara, po Aralici, ne bi trebalo uvrštavati u hrvatsku književnost, nego toga književnika i njegovo djelo treba prepustiti u međuvremeno nastaloj i "službeno priznatoj" bošnjačkoj naciji i bošnjačkoj književnosti. Inzistirati na Makovoj želji da bude hrvatskim piscem, bilo bi - kaže brkati učo s naslovom akademika - "posesivno", a takvu posesivnost "iskazuju nezrele, nehumanizirane, imperijalizmom zalužene (!) nacionalne misli".

Po čemu to Mak Dizdar prirodno pripada bošnjaštvu, a ne bi prirodno pripadao hrvatstvu? Po tome što nije katolik? Zar su samo katolici Hrvati? Ili možda zbog orientalizama jeziku? Nema li toga više u Andriću, a njega bi Aralica htio u hrvatsku književnost (ija bih, bar onoliko koliko je to sam Andrić htio!), iako je izabrao srpsvo? Zar nam Alija Isaković, Adil Zulfikarpašić i Alija Izetbegović mogu odrediti tko jest, a tko nije hrvatski književnik? Nije li se za Makova života moglo deklarirati i "neopredijeljenim" (a upravo su se zahuktavale pripovijesti o bošnjaštvu), ali je Dizdar znao gdje mu je mjesto?

U hrvatskoj književnosti, u hrvatskom narodu, u Hrvatskoj.

Kad bismo prihvatali mjerilo koje zagovara naš "akademik" (pozivajući se dirljivo na "snošljivost" i protiveći se "nacionalnoj posesivnosti"), odrekli bismo se ne samo Dizdara. Odrekli bismo se islamske sastavnice u hrvatskoj kulturi i baštini, odrekli bismo se prevažnoga dijela nacionalne povijesti i identiteta, odrekli bismo se Ademage Mešića, Džaferbega Kulenovića, Alije Nametka i svih onih Muhamedović sljedbenika, koji se osjećaju i osjećaju se Hrvatima. Odrekli bismo se Bosne, hrvatske Bosne.

A to ne ćemo, pa ni za ljubav kojekakvim akademicima, aralicama i varalicama. Oni su svoje mjesto u povijesti osigurali - imajući se zbog čega sramiti. (T. J.)

JESMO LI DUŽNI ONIMA KOJI NAS PLAČAJU?

Kakvi sudovi, takva i država. Malo je studenata prava kojima se ta maksima nije urezala u pamet. Da bez kvalitetnih sudova nema pravne i prosperitetne države, jasno je i posljednjemu. A nema kvalitetnih sudova bez kvalitetnih sudaca. Osim osobnog poštenja i marljivosti, sudac mora biti izobražen i — neovisan. O sudačkoj se neovisnosti stalno govori, o njoj bruji tzv. neovisni tisak, koji ne će oklijevati optužiti izvršnu vlast da pokušava podvrgnuti sudstvo. Zanimljivo je, da se govori samo o tom obliku ovisnosti. Kao da drugi nije moguć.

Predsjednik sudačke udruge, Vladimir Gredelj, sudac koji je u javnosti eksponiran više nego što sudcu priliči, u razgovoru za zagrebački *Nacional* opovrgnuo je tvrdnje da su Sjedinjene Države sudačkoj udruzi dale 20.000 dolara. Ne, SAD su darovale 100.000 USD. Razumije se da veleposlanik Montgomery u tome iznenadnom napadaju velikodušnosti nije tražio protuuslugu, razumije se da protučinidba nije stipulirana ugovorom. Ali, zar time sudačkoj udruzi i njezinim članovima nije nametnuta moralna obveza? Zar se ne će osjećati dužnima? A ako se osjećaju dužnima, jesu li neovisni? Ali, o tome u Hrvatskoj uglavnom nitko ne vodi računa, iako je i u petparačkim priručnicima o djelovanju državne propagande i obavještajne službe zapisano, da je najdjelotvornije vrbovanje ono koje kod zavrbovanoga stvara unutarnji osjećaj dužnosti, moralne obveze. Tomu služe stipendije i studijska putovanja, darovnice i pohvalnice... (M.N.) •

LUSTRACIJA KAO NUZDNOST

Qmnođcem se danas govori i raspravlja, *pro et contra*, često žučno i samouvjereno, a da se točno ni ne zna meritum stvari. Čini se da je tomu tako i s famoznim lustracijskim zakonom, oko koga se u posljednje vrijeme ponovno lome kopinja i raspiruju strasti. Riječ je, doista, o vrlo osjetljivu pitanju, pak bi baš stoga valjalo govoriti razložno i argumentirano, trezvene glave a bez uskovitlanih emocija, ukrakto: *sine ira et studio*. Isto se tako, međutim, čini očitim da je to onima koji su, osobno ili uvjerenjem, dakle eksplisitno ili implicitno, upleteni u problem i njegove uzroke i posljedice, nemoguće. Budući da ne pripadam ni jednim drugima, smatram potrebitim pokušati promotriti i promisliti problem s objektivna stajališta (koliko je to, dakako, uopće, ostvarivo).

Lustracija latinski je pojam koji je u starih Rimljana značio 'čišćenje od grijeha, ispitivanje savjesti' (vidi u: Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, MH, 1978.). Odmah je razvidno da značenjski stoji u svezi s helenskim pojmom katarze, samo što katarza pripada etičkom, odnosno poetološkom pojmovniku, a lustracija pravnom. U drevnoj atenskoj demokraciji i republikanskom Rimu najčešći je pravni posljedak lustracije bio ostracizam: izgon iz polisa/države ljudi, za koje se smatralo da bi se mogli nametnuti za tirane ili pak na koji drugi način ugroziti poredak i institucije države, ali i građanske slobode. Glasoviti su primjeri autostracizam Edipov u Sofokla, i doživotno progonstvo pjesnika. Ovidija u Tebi na Crnome moru od cara Augusta. Ostarcizam se, kao mjera zaprečivanja pretpostavljena čina ili kazna za već počinjeno djelo, primjenjivao i kasnije, kroz cijelu povijest (dovoljno je zaviriti u Shakespearove tragedije i kraljevske kronike od *Kralja Leara* pa dalje), da bi u 20. stoljeću često bio zlorabljen kao sredstvo manipulacije totalitarne vlasti u odmazdi nad političkim protivnicima i nepodobnicima.

Već je iz ovoga kratka povijesnog uvida vidljivo koliko su problem i njegovo rješavanje delikatni. U praktičnoj provedbi, naime, lustracija može biti te-

Piše:

Dr. Darko GAŠPAROVIĆ

meljnjim čišćenjem društvene zajednice od onih koji se o njezine temeljne zakone i etičke norme posebno teško ogriješi, no isto tako i opasnim sredstvom manipulacije, kojim u ime pravde nedodirljiva vlast nanosi najveću nepravdu za nju nepočudnu pojedincu. U hrvatskome je slučaju sve dodatno usložnjeno krucijalnim argumentom koji se iznosi protiv lustracije, i to s neporecivom težinom: da bi njezino ozakonjenje i dosljedna provedba dovela u pitanje pomirbu dvaju povijesno i politički nepomirljivo antagoniziranih ideologija, a upravo je pomirba - znano je i dokazano - postala *conditio sine qua non* oslobođenju domovine i uspostavi neovisne i suverene hrvatske države.

Ključno je, dakle, pitanje, prije svih drugih, ovo: mogu li se pomiriti pomirba i lustracija, tako da prva ne onemogući drugu, a druga ukine prvu? Jednostavno kazano: dokida li pomirba, već po sebi, samu ideju lustracije, i ne bi li uvedena i provedena lustracija, *eo ipso*, negirala pomirbu, ili pak u praktičnome smislu dovela do nepremostivih teškoća u njezinu promicanju? U odgovor na ovo teško pitanje moguće je, čini nam se, ući jedino pomirenjem u dubinske slojeve psihologije grijeha, zločina, spoznaje i pokajanja. A bezuvjetna je pri tom pretpostavka prelaženje crte isključivosti slijepo ideoološke indoktrinacije koja, i kad dođe do neizbjježna zida priznanja vlastitih zločina, govori, otprilike, ovako: 'Jest, bilo je i na našoj strani nehumanih postupaka (kakav eufemizam za zločin nad čovjekom i čovječnšću!), ali bio je to samo odgovor na zlodjela druge strane, a u ostalom u revolucionarnim vremenima takve su stvari neizbjježne, zapravo normalne.'

Valja, napokon, kazati i ustvrditi golu istinu, koja stoji nad svim tim i sličnim političkim (i politikantskim) opravdanjima: zločin je zločin, uvijek i svugdje počinjen u konkretnoj i individualnoj situaciji, s počiniteljima koji imaju svoje ime, što,

naravno, ne abolira intelektualne začetnike i ideoološke poticatelje. Zato svi oni koji s jedne strane umanjuju zločine, a s druge ih niječu, bez obzira na sve argumeante s onu stranu istine, etike i moralu, jesu zastupnici laži i zla. A upravo su oni, bježeći od lustracijskog zakona kao vrag od tamjana, prenositelji nečiste savjesti i u našem vremenu. Što bi, naime, imalo značiti da je sada za lustraciju prekasno? Čak i po ljudskim zakonima, zločini protiv čovječnosti i zločin genocida nikad ne zastarijevaju, a Božji je zakon tu izričit:

"Krv brata tvoga iz zemlje k meni viće. Stoga budi proklet na zemlji koja je rastvorila usta da proguta s ruke tvoje krv brata tvoga! (*Postanak*, 4, 10-11).

Ali dalje kaže nam Božja riječ:

"Nego tko ubije Kajina, sedmerostruka osveta na njemu će se izvršiti". I Jahve stavi znak na Kajina, da ga tko, našavši ga, ne ubije." (ibid., 15).

Arhetipsko bratoubojstvo neprestance se, kao i drugdje, događalo i ponavljalo na zemlji hrvatskoj. Da bi prestalo, da se nikad više ne bi dogodilo, nužno je prije svega očišćenje u srcu i pokajanje. Kao da svi, zaista, zaboravimo središnju poruku koju nam uputi Sveti Otac prigodom prvoga apostolskog pohoda Hrvatskoj: "**Oprostite i tražite oprost!**" Nu, ta se riječ ne može izbrisati, ona stoji kao stijena stamena, u njoj je, da parafraziramo Isusa, u problemu kojim se bavimo, sav Zakon i proroci. Jednostavno, čisto kao suza, a opet najteže: da bismo mogli oprostiti sami moramo tražiti oprost za svoje grijehu i propuste, da bismo se pomirili s drugim, najprije se moramo pomiriti sa samim sobom, i dok nema saveza s vlastitom savješću, nema i ne može biti niti saveza s bližnjim.

Zato je u biti lustracijski zakon samo izvanjski vid duboko unutarnjeg, bolna procesa samopročišćenja i pokajanja. Od individualne samosvijesti uspinje se on do kolektivne spoznaje, da se u budućnost ne može ući bez podvlačenja crte ispod vlastite savjesti, i daje, jedino tim činom, moguće osvojiti prostor nove slobode.

Ne učini li to ljudski zakon, učinit će Bog, kojemu je sve moguće. •

PRENESENI POSMRTNI OSTATCI ANTE BRUNA BUŠIĆA (1939.-1978.)

Prijenos u Domovinu posmrtnih ostataka svih Hrvata ubijenih zločinačkom srjakomunističkom rukom, jedna je od važnih zadaća Hrvatskoga društva političkih zatvorenika. Posljednjih su mjeseci neki od naših supatnika našli smrću u Domovini. Među njima se 16. listopada 1999., na 21. obljetnicu umorstva, našao i pok. Ante Bruno Bušić (Vinjani Donji kod Imotskog, 1939. - Pariz, 1978.). Počasnu stražu uz njegov lijes držali su njegovi kolege i zatvorski supatnici, članovi našeg društva. Uz niz drugih govornika, nad odrom se nazočnima obratila i predsjednica HDPZ-a sljedećim rječima:

"Poštovana obitelji, gospodo izaslanice Predsjednika Republike, nazočni prijatelji i vi, bivši politički uznici!

Evo nas ovde, da s dubokim poštovanjem i velikom zahvalnošću ispratimo zemne ostatke čovjeka koji je dokazao kako se voli Hrvatska. On, naš Bruno, bio je velik u mislima i odlučan u podhvalima. Njegova djela dokazala su snagu i veličinu čovjeka koji je odlučno tragaо za istinom, koji je prkosio vremenu laži. Radi toga što nije mogao, radi toga što nije htio prihvati laži, već kao srednjoškolac, u 7. razredu gimnazije, zajedno s još trojicom kolega, buntovno slavi 10. travnja, dan kad je, nakon dugih stoljeća rođena Hrvatska. Izbog toga su isključeni iz svih škola u Jugoslaviji. Bruno je tek 1958. nastavio školu, a 1959. opet je uhićen, pa tek 1960. maturira. Zatim je upisao studij na Ekonomskom fakultetu i diplomirao 1964. Kratko je zaposlen u poduzeću "Geoistraživanje", a od 1965. radi u Institutu za historiju radničkog pokreta i vrlo je blizak suradnik dr. Franji Tuđmanu.

Bruno je ponovno uhićen 1966. i osuđen na kaznu zatvora. Tada prvi put odlazi u iseljeništvo.

Na poticaj dr. Tuđmana, Bruno se vraća u zemlju i nastavlja raditi u Institutu gdje prikuplja povijesnu gradu o stvarnom broju žrtava u Jasenovcu. Bruno je jedan od urednika Hrvatskog književnog lista. Potkraj 1969. dobiva stipendiju za studij političke ekonomije i sociologije, te odlazi u Pariz. U jeku Hrvatskog proljeća vraća se u Zagreb

Piše:

Kaja PEREKOVIC

1971., sudjeluje u uređivanju Hrvatskoga tjednika, i biva uhićen u poznatim događajima studentskog bunda.

Nakon izrečene presude odlazi na izdržavanje kazne u Staru Gradišku, a iz zatvora izlazi 1973. Bruno je svjesno širio istinu i prkosio nametnutom režimu. Upravo zbog toga su ga u Dubrovniku, pred očima "milicije", protivnici probuđenog hrvatskog nacionalnog ponosa, gotovo do smrti izudarali. Zaposlenje ne može dobiti, pa se ponovno odlučuje krenuti u emigraciju. U Londonu sudjeluje u uređivanju Nove Hrvatske. Zbog izrazite nacionalne borbe već je 1977. na II. Saboru, izabran u Hrvatsko narodno vijeće. Uporno preskače sve zapreke kad je riječ o Hrvatskoj. Odlučno ispunjava sve zadaće da bi svijetu pokazao i dokazao patnje hrvatskoga naroda pod komunističkom samovlasti. Postaje predvodnikom hrvatskih buntovnika, branitelja pravde i istine.

Bruno je u iseljeništvu gotovo neprestance na putu. Tako je u listopadu 1978., umatoč upozorenju prijatelja, stigao u Pariz.

I ondje su ga mučki ubili. Mislili su krvnici i plaćene ubojice, ako likvidiraju njega, da će ubiti i ideju, ali tu su se prevarili. Brunin duh, obogaćen prijateljskom i poslovnom suradnjom s dr. Tuđmanom u povijesnom institutu, taj nemirni duh mladog Brune stope kipio iz njegove buntovne naravi, očeličenje na robiji za Hrvatsku. On uporno pronosi ideju nacionalne pomirbe djece ustaša i partizana, što je potvrđeno u našem Domovinskom ratu, kao jedina poluga za spas i obnovu Hrvatske.

Zbog toga, naš dragi Bruno, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika iskazuje hvalu na primjeru kako se voli Hrvatska. Hvala ti na tvojoj zakletvi što potvrди svojim životom. I reče pjesnik Tomićić:

Hrvatska, majko ostavljena,
Svuda te nosim u svom srcu
kao ružu i kao trn.

Dragi Bruno, tvoja smrt i život usprkos, i danas su trn u oku onima koji ne žele hrvatsku Državu. Hvala ti Bruno što si bio jedan od nas. Počivaj u miru u njezdima hrvatske grude koju si toliko volio!

Mučeniku Bruni Bušiću

Slavko ČAMBA

Vračaš se nazaj u Hrvacko svojo Bruno naš dragi ljubavi čiste.

Vračaš se u škatule s tuđe tuđine na mirogojsko počivalište!

S Tebe govori Tvoje življenje.
mladost vu boju i vu tegobe.
Životni pot -jedno trpljenje
spomeni žoki vu se teskobe!

Dok Ti je bilo vu duše mračno
dok Te je naganjal udbaški straj.
Hrvacka Ti je bila vraštvo
- spovedalnica i koje kaj!

Iskal si ono kaj denes imamo
zato si bil Tite kriv.

Sperom vu ruke za svoje pravo
i zato nesi smel biti živ??!

Počivaj mirno pod svojom grudom
zvezdana kruna rasprte tajne.

Fala Ti za se kaj si vojeval
za slobodo svoje DOMAJE! •

BRUNO BUŠIĆ S NAMA JE!

Hoteći lučiti idole od idealja, jednom sam - čini mi se u *Vjesniku* - napisao da je veličina Bruna Bušića u mitu koji se stvorio oko njegova imena, a kojemu je tragični svršetak u Parizu samo pogodovao. Počestno naciji mrtvi više vrijede od živih.

Pariz 1970: Festival pjesme i plesa "sa senzacionalnom izvedbom Brune Bušića."

Poruka je trebala glasiti: Bruno nije bio ljevičar, usprkos kapi koju je nosio (i podrugljivo je nazivao "kamilavkom", rugajući se i Marianni i šajkači, simbolima vojska i država koje nisu bile sklone Hrvatskoj); Bruno nije "patentirao" ono što je u zaglavku imalo glasilo Maksa Luburića ("Drina"), slogu ustaša i partizana (niti je to htio), jer je prve držao tvorcima države, a druge njezinim rušiteljima. Prve je, dakle, divinizirao, svim promašajima usprkos, druge prezirao. Che Guevara nije bio simbol, a njegova kapa mu je trebala kao "ulaznica" među kineske sveučilištarce na Sorbonni, koji su i za Brunovih pariških dana manifestirali bezgraničnu odanost Maou i latinskoameričkom pustolovu.

Bilo je, dakle, potrebno uočiti i istaknuti razliku ustaša i partizana, jer su prvi htjeli Hrvatsku, te je i ostvarili, a drugi su ginuli da bi Hrvatska umrla, i na njezinim ruševinama bila obnovljena toliko voljena Jugoslavija. Radikalni zaključak, ipak, ne bi bio točan: nisu svi partizani bili antihrvati, no svi pokušaji "antifašista" da ih učine "hrvatskim partizanima" ostaju samo pokušajima.

Nemam razloga ni sada mijenjati izrečeno stanovište.

Piše:

Dinko JONJIĆ

Stoga se stidim - i u Tvoje ime? - krokodilskih suza govornika, koji Te nisu poznavali, te su najvjerojatnije osuđivali Tvoje ustaštvo, a koji su se 16. listopada tako zdušno trsili svoju borbu i žrtvu povezati s Tvojom borbom. Otužno je bilo gledati i slušati one koji su o Tebi govorili, a nisu Te znali. Malčice je čudno, da su o Tebi i Tvomu životnom putu više znali i govorili oni koje Te nisu poznavali, niti su Tvoj put slijedili. Postrance su stajali svi oni koji su o Tebi mogli više reći. S obzirom na to, ni Vice nije trebao biti iznimkom.

Sprovod su Ti, dragi prijatelju, "okitili" i oni koji su znali i vjerovali u to, da bar dvojica od trojice sudaca "direktno idu u pakao". A ni takav sud, ni takvi sudci za Tebe (i ne samo za Tebe) nisu potrebni: takvom razbojniku (vokabular je njihov!) samokresom treba okončati život i tako ukloniti još jednu prepreku na putu Jugoslavije u "svijetlu budućnost". Tako su i postupili.

Sve je, dakle, oko Tvojog pogreba laž: Ti nisi bio njihov "ponos" i "put", kako se uoči Mirogoja i na njemu govorilo. Svima njima Hrvatska je Božja kazna, koju moraju trpjeti. To je *locum communis* Tvoga životnog okruženja, bez obzira na to što se danas uz talambase govor i piše.

Ali, čitateljima će možda biti zanimljiviji dio redarstvenog zapisnika od 7. listopada 1957., koji je sastavio (i nečitko potpisao) policijski djelatnik u Makarskoj. Riječ je o sukusu Brunova iskaza u policijskoj postaji, a ovdje se objavljuje prvi put. Bruna je, naime, UDB-a pozvala u Makarsku, ali se on nije odazvao. Takav postupak on, prema policijskim zabilješkama, obrazlaže:

- "Ja nisam bio dužan doći na poziv, jer momentalno nisam napravio nikakvo krivično djelo (...) a niti sam dužan doći".

Bruna su htjeli navesti da dode u policijsku postaju kako bi ga kompromitirali, ali on rezolutno odgovara:

- "Nisam htio dolaziti, jer ne mislim biti špijun. Ne želim prisluškivati bilo čije razgovore, a to je uostalom i nemoralno. (...) Ne želim biti špijun i održavati tajne sastanke u bilo kojem pogledu i to neću, i zato mi ne možete ništa".

Bruno Bušić u svibnju 1976.

Kad se izjalovio pokušaj da se Bruna pretvori u konfidenta, koji bi po naputcima UDB-e okupljaо istomišljenike i njihova raznmišljanja dojavljivao policiji, policijac zabilješku završava rezigniranim riječima:

"Jednom riječju bio je toliko držak da se s njim uopšte nije dalo razgovarati. Kad sam mu na kraju rekao da mi imamo i drugog lijeka za ovakve, odgovorio je 'Radite što vas je volja'. S njim se neće ništa postići, jer je okorjeli neprijatelj. Iako mlad, sumnjam da će se popraviti."

Na čast Ti, dragi prijatelju, služi što se nisi popravio. Bruno Bušić s nama je!

Nad odrom Bruna Bušića

Piše:

Zdenko LOZO

Moja je sreća da sam u moru banalnih pronašao jednog tragičnog. Jezikom oporim, u još uvijek oporim vremenima, može se jedino opisati veličina smisla, trajanja i žrtve, sustolnika velikaša Panteona, hrvatskog trajanja - Bruna Ante Bušića.

Huda mu sudba odredi gorčinu od samog rođenja one za Hrvatsku zlosretne 1939. Sanjar i zaljubljenik Hrvatske - vrijedne njezinih ljepota, zaustavljen je hitcem mržnje usred jedne svjetske metropole, koja se već dugo hvasta svojim slobodarskim vrijednostima.

Planeri surovog zločina dobro su odabrali svoju žrtvu, no uhvatili su u onu istu zamku toliko puta u povijesti očitovanu.

Moćni će Neron s porugom i okrutnim iživljavanjem prirediti konac nepoznatomu galilejskom ribaru, no iznad Petrovih kostiju, iz njegova groba izniknu jedna od velebnijih Gradevina čovječanstva, a sljedbenici tih zasada prenesoče zasadne svoje civilizacije na veći dio kugle zemaljske. Paradoks je to vječite borbe sile i duha, tame i svjetla, svjetla koje jednom malom krijesnicom razbijaju more tame.

U pravo vrijeme, duh će Bruna Bušića osnažiti tada probudjelu hrvatsku mladež, nakon godina karađordevske metle, čizme i kundaka.

Idealisti i sanjari, golobradi mladići i hrabre djevojke tog doba, konca 70-tih, sve poletnje pale kriješnice i plamičići pomalo bujuju od Zagreba i Splita do Sarajeva i Tomislavgrada.

Zbijeni uz frekvencije Radio Vatikana i Radio Londona u studentskim sobičcima zagrebačkog sveučilišta, s nevjericom smo primali i širili vijest nadajući se potajno da je ipak u igri Udbino podmetanje.

I onda vještinom mogućeg; kroz crkvena okupljanja, športske priredbe, razne manifestacije i tribine, jasno dajemo na znanje krvavim zločincima da duh Bruna Bušića i tolikih hrvatskih vitezova utjelovljen biva u nama i da počinju priprave za konačan obračun i lom okova.

Bistrička hodočašća, dva puta na godinu, svaki puta sve brojnija, mnoštvo od preko 40 tisuća mladih sliveno u rijeku od Prvostolnice do Marije Bistrice u ponoćnoj hodnji, na bdijenje uoči NEK-a '84., katedralne mise i studentski vjeronauci: Palmotićevo, Kaptol, Frankopanska..., pa onda nezaboravne slike začuđenih lica starijih stanovnika Zagreba, ne samo na onaj nezaboravni Uskrs '85., kad je nakon poraza Partizana bujica potekla iz Maksimira prema Jelačić-placu, ruesći pred sobom barikade Udbinih pasa i njihovih oklopjenih Land Rovera. Iz tisuća mladih grla odzvanja Vlaškom i Maksimirom: Sretan Uskrs!

Tribine u SKUC-u i onaj pokisli izgled monstruma Blaževića koji se razočarava u "sustav vaspitanja". Baklja se brzo prenosu u

"crveni" Split i na utakmici Hajduk - Zvezda, čuvarama titotravije ledi se krv u žilama, moćna Udba na teškim je kušnjama. Duh Bruna Bušića i braće njegove mučeničke utjelovljenje u nama!

Onima koji se budu studioznije bavili djelom Bruna Bušića, učinit će se razvidnim da u njemu nema znanstvene minucioznosti, da nema velikih političkih odluka i uspjeha, no jedno će morati priznati, a to je ubojitost njegova pera od kojeg je tako silno drhtao moćni KOS i njegova sluškinja UDB-a.

Štef Sučić pjevajući božićne pjesme onoga crnog Božića '71. usred mučilišta i pakla krvave UDB-e u Petrinjskoj ulici u Zagrebu.

"Sinoć sam se ispeo na prozor. Bili smo trojica na zapadnoj strani zatvora i naše su se sjene ocrtavale na zatamnjenoj površini suprotnog zida. Sjene su bile naša jedina viđenja i javke. Izmjenili smo pozdrave, a onda je Badnja noć nalegla na zatvorsku tmicu..."

Nema više drhtaja u noći jer nisi slab, nisi sam, ima nas još...

Iz ove muke, iz ovog pakla, rada se Hrvatska; bolno, krvavo, u grču, ali je rođena i pomalo raste...

Ovaj duh je prepoznala ona mladost što slike Splita '91. učini neizbrisivima. Tako smo došli do Josipa prvog, pa Mate jednog, drugog i trećeg. Taje, Migila i Nevena, Sokola Imotskog, čiji duh vidjeh suznim očima usred Vukovara u istoj onoj noći Brunova smrira na Mirogoju, a sutra na poljanama Najvjednijih krilo mu slomljeno nađao.

Rajko ga nije poznavao, niti djelo njegovo previše bi zanimljivo njegovoj djetinjoj duši, ali pod konspirativnim imenom Bruno oduži se i uzoru.

Bilježeci slikopisom i riječu svečani postroj i prisegu 1. gardijske brigade HVO, koja će slavno pronijeti slavno ime svojeg zaštitnika, zapisao sam da će ovi mladići ponosno kročiti stopama svojih očeva i djeđova, da će svoj stijeg svojom krvlju natopiti, ali da će na kraju tako ga svetog zadjenuti na slavoluk svoje pobjede.

Prodoše oni pakao Kupresa, prvi, i slast pobjede Kupresa drugi put.

Svojih 114 neumrlih vitezova Bušić će poslijе ostati važnom karikom lanca hrvatske oružane sile, koja će od Kupreških Vrata preko polja Livanjskog i surovih njegovih planina, smrtonosno zagrliti Nemanu pobješnjelu i preko njezina leša donijeti ključeve od gradova Knina, Bihaća i Banove Luke.

Da taj lanac, voljom moćnika Sviljeta ne bi zaustavljen, hladna bi se voda Drina pila, u njoj vidale rane, i na njoj utvrđivale mede svjetova i civilizacija...

Bruno nije sada jedino duhom s nama - suprotiva svemu - sada mu možemo u praskozorje na razgovor, ali ovaj put tu, u zemlji hrvatskoj, na Mirogoju, u Aleju onih s kojima duhom i poletom bi jedno, velikoj generacijskoj razlici uzprkos.

Bruno Bušić, sanjar i živa žrtva Hrvatske, koju i mi živi njegovi sljedbenici još uvijek sanjamo, s nama je !

Ono mi je Zemlje ostalo

(Anti Bruni Bušiću)

Konačno si doša Bruno Brate
leži mimo, tudine je dosta
u Zagreb među svoje Hrvate
jer od plača tek nan ponos osta

a sičan se kojučerje bilo
di je Majstor suzu prolipo
bilo je ladno, nije kišilo
daleki muk je riči slomijo

da će puti začeliti Turke
davno je stari Gustav snatrijo
ni tilo se oladilo nije
a Ti si svoju brazdu satrjo

Bože, kako mijе duša mirna
u zrcalu vidin blidu sjenu
ove note faust-đava svira
tek od mora vidin samo pjenu

sad muškarci Nediljon nan fale
kod lamure i malog bulina
mater s ručkon ne čeka misare
nit' sa sačon nit' s bukaron vina

razišla se dica u Bušića
u Prološcu Gornjen i Vrdolu
nema cike ni šušnjige lišća
u Šumetu ni u Krivodolu

Joža Macin u Dubravi slutи
Karmić zoru na Zelandu čeka
Majstoru se zametnili puti
Milan Antin bunca iz Quebecka

i Zemlju nan Croatijon zovu
dok smo TIHO za Hrvatsku pali
mi, od nikud, i, niko, i, ništa
u paduje Domovinom zvali

a za nas si bijo Che Guevara
simbol Boga biću iz NIGDINE
struk duvana, višalica stara
san Ikara zavit Didovine

amo sve su istrnjene sviće
ali, ko da vrime rane liči
pomirit se, biti jedno biće
još nan daju nadu tvoje riči

nema želje da se išta pocrne
mrak je šaša i na ove pute
stare hulje sa Cvjetnog i Save
kriknili bi, ali... samo šute

Petar S. Ujević •

METAFIZIKA MASONSTVA (III.)

Serge Raynaud de la Ferriere je otkrio da iznad masonske lože u cijelom svijetu oduvijek postoji jedna univerzalna incijacijska uprava, a to potvrđuje zašto se u svim zemljama dosljedno provodi jedinstvena masonska politika.

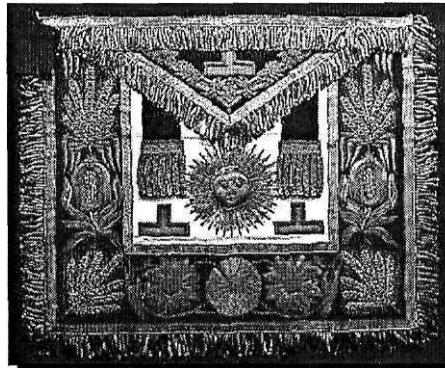
Slobodni zidari su posebno angažirani u službi ostvarenja starozavjetnih idea Izraela. Već od povijesnih početaka slobodnog zidarstva u njemu se počeo snažno osjećati židovski element. Gotovo sva masonska simbolika (u terminologiji, legendama i ritualima) potječe iz židovske religiozne kulture. "Masonstvo je prvenstveno spoj jedne salamunske i jedne pitagorejske struje. Sve svete masonske riječi podrijetlom su hebrejske; masonska era i kalendar specifično su židovski; o voditelju lože veli se da zauzima mjesto kralja Salamuna; legende trećeg stupnja i legende viših stupnjeva potpuno se podudaraju s događajima koji su se dogodili prije gradnje jeruzalemskog hrama, za njezina vremena i poslije gradnje."

2.

Činjenica je - potpuno nezapažena - da kršćanstvo u svojoj povijesti od Konstantinova edikta godine 313. nije doživjelo veće slabljenje moći i vjere od onoga u razdoblju od 1. svjetskog rala do devedesetih godina dvadesetog stoljeća. U Turskoj je poubijano do svršetka Prvoga svjetskog rata oko milijun i po armenskih kršćana. U tom pokolju Armenaca izgubilo je živote pola klera.¹ Neki pisci tvde

Piše:

Dr. Ivan MUŽIĆ

*Pregica Velikog Majstora, London,
1874.*

da se uništenje Armenaca provodilo sustavno po direktnom masonskom nalogu. Rezultati Prvoga svjetskog rata potvrdili su da su sva proklamirana načela o demokraciji bila samo laž koja služila za obmanjivanje masa. Ugovorom u Versaillesu g. 1919. (koji su diktirale sile pobjednice), Njemačkoj je oteto 73.845 kilometara kvadratnih s oko sedam milijuna stanovnika. Na taj su način Engleska, Francuska i Amerika predodredile nastajanje novega rata.

Kao posljedica prvoga rata nestala su u povijesti dva najveća kršćanska carstva: pravoslavno u Rusiji i katoličko u Austro-Ugarskoj. U novim državnim tvorevinama poslije prvoga rata pokušalo se uništiti kršćanstvo i to u komunističkoj Rusiji i drugdje silom, a u versailskim "demokracijama" subverzijom. Na svim vjerskim ratištima pokušavalo se odvojiti katolike od Vatikana, posebno u bivšoj Jugoslaviji i Čehoslovačkoj. U Meksiku se od g. 1926. do 1929. gotovo sustavno ubijalo katoličke vjernike. Komunisti su u španjolskom građanskom ratu od ljeta 1936. do proljeća 1939. bili motivirani patološkom mržnjom na Boga i Katoličku crkvu. Oni su krvoločno ubijali pripadnike klera i sustavno spaljivali crkve tako da su potpuno razrušili 27, a djelomice 8 biskupija.

Poslije Prvoga svjetskog rata intenzivirano je proglašavanje velikom umjetnošću, književnošću i glazbom, svih onih tvorevina koje su negirale harmoniju da bi se i tako mogla provoditi sveopća destrukcija.

Prestalo se cijeniti ljudsku osobu što se posebno očitovalo u ratnim zbivanjima. Procjenjuje se da je tijekom 11. svjetskog rata u savezničkim zračnim bombardiranjima njemačkih gradova broj žrtava civilnog pučanstva bio oko dva milijuna. Poslije kapitulacije Njemačke u svibnju 1945. njemački su vojnici, nakon što su se predali, ubijani na različite načine u logorima država pobjednica. Tako su ih zapadni saveznici najčešće likvidirali glađu i

- 1 Serge Raynaud de la Ferriere, // libro nero della Framassoneria. Tarantola Editore, Lugano, (bez oznake godine), s. 15.-26. SR. de la Ferriere, bio je mason 33. stupnja, funkcionar UNESCO-a, predsjednik Internationalne federacije znanstvenih društava, utemeljitelj Velikoga univerzalnog bratstva u Venezueli, Meksiku, Peruu itd. On je ustvrdio da može objaviti postojanje masonske centra s obrazloženjem daje čovječanstvo ušlo u novu eru u kojoj se razotkriva mnogo onoga što se do sada držalo tajnim. (SR. de la Ferriere, ibid.)
- 2 S.R. Ferriere, ibid., s. 193-194. O odnosima židovstva i masonstva usp. Curzio Nitoglia, *Rapporti tragiudaismo e massoneria*. Chiesavina (Brescia), XXIII (1994., 253, 15.-17.; XXIII/1994., 254, 14.-15.
- 3 Hubert Jedin (Hsg.), (*Handbuch der Kirchengeschichte*). *Velika povijest Crkve*. Ed. Kršćanska sadašnjost, svezak VI/2, Zagreb, 1981., s. 356.
- 4 Lucien Cavro-Demars, *La honte sioniste. Au sources du sionisme et de ses ravaux dans le monde*. Bevrouth /Liban/, 1972., s. 17.
- 5 "Ali rat se može iznutra raspasti izrodititi, može da izgubi svoju ideju i svoj smisao. To se i dogodilo sa svetskim ratom našeg doba, nakon katastrofe s Rusijom. Svetski rat nije resio nikakav problem niti okončao se duhovnim mirom - unutra u nama rat traje. Naši saveznici nisu imali pozitivnu ideju rata, svesti o misiji, kojaje povezana s tim ratom. Saveznička ideja bila je humanitarno-pacifistička, u njoj je masonska ideja bila rukovodeća ideja. No masonstvo, na kraju krajeva, hoće da oslabi sve nacije, da ih liši individualnog karaktera, da Crkvu Hristovu zameni lažnom humanističkom crkvom, da konkretno svejedinstvo čovječanstva zameni apstraktnim jedinstvom. Stara hrišćanska Evropa propada zbog neprijateljstva, zbog rata koji se nastavlja između Francuske i Nemačke, na unutrašnjem planu. Nemačka je oplesnjena porazom i zaslužuje drugačiji odnos, nego što je onaj kakav je prema njoj postojao za vreme rata. Snage neprijateljski raspoložene prema hrišćanstvu su podrvale rat i lišile su ga njegovog unutrašnjeg smisla." (Nikolaj Berdjajev, *Filosofija nejednakosti*. Ed. Mediteran-Budva, Oktoih-Titoigrad, 1990., s. 200). Berdjajev je ovu knjigu napisao 1918., a objavio prije put 1923. Njegovo mišljenje je zanimljivo i zato što su mu predbacivali, kako sam navodi, daje "član okultnih društava, masonske lože itd." (N. Berdjajev, *Samospoznavaj. Pokušaj autobiografije*. Ed. Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1987., s. 188.).
- 6 Ostalaje u historiografiji nerazjašnjena uloga masonstva u Sarajevskom atentatu 1914. Svu postojeću dokumentaciju o tome iznio sam opširno u djelu *Masonsko u Hrvata*, V. izdanje, Verbum, Split, 1997., s. 221.-275. U knjizi sam utvrdio, između ostaloga, i ovo: Major Vojslav Tankosić koji je organizirao vježbanje atentatora i opremio ih oružjem bio je mason. Optuženi Gavrilo Princip i Nedeljko Čabrinović izjavili su na sudenju u Sarajevu daje nadvojdvođa osuđen na smrt od masona 1912. Međutim, 23. listopada 1914. iz Beča je poslana službena ministarska uputa sudu u Sarajevu da se ispitivanje o ulozi masona u atentatu prekine. Te i druge podatke nisam smatrao dovoljnim da mogu zaključiti kako je masonstvo organiziralo atentat na Franju Ferdinanda. Posljednji preživjeli atentator i srpski akademik Vaša Ćubrilović ovako je komentirao moje nezaузimanje stajališta (kako je to zapisao Eduard Čalić): "God. 1985. bio sam u Beogradu na večeri kod prof. Ćubrilovića i pritom mi se potužio daje pročitao knjigu Ivana Mužića, ali da mu nije jasno stoje taj hrvatski historičar htio dokazati o pravoj ulozi masona u sarajevskom i marsejškom atentatu." (E. Čalić, *Propast Trećeg Reicha*, NZ Matice Hrvatske, Zagreb, 1993., s. 1121). Ćubrilović dobro zna da sam ja o ulozi masonstva u atentatu zaključio ono što sam mogao iz postojeće dokumentacije. On je osobno u jednom interviewu dopustio mogućnost daje neka sila manipulirala s atentatorima. A danas je neprijeporno da iza tog teroristočkog čina nije stajala srpska vlast.
- 7 Masonske vlasti su u Meksiku, uz pomoć američkih masonske i protestantskih krugova, donijele g. 1917. *Ustav*, a poslije na temelju toga proglašili zakone po kojima se 90% meksikanskih katolika potpuno obespravilo. Meksikanski su biskupi u *Pastirskom pismu* od 21. travnja 1926. ocijenili to zakonodavstvo kao svjesnu namjeru da se u zemlji uništiti katolicizam. Daje ocjena biskupa bila točna dokazala je vlast pokušajem ovdajanja Katoličke crkve u Meksiku od Vatikana i stvaranjem nacionalne ("patriotske") Crkve, kojoj su vlasti za patrijarha imenovale svećenika - raskolnika Jeaquina Pereza. Vlast je na ovaj način izazvala oružanu pobunu meksikanskog naroda (buna "Cristeros"-a), kojaje trajala od 1926. do 1929. Tijekom borbi i po njihovu završetku regularne vladine jedinice nemilosrdno su ubijale katolike. Papa Ivan Pavao II. iz mnoštva meksikanskih mučenika odabrao je samo nekoliko i uzdignuo ih na čest oltara, jer su ubijeni "in odium fidei". Potresno svjedočanstvo o tim zbitvama dala je jedna od zadnjih preživjelih protagonistinja Dolores Ortega. Usp. S. M. Paci, *Martiri messicani. Il Potere e la gloria. "30 Giorni"*, XI/1993, 3,66.-70.
- 8 Usp. A. Arrighini, *L'Anticristo*. Fratelli Melita Editori, Genova, 1998., s. 225.-227.

to oko jedan milijun. Sovjeti strijeljanjem i gladu od jedan i pol do oko dva milijuna, a jugoslavenski partizani nožem, strijeljanjem i gladu oko četiri stotine tisuća. Preko 14 milijuna Nijemaca prognano je sa svojih starodrevnih ognjišta, a oko 2 milijuna i dvjesto tisuća njih je u zbjegovima smrtno stradalo ili masakrirano. Broj tako pobijenih nedužnih žrtava procjenjuje na više od šest milijuna i zato se još nitko nije ispričao njemačkomu narodu. Za takav genocid s etničkim čišćenjem - nezapamćen u povijesti ljudskog roda - odgovorne su isključivo masonske velevlasti na Zapadu.

Pax anglo-americana očitovala se poslije Drugog svjetskog rata u ograničenju njemačkoga državnog suvereniteta i u sustavnom opterećivanju njemačkoga naroda kompleksom krivnje za djela nacionalsocijalizma tijekom njegove dvanaestgodišnje vladavine. U tom smislu se namjerno izmislio i veći broj žrtava. Preuveličavanje broja žrtava služi također i za traženje velikih finansijskih obeštećenja. Njemačkaje do kraja 1995. platila Izraelu iz toga temelja preko 97 milijardi maraka, a do 2030. taj iznos će narasti na 124 milijarde maraka." Odnos sila pobednica prema Njemačkoj i u nekim detaljima očituje se kao potpuno apsurdan. Tako se metafizika masonry ponovno očitovala ne kao božanska, dakle nadljudska pravda, nego između ostaloga i kao realiziranje ovozemaljskih interesa Londona, Washingtona i Pariza. Zapad je prepustio namjerno mnogo kršćanske zemlje komunizmu⁴ koji je nastavio sa svojim i prije dokazanim metodama uništenja kršćanstva i u svim novopripojenim teritorijima. U Općoj deklaraciji ljudskih prava koja je izglasovana u OUN dne 10. prosinca 1948. namjerno nije spomenut Bog.⁵

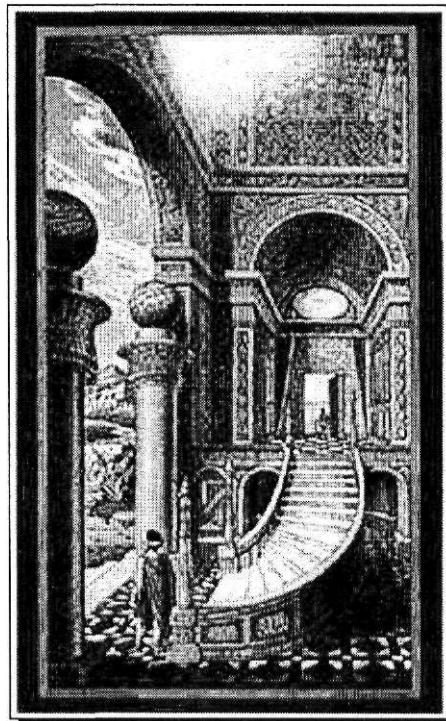
Nastavilo se po starom planu izmišljati nacionalne crkve odvajanjem katolika od Rima,

na širokim prostranstvima od druge Jugoslavije do Kine. Vode Albanije i Kube kao da su se natjecale koje će od njih stvoriti prvu ateističku državu u povijesti. Istodobno se u zapadnim državama to ratovanje nastavilo suptilnim, - u međuratnom razdoblju -

pa iluzioniraju o Americi kao odlučujućoj svjetskoj supersili ne shvaćajući da je ona samo sredstvo politike zakulisne vlasti.

Masoni su u "tranzicijskim" zemljama dje-lovali "u dubokoj konspiraciji", a tek poslije 1989. "počelo je stidljivo 'buđenje' starih masonske loža.

Zakulisni moćnici na Zapadu brižljivo su isplanirali promjenu političkih sustava na Istočnu u doslugu s vrhom crvene hijerarhije, koju je u tom trenutku utjelovljavao Mihajl Gorbacov kao predvodnik prve povjesne kapitulacije globalnih razmjera. Za to rušenje u pojedinim državama bio je zadužen politički vrh svake komunističke zemlje, koji je taj zadatak izvodio uz pomoć svojih tajnih službi. Svi članovi policije (od običnih agenata do suradnika među sveučilišnim profesorima, akademicima i crkvenim osobama) vezali su se uz pobjedičku stranku, koju su pomogli i u krivotvorenu rezultata prvih izbora. Oni su ubrzo osjetili da je Zapad njihovoj novoj vladajućoj stranci namijenio vlast samo u prijelaznom razdoblju, jer su se u toj stranci okupili i neki uvjereni nacionalisti i kršćani, koji su u svojoj bezazelnosti umislili da mogu s takvim stajalištima opstati u vodstvu države. Za razliku od njih stari poslušnici čim su osjetili pozadinu zbivanja počeli su se upisivati u lože i različite klubove. Tako su se pripadnici toga "ljudskog" mentaliteta od nekadanih profesionalnih progonačitelja nacionalizma deklarirali u počecima nove vlasti kao nenadmašivi nacionalisti da bi uskoro zatim ponovno postali internacionalisti, ali sada dakako za dobra i časti novih gospodara. Oni se pravduju sunarodnjacima da tako rade za opće dobro a ne misle da su određene strukture moći tako strogo hijerarhizirane da se u njihovim podružnicama ne može voditi samo jedna apsolutno dirigirana politika. Tako su se opet dokazali kao degenrirani biološki element koji majčino krilo

iskušanim metodama subverzije. U XX. stoljeću prvi put se dogodilo da su u ratovima neki povjesni narodi pobijedeni nadmoćnjom tehnikom biološki inferiornih protivnika, koji su poslije takvih "pobjeda" propisivali norme međunarodnog prava.

Vrhunsko značenje za realiziranje "novog doba" imao je slom komunizma. Od tada mase (osobito američke) žive u prividnoj stvarnosti.

- Kad plaćenici takvih struktura pripovijedaju drugima o ugroženim ljudskim pravima i medijskim slobodama onda to treba shvaćati samo u smislu kako je Isus doživljavao farizeje.
- Klaus Kinkel održao je govor u Američko-židovskom komitetu dne 8. svibnja 1996. u Washingtonu u kojem je između ostalog kazao i ovo: "Wir wissen, daß es fiirdas, was den Opfern des Holocaust zugefügt wurde, keine Wiedergutmachung geben kann. Aber wir bekennen uns zu der Pflicht, die Leiden der Opfer zu mildern. Bis Ende 1995 hat die Bundesrepublik Deutschland dafür über 97 Milliarden DM zur Verfügung gestellt. Bis zum Jahr 2030 wird dieser Betrag auf knapp 124 Milliarden DM ansteigen. In Mittel- und Osteuropa haben wir Stiftungen errichtet, um denen zu helfen, die mit ihrem Leid lange Zeit alleingelassen wurden." (Ovo je citirano prema službenom *Bilenu Nejmačke savezne -vlasti*. Usp. *Bulletin*, broj 38. od 13. svibnja 1996., s. 417.)
- Kad je aukcijska kuća Bolland & Marotz iz Bremena ponudila na prodaju braonučnu bistu Adolfa Hitlera - iznimno vrijedno umjetničko djelo velikoga njemačkog kipara Arnoa Breker-a, njemačka je policija po naredbi vlasti zaplijenila bistu obrazlažući to tobobožnjim kršenjem čl. 86. Ustava prema kojemu se obilježja organizacija, koje se protive Ustavu, ne smiju širiti u javnosti. Njemačke su vlasti zatražile povlačenje luksuznog kataloga i razbijanje biste.
- O ovome se ne može sa sigurnošću zaključivati, jer je arhivska dokumentacija nedostupna. Masonske biblioteke i arhivi loža potpuno su zatvoreni i nepristupačni svim osobama koje nisu masoni. Usp. Jacob Katz, *Jewis and freemasons in Europe 1723-1939*. Cambridge/Massachusetts, Harvard University Press, 1970., s. 6.1 takovo najstrože čuvanje tajnosti rada u ložama nepotrebno dokazuje da se masonstvo uopće ne bavi onim čim se predstavlja u javnosti.
- "Ovo je, dakle, najznačajniji izraz sekularizirane savjesti našeg stoljeća. Sekularizam znači rastavu javnog i privatnog života od vjere i etike. Znači apsolutnu autonomiju umjetnosti, znanosti, gospodarstva i politike prema religiji i moralu. Ovo je duh predstavnika naroda u U. N., kome se nije vidljivo suprotstavilo niti onih dvadeset i pet predstavnika katoličkih naroda koji su sjedjeli na svim raspravama za izradbu deklaracije u UN. Nije dakle bespravno reći, da je sama prisutnost Sovjeta napravila deklaraciju onako bljekom i beskrivnom, nego valja pogledati stvarnost u oči i priznati, da su oni našli izvrasnog saveznika u agnosticizmu, skepticismu i relativizmu zapadnjaka. Deklaracija kao daje proglašila ne samo neovisnost pojedinca od apsolutističke Države, nego i neovisnost čovjeka od Boga. A mi smo vidjeli, kako se izrazio dr. Malik: bez Boga Država postaje vrhovni arbitar dobra i zla, istine i laži, ona si prisvaja pravo podjeljivati čovjeku prava i oduzimati mu ih. Ona, dosljedno, postaje apsolutna vrednota na zemlji, potpuna gospodarska sudbine čovjekove." (Hijacint Eterović, *Opća deklaracija čovjekovih prava*. Osoba i duh, VII/1955., 4, 95.).
- Ilija Marinković, *Masonerija u istočnoj Evropi*. NN (Beograd), broj od 2. II. 1996., s. 48. Marinković u ovom tekstu zaključuje i ovo: "Vatikan raspolaže dokumentima na osnovu kojih smatra da je masonima uspelo da se uvuku u sam vrh crkvene hijerarhije i da oni snosi krivicu za dugotrajnu krizu u Katoličkoj crkvi." (Ibid., s. 50).
- U Hrvatskoj se ovo shvaćanje posebno očitovalo između dva rata, a opisano je u *Hrvatskom dnevniku* (glasilu HSS-e) 17. kolovoza 1940. slijedećim riječima: "Bilo je među hrvatskim masonima i idealista, koji su u svojoj aktivnosti ili kratkovidnosti smatrali, da će preko ove razgranate međunarodne organizacije moći nešto učiniti za svoj narod. Bilo je u Hrvatskoj i nemasoni, koji su to odobravali držeći se one narodne: Neka svoga i u gori hajduka. Ne velika većina masona, osobito posljednjih nekoliko decenija, retrugirala se uglavnom od elemenata, kojima je osobni interes bio iznad svega i koji su pomoći masonske organizacije dolazili do utjecajnih položaja i jakih prihoda. Javnost se često pitala, kako se na ugledan i odgovoran položaj mogao naći ovaj ili onaj pojedinac, koji se nije isticao nikakvim osobitim sposobnostima, dok su mnogo sposobniji ljudi bili zapostavljeni. No tko se pobliže informirao, saznao bi, da je dotični član neke masonske lože i da ga na taj položaj nisu iznijele njegove vrline i sposobnosti, nego predapost masoneriji. Kako je masonerija vršila jak utjecaj i na vrlo znatno dio novinstva, takvi su ljudi bili popularizirani preko štampe. Oni su bili proglašani najboljim pjevačima, sviračima, slikarima, glumcima, filozofima itd. Tako su se stvarale lažne vrednote i kočio ozbiljan i savjestan rad na umjetničkom, književnom i znanstvenom polju." (*Hrvatski dnevnik*, V/1940, 1544, 5.)

zamjenjuje bilo kojim, ako treba i sotonskim, okriljem moći. Sa Zapada su poslani pojedinci s većim masonskim stazom (trajno ili povremeno) u bivše komunističke zemlje (iz kojih su oni podrijetlom) sa zadatkom da se infiltriraju u poslovne, intelektualne i stranačke vrhove. Prvaci tobože različitih stranaka okupljaju se u istoj loži u kojoj slušaju iste directive. Nalogodavci čak i financiraju, kako njih tako i njihove bližnje, u izdavanju listova i publikacija, koje uglavnom čitaju samo oni ili njihov nazuži krug." Programirani kaos posebno se potiče u do nedavno biološki i moralno zdravim sredinama balkanskih i istočnoeuropskih zemalja. Od Zapada, i to od njegovih strogo tajnih i specijaliziranih centara za sustavni izvoz droge i antikršćanskih sekti u neostarjele narode, može se učiti samo orwelovski nadzor nad osobama, uništavanje svake potencije i legaliziranje bolesnih homoseksualnih i

ležbijskih veza. Veliko angažiranje u posljednjem desetljeću XX. stoljeća posvećeno je širenju droge među Hrvate: Like, Dalmatinske zugore i Hercegovine. To se radi s ciljem biološkog uništenja dinarskog elementa jer se taj povjesno dokazao kao najotpomiji i najkon-

servativniji u očuvanju kršćanske, dakle antimasonske tradicije. Pripadanje "euroatlantskim" i sličnim integracijama znači uz gubitak državnog suvereniteta i ubrzani nestanak nacionalnog identiteta. Smisao nove stvarnosti sugerira da je uništenje komunizma bez ikakvog značenja ako se stari totalitarizam zamjeni novim, koji je još opasniji jer se radi težeg prepoznavanja predstavlja i kao religija. Obaveštajni centri poznatih masonskih velesila traže od novih vlasti postkomunističkih država da dokažu svoju pripadnost "novom svjetskom poretku" posebno na način da se obavlja uhođenje i stalna prizmatra pismovnih, telefonskih i drugih oblika komunikacija angažiranih vjernika i nacionalista. To se obrazlaže uvjeravanjem u mogućnost da su ti "elementi" potencijalno opasni klerikalci, odnosno fašisti, i čak teroristi.

(nastavit će se)

- 1 Takvi su pojedinci kad su se domogli vrha vlast izvrgili svima akumuliranim dobara vlastitog naroda kako to ni najveći neprijatelji toga naroda nikad u njegovoj povijesti nisu radili. Oni su na taj način devaluirali svaku vrijednost nacionalnoj i vjerskoj ideji koju tobože predstavljaju i tako razočarane sunarodnjake prepustili kao sigurni pljen nositeljima nacionalnog i ateističkog svjetonazora. Dio suodgovornosti za nastajanje ovoga stanja snosi i katolički episkopat u tim zemljama. Biskupi, vjerojatno zbog svoje starosti, nisu imali snage zajavnu i mušku osudu, a samo načelno i mlako ogradijanje nije ništa značilo.
- 2 Ti pojedinci svaki pokušaj razotkrivanja njihova djelovanja predstavljaju (prema na Zapadu davno isprobanoj metodi) kao izmišljanje ili paranoidno interpretiranje stvarnosti.
- 3 John Coulman u studiji *Tko je tko u zavjeri: Komitet 300* (objavljenoj na engleskom 1991.) tvrdi ovo: "Već 1984, skoro sve berzanske kompanije bile su pod kontrolom Komiteta od 300... Podstaknuta je kampanja... koja je trebala da sakrije činjenicu da najveći ulaganja u SAD neusporedivo su veća od japanskih, ali budući da su ta investiranja činjena kroz laverint anonimnih investicionih kompanija, koje se služe nepresušnim izvorima 'oprangom' novca od krijućem i prodaje droga, a koji se opet krijućari kao novac od tobožnje 'osiguranja'... Moć Komiteta od 300 prevazilazi moć svih vlasti sveta..." Preko mreže svojih, širom sveta rasprostranjenih velikih kompanija, banaka i osiguravajućih društava, agencija za turizam i razonodu, Komitet od 300 je ustanovo svetsku imperiju droge, nekretina, visoke tehnologije, komunikacija, putničkih agencija, industrijske proizvodnje i rudarska. To su samo neke od glavnih oblasti u kojima oni gospodare.... INTERPOL -Internacionalna policijska organizacija./« svetski instrument u rukama Rokfelera i Pariza i VaSingtona... U Evropu Komitet od 300 vodi NATO i 'svetuće snage Variavskog pakta, održavajuće veze sa vodećim sovjetskim generalima...' Jedinu se pokojni general Šari de Gol uspješno odupirao kontroli Komiteta od 300; preživeo je 32 pokušaja atentata, organizovanih po direktivama Komiteta od 300. Kenedi nije uspeo da prezivi gnev ove grupe kontrolora sveta, a Niksonu je dopušteno da ostanе u životu samo zato Stoji prihvatio kaznu koju mu je bila izrečena... V. Eri Makoflin, jedno vremje bio predsednik Kraljevske banke Kanade i Komiteta od 300. Kraljevska banka, koja uprkos imenu nije državna banka, uspješno je skrivala činjenicu daje ona, zapravo, banka droge za obe Amerike, sa 25 podružnicu u bezbendim lukama Širom sveta, uključujući i u Bahamsku ostrvu. Kraljevska banka Kanade radi zajedno sa najvećom bankom na svetu koja posluje novcem od droga, sa korumpiranom Hong-Kong i Šangaj bankarskom korporacijom, glavnim odvodom ogromnog prihoda od kineskog-hongkongško-britanskog prometa opijuma... Po nalogu Komiteta od 300, izvedena su dva atentata na papu Jovana Pavla II. zbog njegovog otvorenog napada na trgovinu i trgovce drogom, kao i zbog njegovog otpora komunističkoj tiraniji. Komitet od 300 je vrlo dobro znao da vatkanska obaveštajna služba poseduje dokaze o trgovini drogom koji vode direktno do Edvarda, Vojvode od Kenta, velikog majstora slobodno-zidarske mati-lože iz Londona... Umesto bombama, počeli su da nas bombarduju tipološkom psihologijom da bi naš primorao da se prilagodimo ideji planetarne vlade. Glavni saradnici koji su radili na FEMA, bili su oni isti koji su stvorili plan za strateško bombardovanje Nemačke." (Preveo na srpski i objavio Ratibor - Rajko M. Durdević u knjizi: *Masonerija. Zavera protiv Boga i čovjeka kroz vekove i danas*. Ihtus - Hričanska knjiga, III. izdanje, Beograd, 1996., s. 63.-89.)
- 4 Robert Gejts "je u CIA upamćen kao tvorac ideje da se komunizam i posebno pravoslavlje u istočnom lageru napadnu infiltracijom propagandnih sekti. Jehovini svedoci i Scientološka crkva su dve političko - obaveštajne organizacije koje je SAD uspeo da ubaci u Rusiju, Rumuniju i Jugoslaviju? (Marko Lopušina, *CIA protiv Jugoslavije 1947 - 1997*. Narodna knjiga, Beograd, 1997., s. 26.-27.)" Agresiji antikršćanstva u Hrvatskoj se pojavio i *Ordo templi orientis*, koji se samoreklamira kao "tajni religijski red" utemeljen na gnosticismu i koji djeluje u duhu programa "čineći što ti je volja" i poziva se na Aleistera Crowleya, kao na "najveći autoritet Reda". (Izvor: Internet, veljača 1999.) Poznato je da samo životinje i sotonisti kao Crowley mogu egzistirati Čineći što ih je volja. Protukršćansko angažiranje uspješno razara duhovni identitet i svih balkanskih naroda. Dobrica Ćosić na znanstvenom skupu o temi *Srpski duhovni prostor o tome zaključuje ovako*: "Srpsko duhovno biće razlamalo se državnim granicama, državnim porecima i njihovim smenama. Raskidali su se tradicije i kontinuiteti, stvarale razlike i raskoli, ne samo prostorno i generacijski nego, poslednjih decenija, i među godištima. A tehničko-tehnološke revolucije naše civilizacije, s naukom, kao određnicom i pokretačem razvoja, sa supkulturnom, potrošačkim hedonizmom i nihilizmom kao posledicom sloma eshatoloških ideologija, razaraju i preobražavaju duhovni identitet nacije, marginaliziraju njegovu autohtonu kulturu, čineći je i anahronom. U duhovnom životu mladih, naraštaju srpskog naroda, nacionalna kultura postaje školska obaveza, predmet koji se mora položiti. Narodna književnost i vrednosti kulturne baštine su stvar struke, a ne duhovna potreba i sadržaj primarnе svesti." (Glas javnosti, 1/1998., 161,2., broj od 30. X. 1998.). Dobrići Ćosić darovao sam 1989., knjigu *Masonstvo u Hrvatskoj* s porukom daje u doba masoniziranja svijeta, odnosno uništenja narodnih identiteta besmislen sukob dva stara kršćanska naroda: Srba i Hrvata. On mi je uzvratio sa svojom knjigom *Bajka* na način da i je u posveti dao naslutiti kao predimenzionirani političko značenje masonstva.
- 5 U posljednjem ratu za nezavisnost državu Hrvatsku poginulo je u hrvatskoj vojsci (prema određenim istraživanjima) 68% Hrvata podrijetlom iz Hercegovine, a razmjerno je vrlo veliki broj i onih iz Imotske krajine.
- 6 Antikršćanska bit zapadne politike ostala je dugo neotkrivena nekim narodnim vođama u bivšim komunističkim zemljama. Tako se u jednom tekstu (kasnije *Hrvatske demokratske zajednice*) od 29. studenoga 1989. pod naslovom *Proglaš gradanima i saboru SR Hrvatske i cijelom hrvatskom narodu* naivno navodi kao program i ovo: "Glavna zadaća nove demokratske vlade Hrvatske mora biti ugovorno sredjivanje odnosa se svim susjedima, te poduzimanje koraka za uključivanje Hrvatske u Europsku zajednicu." (Izvornik u autora). U to isto doba osobno sam držao predavanja diljem Dalmacije (Split, Omiš, Sinj, Imotski) u kojima sam izlagao zašto masonski Zapad ne može podržavati postojanje kršćanske i neovisne države Hrvatske. U zimi 1991. Hrvatska je televizija u Zagrebu naručila od mene interview o masonstvu i u njemu sam apelirao na hrvatske slobodne zidare da se bore za realiziranje hrvatskih nacionalnih interesa. Emitiranje toga razgovora je onemogućeno pa me je i taj detalj pravodobno upozorio tko namjerava stvarno iz kulis u hrvatsku politiku.
- 7 Neki masonizirani duhovi u bivšim komunističkim zemljama tendenciozno se javnosti predstavljaju kao kršćani, a istodobno u svojim knjižkim umotvorinama populariziraju već davnog staromodne teze u kojima se nijeće božanstvo Isusa Krista, a posebno isusovo uskrsnuće.
- 8 Onima, koji su osumnjičeni da su članovi *Opus Dei* ili *Legionari Kristovi* obraća se najveća i to gotovo svakodnevna obaveštajna skrb jer se agenti insidera uza sav silni trud (još) nisu uspjeli infiltrirati u te dvije katoličke zajednice. Podanički mentalitet predvodnika postkomunističkih režima svoje obaveštajne pismohrane o vlastitim državljanima dostavlja Zapadu - gratis. Poznat je slučaj u jednoj "tranzicijskoj zemlji" čije je vodstvo imenovalo praktičnog katolika kao veleposlanika pri Svetoj Stolici. Kad je, na preporuku dijela katoličkog episkopata, ta država trebala postaviti veleposlaniku za savjetnika jednoga katoličkog laika, inače sveučilišnog profesora bliskog *Opusu Dei*, to je onemogućeno s obrazloženjem da ne mogu u istom veleposlanstvu djelovati dva "klerikalca". U toj istoj državi drugi praktični katolik (koji je doktorirao slavistiku u Beču i postao član vladajuće stranke) natjecao se za rad diplomacije, ali nije nikad dobio odgovor. Takvi slučajevi potvrđuju jedno interno istraživanje da u Ministarstvu vanjskih poslova te države najviše do 20% službenika imaju normalan nacionalni osjećaj. Vlast je osvojila sprega starih i novih protukatoličkih elemenata tako da u postojanje stvarnih ideoloških i drugih različitosti među raznim političkim strankama u toj zemlji može vjerovati samo najvećim dijelom neupućeni katolički episkopat. Politika koju podupire Zapad inzistira da posebno u vojnim i obaveštajno-policijskim strukturama država u tranziciji ne može napredovati nijedna osoba koja je praktični vjernik.

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (12.)

IV.

1.

*Piše:**Tomislav HERES*

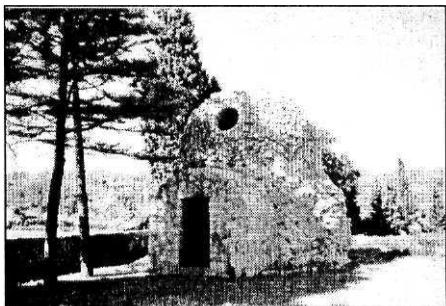
Današnje Hrvate ubrajaju u jezičnu skupinu naroda, koje znanost naziva Indoевропским. Indoевропска grana ljudskoga roda jedna je od najproširenijih jezičnih obitelji, koja obuhvaća gotovo sve evropske jezike (u Evropi i u zemljama koje su naselili Европљани) i znatan broj jezika u jugozapadnoj Aziji. Ti jezici, osobito u svojem starijem obliku, pokazuju takvu srodnost i takva podudarna obilježja u zvukoslovju (fonetiki), oblikoslovju (morfologiji) i rječničtvu (leksiku), da se bezuvjetno mora zaključiti da su ovi jezici, u starije doba, bili tjesnije međusobno povezani i da su tvorili jezičnu zajednicu. (Rikard Simeon, **Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva** - dalje: ERLN, I., Matice Hrvatske, Zagreb 1969., str. 530.).

Indoeuropske jezike znanost dijeli na ove skupine: *indijsku* (u kojoj je najstariji oblik sanskrт ili stari indijski, koji se dalje dijeli na vedski ili klasični), *iransku* (u kojoj su najstariji oblici bili staroperzijski i avestički), *armensku*, *grčku* ili helensku (sastavljenu od mnogih narječja), *albansku*, *italsko-latinsku* (s novolatinskim, to jest romanskim jezicima, koji su se razvili iz latinskoga), *keltsku*, *germansku* (gotski, anglo-germanski i t.d.), *baltičku* (litavski, letonski), *slavensku*, *tračko-frigijsku*, *ilirsku*, *hetitsku* i *tokarsku*. Neki indeoeuropske jezike dijele na ovih pet skupina: 1. indo-iranska (obuhvaća indijsku i iransku), 2. anatolska (poklapa se s tračko-frigijskom), 3. "tračko-ilirska", 4. baltička i slavenska, 5. italica (obuhvaća oskijsko-umbrijsku skupinu i latinsko-romanski "ogranak" i t.d.).

Jezikoslovci obično sve indeoeuropske jezike dijele na dva velika razreda: *kentum* (kentum ili centum jezicima zovu se indeoeuropski jezici zapadne skupine: grčki, starotalski, venetski, hetlitski, keltski, germanski, toharski; u kentum jezicima dolaze stražnjonebčani suglasnici na mjestima, gdje iztočni satem - jezici imaju piskave suglasnike) i *satem* (*satem*-jezicima zovu se indeoeuropski jezici iztočne skupine: indoiranjski, baltoslavenski, armenski, albanski; za neke jezike - na pr. izumrli ilirski, albanski nije ustanovljeno kojih su skupini pripadali, a toharski je prajezik grelne glasove odnosno stražnjonebčane suglasnike odrazio i kao stražnjonebčane suglasnike i kao strujnike ili predahne glasove). U početku su svi ti jezici bili spojni (sintetični) i pregibljivi (fleksi-

jski), sa sustavom triju rodova, ali su sada već mnogi postali razčlanjeni (analitički) u većoj ili manjoj mjeri i prihvatali sustav dvaju rodova ili prirodnoga roda. (ERLN, I., 530.-531.).

Indoeuropskim se zove svaki jezik koji u bilo kojem razdoblju, bilo na kojem mjestu, bilo u kako izmijenjenu obliku predstavlja onaj oblik u koji se razvio prajezik i koji nastavlja uporabu prajezika u neprekinutoj tradiciji. *Indoeuropski prajezik* je jezik za koji se predpostavlja, daje bio jednički predhodnik indeoeuropskih jezika, nanovo sastavljen (rekonstruiran) postupcima odnosno načinima (metodama) uzporedbeno - povijestnoga jezikoslovja. Iz

Starohrvatska crkvica Sv. Donata na Krku

njega su se dakle razvili indijski, iranski, slavenski, italski, keltski i t.d. jezici. Ipak, danas se smatra, da nije obstao jedinstveni indeoeuropski prajezik, nego skup manje ili više srodnih narječja. (ERLN, I., 531.).

Kao što nije obstao jedinstveni indeoeuropski prajezik, tako nije obstao ni jedinstveni slavenski prajezik, koji u znanosti nazivaju praslavenskim. Nu ipak moramo znati, što o tomu misli današnja vladajuća učna znanost. Eto, što ona kaže:

Staroslavenski jezik (staroslavenski, staroslov/jenski, stari slovenski, starocrvenoslavenski ili stari crkvenoslavenski, starobugarski) najstariji je književni slavenski jezik. Ustanovili su ga svojim prijevodima **Biblije**, obrednih i sličnih crkvenih tekstova braća Ćiril i Metod u svrhu misionarskoga rada među Slavenima. Budući da je, prema povijestnim podatcima, taj misionarski rad najprije (od god. 863.) obavljan na području Moravske, a zatim slavenske Panonije, obstajalo je nekada mišljenje (Kopitar, Mik-

lošić), da staroslavenski jezik predstavlja jedno panonsko-slavensko narječe; ali je kasnije slavistika (Jagić) nesumnjivo dokazala, daje osnovu tom jeziku dalo južno narječe, i to najvjerojatnije jedan južnomakedonski govor iz okolice Soluna, odakle Ćiril i Metod potječu. Slovincu i rječnik staroslavenskoga jezika slavistika cipe iz nekoliko crkvenih spisa pisanih što glagoljicom što cirilicom u X. - XI. st. (Kijevski lističi, Zografsko, Marijino i Assemanovo evanđelje, Sinajski psaltir, Sinajski euholij i t.d.). Iako ti tekstovi, nastali prepisivanjem u raznim slavenskim zemljama, nisu podpuno jednaki izvornim cirilometodskim tekstovima, nego pokazuju neke specifične crte i utjecaje (češkomoravske, makedonske, bugarske, hrvatske), oni se mogu smatrati spomenicima jednoga jedinstvenoga književnoga jezika. Zbog svoje znatne starine i prastarih (arhaičnih) crta, koje ga približavaju praslavenskomu jeziku, staroslavenski jezik daje znanosti uporište za proučavanje razvitka novoslavenskih (osobito južnoslavenskih), a i za uzporedno proučavanje indeoeuropskih jezika. Staroslavenski tekstovi sve do najnovijih vremena, kada se počinju preudesativi (transkribirati) latinicom, pisani su na dva pisma: cirilici i glagoljici. Dok je posve očito da je cirilica, izuzevši nekoliko znakova za posebne slavenske glasove, stvorena po grčkomu ustavnому pismu, o podrijetlu glagoljice izneseno je mnogo predpostavki te su pojedinačno edina nj ezina slova izvođena iz grčke kurzive, što iz najrazličitijih iztočnih i zapadnih abeceda odnosno alfabetu. Neriješeno je također pitanje koje je od tih dvaju pisama prije nastalo. Dok za prvenstvo glagoljice više govori sačuvana tradicija, uobičajenost kulturno - povijestnoga razvijeta upućivala bi na predpostavku, da su za napisano predočivanje slavenskih riječi Greči Ćiril i Metod najprije uporabili najpoznatije, to jest grčko pismo (cirilicu), a da je glagoljica u temelju izmišljeno pismo (dakako s neizbjegljivim sjećanjima na poznata pisma), stvoreno sa svrhom, da se pokrštavanje Slavena prikaže kao politički nezavisno od zapada (latinice) i iztoka (grčkoga alfabetu). Dok najstariji staroslavenski rukopisi pokazuju uglavnom ujednačen jezik s neznatnim razlikama i mjestnim utjecajima, od XII. st. dalje, kada različiti slavenski narodi usvajaju staroslavenski kao svoj književni jezik, pojavljuju se razne njegove nacionalne "redakcije", to jest staroslavenski jezik prilagođuje se izgovorno, oblikoslovno i rječnički životu govoru onoga kraja iz kojega potječe pojedini

pisac. Glavne "redakcije" su češko-moravska, panonsko-slavenska, bugarsko-makedonska, ruska, hrvatska i sipska. S vremenom dolazi u pojedinim slavenskim književnostima do raznolikoga miješanja i stapanja staroslavenskoga sa živim narodnim jezikom; neki od tako stvorenih jezičnih križanaca održali su se ponegdje u Rusa, Srba (slavenosrbski jezik), Bugara - do XVIII. st. U suvremenim slavenskim jezicima, osobito onim koji su duže vrijeme zadržali staroslavenski kao književni jezik, očuvao se znatan broj staroslavenskih riječi, koje ponekad imaju i prastare oblike. (ERLN, II, 502.-504.).

Praslavenski jezik je uzporedbenim načinima donekle uzpostavljen praezik iz kojega su se izgovornim, oblikovno - skladbenim i značenjskim razlikovanjem razvili današnji slavenski jezici i njihova narječja. Uzima se, da se praslavenski jezik govorio u III. - II. st. pr. Kr. na području sjeverno od Karpati; kasnijemu razdoblju toga jezika bliz je staroslavenski jezik, koji je od IX. st. dalje sačuvan u pisanim spomenicima. U okviru indoeuropskoga jezika praslavenski jezik pripada satem skupini; najbliži mu je starobaltički, s kojim je nekada činio takozvanu baltoslavensku zajednicu. Već je u praslavenskomu jeziku bilo narječnih razlika. Slavenski praezik, slavenski, občeslavenski ili zajednički slavenski praezik ili jezik temelj relativno je jedinstven jezik s manjim narječnim razlikama, kojim su Slaveni govorili prije no što su se iz svoje pradomovine na europskomu sjeveroistoku počeli seliti na jug i zapad, pripadao je (kao i na primjer indoariski i armenski) takozvanomu satemskomu dijelu indoeuropske jezične obitelji. Za samostalan razvitak praslavenskoga jezika najvažniji je bio postupak preoblikovanja slogovne grade riječi po "zakonu otvorenih slogova", po kojemu su svi slogovi morali završavati jednostavnim vokalom. Neke važnije izgovorne podvojenosti među slavenskim jezicima upućuju na obstojanje stanovitih narječnih razlika već u samomu praslavenskomu jeziku. U svojoj rječničkoj gradi slavenski jezici sadržavaju veoma mnogo riječi koj e su obća indoeuropska baština (na pr. nazivi za brojeve i glavne rodbinske odnose); neke su slavenske riječi svojstvene baltičko-slavenskoj jezičnoj zajednici (ruka, glava), a neke su svojstveno slavenske (čovjek, pas). Među najstarijim posuđenicama ima ih nekoliko i iz iranske i germanske rječničke zaklade (Bog, kupiti). Praslavenska jezična zajednica obstajala je u doba, kada su svi Slaveni govorili istim jezikom; trajala je odprilike do III. st. posl. Kr, dok su Slaveni boravili u pradomovini, negdje na sjeveroistoku Karpati. Od III. st. počinje razlaz Slavena na različite strane i dijeljenje praslavenskoga jezika u različite skupove. (ERLN, II, 128.-129.).

Podrijetlo i značenje imena *Slaven* nije do danas odgometnuto. To ime prvi put spominje bizantski pisac Pseudo-Cezarije u početku V. st. po Kristu. Bizantski pisci Slavenima nazivaju razne narode, među njima i Germane. Čak i Avare neki pisi nazivaju Slavenima. I pradomovinu Slavena pisi stavljaju na razna područja i u razna vremenska razdoblja prije i nakon Kristova rođenja. Nije dokazano, da je u staro doba obstajala jezična zajednica, koja bi sebe nazivala obćim imenom Slaveni. Ako takva zajednica nije obstajala, nije moglo biti ni praslavenskoga niti staroslavenskoga jezika.

Poljski kardinal Hozij (S. Hosius) u svomu djelu *De sacro vernaculo*, tiskanu god. 1558, napisao je, da je hrvatski jezik "MADRE LINGUA-JEZIK MAJKA" svih jezika koje nazivaju slavenskim (SANTE GRACIOTTI, Mišljenje Poljaka Hozija (1558.) o upotrebi slavenskoga narodnoga jezika u liturgiji, Zbornik *Kačić*, sv. XI, Split 1979.). Prema tomu ne obstoji praslavenski jezik, nego *prahlavi-vatski*, a niti staroslavenski jezik, nego *starohrvatski*.

Hrvatski jezik je indoariskoga podrijetla. *Indoariski* je naziv za indijsku granu indo-iranske jezične skupine, *Indoiranski* naziv za jezik, koji pripada indijskoj i iranskoj grani indoeuropske obitelji jezika, koji se govore ili su se govorili u Indiji, Afganistanu, Iranu i t.d.: naziv se danas uglavnom odnosi na stanje tih jezika prije nego što su indijski i iranski postali različiti, *Indoiranska skupina jezika* skupni je naziv za arijsku skupinu indoeuropskoga jezika, koja obuhvaća dvije grane: indoariske (arijske) i iranske jezike, koji su međusobno bili tjesno povezani u predpovijestno ili u arijsko doba. Iranski i indoariski jezici pokazuju niz zajedničkih crta (u izgovornom razvoju, oblikoslovju ili morfolojiji, skladnji ili sintaksi), koje ih dijele od ostalih indoeuropskih jezika. Najstariji predstavnici dviju grana - *vedski sanskrat* i *avestijski* - veoma su blizu jedan drugomu, a i noviji jezici također pokazuju niz zajedničkih crta i jednakosti u razvoju. Sličnost tih jezika očitovala se već u prairanskemu i praindijskomu, osobito u zvukoslovju (fonetiki). (ERLN, I, 530. - 531.).

Vede su svete knjige brahma pisane sanskrptom (veda = znanje, spoznaja, nauk; zbirka religijskih propisa i formula). Jezik Veda, najstarijih brahmanskih tekstova, jedan je od najstarijih indoeuropskih jezičnih spomenika. Ima četiri dijela: Rg - veda ili Rigveda (zbirka najstarijih obrednih pjesama, hvalospjevi ili himne), Sama-veda (napjevi i način krasnoslovљenja svetih pjesama sabranih u Rigvedi), Jadžur-veda (žrtvene formule), Atharva-veda (čarobnjačke i vračarske formule). To su propisi i popisi (kanoni), kojima su dodane Brahmene (bogoslužni propisi, objasnите i tumačenja, mitovi), Aranyake (propisi za

pustinjake), Upanišade (tajni nauk - molitve, obredne pjesme, filozofski tekstovi), Sutre (vjerski, družbeni i obiteljski propisi i naputki).

Neki smatraju vedski jezik starijim oblikom sanskrta (*vedski sanskrat*), a drugi po-bočnim srodnikom sanskrta. S vremenom je ustupao svoje mjesto govornim jezicima i klasičnom sanskrtu. Najstariji vedski tekst Rg-Veda ili Rig-Veda (= Veda pjesama), liturgijski zbornik himni, potječe - kako se do sada mislilo - iz razdoblja prije X. st. pr. Kr. ili čak iz XXV. - XV. st. pr. Kr. Vedski tekstovi, kao liturgijski tekstovi brahmanske religije, učili su se naizust, a zapisani su mnogo kasnije nego što su nastali; istom u prvim stoljećima po Kristu, i to na najstarijemu jeziku sjevero-zapadne Indije, takozvanomu vedskomu sanskrtu, koji je mnogo stariji od klasičnoga kako u oblicima, tako i u rječniku. Vedski jezik je najstariji oblik staroindijskogajezika; izgradio se do početka II. tisućljeća pr. Kr. kao tipično sprežavajući (flektivan) jezik koji se odlikuje bogatstvom i raznolikošću slovničkih oblika. Najstarije stanje vedskoga jezika sačuvalo se u Rg-vedi, dok se u drugim Vedama izgubio nit starinskih oblika i pojavile su se mnoge nove riječi. U književnosti, koja se nastavlja na vedsku, vedski jezik dobiva onaj slovnički oblik, koji su indijski slovničari obradili do VI. st. pr. Kr. i nazvali ga sanskrat. (ERLN, II, 705.).

Avesta (zovu je i Zend - Avesta) su svete knjige Zaratustrine (Zoroastrove) religije (mazdeizma ili mazdaizma). Oblik staroiranjskoga kojim je napisana Avesta, a zove se pogrešno i zend, pripada najstarijemu razdoblju iranskih jezika, staroiranjskomu (zajedno sa staroperzijskim). Avesta obuhvaća tekstove, koji po svojoj starosti ne zaostaju za Rg-Vedom; to su gatha ("pjesme") Zaratustrina nauka u stihovima (kako se misli, odprilike iz VIII. st. pr. Kr.). Osim *gatha* ima i drugih tekstova, koji su također stari, ali su tijekom vremena bili pre-rađivani (*jašti*). Avestijski ili avestički se smatra istočnoiranskim narječjem, ali je to težko potvrditi, budući da je dugo vremena bio vjerski jezik mnogih iranskih naroda te je poprimio mnoga mjestna obilježja. Dijeli se na dva narječja: više starinski gatski i kasnoavestijski. (ERLN, I, 136.).

U kakvom je odnos vedijski i avestijski jezik s hrvatskim jezikom? Za sada ćemo reći samo to, da je prazvor današnjega hrvatskoga jezika ranoindijski prajezik *saraswati*, koji je bliz vedskomu jeziku. Avestijski jezik je pak razvojna spona između vedskoga sanskrta i današnjega hrvatskoga jezika.

Nu prije no što o tomu budemo nešto više rekli, upoznajmo se najprije s pitanjem: Tko su i odakle Hrvati?

(nastavit će se)

KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (V.)

ZA BALKANSKU SOVJETSKU FEDERACIJU!

Upravo epizoda s Radićevim putem u Moskvu pokazuje da ni Kominterni ni njezinim jugoslavenskim sljedbenicima nije bilo do rješenja hrvatskog pitanja. Iako u nekim fragmentima Radićevih misli ima koketiranja i s komunizmom,¹ on - nakon neuspjelih razgovora u Parizu i Londonu i jalovih pregovora s Mussolinijevom Italijom - odlazi u Moskvu u potrazi za saveznikom u borbi za federalizaciju Jugoslavije. To čini u uvjerenju da nova taktika Kominterne i komunističko napuštanje unitarističko-centralističkoga gledišta mogu biti iskoristišeni kao poluga za "radikalizaciju" hrvatskog pitanja. Komunistička je *Borba* točno zapažala da su Radićeve kombinacije sa Seljačkom internacionalom motivirane drugim, a ne ideološkim razlozima: "Radić hoće savez sa Sovjetskom Rusijom samo zato da bi dobio nacionalno oslobođenje Hrvatske."² Za tu je svrhu bio spremjan razmišljati i o oružanoj borbi, pa je, po svemu sudeći tražio i sovjetsku vojničku pomoć,³ iako se čini izvjesnim da je time samo htio isipitati raspoloženje domaćina.

Kriminalizacija hrvatskoga narodnog pokreta

Ipak, Moskva je išla za uspostavljanjem diplomatskih odnosa s Kraljevinom SHS, pa je Čičerin prvaku HRSS-a sugerirao da napusti politiku pasivnog otpora i uđe u Skupštinu.⁴ Shvaćajući da komunisti, kako je izjavio Mačeku, ne žele saveznike, nego samo sluge, Radić se vratio u Zagreb. Unatoč protivljenju nekih utjecajnih članova HRSS-a, na sjednici vodstva 13. kolovoza prihvaćeno je učlanjenje stranke u Seljačku internacionalu.⁵ Iako je položaj HRSS-a postajao sve nestabilniji, nisu prekinuti Radićevi

Piše:

Tomislav JONJIĆ

kontakti sa sovjetskom diplomacijom. Njih su sad u Radićevo ime preuzeли Maček i Košutić koji su u rujnu i listopadu 1924. posjećivali bečko poslanstvo SSSR-a i nastavljali suradnju. Ipak, sovjetski pokušaji političke i ideološke instrumentalizacije hrvatskoga seljačkog pokreta nisu uspjeli. Radić nije prihvatio ponude da postane visokim dužnosnikom Seljačke internationale i definitivno je raskrstio s iluzijama da bi se pomoći Hrvatima mogla naći u Sovjetskom Savezu.⁶

Ipak, učlanjenjem HRSS-a u Međunarodni seljački savez predsjednik je HRSS-a dao elegantan izgovor beogradskom režimu za protezanje Obznanе i na njegovu stranku. Da će posljedice njezina boravka u Rusiji biti teške i dugoročne, vidjelo se još prije nego što je

napustio Moskvu. Pokušaji da posjeti tamošnje austrijsko i britansko poslanstvo ostali su bez ploda, a Austrija mu je čak uskratila vizu. Sav je europski tisak Radića svrstan u komuniste.⁷

Beograd je, naravno, takvu situaciju koristio. Iako su se radikali i pribicevičevci privremeno našli u opoziciji, diplomatski je i obaveštajni aparat bio načičkan njihovim pristašama. Oni su sustavno širili tvrdnje o komunističkom značaju hrvatske oporbe, poglavito u francuskim, britanskim, čehoslovačkim i njemačkim krugovima. U tu svrhu je ministar vanjskih poslova u novoj Pašićevoj vladi, M. Ninčić, čak poduzeo putovanje po Europi. I u SAD je tamošnji jugoslavenski konzul M. Pupin uvjeravao javnost da su ne samo Radić i HRSS komunisti, nego da je tom ideologijom zaražen čitav hrvatski narod.⁸ Diplomatska akcija Beograda polučila je razmjerno krupne uspjehe i Hrvati su u najvećem dijelu europskog tiska postali obilježeni kao komunisti. Time je i hrvatski nacionalni pokret doveden u tešku situaciju, jer je optužba za simpatiziranje s komunizmom u to doba bila vrlo nezgodna.

Ta će se optužba redovito ponavljati idućih desetak godina. Njoj u potkrjepu potezat će se i slučajevi ograničene suradnje komunista s hrvatskim nacionalnim snagama. Tako je na prvoj sjednici zagrebačke "Oblastne skupštine" dr. Ante Pavelić 23. veljače 1927., unatoč Mačekovu pokušaju da mu oduzme riječ i tako onemogući čitanje rezolucije Hrvatskog bloka (HSP i HRSS-disidenti),⁹ u ime Bloka konstatirao kako sama činjenica sazivanja Oblasne skupštine predstavlja zadnji čin provođenja velikosrpskoga Vidovdanskog ustava u pravcu komadanja hrvatske države. Unatoč nezakonitosti tog čina,

1 Socijalni elementi ugrađeni u teorijsku potku komunizma Radiću su se svidali. Supruzi Mariji piše on 7. srpnja 1919.: "Pročitao sam brošuricu o boljševizmu. Da nisam u selj. [ačkoj] stranci, odmah bih u boljševike..." (Stjepan Radić, Korespondencija, II., dok. 92., s. 230.)

2 Hrvatski seljački narod, međutim, nastavlja *Borbu*, hoće taj savez i radi svoga socijalnog i ekonomskog oslobođenja. (Nada Sokolić-Jaman, n. dj., 302.) Raspoloživi dokumenti pokazuju da su zapravo vrlo rijetki trenutci u kojima je Radić pomislio na potpuno oslobođenje, tj. državnu neovisnost Hrvatske

3 I. Mužić., n. dj., 162-163.

4 Isto, 163.

5 R. Horvat, n. dj., 202-203., I. Mužić, n. dj., 171-172.

6 Stogaje odbio kasnije pokušaje sovjetske strane da ponovno dode u vezu s njima. (I. Mužić, n. dj., 165., 178-179b.)

7 Mira Kolar-Dimitrijević, n. dj., 16.

8 Ivan Meštrović, *Uspomene na političke ljudi i događaje*, n. dj., 164-165., 167-168.

9 Usp. B. Gligorijević, *Demokratska stranka...*, 440-442.

10 "Jer čitate", obrazložio je Maček svoj postupak.

Hrvatski blok koristi svaku prigodu da digne glas "proti pogaženih prava hrvatskog naroda, a koja se mogu uzpostaviti jedino ostvarenjem nezavisne hrvatske države", pa je to jedini razlog sudjelovanja na sjednicama. Na koncu je Pavelić od Oblasne skupštine zatražio da preuzme ulogu Hrvatskog Sabora i da se zaključkom "pozovu u Zagreb svi zastupnici, koji su u hrvatskim zemljama birani 23. siječnja 1927. godine, da se temeljem narodne volje ujedine u jedno telo i postave jedinstveni zahtjev za uzpostavu hrvatske nezavisnosti zaključene na Hrvatskom Državnom Saboru dne 29. listopada 1918. godine".¹

Ni komunističkim zastupnicima, Ivanu Krndežu i Kamilu Horvatinu, nije dopušteno pročitati svoju deklaraciju, koja nije išla tako daleko kao Pavelićeva, ali je također isticala da podjela zemlje na oblasti smjera za tim "da se razdrobi fronta hrvatskog naroda, te je zbog toga Hrvatska rascjepkana na četiri oblasti, a Dalmacija od nje odvojena," ali "hrvatski narod ostaje i nadalje kod svojih zahtjeva za ravnopravnošću i slobodom, usprkos kapitulaciji vodstva Radićeve stranke pred beogradskim vlastodršcima. Tim zahtjevom hrvatskog naroda dakako da se ne dira u pravo niti srpskog niti kojeg drugog naroda, jer samo nacionalno slobodni i ravnopravni narodi mogu bratski urediti svoje međusobne odnose."²

Mjesto Jugoslavije preuzela je "Balkanska sovjetska federacija"

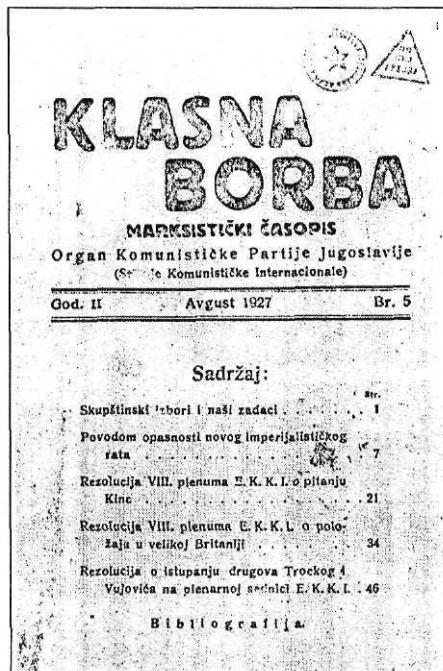
Ovakvo istupanje komunističkih zastupnika bilo je u duhu novoga kursa partijske taktike u pogledu nacionalnog pitanja. Reagirajući na previranja ("frakcijske borbe") u svojoj jugoslavenskoj sekциji, Kominterna je u travnju 1926. smijenila vodstvo KPJ i sazvala njezin III. kongres. On će biti održan u Beču od 17. do 26. svibnja 1926. Programskim dokumentima, koje će uz Komintemin nadzor tamo prihvati 36 izaslanika s pravom glasa, bit će konačno napušteno unitarističko gledište.

Time su potvrđene odluke III. konferencije i zaključci odnosno zahtjevi Kominteme. U "Rezoluciji po izveštaju CK" ustanovljeni su razlozi partijskog sloma. Ocijenjeno je da se Jugoslavija nalazi u trajnoj krizi, ali izlaz iz nje nije ni u uvođenju otvorenog apsolutizma, ni u "sporazumu s buržoazijom ugnjetenih nacija". Time je jasno kazano, da nije prihvatljiv partijski sporazum s hrvatskim oporbenim strankama, jer je "za radne mase jedini izlaz iz te krize obrazovanje Balkanske federacije radničko-seljačkih republika, putem zajedničke borbe radnika i seljaka sviju nacija Jugoslavije i Balkana".³

da se trajni nacionalni mir može postići samo u Federaciji radničko-seljačkih republika na Balkanu".⁴ U novom je partijskom statutu određeno, da članom organizacije može postati svatko tko "aktivno radi u jednoj od osnovnih organizacija Partije, izvršuje odluke Komunističke internacionale i Partije i uredno plaća članarinu".⁵ Na taj je način osnažena definicija KPJ kao sekcije Kominterne.

Upovo dokumenti III. kongresa pokazuju da se ne može prihvati tvrdnja, da je KPJ zagovarala razbijanje Jugoslavije, a ponajmanje radi nacionalnog oslobođenja i stvaranja neovisnih država. Nacionalno pitanje, doduše, dobiva istaknuto, mjesto, ali samo kao parola: u sklopu ustrojstvenih pitanja raspravljenih i definiranih u Statutu KPJ, sekcije Komunističke internacionale, nije potanje određeno koje područje pokriva "oblasna (pokrajinska) organizacija" KPJ, niti je moguće zaključiti da pojma "zemaljska konferencija" znači nešto drugo od partijske organizacije za čitavu Kraljevinu SHS, inače u kongresnim dokumentima dosljedno nazivane Jugoslavijom. To znači, da se u organizacijskoj strukturi KPJ i njoj pridruženih organizacija i dalje ne uzimaju u obzir povjesni i nacionalni identitet,⁶ a najveći dio organiziranih komunista i nadalje ostaje tvrdo uvjeren u potrebu opstanka jugoslavenske države.⁸

Iako je iz taktičkih razloga istaknula krilaticu balkanske radničko-seljačke federacije, Kominterna je isključivala savez s građanskim strankama ili pokrećima porobljenih naroda, osim u fazi kad to može pridonijeti revolucioniranju situacije sa svrhom provedbe proleterske revolucije. U proglašu upućenom članovima, kongres stoga sustavno apelira na jedinstvo radničke klase u borbi protiv kapitalizma, te se kliče savezu radnika i seljaka i ugnjetenih nacija u borbi protiv kapitalista i srpskih imperialista. Ipak, proglašu upućen članstvu nije uključivao zahtjev za stvaranjem balkanske sovjetske ; radničko-seljačke federacije, iako je takav zaključak donesen, i on će predstavljati

Klasna borba, glasilo KPJ, sekcije Komunističke internacionale

"Rezolucija o političkoj situaciji i zadacima Partije" analizira političke i socijalne prilike u svijetu i u Jugoslaviji. Podezeci od kapitulacije HRSS-a, Kongres poziva na savez radnika i seljaka, kako bi se stvorila jedinstvena fronta sa svim seljačkim strankama. Radi ubrzanja pada kapitalizma i pobjede proleterske revolucije, Partija ima djelatno pomagati sve nacionalno-revolucionarne pokrete. Treba stalno ukazivati na sve slučajevne nacionalnog ugnjetavanja, "ističući stalno

1 Anle Pavelić, *Zapadnu nezavisnost Hrvatske*, u: A. Pavelić, *Putem hrvatskoga državnog prava*, n. dj., 190-191

2 Tekst ove deklaracije v. u: Marko Zovko, *Kamilo Horvatin*, n. dj., 68-69.

3 Rezolucija po izveštaju CK, *Istorijski arhiv KPJ*, t. II, n. dj., 92.

4 Rezolucija o političkoj situaciji i zadacima Partije, *Istorijski arhiv KPJ*, t. II, n. dj., 100-110.

5 Statut Komunističke partije Jugoslavije, v. u: *Istorijski arhiv KPJ*, t. II, n. dj., 134.

6 Statut Komunističke partije Jugoslavije, v. u: *Istorijski arhiv KPJ*, t. II, n. dj., 133-141.

7 Dalmacija se redovito tretira odvojeno od Hrvatske i Slavonije. Usp. poglavljje o "delatnosti Partije po pokrajinama", idem, 96-97.

8 Iako tada najvjerojatnije još nije formalno pristupio komunističkoj stranci, zanimljivo je spomenuti da Otokar Keršovani 1926. u članku *Odnosi izmedu Srba i Hrvata*, objavljenom u *Novostima*, piše: "Treba da živimo zajedno, jer raziči se ne možemo, ni u kom slučaju!" (Usp. O. Keršovani, *Kulturne i povijesne teme*, Rijeka 1979., 77.)

9 Proglas v. u: *Istorijski arhiv KPJ*, t. II, n. dj., 141-144.

okosnicu Kominternine i partijske politike idućih godina.¹

Skupštinski atentat i KPJ

Kongres, međutim, ne će okončati frakcijsku borbu unutar KPJ. Svedena na svega nekoliko stotina članova,² ona će ostati posve marginalnim čimbenikom u političkom životu Kraljevine SHS. U međuvremenu su se ponovno zaoštrole političke prilike, kako u Evropi, tako i u jugoslavenskoj državi. Kriza u britansko-sovjetskim odnosima prijetila je ratom. Radić je, pak, ispaio iz vlade i odmah započeo provedbu ambicioznog plana širenja svog pokreta, kojega je umjesto hrvatskom označio *Narodnom seljačkom strankom*. Njegova ekspanzija u nehrvatske dijelove Jugoslavije u znatnoj bi mjeri ugrozila komunističke planove zacrtane na III. kongresu.

Stoga Partija poduzima niz koraka. Uz Kominterninu potporu jača jezgra koja se protivi objema frakcijama. Njezini najistaknutiji članovi su Đuro Đaković, Blagoje Parović, Đuro Salaj, Josip Broz i Josip Kras. Najjače uporište ove struje je zagrebačka partijska organizacija. Ona će na svojoj Osmoj konferenciji, održanoj u veljači 1928., prihvati Brozovo antifrakcijsko izvođeće. U travnju iste godine Izvršni će komitet Kominterne *Otvorenim pismom* pozvati članstvo KPJ na obustavljanje frakcijskih borbi. Moskva će i opet presjeći spor, imenujući Privremeni sekretarijat KPJ na čelu s Đakovićem. U rezoluciji treće plenarne sjednice CK KPJ, u travnju 1927., upozorenje na propust, koji je učinjen već nakon oblasnih izbora početkom godine. Već tada je trebalo ponuditi "platformu jedinstvenog fronta (!) za zajedničko istupanje na bazi samoopredjeljenja naroda, nezavisnost Hrvatske republike i savez radnika i seljaka".³

Dakako, ta nezavisnost samo je prije-lazna faza prema balkanskoj sovjetskoj federaciji. U međuvremenu se zbio događaj, koji će presudno odrediti budućnost jugoslavenske države: u beo-

gradskoj je Skupštini izvršen atentat na hrvatske narodne zastupnike. Čim se u Zagrebu doznalo za zločin, hrvatska je mladež spontano počela demonstrirati protiv Beograda. Bratoljub Klaić će kasnije zabilježiti kako je javnost očekivala da vodstvo zatrubi na ustanak. Raspad Jugoslavije bio je na pragu. Na čelo demonstranata stali su pobornici ideje uspostave neovisne Hrvatske, a letcima su na demonstracije pozivali i komunisti. Zagrebački je Mjesni komitet KPJ pozvao na uspostavu neovisne hrvatske seljačke re-

bić, Đuro Bjeloš i Vladimir Majcen, teško je ranjeno dvanaest, lakše šezdesetak, a uhićeno 120 osoba. Hrvatska akademski omladina, proglašom od 21. lipnja, koji su potpisali C. Hadžija, B. Je-lić, I. Nagy, T. Petković i A. Rittig, ocijenila je da su skupštinski hitci bili upereni protiv čitava hrvatskog naroda, te pozvala na nacionalno jedinstvo neovisno o strankama. Osnovan je i Akcioni odbor za jedinstvo svih hrvatskih omladinskih organizacija, koji je pozvao na bojkot srpskih knjiga i novina, te Koroščeva glasila *Slovenec*.⁴ Na dan pogreba skupštinskih žilava (23. lipnja) ponovno je došlo do demonstracija i sukoba građanstva s policijom. Ranjeno je više, a uhićeno oko 290 osoba.

Demonstracije izazivaju pozornost svjetske javnosti: nisu rijetki oni koji su svjesni da je sudbina jugoslavenske države definitivno zapečaćena skupštinskim atentatom. Na glasine da se u Hrvatskoj spremaju revolucionarni pothvati, ministar unutarnjih poslova u Vukićevićevoj vladi, A. Korošec, zapovijeda da se protiv svakoga, koji raspiruje nemir i potiče "plemensku zaoštrenost", primijene "najoštrijje mjere". Vukićevićeva se vlada grozničavo pripremala za suzbijanje prosvjeda i demonstracija, pajje osim tajnih naputaka redarstvenim snagama, već 21. lipnja privremeno zabranila niz hrvatskih listova. Zabranjeni su *Jutarnji list*, *Novosti*, *Hrvatski seljački narod*, *Narodni val*, *Riječ*, *Borba* i drugi, a sutradan, 22. lipnja, kad su demonstracije nastavljene, zabranjeni su beogradski listovi *Reč* i *Novosti*? Dok je od početka 1928. godine do atentata režim poduzeo 42 zapljene zagrebačkih novina, u ostatku godine takvih je zapljena bilo 291. I drugim je metodama režim kušao ugušiti ionako ograničenu slobodu tiska.⁵ Činjenica da je za šest mjeseci cenzura zaplijenila skoro tri stotine publikacija, najbolje svjedoči o tome da je u Hrvatskoj sve kuhalo, a da režim na ta previranja nije mogao naći bolji odgovor od represije.

(nastaviti će se)

Josip Čižinsky Gorkić, sekretar KPJ

publike, dok je CK KPJ istodobno zahtio stvaranje federacije samostalnih i neovisnih radničko-seljačkih republika na Balkanu. Tako različit pristup zapravo je privid: između zagrebačkog vodstva i jugoslavenske komunističke središnjice nije bilo razlika u strateškoj orientaciji, nego samo u taktici. Suočeni s demonstracijama građanstva, zagrebački su komuni-sti pokušali iskoristiti revolucionarno raspoloženje.⁶

Na sutrašnjim demonstracijama, 21. lipnja 1928. na zagrebačkim su ulicama ubijena tri hrvatskamlađica: Krešimir Jer-

- 1 Dakako da su komunisti isticanjem seljaštva samo podilazili snažnim nacionalnim pokretima koji su okupljali većinu seljaka (npr. u Hrvatskoj, Bugarskoj i dr.). U stvarnosti su se komunisti u SSSR-u upravo u tom razdoblju krvavo obračunavali sa seljacima ("kulacima").
- 2 Prema nekim, očitom preteranim, podatcima KPJ je uoči III. kongresa u Hrvatskoj imala 2936 članova, organiziranih u 196 čelija. (*Komunističkipokret i socijalistička revolucija*..., 99. Nav. prema: Z. Stipetić, n. dj., 229b.)
- 3 Prema: M. Zovko, n. dj., 76.
- 4 Faksimile ovih letaka objavio je Zvonimir Kulundžić, u djelu *Atentat na Stjepana Radića*, Stvarnost, Zagreb, 1967., 479., 490-492. Usp. Otokar Keršovani, *Povijest Hrvata*, u: *Kultурне i povijesne teme*, n. dj., 413
- 5 Kasnije su komunisti svojatali vodeću ulogu u ovim demonstracijama. Nije toliko čudno da su u toj propagandnoj tvrdnji ustrajali do 1990. godine, ali je zanimljivo da neokomunisti i 1997. ističu: "U povodu atentata na Stjepana Radića zagrebačka organizacija KPJ organizirala je demonstracije, u kojima je sudjelovalo oko 30.000 radnika, studenata i građana. U gradu su na nekoliko mjestu bile podignute barikade. Preko sto demonstranata je uhapšeno." (Usp. *Hrvatska ljevica*, br. 6/1997, Zagreb 1.6.-30.6.1997., s. 43.)
- 6 Ove su žrtve pokopane 24. lipnja, dan iza sprovoda P. Radića i Gj. Basarička, a režim je, kako bi sprječio veće okupljanje građana, dao objaviti da su već pokopani, dan ranije. (Jere Jareb, *Politički rad i uspomene dra Branislava Jelića*, Izd. Mirko Šamija Cleveland 1982. 611)
- 7 F. Tuđman, n. dj., 1., 510., 514.
- 8 Nadežda Jovanović, *Prilog proučavanju odjeka atentata u Narodnoj skupštini 20. juna 1928.*, ČSP, god. II., br. 1, IHRPH, Zagreb, 1970., 63.
- 9 J. Horvat, *Povijest novinstva*..., 405. Usp. Josip Grbelja, *Cenzura. Novinarske kuće straha*, Hrvatsko slovo, god. II., br. 77., Zagreb, 11X. 1996., 16-17.

Ima li optuženi pravo na obranu?

Otkriće da su žrtve na fotografijama s izložbe o zločinima Wehrmacha ubili pripadnici NKVD-a nije revizionističko, ne umanjuje činjenicu da je njemačka vojska činila zločin. Riječ je, naime, o tome da i istina ima svoje granice, a onaj tko ih namjerno prema potrebi proširuje i prekraja, također čini nemoralno djelo.

Nacionalna svijest Nijemaca bila je nakon Drugoga svjetskog rata duboko uzdrmana i donekle uništena, ne samo zbog totalnog poraza i podjele zemlje na istočni i zapadni dio. Još veće posljedice imao je kompleks krivnje koji je zahvatio velik dio njemačkog društva i zbog zločina nacionalsocijalističkog režima, osobito protiv europskih Židova.

Na izložbi o zločinima Wehrmacha podmetnute fotografije žrtava sovjetskog NKVD-a

ZAGREB, 20. listopada - Jedan poljski povjesničar raskrinkao je kao krvotvorine niz fotografija koje su bile izložene na spornoj izložbi "Žrtvi Wehrmacha tijekom Drugog svjetskog rata". Na izložbi, koja je u njemačkoj javnosti izazvala burne rasprave, bile su prikazane fotografije o represijama njemačke vojske protiv civilnog stanovništva i strijeljanja partizana.

Poljski povjesničar Bogdan Musial sada je objavio u ozbiljnom njemačkom znanstvenom časopisu za najnoviju povijest analizu tih slika. Musial dokazuje da u više slučajeva te fotografije ne pokazuju njemačke zločine nego ekshumirane leševe žrtava koje su ubili pripadnici sovjetske Službe državne sigurnosti NKVD (Narodni komesarijat za unutarnje poslove).

Musial navodi devet primjera krvotvorina, odnosno nekorektnje interpretacije fotografija na izložbi. On je čak pronašao preživjele svjedočke koji

su potvrdili, da se na spornim slikama radi o zatočenincima sovjetskih zatvora na zapadu Ukrajine, koji su po naredbi zloglasnog Lavrentija Berije pogubili sovjetske specijalne jedinice nekoliko sati prije dolaska njemačkih trupa.

Jedna slika s izložbe, koja je trebala dokazati zvjerstva njemačkih vojnika, pokazuje u stvari leševe mlađih Ukrajinaca koji su bili ostavljeni u podrumu zgrade sovjetske tajne policije NKVD u gradu Boryslavu. Nakon ulaska njemačkih trupa, leševi su bili prevezeni u dvorište i tamо položeni zbog identificiranja. Osim toga, Musial analizira ekshumaciju leševa u jednom voćnjaku u tvrdavi Solcov. Tamo su u ljetu 1941. godine - prema poljskim istraživanjima - pripadnici sovjetskog NKVD-a strijeljali 700 osoba. Fotografije pokazuju iskopavanje masovnih grobnica i već raspadnutne leševe. Od četiri fotografije o tobožnjim njemačkim masakrima protiv Židova, samo je

jedna autentična. Tri slike pokazuju zločine NKVD-a protiv njemačkih ratnih zarobljenika i protiv ukrajinskog civilnog stanovništva.

Jedna fotografija koja pokazuje tobožne žrtve (njemačkog) masakra u Kraljevu (Srbija) u listopadu 1941. godine u stvari pokazuje zatočenike zatvora Brigida kod Lvova u zapadnoj Ukrajini, koji su krajem lipnja 1941. godine ubijeni prije dolaska Nijemaca.

Poljski povjesničar ne poriče da su pripadnici njemačkog Wehrmacha počinili zločine. No, u ovom slučaju dokumentarne fotografije bile "instrumentalizirane". Povjesnični dokumenti trebali bi služiti u rasčišćavanju kompleksne povjesne materije. Oni nikako ne bi trebali služiti kao potvrda za unaprijed stvorene stavove, smatra Musial.

CARL GUSTAF STRÖHM

Piše:

Carl Gustaf STROHM

Budući da naraštaj koji je za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio aktivan polako izumire, čak je i Nijemcima koji su rođeni poslije 1945. godine bilo utuvljivano u glavu da pripadaju "naciji krivaca".

Jedan primjer takve instrumentalizacije krivnje bila je izložba o "zločinima Wehrmacha" (njemačke vojske) tijekom Drugoga svjetskog rata, osobito na istočnom i jugoistočnom bojištu. Ova izložba je bila pripremljena i organizirana u krugovima koji simpatiziraju s krajnje ljevičarskim idejama. U međuvremenu, ona je bila pokazana u skoro svim

izlazili su s izložbe s dojmom da Nijemci kolektivno pripadaju zločinackoj naciji i da je većina predaka današnjih Nijemaca bila zločinačka.

No, odjednom se dogodilo nešto nevjerojatno: dok su njemački povjesničari i političari pasivno šutjeli, pojavila su se dva povjesničara iz post-komunističke srednje Europe - Poljak i Mađar - i neovisno jedan od drugoga izjavili u znanstvenim publikacijama da je izložba o zločinima "Wehrmacha" velikim dijelom krivotvorena i da mnoge fotografije koje tobože pokazuju njemačke zločine, ustvari dokumentiraju zločine sovjetske tajne službe NKVD.

Da ne bi bilo nesporazuma: poljski povjesničar Bogdan Musial (ravnatelj Instituta za njemačku povijest u Varšavi) i njegov mađarski kolega Krisztian Ungvarv nikako ne poriču, da su u Drugome svjetskom ratu Nijemci počinili mnoge zločine. Prema njemačkom tjedniku *Welt am Sonntag*, poljski povjesničar je, objašnjavajući svoj stav, doslovce rekao: "Poznato je da je Wehrmacht (njemačka vojska u Drugom svjetskom ratu) počinio zločine - kao i svaka druga vojska za vrijeme rata ove vrste. Nije moguće da u redovima više milijuna vojnika nema zločina ...", ali, nastavlja Musial, "ima istodobno bezbroj korektnih, humanih vojnika. Treba pristupiti problemima na diferencirani način".

Musial opisuje kako je za vrijeme posjeta izložbi bio konfrontiran sa stravičnim fotografijama ubijenih. U blizini tih masakriranih žrtava stajali su njemački vojnici. No, nešto je na tim slikama povjesničaru izgledalo sumnjivo. "Kad sam pažljivo pogledao", rekao je on, "upalo mi je u oči da

Nema dvojbe da je kolektivni kompleks krivnje sjedne strane izazivao ponekad "mazohističko" ponašanje Nijemaca (pokojni Franz Josef Strauss je svojedobno kritizirao taj "nacionalni mazohizam" svojih sunarodnjaka); s druge strane, krivnja je bila instrumentalizirana i ponekad upotrebljavana u političke svrhe.

većim gradovima diljem Njemačke. Politički pritisak u smislu "političke korektnosti" bio je tako jak da nijedan njemački povjesničar - da o političarima i ne govorimo - nije imao hrabrosti postaviti organizatorima izložbe (koja je na mlađi naraštaj dje-lovala poput udarca toljamom) neka kritična pitanja. Posjetitelji izložbe

su lica i udovi leševa bili podbuhli. To me navelo na zaključak da se vjerojatno radilo o leševima koji su bili ekshumirani". Poljski povjesničar postavlja pitanje: "Zašto bi njemački vojnici nekoga strijeljali, onda žrtve pokopali, da bi ih kasnije opet iskopali?".

Iz vlastitih istraživanja bilo mu je poznato da su Nijemci u prvim danima pohoda prema Istoku (1941.) često iskapali žrtve sovjetskoga NKVD-a koje su po naređenju zloglasnog Berije, šefa sovjetske državne sigurnosti, bile masovno streljane prije dolaska Nijemaca kao "klasni neprijatelji". Njemački vojnici snimili su ove žrtve. Na kraju rata, mnoge takve slike su pale u ruke sovjetske armije ili obavještajne službe.

Poljak Musial počeo je, na osnovi takvih iskustava, s istraživanjem cijele problematike - i sadaje izjavio: "Rezultat mojih mukotrpnih istraživanja bio je krajne razočaranavači: pronašao sam cijeli niz fotografija u kojima su "žrtve sovjetskog NKVD-a pretvorene u žrtve njemačkog Wehrmacht-a".

Poljski povjesničar nastavlja: "Pogreške koje sam našao samo su vrh ledenočega brijege". On misli da ima još mnogo takvih krivotvorina odnosno netočnih potpisa pod fotografijama.

Mađarski povjesničar Ungvary došao je, neovisno, do sličnih zaključaka. Od 800 fotografija koje su izložene i za koje se tvrdi da prikazuju zločince "Wermachta", po procjeni mađarskog stručnjaka, samo deset posto (80) su korektne, tj. prikazuju zaista zločine ili represivne mjere njemačke vojske.

Ungvary daje nekoliko primjera. Jedna fotografija prikazuje strijeljanje dječaka u Starom Bečeju (Vojvodina) 1944. godine. No, u to

vrijeme, piše Ungvary, Vojvodina je bila pripojena Mađarskoj - i u Starom Bečeju nije bilo njemačkih vojnika. Mađarske postrojbe su tada strijeljale te žrtve koje su bile osuđene zbog veleizdaje, ubojstva i ilegalnog nošenja oružja. Optuženi su prije ubili jednog mađarskog policajca, i samo trojica od njih su bili maloljetnici.

Sličan slučaj dogodio se u Zenti, gdje su, kako glasi potpis pod fotografijom, njemački vojnici maltretirali Židove i odveli ih na prisilni rad. No, i Zenta je tada bila mađarska, a izvršitelji te akcije bili su isključivo Mađari. Najupadljiviji slučaj takve vrste mađarski povjesničar opisuje ovako: "Izložba pokazuje fotografiju obješenog čovjeka s kartonom oko vrata. Karton je prazan, ali Ungvary tvrdi da ima original te fotografije, na kojem karton nosi natpis na njemačkom jeziku: 'Ja sam kukavica'. Tobižnji sovjetski građanin ustvari je bio njemački vojnik koga su vlastiti zemljaci osudili na smrt zbog dezterterstva".

Poljak Musial je izjavio da se na njega vrši snažan pritisak i da su ga već optužili kao "revizionista". No, smatra Musial, to ipak budi nadu da će Nijemci napokon početi nepristranu raspravu o tom poglavljju svoje najnovije povijesti. Ima promatrača koji misle da je velik publicitet koji su poljski povjesničar i njegov mađarski kolega dobili u njemačkim medijima povezan sa sadašnjim pregovorima u New Yorku o odšteti žrtvama nacizma. Možda je Nijemcima dodijalo samo sjediti na optuženičkoj klupi.

(Preneseno iz Vjesnika,
26. 10. 1999.)

VUKOVARSKA PROF. VLADI LOŽIĆU

Petar VULIĆ

Usala su naša tila...
iz zemje nan vadu kosti
Stavjadu nas u kasila
bacadu nas prez milosti

Bog neka ih grie prosti
i sve smrti, sva zlodila
Nas se zemja nasitila
biće bidna sada posti

Ovod jesu naši grebi
na Golgoti našoj krizi
u duši nan veli friži
Vukovare, čaje Tebi

Partila je inevoja
da bi naš se barjak vija
Zlamenuj se, dušo moja,
Ervacku si uskrsnil' a

Di su sada Tvoja dica
Di su stari dobri judi
01" je mrtva golubica
i ko Tebi, grade, sudi

Krvavi se Dunav poti
a prid Tvoj on slikon sveton
plače mater u koroti
ka za jedinin diteton

24.05.1998. •

OBAVIJEST

Prosinački broj našeg lista zaključuje se 25. studenoga 1999. U obzir za objavljuvanje dolaze samo oni prilozi koji do tog dana prispiju uredništvu.

•

Peti sabor HDPZ-a u riječi i slici

Zagrebu je 24. listopada 1999. održan V. izborni sabor Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, udruge koja okuplja oko osam tisuća hrvatskih političkih uznika. Sabor je potvrdio jedinstvo udruge i daljnju odlučnost glede ostvarivanja prava bivših političkih uznika i skrb o članstvu. U raspravama je posebno naglašavana bezbroj puta potvrđena briga za opstojnost i samobitnost hrvatske države, te je izražena zabrinutost zbog mogućeg povratka komunističkog svjetonazora u Hrvatsku, kao u neke druge tranzicijske zemlje.

Priredio:

Andrija VUČEMIL

jalne skrbi, **Viće Vukojević**, novoimenovani sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske, te predstavnici inozemnih udruga: **Ivan Stančev** (Bugarska), **Taško Taskov** (Bugarska), **Biserka Veleva**, (Bugarska), **dipl. ing. Jiri Blatný** (Češka), član predsjedništva Internacionale asocijacije, **dr.iur. Stanislav Drobny** (Češka), **Mart Niklus** (Estonija), **prof. dr.oec. Vanda Briediene** (Litva), **Balys Gajauskas** (Litva), **Joszef Baj**

slovnika o radu, predsjedatelj je pozvao predsjednicu Društva da podnese Izvješće o radu za prethodno dvogodišnje razdoblje. To izvješće donosimo u cijelosti.

Izvješće o dvogodišnjem radu

"U ovome burnom vremenu, kad smo, nažalost, imali raskol i odvajanje grupice ljudi kojoj je spiritus movens bio gosp. Duro Perica, a oni su naplatili nepoštene isplate samo trojici visoko pozicioniranih ljudi u Hrvatskom Državnom Saboru, Duri Perici, Davoru Arasu, te visokomu državnom službeniku, čak državnom pravobranitelju, gosp. Petru Šali. Kako vam je svima poznato, nastala su negodovanja među članstvom. Nastojali smo zaustaviti te isplate, ali Vlada i Ministarstvo financija nije nas poslušalo.

Zbog toga, kao i zbog od prije nekih neobjašnjenih poslovanja u HDPZ-u, dolazi do nerazumnog odvajanja jedno stotinjak dotada naših članova, u novu udrugu koja sebe proglašava HDPZ-Ž. K.

Oni protuzakonito prijavljuju registraciju na našu adresu, koriste naš znak. Nerazumljivo je što je naše pravosuđe prekršilo Zakon o udruženjima i izdalо registraciju na lažnu adresu i pod falsificiranim znakom. Prigovorili smo Ministarstvu i tražili poništenje registracije te udruge, no do danas nema odgovora. Pitam, zašto? Tko stoji u pozadini i krši Zakon?

Međutim, nije nas mogla zaustaviti ta minorna grupica od stotinjak buntovnika koji su sasvim krivo tumačili Zakon, bolje reći zlorabili Zakon iz 1995. godine prema kojem je bio uskladen Statut HDPZ. Oni su primili u svoje društvo bivše osuđenike IB-a, što znači bivše komuniste, ali od komunističke partije osuđene jer su u vremenu Informbiroa pristali ostati vjerni Staljinu i u tome se suprotstavili Titu.

HDPZ ima jasan stav i čist Statut iz čega je vidljivo tko može, a tko ne može biti član HDPZ-a. Mi smo dobrotoljna, nestranačka udruga s jasnim pravcem državotvorne misli, od čega nas ne mogu skrenuti nikakvi stranački ciljevi niti materijalni interesi.

5. SABOR HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

Radno predsjedništvo V. sabora

Nakon otpjevane državne himne i uvodnoga umjetničkog programa, koji su izveli članovi folklorne skupine *Venčec* iz zagrebačke Dubrave, V. sabor je otvorila predsjednica HDPZ-a **Kaja Pereković**. Minutom šutnje odana je počast svim umrlim članovima Društva i svim poginulima za Domovinu. Ističući da predlaže časne dugogodišnje robijaše, predsjednica je predložila Radno predsjedništvo u sastavu: **Jure Zovko, Milka Bencetić, Drago Pezer, Marko Blažeković i prof. Slavko Meštrović** (predsjednik).

Predsjednica HDPZ-a je pozdravila i brojne goste i uzvanike. Među njima su bili gg. **Joso Škara**, ministar rada i soci-

(Madžarska), **Istvan Levai** (Madžarska), **Roland Bude** (Njemačka), član predsjedništva Internacionale asocijacije, **Gerhard Finn** (Njemačka), **Sybille Ploog** (Njemačka), urednica lista "Stacheldraht", **Gunther Rudolph** (Njemačka), dr.iur.ing. **Jan Kovačovsky** (Slovačka), **dr.iur. Julius Porubsky** (Slovačka), **Anton Šemrl** (Slovenija), **Tamara Paholok** (Ukrajina), **Jevhen Pronjuk** (Ukrajina). Pozdrave Saboru su uputili, jer nisu mogli biti nazočni: **Włodzimierz Heliak** (Poljska) i **Magdalena Heliak** (Poljska).

Nakon usvajanja dnevnog reda, izbora radnih tijela i prihvatanja po-

Međutim, kad već govorim o našem temeljnom stavu moram pripomenuti da se, evo, nalazimo u predizbornom vremenu u kojem se nadmeću razne stranke, možda i s velikim socijalnim obećanjima.

Politički zatvorenici ne smiju zabaviti da je ova, naša Hrvatska rođena u čežnji mnogih generacija u nadi naših uzničkih dana i u vjeri koja nas je krijeplila u bezizlaznim teškoćama. Ne smijemo zaboraviti da smo mi svi glasovali za one stranke, za pokret koji je jedini imao snage skršiti komunizam. U vremenu teškoća moramo prepoznati i sad gdje nam je mjesto, a naše je mjesto u strankama koje su državotvorne i kršćanske orientacije.

Međutim, kako je vrijeme kratko za dugo izlaganje o radu za proteklo razdoblje, moram se osvrnuti na bar glavne zadatke koje smo riješili.

Kako vi svi čitate naš list, "Politički zatvorenik", pratili ste naš rad, no ipak treba pripomenuti da je još puno toga učinjeno što nije u Zatvoreniku objavljeno. Radi toga moram izvestiti kako je Vijeće HDPZ, a posebno Izvršni odbor HDPZ bio uporan da se riješi što više teškoća na koje su našli članovi naše Udruge. Zbog toga smo u više navrata pisali predsjedniku Vlade RH od kojeg, nažalost, nismo dobili odgovor. Do susreta u Vladi dolazi tek kad je najavljen prosvjed na Trgu, ispred Vlade. Zato smo prihvatali, kao razumnu, gestu da se politički zatvorenici ne izlažu novinskim piskaralima. Na tome sastanku dogovorena je konkretna suradnja između HDPZ-a i Vlade, što znači daje Vlada prihvati naš prijedlog da predloženi Zakon koji je čekao više od dvije godine, uđe u saborsku proceduru. To je, zapravo, i bio primarni zadatok vodećeg tijela HDPZ-a od 1997. do tada.

Tako je, konačno 28. prosinca 1998. prihvaćen Zakon o političkim zatvorenicima po kojem su znatno povećane mirovine. Istina je da je tim Zakonom prihvaćeno istanje iz predhodnog Zakona iz 1995. godine, pa prema članku 12. pravo na izvanrednu pomoć države imaju i članovi koji ne ispunjavaju uvjet na osnovi mirovine. No, nažalost, to se nije ispunilo iako smo mi uporno tražili od Mirovinskog zavoda, ali i od našeg resornog ministra, gosp. Škare, da se Zakon ispoštuje. Iako su novčana sredstva u

iznosu od 12 milijuna bila osigurana, sve je ostalo zaledeno. Pitamo se, zašto? Zbog toga molim ministra, gosp. Škaru, da to objasni.

Što se tiče financijske pomoći za našu udrugu, mi smo tokom 10. mjeseca protekle godine na vrijeme predali program rada, vrlo pregledno razrađen, što želimo provesti, a bez materijalnih sredstava ne možemo ostvariti naš program. Nažalost, od predviđenog malo je toga prihvaćeno. Izostala je pomoć za izdavačku djelatnost, što znači da ove godine nismo mogli tiskati niti jednu knjigu naših svjedočenja o stradanju političkih zatvorenika, a u rubkopisu ima više njih.

novčanih sredstava raspodjelili podružnicama po 10.000,00 kuna u jednokratnom iznosu, dok je za socijalnu skrb potrebnima dodijeljeno 70,00 Kn po članu. Naravno, ta su sredstva poslana prema broju članova u podružnicama, ali prema savjetu da se iz tih sredstava koristi i nabava vjenaca za umrle, za lijekove onima koji ih ne mogu sami kupiti ili izričito za one članove čija su mjesečna primanja manja od 1.500,00 kuna. Pogotovo je dana preporuka da se vodi računa o članovima koji nisu ispunili uvjet preko Mirovinskog da osiguraju neka mjesečna primanja.

Brigu za socijalnu skrb nastaviti će i

Visoki gosti i uzvanici

U pitanje ponovno dolazi normalno izlaženje našega "Političkog zatvorenika". List je skuplji od cijene koja je označena na njemu. Sabor je odobrio 3.500.000,00 kuna za socijalnu pomoć političkim zatvorenicima, no mi smo, nažalost, do konca svibnja primili tek 825.000,00 Kuna. Od predviđenih sredstava za rad udruge, što znači Središnjice i 22 podružnice u ovoj godini predviđeno je 650.000,00, a do konca VI. mjeseca primili smo tek 360.000,00, dok od odobrenih sredstava od Hrvatske lutrije mjesечно primamo samo 4.500,00 Kn.

Naravno da ova udruga nije kadra provesti sve zadatke koji su zacrtani Statutom i programom HDPZ, no zbog velike štedljivosti, ipak smo od dobivenih

buduće Vijeće. U toku rada ovog, izabranog Vijeća, odlučeno je da predstavnici HDPZ posjete zatočene Hrvate u Haagu. O tome ste čitali u Zatvoreniku. Radost je što su nam ti mučenici pismeno zahvalili za tu pažnju. Mi, politički zatvorenici najbolje znamo kako se osjeća nevin čovjek pod imenom okrivljenika. Zbog toga smo i sad na njihovoj strani i želimo im obilje hrabrosti, vjere i snage da izdrže sve kušnje jer su oni žrtve za Hrvatsku, koju i sad svijet gleda kroz prizmu naših neprijatelja.

U toku proteklog razdoblja zamoljen je prijem kod Predsjednika Republike, dr. Franje Tuđmana. Prijam je obavljen 19.11.1998., a umjesto Predsjednika, primio nas je pročelnik Predsjednikovog Ureda, dr. Ivica Kostović. U delegaciji su

bili: Ljubomir Brdar, iz Varaždinske podružnice, Želimir Crnogorac, iz Mostara, Slavko Meštrović, iz Rijeke, Ivan Rudec iz Broda, Jure Knežović, iz Zagreba, Mladen Šomek, iz Karlovca, Bruno Zorić, iz Zadra, Andrija Vučemil, glasnogovornik HDPZ-a i Kaja Pereković, predsjednica koja je vodila delegaciju. Stjepan Zerec iz Čakovca i Đuro Posavac iz Bjelovara, radi bolesti nisu mogli biti naznačeni.

Razgovor s gosp. Kostovićem bio je konkretni i uspešan, što se potvrdilo po djelomičnom izvršenju. Ostalo su otvorena pitanja: marginalizacija

jedno vozilo za našu udrugu, ostalo je bez odgovora. Tko se na to oglasio nije nam poznato, iako smo to učinili na izravni poticaj gosp. doministra, Mije Jukića, koji je i član Vijeća HDPZ. Na tu zamolbu prisiljeni smo bili jer je ovo naše postojeće vozilo prešlo već, gotovo 400 tisuća kilometara, pa je u opasnosti svaka vožnja na duge putove, apotreba obilaska naših podružnica je neophodna. Radi toga smo prisiljeni koristiti često puta osobne automobile, što iziskuje velike troškove. Apeliramo ponovno da nas gosp. doministar, Mijo Jukić, podupre da iz zapljene

dr. Velikonjom i našim članom, g. Želimirom Kužatkom, koji su neprestano pratili te događaje. Jednom smo prilikom na poziv Slovenske radio televizije, bili prisutni svjedočiti što se tu događalo oko 15. svibnja 1945. Svjedočile su Marica Durđević i Milka Bencetić, o čemu je učinjen slikopisni zapis, a što je prikazano i na našoj televiziji.

Kako je na širini od iskopanih 70 metara širine iskopano 1.179 kostura, a rovine grabe se proteže u dužini od 2.600 do 2.800 metara, znači daje tu ubijeno od 42.000-50.000 ljudi. Po tome je ovo najveća masovna grobnica u vrijeme II. svjetskog rata. Te žrtve traže temeljitu istragu tko su počinitelji. Mi smatramo da je za te žrtve, bez sumnje, glavno odgovoran Tito i komunistička partija Jugoslavije. Djelo su počinili, prema povijesnim istraživanjima, OZN-a, KNOJ, pa uz neke srpske jedinice, III. armija Koste Nada i jedinice Osvobodilne fronte Slovenije.

Zločini nad hrvatskim civilima i razoružanom vojskom počinjeni su i na tlu Hrvatske, pa također na tlu BiH i čitave bivše Jugoslavije.

Kako mi u svom Statutu imamo zapisan istražiti mesta ubijenih, potrebno je pronaći i počinitelje zločina. Zbog toga se zalažemo da se, uz žrtve, objavljuju i zločinci. A zločin genocida, kao i ratni zločini ne zastarijevaju. Zbog toga podupiremo i tražimo da se zločinci, koji su poznati, procesuiraju unatoč proklamiranoj pomirbi, jer, dragi politički uznici, mi jesmo za oprost, ali oprost se može podijeliti ako se netko pokaje. A zločincima još i danas prezirno smatraju da žrtva nema pravo tražiti to priznanje.

Kako se sporo provodi označavanje i procesuiranje zločinaca, pristali smo ući u Pokret za Hrvatsku istinu i pravdu koji je, ojačan brojnim udrugama i iz ovog Domovinskog rata. Tražimo odgovornost: "Tko je pobio te ljude". To je poruka s Jazovke, ove godine. Tako se usmjerilo i prema Saborskoj komisiji za žrtve rata i poraća. Mislimo da je postignut pun pogodak. Ta Komisija pripremila je opširno izvješće Saboru o prikupljenim dokumentima. Zbog odkrivenih zločina u Mariboru HDPZ je podnio kaznenu prijavu Županijskom državnom odvjetništvu, a Pokret za hrvatsku istinu i pravdu, također

R. Bude, J. Knežović i K. Pereković

Društva u cijelosti (nedovoljna medijska podrška), nedovoljna finansijska podrška za izdavačku i istraživačku djelatnost, nedovoljna suradnja na terenu županija i općina (smještaj - prostor za podružnice), zanemareno dostoјno obilježavanje stradalnika 1945. i dalje - slabo se prati i obilježava stradanje političkih osuđenika i stidljivo se prihvata obilježavanje ulica i trgovaca zaslужnih ljudi.

A zaključeno je, pod broj 2.: Republički fond umirovljenika i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske pismeno će izvijestiti o statusu zgrade u Krapini koju HDPZ predlaže za dom svojih umirovljenika, no još do danas nema informacije što je u tom smjeru učinjeno. Pitamo ministra za rad i socijalnu skrb, gosp. Josu Škaru što je s tim.

Ponovno smo u više navrata zamolili Ministarstvo financija da nam dodijeli

dobijemo prikladno vozilo.

Svima vam je poznalo da su ove godine pri trasiranju auto-ceste kod Maribora odkrivena masovna grobišta. Već 23. ožujka ove godine uputili smo predsjedniku Vlade RH, gosp. Mateši, molbu da Vlada hitno posreduje diplomatskim putem kod Vlade Republike Slovenije, u svrhu sudske istrage na grobovima oko Maribora gdje predpostavljamo da je ubijen znatan broj nevinih Hrvata - civila i razoružane hrvatske vojske, po završetku rata. 14. travnja Vlada nas izvješće daje naš prijedlog prosljeden u daljnji postupak Ministarstvu vanjskih poslova, ministru, dr. Mati Graniću.

Prema znanom stanju na Tezenskom Gozdu, tj. tenkovskim rovovima kod Maribora aktivno smo sudjelovali i bili u stalnom kontaktu sa gospodom Permeom,

je podnio zajedničku prijavu istom tužiteljstvu zbog zločina Macelja, Jazovke i drugih zločina na tlu Hrvatske. Očekujemo pokretanje istrage.

Tražimo da se doneše lustracijski zakon i odkriju tajni arhivi. S odgovornih mjesto u državi treba ukloniti sve koji su usko surađivali s KOS-om i UDB-om.

Da sve informacije dobijete vi, dragi naši članovi. Za to se brine naš Politički zatvorenik. Kako je od 1996. to mjesecnik, nadamo se da zadovoljava vaše zanimanje. Čujem od mnogih uglednih ljudi da je list iz broja u broj sve bolji. "Zatvorenik" je ispunio svoj primarni zadatak što zahvaljujemo našem glavnom uredniku, gosp. Tomislavu Jonjiću. "Zatvorenik" prikuplja svjedočenja političkih zatvorenika, objavljuje pojedinačna imena ubijenih bez suda, ali u svakom broju dotoče se i dnevnih događaja.

No indoktrinirani komunisti koji sebe smatraju nasljednicima Tita, žele vratiti kolo povijesti natrag. Zbog toga oni uporno izazivaju naše strpljenje jer uporno traže, na primjer vraćanje imena Trga hrvatskih velikana u prvo bitno ime Trg žrtava fašizma. Nismo protiv toga da neki trg nosi ime Trg žrtava komunizma i fašizma i predlažem da se dosadašnji najljepši trg u Zagrebu, koji još nosi ime najvećeg zločinca odgovornog za naša stradanja i stradanja više od 300.000 Hrvata, provjero po dokumentima i svjedočenju Slovenaca, a ubijenih na tlu Slovenije. Predpostavlja se da je još i u Hrvatskoj, bez osude, ubijeno više od 200.000 tokom 1945. godine, što utvrđuje Komisija.

Molim da mi, s ovog Sabora, podupremo namjeru Udruge veterana Domovinskog rata s područja Černomerec - Kustosija, da se Trg sječanjских žrtava preimenuje u Trg branitelja Domovinskog rata.

Zbog toga i ja ovdje velim da se uputi zahtjev Skupštini grada Zagreba da promjeni ime tog trga oko Hrvatskog narodnog kazališta i doneše se odluka da se trg preimenuje u Trg žrtava fašizma i komunizma. To bi bio dostojan znak pomirbe koja zaista ne može biti jednosmjerna.

U proteklom razdoblju ispunjeno je naše obećanje da se riješi socijalno pitanje političkih zatvorenika, to je

postignuto donošenjem Zakona od 28.12.1998. iza čega je uslijedilo povišenje mirovina. Ujedno su tokom ove godine isplaćeni, do posljednjeg političkog zatvorenika, sjednom četvrtinom naknade za dane robije svima političkim zatvorenicima. Sad je u toku isplata jedne četvrtine udovicama, a predviđena je isplata druge četvrtine najstarijim godištim. Nažalost, mi ostali moramo biti strpljivi: Nadamo se da će Vlada biti širokogrudnija za isplate u narednoj godini. Mislim da se ipak netko u ovoj Državi koju smo mi, politički

prijedlog, koji je samo djelomično prilagođen općim potrebama. Tada je prihvaćena naša ponuda da se VIII. kongres održi u Hrvatskoj. Zbog toga će se, eto, od 25.-28. listopada Kongres održati u Dubrovniku. Nadamo se da će na njemu biti donesene značajne rezolucije u interesu svih bivših uznika od Baltika do Sredozemlja.

Kako je u proteklom razdoblju puno toga urađeno, pogotovo je veliki uspjeh što smo, iako u oskudici novčanih sredstava, izdali Bibliografiju "Političkog zatvorenika". Učinjen je temeljni pregled, o čemu je pisao "Politički zatvorenik" od svoga početka. Za taj veliki uspjeh moram posebno zahvaliti mr. Zorki Zane, koja se zdušno potrudila žrtvovati svoje slobodno vrijeme. Nismo mogli naplatiti njen trud, stoga ovom prigodom, u ime svih vas, od srca zahvaljujem gdje Zane.

Sveopći uspjeh HDPZ-a postignut je zajedničkim naporom Vijeća HDPZ-a, Izvršnog odbora i Nadzornog odbora. Vijeće HDPZ-a održalo je 8 sjednica, a Izvršni odbor čak 14. Nadzorni odbor temeljito je pratilo finansijska poslovanja i ostali rad na područjima svih podružnica, što možemo posebno zahvaliti njihovom savjesnom radu, a posebno zauzimanju predsjednice Nadzornog odbora, gđe Andelke Franičević.

Zbog toga se zahvaljujem, kako članovima Vijeća, Izvršnog i Nadzornog odbora, a posebno posebno gospodi dopredsjednicima Ivanu Briziću, Alfredu Obraniću i Juri Knezoviću. Uime svih vas zahvaljujem se gosp. Juri Knezoviću za sve što je učinio za bržu isplatu naknade. Smatram da smo dostojno opravdali Vaše povjerenje, stoga vam zahvaljujem na strpljenju."

Iz rasprave

Izvješće Nadzornog odbora podnijela je njegova predsjednica, gđa Andelka Franičević. To ćemo izvješće objaviti po okončanju godine, u siječanskom broju našeg lista.

U ime Vlade Republike Hrvatske, Sabor je pozdravio ministar rada i socijalne skrbi, g. Joso Škara. On je izrazio duboko poštovanje članovima naše udruge i osobno zadovoljstvo što može sudjelovati

Predsjednica HDPZ-a ministrom
g. Škarom

zatvorenici, željno čekali, mora pobrinuti da nam se prije našeg biološkog nestanka, isplati ne nagrada, nego naknada za naš rad za vrijeme robije. To je Sabor davno usvojio, a Vlada mora provesti.

Poseban dio naše djelatnosti čini suradnja s inozemstvom. HDPZ je, sa svojim izaslanstvom, prisustvovao VI. kongresu u Brnu gdje su nazočili gosp. Jure Knezović i Koja Pereković. U Madžarskoj, na Izbornoj skupštini njihove Udruge bila je Kaja Pereković, kao predsjednica HDPZ-a, a kao tumač madžarskog jezika gosp. Dragutin Šela.

Na VII. kongresu Međunarodne asocijacije u Berlinu, bili su gosp. Jure Knezović i Kaja Pereković. Na tom Kongresu postignut je značajan uspjeh naše delegacije jer je usvojen Statut na naš

u radu Sabora. Posebno je istaknuo važnost donesenih izmjena i dopuna zakona. Naveo je i podatke o radu Administrativne komisije kojoj je na čelu, te naglasio kako Ministarstvo vodi brigu oko smještaja starih i nemoćnih u domove umirovljenika. Ministar je obećao da će se osobno i dalje zalagati za što bolji položaj nezbrinutih političkih uznika.

Između mnoštva pozdrava gostiju želimo iztaknuti pozdravni govor g. Rolanda Bude, koji se skupu obratio na hrvatskom jeziku, a sabornici su njegov govor primili s oduševljenjem:

Poštovana gospodo predsjednica Pereković, draga Kajo, dragi sudbinski i borbeni sudionici!

Kao njemački član Predsjedništva Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma i kao član Predsjedništva UOKG, njemačke krovne organizacije Saveza žrtava komunističke strahovlade zahvaljujem Vam na časnom pozivu i mogućnosti izreći pozdravnu riječ!

Zamolio sam dobrog prijatelja da moje kratke riječi prevede na hrvatski.

Zašto?

Ja time želim izreći moje divljenje i moju simpatiju za hrvatski narod, koji se primjerno, pod neizmernim žrtvama, časno i hrabro, opirao komunističko-ideološkom i etničko-nacionalističkom porobljavanju i progonima.

Kao odporaš u Sovjetskoj zoni i takozvanom DDR-u, kojeg je njemačka ubda (Stasi) izručila sovjetskom KGB-u i tamo su me osudili na dva puta po 25 godina prisilnog rada, s vama se osjećam blisko povezan.

Imam i još drugi razlog zašto to pred vama želim izreći hrvatski: u Internationalnoj asocijaciji bivših političkih uznika, a posebno u Predsjedništvu upoznao sam vašu predsjednicu Kaju Pereković i njenog zamjenika, gospodina Juru Knezovića koje posebno cijenim. Vaši predstavnici ne mogu se na principijelnosti i snazi uvjerenja nadmašiti, a u savladavanju mukotrpnog i teživnog svakodnevnog rada komuniciranja vaš je ured u Zagrebu učinio neprocjenjivu pomoć. Zato se, posebno u mojoj funkciji člana Predsjedništva, želim zahvaliti. Znam daje to moguće samo u jednoj ovako velikoj organizaciji, koja i u

svojoj domovini uživa tako veliki ugled. A to je samo moguće snažnom podrškom svakog pojedinog člana, zato hvala pristaže svakome od vas. I time spajam molbu, pomožite nam i dalje, ostanimo svi neumorni u borbi protiv svih oblika komunizma, protiv porobljavanja, od kuda god dolazilo, za slobodu, pravdu i čast pojedinog čovjeka i nacije.

Hvala vam.

U raspravi o izvješćima, koju je otvorio predsjednik radnog predsjedništva sudjelovao je velik broj sabornika. Naročito zapažena bila su izlaganja don

*Predsjednica s litvanskom kolegicom
Vandom Briediene*

Ante Bakovića, Alfreda Obranića, Davorina Parnice i Ive Brizića. O posebno teškom položaju hrvatskih političkih uznika u BiH govorio je **Zvonimir Mucić.**

Poslovnikom je predviđeno da se izbor novog vodstva Društva obavi na temelju više kandidacijskih lista. Ipak, osim liste koju je predložilo Vijeće, druge liste nije bilo. Tako je po treći put, aklamacijom, za predsjednicu HDPZ-a izabrana **Kaja Pereković.** Dopredsjednicima su jednoglasno izabrani **Ljubomir Gotovac, Jure Knezović i Andrija Vučemil,** a članovima vijeća, uz predsjednike 22 podružnice, **Milka Bencetić, Ivan Brizić, Ferdo Bušić, Mijo Jukić, Zdenko Kolčić, Mijo Krešo-Lovrić, Ivo**

Kujundžić, Alfred Obranić, Branimir Petener, Zorka Zane.

U Nadzorni su odbor izabrani **Krunoslav Brust, Andelka Franičević, Borislav Jelušić, Zdravko Lovrić i Ana Radoš.**

Na koncu je predsjednik Komisije za zaključke, A. Vučemil, nakon kraćeg objašnjenja o načinu rada Komisije i naglašavanja da su zaključci sastavljeni na temelju prijedloga i mišljenja prispjelih od podružnica i uglednih pojedinaca, pročitao sljedeće Zaključke V. sabora HDPZ-a:

ZAKLJUČCI

Hrvatski politički uznici okupljeni na svom Petom redovnom saboru u Zagrebu, 24. listopada 1999. godine obraćaju se svjetskoj i hrvatskoj javnosti upozorenjem na probleme nakon pada komunizma u Hrvatskoj i drugim europskim državama, koji ne samo da nisu riješeni, nego se povećavaju i prijeti opasnost prešućivanja i prepustanja zaboravu zločina koje su komunisti učinili. Znanstveno je dokazano da su komunisti tijekom svoje vladavine ili borbe za vlast ubili preko 100 milijuna ljudi (Crna knjiga komunizma, Pariz 1997.). Nitko još za te zločine nije odgovarao niti su od strane svjetske zajednice vjerodostojno i učinkovito osuđeni. Zahtijevamo od međunarodne zajednice da javno osudi komunističke zločine i pokrene proces osude režima i njihovih nositelja koji su kršili temeljna ljudska prava, a malim narodima onemogućavali osamostaljenje i formiranje vlastitih država.

Zahtijevamo od Međunarodne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma (čiji će se Kongres ovih dana održati u Dubrovniku) da, kao nedvojbeni moralni autoritet u našem vremenu, izvrši pritisak na Ujedinjene narode, Vijeće Europe, Međunarodni sud za ljudska prava i druge važne svjetske institucije da se svi zločini protiv čovjeka i pojedinih naroda jednako tretiraju, bez obzira tko ih je, kada i gdje počinio, jer se zločini koje su počinili komunisti i njihovi simpatizeri prepustaju zaboravu usprkos činjenici da takvi zločini ne zastarijevaju. Ujedno oštro prosvjetujemo protiv zlouporabe Međunarodnog suda za ratne zločine u Haagu za političke pritiske i

ucjene koji su evidentni u slučaju optuženih Hrvata.

Mi, danas ovdje okupljeni hrvatski rođaši upozoravamo hrvatsku javnost na opasnost recidiva poraženih nositelja bivše jugokomunističke vlasti koji u svojoj bezočnoj mržnji spram hrvatske države, a pokriveni plaštem antifašizma, unose razdor među hrvatski narod i građane Republike Hrvatske, a na međunarodnom planu blate Hrvatsku i lobiraju protiv hrvatskih državnih interesa.

U ovo predizborno vrijeme slobodni smo, a i dužnost nam je upozoriti hrvatske birače da izađu na izbore i glasuju za one u čijim će programima prepoznati, u prvom redu, branitelje hrvatske državnosti, one koji neće dovesti u pitanje državu i uesti je ponovo u balkanske asocijacije i sve druge asocijacije koje dokidaju bitne elemente državne samobitnosti. Birajte one u čijim će programima prepoznati istinsku brigu za čovjeka i duhovne vrijednosti. Ne dopustite da vas prevare lažnim obećanjima brzih rješenja problema koje su stvarali desetljećima. Maskirani komunisti i jugonostalgičari ne smiju biti više nikada hrvatski izbor. Hrvatska vlast treba biti dosljedna u promicanju i zaštiti svojih nacionalnih interesa i oni ne mogu biti predmet trgovine niti ucjene svjetskih velesila, a naročito ne plijen bezdušnog multinacionalnog kapitala.

Sudionici 5. sabora i cijelo članstvo HDPZ-a zahvaljuju hrvatskoj Vladi i Saboru na dosadašnjoj dobroj volji u rješavanju problema bivših političkih zatvorenika donošenjem izmjena i dopuna Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika kojim su poboljšani životni uvjeti, ali nisu rješeni mnogi bitni problemi. Zato tražimo da se hitno doneše Zakon za poboljšanje životnih uvjeta bivših političkih zatvorenika kojim bi se rješilo sljedeće:

- Tražimo cijelokupnu besplatnu zdravstvenu zaštitu i liječenje u toplicama, te oslobođanje plaćanja zdravstvene participacije u svim vidovima, za supružnike i članove obitelji koji su osigurani po bivšem političkom zatvoreniku, te prednost kod smještaja u domove umirovljenika;
- tražimo pravo na povlaštene ili besplatne vožnje svim javnim prometilima kao što su dobili politički uznici u većini bivših komunističkih zemalja;

• tražimo da se za bivše političke zatvorenike, prema čl. 12. Zakona, ne primjenjuje minimum od 15 godina za stjecanje prava na mirovinu, već bezuvjetna dodjela mirovine prema priznatom i utvrđenom radnom stažu, izvršenju ovog zahtjeva treba se pristupiti ODMAH, po hitnom postupku, a zato su u proračunu osigurana sredstva u iznosu od 12.000.000 kuna;

• tražimo da se osigura pravična naknada i mirovina supružnicima strijeljanih i ubijenih u zatvorima;

• tražimo da se izvrši uskladivanje mirovina za sve bivše političke zatvorenike - umirovljenike, a čija je plaća bila manja od prosječne plaće u RH i koji su pravo na mirovinu ostvarili prema propisima koji su vrijedili do 31.12.1998. godine;

Dio novoizabranog vijeća HDPZ-a

• tražimo da se u državnom proračunu osigura dovoljno sredstava kako bi se bivšim političkim zatvorenicima isplatala cijelokupna naknada do kraja 2001. prema obvezi Vlade RH, a visinu naknade za dane provedene u zatvoru potrebno je uskladiti s prosječnom dnevnicom u mjesecu prosincu koja predhodi godini isplate, uz pridržavanje dosadašnjeg redoslijeda pri isplati;

• tražimo prednost pri dodjeli socijalnih i društvenih stanova;

• tražimo da se osiguraju financijska sredstva za istraživanja o političkim procesima i sigurna potpora za redovito i nesmetano izlaženje časopisa *Politički ZATVORENIK*, objavljanje knjiga i drugih pisanih materijala koji svjedoče o stradanjima političkih zatvorenika, te izradu monografija velikih kaznionica Stara Gradiška, Lepoglava, Požega, Goli otok, Srijemska Mitrovica, Zenica, Foča i Stolac, te rad na popisu svih procesuiranih od 1945. do 1990. godine; predlažemo osnivanje jednog odbora za ispitivanje života hrvatskih političkih zatvorenika u kaznionicama i logorima;

• hrvatski politički zatvorenici smatraju se borcima za hrvatsku državnu sa-

mostojnost, zato predlažemo da se u pravima izravnamo s hrvatskim braniteljima, te predlažemo da se prava bivših političkih zatvorenika rješavaju u Ministarstvu hrvatskih branitelja.

U Zagrebu, 24. listopada 1999.

ODBOR ZA ZAKLJUČKE

Na koncu je pročitan i tekst pozdravnih brzojava, upućenih predsjedniku Republike dr. Franji Tuđmanu i predsjedniku Hrvatskoga državnog sabora, akademiku Vlatku Pavletiću. •

OBAVIJEST TAJNIKA HDPZ-a

S obzirom na prigovore nekoliko naših članova u povodu organizacije V. Izbornog sabora HDPZ-a održanog 24. I listopada 1999., našemu cijenjenom članstvu podnosim sljedeće izvješće.

Sukladno odredbama čl. 24. Statuta HDPZ-a, Sabor čine sabornici podružnica, koji su izabrani na način da se na svakih 25 članova biraju jedan sabornik. Pozivi su poslani za 330 izabranih sabornika, a sjednici su Sabora nazočila njih 252 s pravom glasovanja. U našem glasilu *Politički zatvorenik* br. 91 od listopada o.g. objavljenje oglas o održavanju Sabora i svi naši članovi, bez poziva, uz predočenje članske iskaznice, mogli su prisustvovati sjednici i sudjelovati u raspravi. Dvorana u INI bila je ograničena na 320 sjedećih mjesta, ali uz pomoć susretljivog INA-inu osoblja, pronadene su i pomoćne stolice. Zahvaljujemo svima nazočnim Saboru na uzornom ponašanju i praćenju sjednice.

Posebno ističem zahvalu za sponsorstvo tvrtki INA-Naftaplin koja nam je osigurala besplatno korištenje dvorane i kvalitetan obrok s pićem u svojem restoranu.

Posebno zahvaljujem izvršnom direktoru, g. Željku Belošiću, dipl. ing., pomoćniku direktora za opće i kadrovske poslove Ivanu Đereku, dipl. prav. i Miji Kreši Lovriću, dipl. ing., te ostalom osoblju koje nam je taj dan svesrdno pomagalo.

Stjepan Zerec, tajnik HDPZ •

OSMI KONGRES INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE BIVŠIH POLITIČKIH UZNIKA I ŽRTAVA KOMUNIZMA

(Dubrovnik, 25.-28. listopada 1999.)

Hrvatskoj je od 25. do 28. listopada 1999. održan VIII. kongres Međunarodne udruge bivših političkih uznika i žrtava komunizma. Na kongresu je od ukupno 16 članica, bilo zastupljeno njih 12. Zbog objektivnih poteškoća, u radu Kongresa nisu bile u stanju sudjelovati samo udruge iz Latvije, Moldove, Rumunske i Rusije, ali je zato bilo zastupljeno članstvo od Jadrana do Baltika.

Predsjednica HDPZ-a i domaćica Kongresa, Kaja Pereković, otvara Kongres

Odmah nakon dolaska u Dubrovnik, izaslanici su na Daksi položili vijenac i odali počast žrtvama komunističkog terora, čudeći se činjenici da su krivci za taj zločin poznati, a da država nema snage da ih izvede pred sud.

Kongres je u ime domaćina, Hrvatskog društva političkih zatvorenika, otvorila predsjednica HDPZ-a, gospođa **Kaja Pereković**. Ona se zahvalila Predsjedniku Republike na pokroviteljstvu, te je pozdravila njegova izaslanika, **dr. Andelka Mijatovića**. Radno predsjedništvo kongresa preuzeo je dopredsjednik Internacionalne asocijacije g. **Jure Knezović**, koji se zahvalio dopredsjednicima Vlade Republike Hrvatske, **dr. Ljerki Mintas-Hodak**, na izraženoj želji da sudjeluje u radu Kongresa. Ona je bila sprječena doći,

Pišu:

**Andrija Vučemil &
Jure Knezović**

ali je uputila pismo potpore, koje je na Kongresu pročitano.

Pozdravno slovo savjetnika Predsjednika Republike

U ime Predsjednika Republike, Kongres je sljedećim riječima pozdravio dr. Andelko Mijatović:

"Počašćen sam što sam ovdje s vama i što vas pozdravljam u ime pokrovitelja ove za sve bivše političke zatvorenike, ali i za suverenu Hrvatsku vrlo značajne manifestacije, u ime dr. Franje Tuđmana, predsjednika nezavisne Republike Hrvatske, također bivšega političkog prognanika i zatvorenika i čovjeka koji je znatno pridonio uspostavi Republike Hrvatske i postao njezinim prvim predsjednikom,

Član predsjedništva Internacionalne asocijacije gosp. Jure Knezović predsjeda radnom predsjedništvu VIII. Kongresa I.A.

te povjesničara koji je još prije trideset godina ukazao na bitne i glavne probleme u odnosima velikih naroda i velikih svjetskih ideja prema malim narodima, a upravo većina političkih zatvorenika, pa i onih kojima i mi pri-

padamo su žrtve tih odnosa koji nisu uvažavali slobodu malih naroda te pravo i slobodu čovjeka pojedinca.

I hrvatski je narod u ovome dvadesetom stoljeću, u stoljeću ljudskih prava, kao uglavnom i skoro svi narodi od Sredozemlja do Baltika, kojima pripadaju naši gosti ovdje, bio velikim dijelom posebno izložen kraće vrijeme fašističko-nacističkom, te punih pedeset godina komunističkom teroru, od početka četrdesetih do konca osamde-

Izaslanici iz Njemačke, Litve i Poljske prate rad Kongresa

setih godina, te i velikosrpskom teroru još od svršetka Prvoga svjetskog rata, dakle bio izložen teroru komunističke ideologije i teroru velikosrpske ideje.

Kad je u pitanju brojnost i širina tih stradanja, onda možemo slobodno reći da hrvatski narod po srazmjeru podnesenih žrtava, u odnosu na svoju brojnost, spada među narode koji su dali natprosječno velik broj žrtava. Ne samo daje hrvatski narod bezobzirno uništan u tijeku Drugoga svjetskog rata, nego i nakon rata, kroz Križni put u proljeće i ljeto g. 1945., kroz marševe smrti i logore masovnih likvidacija, te masovnim strijeljanjima, masovnim osudama često i bez ikakve sudske procedure, kao što je bilo i ovdje u Dubrovniku.

Prepostavlja se da je relativno mali hrvatski narod imao pod komunis-

ličkom vlašću oko 100.000 sudskih osuda na smrt, doživotne robije i obično visoke kazne teškoga zatvora, a daje oko 250.000 Hrvata i Hrvatica bilo policijski tretirano. Godine 1966. je utvrđeno, kad je zloglasni Ranković smijenjen, utvrđeno je da su za oko 1.300.000 Hrvata i Hrvatica vodenii policijski dossieri.

Sudionici iz Bugarske, Njemačke i Hrvatske prate rad Kongresa

Nemoguće je ukratko prikazati sve oblike tortura kojima su u komunističkom režimu nepodobni Hrvati bili izloženi, i to ne samo oni osuđeni, nego i njihove obitelji, njihovo potomstvo i rodbina. Život svakoga politički osuđenoga Hrvata u jugoslavenskim zatvorima i kazamatima nije imao nikakve vrijednosti, u zatvorima su bili izloženi svim oblicima maltretiranja, svim patnjama, svim progonima, izolacijama i po više godina, samicama, izglađnjivanjima, bolestima, provokiranjima, premalačivanjima, često prepuštani na milost i nemilost najokorjelijim kriminalcima, pa i likvidacijama u najdoslovnijem smislu.

Njihove patnje dobrim dijelom proživljivali su i njihovi bliži u svim oblicima svakodnevnoga života, od nemogućnosti školovanja do nemogućnosti dobivanja rada i napredovanja u radu. I nakon izlaska iz zatvora politički zatvarani i osuđivani Hrvati bili su i dalje izloženi novim progonima, često ništa blažim od onih u zatvorima, od nemogućnosti zapošljavanja i rada do stalnih policijskih paski. Sve je to vodilo stalnom onemogućavanju politički nepodobnih, pogotovo osuđivanih osoba u normalnom i svakodnevnom životu, pa je i većina bivših političkih zatvorenika,

bez obzira na njihovu stručnost, teško osiguravala sredstva za život. Sve je to pridonijelo da je većina političkih osuđenika s minimalnim primanjima otišla u mirovinu te i danas teško preživljavaju.

Pobjedom demokracije i slobode u Hrvatskoj nestalo je komunističkog terora, ali ostali su bivši politički prognanici i njihovi osnovni životni problemi, od nedovoljnih sredstava za život do zdravstvenih i sličnih problema. Suverena hrvatska vlast je od početka svoje vladavine nastojala rješiti probleme političkih zatvorenika, rješavajući ih postupno, ali budući da je Republika Hrvatska bila izložena velikosrpskoj agresiji, s mnoštvom naslijednih, a i novostečenih gospodarskih problema, sve do sada svi problemi hrvatskih političkih zatvorenika nisu riješeni onako kako bi bilo poželjno i svakodnevno ih se nastojati rješiti u što povoljnijem smislu.

Sudionici iz Ukrajine, Slovačke i Albanije prate rad Kongresa

Ovdje je potrebno naglasiti da bivši politički zatvorenici u slobodnoj i demokratskoj Republici Hrvatskoj nisu marginalizirani, nego, naprotiv, nalaze se u svim institucijama vlasti i države, počev od institucije predsjednika države i predsjednika Sabora do naniže. Također, društvo koje je organiziralo ovaj međunarodni skup uvijek je imalo potporu i ima je od predsjednika države i drugih čelnika hrvatske vlasti. Da će tako biti i ubuduće, u to ne trebamo sumnjati. I problemi bivših hrvatskih zatvorenika rješavat će se postupno i u mjeri kako to gospodarske i druge prilike budu dopuštale.

Međunarodni skup koji se ovdje održava, služi na ugled i čast Hrvatskom društvu političkih zatvorenika koji je domaćin skupa, a isto tako i Republici Hrvatskoj, vlast koje je omogućila u svakom pogledu njegovo održavanje. Vi koji sudjelujete u ovom radu pridonijet ćete prikazivanju svih onih prilika u kojima smo svi politički zatvorenici živjeli i preživljivali i ukazati na sve one nedostatke koje je nužno ispraviti da bi život bivših političkih zatvorenika bio dostojan njihova mučeništva i njihovih idea. U tom radu, u Predsjednikovo i svoje ime, skupu želim potpuni uspjeh, a gostima posebno da se u Hrvatskoj dobro osjećaju, i još jednom vas sve srdačno pozdravljam!"

Radni dio Kongresa

Osim dr. Mintas-Hodak, svoju je načinost najavio i dopredsjednik Hrvatskoga državnog sabora, g. **Vladimir Šeks**, ali je i on bio sprječen radi iznenadnog posjeta izaslanika Europske unije. Izaslanici su izrazili razumijevanje za teško političko stanje, prouzročeno pritiscima europskih političara, koji se u ovim prostorima teško snalaze, ali i koji nemaju povjestnog iskustva sa strahovladama komunističkog sustava.

Sudionike Kongresa primio je i dubrovački gradonačelnik, g. **Vido Bogdanović**. On ih je tom prigodom upoznao s dičnom prošloću najljepšega hrvatskog grada, koji na svojoj zastavi nosi ime za kojim su milijuni pod komunističkim jarmom čeznuli - *Libertas*.

Sudionici VIII. Kongresa naprijamu kod gradonačelnika Dubrovnika, gosp. Vida Bogdanovića

Nakon razgledavanja grada i divljenja ljepoti u kojoj su se prožimali odnosi slobodne Europe, na red je došao i radni dio Kongresa. U tom je dijelu održan niz referata, nakon kojih su nazočni postavljali pitanja i raspravljali. Budući da se planira objavljanje zbornika radova, ovdje ćemo samo sažeti najbitnije naglaske iz pojedinih izlaganja.

Predsjednik njemačke udruge UOKG gosp. Gerhard Finn prima povelju

Najzastupljenije je bilo njemačko izaslanstvo. Pritom treba posebno istaknuti sudjelovanje glavnoga državnog odvjetnika iz Berlina **dr. Schaeffgena**, koji je poznat u Njemačkoj po podnošenju tužbi protiv bivših dužnosnika DDR-a radi državnog kriminala. On je na tu temu održao referat u kojem je ukazao na mogućnosti savladavanja posljedica komunističke diktature. Pritom je istaknuo, da je za to potreban lustracijski zakon. Problem je u demokraciji, jer ona poznae samo političku volju većine, a od toga profitiraju *drugovi*, koje bi trebalo privesti na optuženičku klupu radi počinjenih djela.

Balys Gajauskas iz Litve prima povelju

Da bi bio donesen lustracijski zakon, ističe dr. Schaeffgen, potrebno je u demokratskom sustavu dobiti političku većinu. Ako te većine nema, mora se ući u političku borbu. To je zadatak

svakе pojedine udruge bivših političkih uznika koje su progonili komunisti. Međunarodna udruga u toj borbi može pomoći na razne načine, npr. i tako da dostavi već važeće lustracijske zakone u nekim zemljama, poput Češke, Poljske ili Njemačke.

Posebno je zanimljiv njemački *Stasi-Unterlagengesetz*, koji ima zakonsko-tehnički i formalno-pravno razrađeno sve ono što je potrebno da bude sudske upotrebljiv i izdrži sve sudske kontrole. Putokazi u traženju pravog jesu pitanja: kako za žrtve postići pravednost, kako omogućiti zadovoljštinu za pretrpljene patnje i poniženja, do koje granice novi poređak podnosi svladavanje teške prošlosti i kako stabilizirati novi sustav a da se ne dogodi povratak prošloga? Kako postupiti sa starim vlastodršcima i dužnosnicima, koji su prouzročili, činili ili nisu sprječili nasilje nad žrtvama komunističke diktature?

Dr. Schaeffgen: za lustracijsko zakonodavstvo

Nema države u Istočnoj Europi (uključujući i Rusiju!) koja bi se odlučila na apsolutni oprost i zaborav nepravde koju su učinile upravne strukture bivših komunističkih vlasti. U svima se pokušava pronaći jedan od sljedećih putova. Prvo, potpuna ili zakonskim pravilima definirana djelomična amnestija odnosno ograničeno priznanje zastarjelosti kaznenopravnog gonjenja počinjenih komunističkih zločina; drugo isključenje stare elite u politici i gospodarstvu; treće, rehabilitiranje žrtava sudske i upravne samovolje, koja je u suprotnosti s postupanjem u duhu pravne države; četvrto, odštetom za pretrpljene zatvorske patnje i iz toga nastale posljedice za rehabilitirane žrtve komunističke diktature odnosno za nasljednike, kao i nadoknada za nastalu štetu na vrijednostima i vlasništvu; peto, ustanovljenje institucija koje će istraživati i razjasniti nepravde diktature, i koje će omogućiti razgovor između počinitelja i žrtve, dakle koja će

pomoći u političkom savladavanju diktature.

Koji će put biti odabran ovisi o raznim čimbenicima. Odlučujući može biti nacionalno-povijestni čimbenik; može to biti vrsta prijelaza iz diktatorske nepravne u pravnu državu, a može

Predsjednik bugarske udruge gosp. Ivan Stančev prima povelju

ovisiti o tome radi li se o revolucionarnom ili dogovornom prijelazu vlasti koji bez starih vlastodržaca ne bi bio moguć, dakle o procjeni koliko suživot može izdržati smjenu elite i, prije svega, koliko to opterećuje mlađu demokraciju. Dakle, politički odnosi u prošlosti i sadašnjosti određuju intenzitet odnosa prema državnoj nepravdi iz prošlosti i sadašnjem njezinu svladanju.

Prividna neupitnost pobjede demokracije biva dovedena u pitanje već zbijanjima u Rusiji, gdje ponovni dolazak komunista pod Zjuganovljevim vodstvom nije nezamisliv. I PDS u Njemačkoj dobiva preko 20% glasova na izborima. Opasnost povezivanja starih saveznika itekako prijeti procesu demokratizacije u Europi. Institucija međunarodnoga kaznenog suda još je daleko od ostvarenja, a prije bilo kakvog daljnog ozbiljnijeg rada potrebno je uočene nedostatke u Statutu ispraviti.

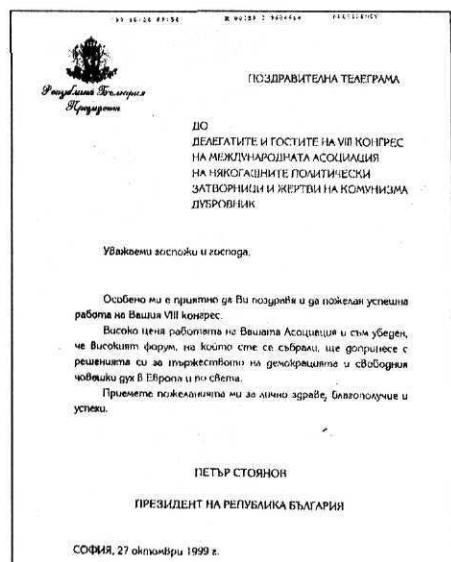

Glavni državni odvjetnik iz Bulina gosp. Christoph Schaeffgen prima povelju

Komunizam zaslužuje načelnu i opću osudu

Drugi predavač bio je gospodin **Wolfgang Kusior**, voditelj Zaklade za savladavanje posljedica komunističke diktature u DDR-u. On je u svom izlaganju ukazao na potrebu organiziranja bivših političkih uznika i žrtava komunizma, kako u svojim zemljama tako i na međunarodnom planu. Na taj bi se način povećali izgledi za međunarodnu osudu komunizma kao zločinačke organizacije.

Drugo opširnije predavanje održao je hrvatski ministar pravosuđa **dr. Zvonimir Šeparović**. On je održao izlaganje na temu *Nasilje i žrtve za vrijeme komunističkog sustava i domovinskog rata u Hrvatskoj*. Predložio je dvije mogućnosti za zadovoljenje pravde. Prvo, moguće je da krivci priznaju zločin, te im se - osim za najteža kaznena djela - podijeli oprost. Drugu mogućnost dr. Šeparović vidi u utemeljenju svojevrsnoga *moralnog suda*, slična onom Russellovu. Izricanje moralne osude od strane društvenih uglednika moglo bi biti djelotvornim načinom za zadovoljenje pravde, bez sudjelovanja redarstva i sudstva.

Izbor novog predsjedništva

Hrvatski izaslanik i član predsjedništva Internacionalne asocijacije Jure Knezović upozorio je na potrebu regis-

POZDRAVNO PISMO DR. LJERKE MINTAS HODAK, POTPREDSJEDNICE VLADE REPUBLIKE HRVATSKE I MINISTRICE U VLADI ZA EUROPSKE INTEGRACIJE SUDIONICIMA VIII. KONGRESA INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE BIVŠIH POLITIČKIH UZNICA I ŽRTAVA KOMUNIZMA (Dubrovnik, 25. do 28. listopada 1999.)

Poštovane dame i gospodo,

Sosobitom radošću prihvatile sam poziv da sudjelujem, danas s Vama, ovdje u Dubrovniku, u radu VIII. Kongresa internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma, koji se održava pod visokim pokroviteljstvom Predsjednika Republike Hrvatske, dr, Franje Tuđmana.

Unatoč činjenici da sam sve pripremila da Vam se osobno pridružim u radu Kongresa, zbog iznenadnih i neodgodivih obveza nisam u mogućnosti to učiniti, već se nalazim u Zagrebu, ali u mislima s Vama.

Stradavanje hrvatskih ljudi u okviru bivše državne tvorevine radi izražavanja političkih mišljenja i želje za samostalnom i suverenom Hrvatskom državom, koji su bili u suprotnosti s tadašnjom vladajućom politikom odkriva svu negativnu jednoznačnost takvog sustava.

Upravo i zbog toga, hrvatska je vlast, nakon osamostaljenja Republike Hrvatske i konačnog postizanja hrvatskog "svoj na svome", pokušala donošenjem zakonskih propisa donekle ublažiti posljedice koje je takva politika učinila ljudima koji su drugačije razmišljali na zasadama demokratske svijesti.

Dugotrajne zatvorske kazne u neljudskim uvjetima, obilježavanje obitelji, nemogućnost zapošljavanja i odvijanja normalnog života nakon izlaska iz zatvora, kao i činjenica da su mnogi politički zatvoreni smrtno stradali u zatvorima treba zauvijek biti opomena budućim generacijama i svima onima koji su spremni prihvati ponovno vlast protagonista takvog režima.

Imajući u vidu stradavanja ljudi u komunističkoj Hrvatskoj kao i u ostalim državama članicama Vaše asocijacije, a sve u ime komunističkoga režima, izražavam nadu da će upravo organizirani javni istupi bivših političkih uznika žrtava komunizma biti kvalitetna garancija da se takva događanja više nikada ne ponove.

LIBERTAS, drevno geslo Dubrovnika, koje simbolizira slobodu u svim njenim vidovima, najprimjereno je riječ za pojam kojem svi težimo. Sigurna sam da će vlade "novih demokracija" i nadalje činiti sve, kako bi ljudi bez obzira na razlike, pogotovo razlike u mišljenjima, bili slobodni i nikada više proganjani.

Upravo s tom mišlju, zaželjelo bih Vam uspješan rad Kongresa uz poziv da, gledajući unazad u Vaša negativna iskustva, svojim odlukama i zaključcima u najvećoj mjeri doprinesete boljoj i kvalitetnijoj budućnosti Vas samih i svih slobodnih i miroljubivih naprednih ljudi.

Srdačno, Vaša Ljerka Mintas Hodak

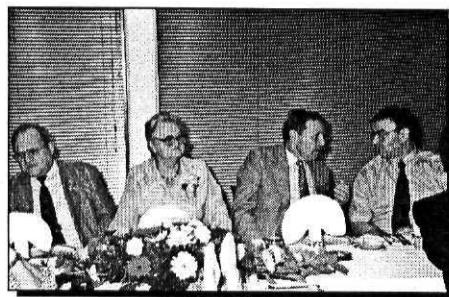
tracije IA kao nevladine udruge (NGO) pri UN. Svrha toga nije samo finansijska konsolidacija IA, nego i zadržavanje položaja u kojem se može koristiti međunarodno-pravni instrumentarij i utjecaj na donošenje određenih odluka, kako bi se u budućnosti onemogućilo podjarmljivanje inomisljenika odnosno njihov progona u bilo kojem obliku. To bi bio zalog žrtava komunizma za spokojnu budućnost dolazećih naraštaja.

Günther Rudolph sudionik Kongresa prima povelju

Voditelj njemačke Zaklade za savladavanje posljedica komunističke diktature gosp. Wolfgang Kusior prima povelju

Na svečanoj večeri; sudionici Kongresa iz Njemačke, Češke i Hrvatske

Osim toga je na prijedlog hrvatskog predstavnika prihvaćena izmjena Statuta, i to u pogledu registracije IA u Njemačkoj. Ona bi tamo imala stalno sjedište, za razliku od dosadašnje formulacije po kojoj je sjedište u zemlji trenutnog predsjednika. Kongres je prihvatio da sjedište bude u Berlinu.

Rezolucija

U nizu dokumenata usvojenih na kongresu, posebno mjesto zauzima Rezolucija, koja glasi:

"Na VIII. kongresu Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma, održanom u Dubrovniku od 25. do 28. listopada 1999., nacionalne organizacije izvijestile su o situaciji u svojim zemljama. Unatoč pojedinačnom napredku, više izaslanika moralo je upozoriti da nisu na zadovoljavajući način uređena pitanja rehabilitacije i naknade štete. Uzrok tomu leži u činjenici, da bivše komunističke strukture još uvijek postoje, a stari funkcioniari pod demokratskim plastom određuju politička mjerila."

"Zbog toga nedostaju u mnogim zemljama lustracijski zakoni, na temelju kojih bi se odgovorne za političko ugnjetavanje u komunizmu moglo pozvati na odgovornost i udaljiti ih s njihovih sadašnjih funkcija u državi i gospodarstvu. Radi toga još uvjek postoje komunističke strukture sprječavaju dovoljno informiranje građana o strategiji komunizma."

Mi zbog toga zahtijevamo:

da se u svim školama i ustanovama za izobrazbu temeljito i stručno uči povijest komunizma i njegova djelovanja. Vrijeme je da se u pogodenim državama komunistička prošlost, te nacionalne i internacionalne posljedice, znanstveno istraže i predstave. To mora biti zadatak sveučilišta i znanstvenih instituta za sva područja života. Za taj znanstveni zadatak moraju se otvoriti državni arhivi, a akti komunističkih stranaka i njihove političke policije moraju biti dostupni. To će istodobno pridonijeti rehabilitaciji pojedinih žrtava i proganjениh skupina."

Od svih država - vlada, uprave, pravosuđa i gospodarstva - zahtijeva se, da stvore takve političke uvjete, koje će mladi naraštaji smatrati vrijednim življenja i sigurne budućnosti.

U Dubrovniku, dne 27. listopada 1999.

Shogata e ish-te Prendjekurve Politike Antikomuniste te Shqiperise - Albanija

Union of the Repressed People after the 9.IX 1944 in Bulgaria - Bugarska

Union der Opferverbände Kommunistischer Gewaltherrschaft e. V. - Njemačka

Assoziation ehemaliger Politgefangener und Kommunismus opfer von Sudetland - Estonija

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - Hrvatska

Lietuvos politiniu kaliniu ir tremtinii sajunga - Litva

Związek Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego '39- '56 - Polska

Zväz protukomunistického odboja - Slovačka

Združenje žrtev komunističnega nasilja - Slovenija

Konfederace Politických Veznu ČR - Češka

Vseukrajinsko tovarijtvu političnih vjazniv i represovanih - Ukrajina

Budući da je Kongres rad Tajništva, koje je vodio g. Knezović, ocijenio uspješnim, određeno je da ono ostaje u Zagrebu.

Kongres je ujedno imao izborni značaj. Kako je madžarski član predsjedništva, g. Bela Krasznay, iz privatnih razloga podnio ostavku, izaslanici su birali novoga, petog člana predsjedništva. Nakon demokratske rasprave premoćnom je većinom izabran litvanski predstavnik. Sastav je novoizabrano predsjedništva sljedeći:
Jiri Blatny - Češka; Roland Bude - Njemačka; Constantin Ticu Dumitrescu-Rumunjska; Balys Gajauskas - Litva i Jure Knezović - Hrvatska.

Ukazujući na uzoran rad i dvogodišnje iskustvo u vođenju Tajništva,

njemački, litvanski, ukrajinski i slovenski predstavnici za novog su predsjednika predložili g. Knezovića. Njegov protukandidat bio je Jiri Blatny iz Češke. Tajnim je glasovanjem, s deset od ukupno dvanaest mogućih glasova, za novog predsjednika izabran član predsjedništva iz Hrvatske, g. Jure Knezović.

Drugi kongresni dokumenti

Uz ovu, Kongres je prihvatio i sljedeće rezolucije:

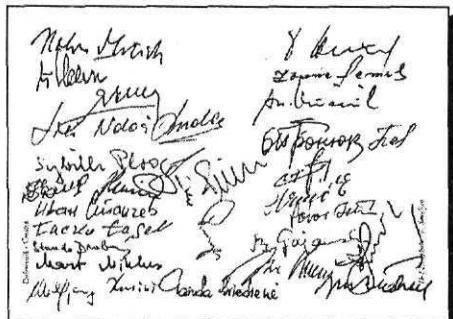
"Polazeći od činjenice, da nekažnjen zločin u sebi krije opasnost ponavljanja, VIII. kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika

Žrtava komunizma donosi sljedeći zaključak:

Kao prvenstveni zadatak novozabranog predsjedništva Asocijacije smatra se potreba organiziranja kazneno-pravnog sudskog istraživanja zločina koje je počinio komunistički režim, kao i davanje savjetodavne pomoći nacionalnim organizacijama u tome pogledu. U Dubrovniku 27.10.1999."

Imajući na umu zbivanja diljem svijeta, prihvaćena je i Rezolucija osude genocidne politike, koju provodi vlast Ruske Federacije nad čečenskim narodom. Ona glasi:

"VIII. kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma kao udruga nacionalnih organizacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma oštro prosvjeduje protu politici genocida koju provodi vlast Ruske Federacije nad čečenskim narodom. Kongres zahtjeva da se zaustavi krvoproljeće u Republici Čečeniji! U Dubrovniku, dne 27. listopada 1999."

Vrijedi objaviti i Rezoluciju o povredi ljudskih prava i sloboda u Bjelorusiji:

"VIII. kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma kao udruga nacionalnih organizacija bivših političkih uznika i žrtava komunističkog režima najoštrije osuđuje progon nacionalno-demokratskih vođa vaše zemlje, koji se nalaze u političkoj emigraciji (uglavnom u Ukrajini i Litvi) od strane prokomunističkog režima bjeloruskog predsjednika Lukašenka. Osuđujemo politiku bjeloruskog diktatora, koji je uništil nacionalni parlament, de-

NOVI PREDSJEDNIK INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE

Jure Knezović, prvi Hrvat na čelu jedne međunarodne udruge

Roden 20. travnja 1942. u Babinoj Gredi, Hrvatska, rimokatolik oženjen, petero djece

Potječe iz seljačke obitelji iz Imotske krajine. Obitelj je živjela daleko od politike a otac je za vrijeme Drugoga svjetskog rata, radi mnoštva djece (10), bio oslobođen vojne obveze, te nije sudjelovao ni na jednoj strani.

Kad su komunisti 1945. preuzeli vlast i boljevičkim metodama uveli strah i tretpet kroz masovne likvidacije i kratke procese, organizirao je otac oružani otpor protiv komunističke diktature. U rujnu 1947. četiri člana obitelji likvidirani su bez suda odlukom "Narodnog odbora". Otac je osuđen na smrt strijeljanjem ali je pomilovan na 20 godina. S ocem, braćom i sestrama obitelj broji sedam političkih uznika, koji su za slobodu Hrvatske i razkidanje komunističkih okova u komunističkoj Jugoslaviji ne odjednom, nego u nizu sve do 1971. sjedili u jugoslavenskim zatvorima.

mokratske društvene organizacije te slobodu tiska i mišljenja, a služi se misterioznim metodama nestanka opozicijskih vođa. Kongres poziva sve pravne organizacije svih zemalja i vlasta demokratskih zemalja, da upotrijebe sav svoj utjecaj za ponovnom uspostavom ljudskih prava i sloboda u Bjelorusiji. U Dubrovniku 27. listopada 1999."

I slovensko je izaslanstvo predložilo rezoluciju, koja je jednoglasno prihvaćena u sljedećem obliku:

Jure je kao gimnazijalac pristupio ilegalnoj organizaciji na imotskoj gimnaziji u čijem Statutu prvi članak glasi: "Hrvatska revolucionarna mladež je organizacija za oslobađanje Hrvatske ispod komunističkog jarma." Kao 17-godišnjak osuđen je na tri i pol godine zatvora, kaznu je izdržavao u Zenici.

Nakon izlaska iz zatvora odlazi u emigraciju, najprije u Beč. Tamo živi i radi tri i pol godine. Kada su 1967. hrvatske kulturne institucije donijele Deklaraciju o imenu i položaju hrvatskog književnog jezika i pozvali na obranu hrvatskog jezika a podpisnici u zemlji došli pod udar jugokomunista, tiska u Beču 10.000 letaka i šalje u Hrvatsku. Nakon osam mjeseci udba odkriva rasparčivače, pa se u zatvoru nalaze njegov mladi brat i sestra, a njega austrijske vlasti na pritisak iz Jugoslavije, radi "ugrožavanja neutralnosti" protjeruju. Iz Austije preseljava se u Njemačku gdje osniva obitelj i dalje radi. Samostalni je poduzetnik preko deset godina.

Nakon Titove smrti kao otac četvero djece vraća se u Hrvatsku.

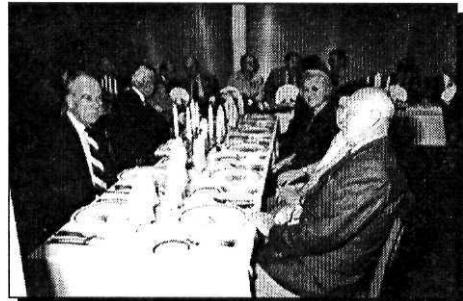
Dopredsjednik je Hrvatskog društva političkih zatvorenika i predsjednik Podružnice Zagreb, a na VII. kongresu Međunarodne udruge bivših političkih uznika i žrtava komunizma izabran je u Predsjedništvo te Asocijacije, te je kao dopredsjednik i voditelj tajništva Internacionalne asocijacije, koje se nalazi u Zagrebu, zaslužan za uspješan rad na postizanju ciljeva od interesa za sve žrtve komunističke diktature, što je VIII. kongres Internacionalne asocijacije u Dubrovniku nagradio izborom za novog predsjednika.

Andrija Vučemil •

"U skladu s Općom deklaracijom o ljudskim pravima, koju je Opća skupština Ujedinjenih Naroda usvojila 10. prosinca 1948., i pozivajući se na načelo nazastarivosti zločina označenih kao genocid, zahtijevamo, da povjerenstvo Ujedinjenih Naroda za utvrđivanje masovnih smaknuća službeno istraži smaknuća koja su se zbila tijekom rata i nakon njega, a u kojima je na području današnje Republike Slovenije smrtno stradalo više od tri stotine tisuća nedužnih civila, uključujući i žena i djece, koji su većinom bježali pred komunističkim nasiljima -

prije svega iz Hrvatske i Slovenije. Prilikom posebnu pozornost treba posvetiti osobama, koje su u Jugoslaviju vraćene iz Austrije. Dubrovnik, 27. listopada 1999."

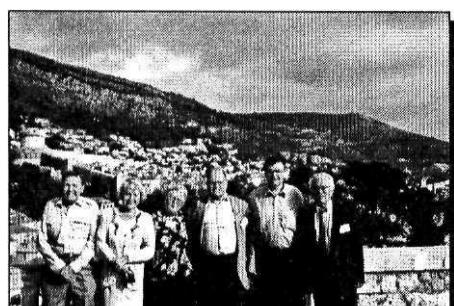
Albansko je izaslanstvo predložilo rezoluciju o prilikama u Albaniji i pravima Albanaca na Kosovu. Nju, zbog nepotpunog prijevoda, nismo u stanju donijeti u ovom broju.

Na svečanoj večeri

Završetak Kongresa i posjet Uredu Predsjednika

Nakon završetka radnog dijela Kongresa upriličena je svečana večera. Osim lijepih želja i dirljivih zdravica, predsjednica HDPZ-a je, temeljem odluke Vijeća, uručila povelje i medalje zaslужnim predstavnicima stranih udruga.

Sudionici Kongresa iz Češke, Hrvatske, Litve i Njemačke

Predsjednik Republike je, kao pokrovitelj Kongresa, izrazio pripravnost primiti njegove sudionike. Kako se Predsjednik tada nalazio u Vatikanu na otvorenju hrvatske izložbe, sudionike Kongresa primio je predstojnik Ureda, dr. Ivica Kostović. On im se obratio sljedećim riječima:

"Gospodo Pereković, uvaženi i časni potpredsjednici i predsjednici i članovi Međunarodne asocijacije političkih uznika. Posebna mije čast da vas mogu pozdraviti u ime predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana. On bi vas primio, ali je danas u državnom posjetu Vatikanu i Italiji.

Na početku želim istaknuti da je hrvatska država od svog prvog dana ne samo posvetila dužnu pažnju političkim uznicima, nego je i osudila pojavnost zločina i progona koje su počinile komunističke vlasti u svim državama svijeta. Posebno smo ponosni da smo to činili od prvog dana. Vjerujem da je tome doprinijelo i razumijevanje našeg Predsjednika koji je osobno bio politički zatočenik, kao i drugi uvaženi članovi naše političke zajednice koji su sami osjetili što znači biti progonjen, zatvaran i mučen od komunističkog režima kao najvećeg zla ovog stoljeća."

Pozdravnom govoru dr. Kostovića uzvratio je njemački predstavnik, dopredsjednik Međunarodne udruge, g. Roland Bude:

"Ekselencijo, dopustite mi da u ime svih delegata koji su sudjelovali na 8. kongresu naše Internacionalne asocijacije političkih uznika iskažem zaista veliko zadovoljstvo, a prije svega čestitajući vam na odlikovanju time što ste nas primili u ime Predsjednika dr. Tuđmana u Predsjednički ured.

Mi znamo to cijeniti i zapravo to doživljavamo kao jedan svojevrsni vrhunac nakon pet dana što smo posjetili Hrvatsku. Tu smo došli prvo i prisustvovali smo Saboru, a nakon toga smo bili u Dubrovniku gdje smo kroz mnogobrojna predavanja, a između toga i člana Vaše Vlade, ministra pravosuđa mogli čuti zanimljive stvari.

Naravno, bilo je zanimljivo što se tiče predavanja, ali moramo reći da smo susreli zaista gostoljubive domaćine. Iz svega toga zapravo se vidi koliko je slobodna država Hrvatska i koliko je samosvojna u tom svom nastajanju da izgradi takvu domovinu. Osjetili smo također i koliko su današnji ljudi, koji su na političkoj

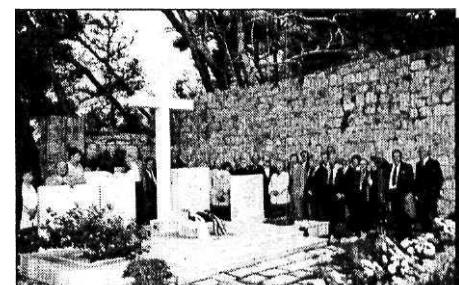
vlasti, spremni razumjeti nas i cijene doprinos što smo ga mi našim uzništвom dali.

Tijekom našeg boravka u Dubrovniku posjetili smo također grad, i razgledali zidine i vidjeli rane koje je zadobio ovaj grad tijekom zime kada je bio opkoljen i nemilosrdno napadan.

Sudionici Kongresa u Dubrovniku

Vidjeli smo da ti sugrađani danas žive drugačije. I doista oni su se potvrdili u junačkoj borbi. To nas je ispunilo dalnjim pouzdanjem, jer vidjeli smo da u Vašem narodu postoji snaga, da u njemu postoji vadrina i pouzdanje da se i dalje gradi demokracija i da zavlada svugdje vladavina prava.

Nakon polaganja vijenca žrtvama komunističkog terora na Daksi

Nas je sudionika bilo iz petnaest zemalja od Estonije do Albanije. Kada se zbroje godine koje smo proveli u uzništву to je sveukupno 237 godina.

Što se Vaše domovine tiče želimo Vam zahvaliti na gostoprимstvu i želimo Vam svako dobro u daljnjoj izgradnji Vaše države. Želimo Vam gospodarski oporavak i razvoj i svim srcem želimo Vam reći da smo u vrijeme okrutnih bombardiranja bili cijelo vrijeme s vama.

Molimo Vas također da Vašem gospodinu Predsjedniku izrazite naše štovanje i najsrdačnije pozdrave." •

ULOGA I ZNAČENJE INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE

Po okončanju VIII. kongresa IA održana je konferencija za tisak

Upovodu izbora Jure Knezovića novim predsjednikom Internationalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma (IA), u Zagrebu je 3. studenoga 1999. održana konferencija za tisak. Na njoj su, uz nazočnost brojnih novinara, sudjelovali Knezović, Kaja Pereković i Andrija Vučemil.

Novije predsjednik potanje elaborirao sastav, ulogu i značenje IA, te se napose osvrnuo na problem lustracije, čišćenja od posljedica komunističke diktature. U kraćem obliku prenosimo njegovo izlaganje.

Međunarodna udruga bivših političkih uznika i žrtava komunizma ima 16 zemalja-članica, koje obuhvaćaju prostor od Jadrana do Baltika. Žrtve se, međutim, nalaze na prostranstvima od Vladivostoka do Trsta, a komunisti nisu bili humaniji ni u Africi ni na Kubi, te su u mnogim zemljama još čvrsto na vlasti. Stoga se pekinški Tienan Men (Trg nebeskog mira) može i drugdje ponoviti.

Zoran je primjer Bjelorusije. Zatvori se pune, ljudi bježe u emigraciju. Susjedna Litva i Ukrajina opterećene su valom izbjeglica, a o tome se malo ili nikako ne govori. Lukašenko se samo ponekad spomene i to u kontekstu ponovnog oživljavanja sovjetskog imperija i saveza koje sklapa s Moskvom. Prešućuju se komunističke metode, koje se primjenjuju u Bjelorusiji. Znači li to da će, ako se slično sutra dogodi u kojoj drugoj zemlji, javno mnijenje biti tiho? Zapad, kao i ranije, nema odgovarajući instrumentarij koji bi spriječio ponovnu uspostavu komunističke diktature, nego jednostavno prepusta vremenu, bez obzira na strašne patnje koje stanovništvo podnosi.

Tragediju takve taktike Hrvati su na žalost iskusili. *Crna knjiga komunizma* dio je istine o tome strašnom vremenu. Dio, jer se u njoj zaobiđeni zločini koje je počinila komunistička partija pod vodstvom Tita. To je moguće sve dotle dok se ne otkrije potpuna istina. Na skupu u Buchenwaldu, gdje su se okupili logo-

raši poratnoga specijalnog sovjetskog logora br. 2, izvijestio sam nazočne o otkriću masovne grobnice u Teznom kod Mari-bora. Tamo se nalazi, prema do sada utvrđenom, u jednoj grobnici preko 42 tisuće ljudi smaknutih od strane pobjeđenih komunista. Tada je ustanovljeno da je to najveća masovna grobnica na svijetu učinjena u tako kratkom vremenu. Ljudi nisu pojma imali i teško su vjerovali da je to počinjeno po naredbi onoga Tita kojega su oni smatrali demokratom samo zbog činjenice da se opirao Staljinu.

Naši slovenski prijatelji znaju da je njihova država, ne samo zbog Tezna, najveća grobnica na svijetu i da su тамо ne pobijeni u boju, nego zarobljeni i nemocni, čak djeca, žene. Dvije Slovenke svjedoče da su porodila i tek rođena beba izrešetane su rafalom koje je poslao prst vođen crvenom zvijezdom. To je dio strašnih zločina, ali nitko nije čuo da se bar jedan odgovoran za takve zločine samoinicijativno odmaknuo od vlasti. Budućnost se ne može graditi bez prošlosti, pa tako ni demokratsko društvo nije moguće izgraditi, ako se ne razčisti s nedemokratskom prošlošću.

VIII. kongres Međunarodne asocijacije održan u Dubrovniku ima u tome smisao i značenje. U činjenici organiziranja žilava i osude zločina kako pojedinačnih počinitelja, tako i komunizma kao zločinačke ideologije koja je slobodnom čovjeku neprijateljska isto kao što je to i fašistička ideologija. Na koji je način to moguće postići? To je najlakše donošenjem *lustracijskog zakona*. On može primijeniti različite metode i tehnike, a za njegovo donošenje potrebna je politička volja, tj. političku većinu. Ako te većine nema, mora se ući u političku borbu.

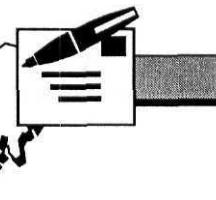
To je zadatak svake pojedine udruge bivših političkih uznika koje su progonili komunisti. Međunarodna udruga u toj borbi može pomoći na razne načine. Borba je nuždna, a to pokazuje i primjer ostalih europskih zemalja. Nijedna od njih, uključujući i Rusiju, nije izabrala

model potpunoga, apsolutnog oprosta, koji bi bivšim zločincima omogućio da i dalje odlučuju o sudbini pojedinaca, skupina i naroda.

Smisao toga nije osveta. Time se, u prvom redu želi osigurati demokracija. Zločinci i agenti podložni su utjecajima i ucjenama. U Hrvatskoj pjevaju vrabci da je KOS odnio arhive u Beograd. Stoga se može očekivati da Beograd iskoristi informacije koje ima. Zbog togaje za državu Hrvatsku važno da doneše lustracijski zakon, da se ljudima olakaša lojalnost prema ovoj svojoj državi. Ne radi se o lovnu vještice, ni o pozivu na progon. Osumnjičenima se jamči pravo na pošteno suđenje, ako ga oni žele.

Sudioništvo komunističkog pravosuđa u progonu onih koji drukčije misle, nije ništa drugo nego sudjelovanje u kršenju ljudskih prava. Zloupotreba vlasti kroz organe unutarnjih poslova, a posebno za otmice i ubojstva inomišljenika u zemlji i izvan nje, zločini su preko kojih se ne može prijeći. Svjedoci smo prijenosa kostiju pokojnog Bruna Bušića, koji se perom borio za slobodu čovjeka i svog hrvatskog naroda. On je bio novinar, i vaš kolega. Njegove ubojice i nalogodavci se nisu spominjali. Mi se pitamo kako je mogu s tim snagama graditi demokratsku budućnost? Bili smo na Daksi, otočiću kod Dubrovnika, i položili vijenac žrtvama komunističkog terora (tamo su komunisti 1944. pobili ugledne građane i svećenike), a odgovorni za te zločine, kako smo tamo čuli, živi slobodno u Hrvatskoj.

Stoga se glavni državni odvjetnik iz Berlina dr. Schaeffen, koji je na našem Kongresu održao zapaženo predavanje, upitao kako je moguće da se u Hrvatskoj ne nađe bar jedan državni odvjetnik, koji bi protiv tog počinitelja pokrenuo kazneni postupak. Mi smo ga upoznali s tužnom činjenicom da takvih slučajeva ima u Hrvatskoj više...

PISMA IZ ISTRE

Ki je koliko dužan?

Aj, kako san se noćas isprepada! Mi se je sanjalo kako da san doša u svoje selo. Unakovo kakovo je nikada bilo. Puno ljudi i blaga. Pak da je jedan Boškarin, velik kako slon z rogima ud dva metra, name nasnuja. Aj, ma san biža, da san se valje z petami po guzici tuka! Joh je meni!! ... U zadnji hip da san otpri nika vrata i brzo hi za sobon zapra. A uno čudovište ud Boškarina me je grdo gleda priko zida i mi je maha z kopiton govoreći ljudskin glasom: "Si mi pobiga uvi put, si, ma nećeš drugi put! Dopast ćeš ti meni rogi, ti ja rečen!" Aj kako mi je srce tuklo, zbudija san se svi pun straha, pak još po ure nisan moga h sebi dojti. I još mi tamo na televiziji reklamiraju niki tamo agroturizam. Ma dajte, vas molin! Koji vratj agroturizam? Ča će turisti na selu, kad i seljaci iz njega biže? Nidan više neće zemlju koptati. Ni ovce čuvati ni koze pasti ni krave musti. Izumiru boškarini i istrijanski tovari. I istrijanski seljaci! Zato je HSS i poša u koaliciju z IDS-om. Ki će danas glasovati za "seljake", kad ni više...seljaci?

Oporba i vlast se sada natižu okolo datumu izbora. Jeni govore daje održavanje izbora uoči Božića...skandal! Drugi jopet, da je pridbožično vrime, pridbožično raspoloženje, kako stvoreno za izbore. Ne znan ča vi mislite, ma meni se pera da su zapravo i jeni drugi u pravu. Jer u to pridbožično vrime, u to pobožno vrime će biti čuda unih koji će moliti Boga. Da vrag uzme i HDZ i današnju vlast! A kako će izbori finiti...samo Bog zna! Sigurno je da će biti i unih koji će, kad budu objavljeni rezultati...kleti, prokljinjati, bogohuliti!

Piše u novinah da je svaki Hrvat dužan 3500 dolari !? To da je izjavila Boris Kunst. Predsjednik URS-a. Ma koja van je to sadpiz..rija, šor Kunst? Koliko ja znan, dužan san tako, jeno 600-700 kunah za zajedničke potrube, za održavanje zgrade, ča ja znan, nisan ni pročita račun. Dobro, dobro, bija san dužan i pošti, pak su mi bili telefon isključili. Ma to san platija. A ču platiti, ču i unih 600-700 kunah. Ma 3500 dolari neka si plati uni koji hi je i posudija. Ja vero neću, van ja rečen!

Piše:

Blaž PILJUH

Za sve je kriv Makjaveli!

Veroje! Ne znate ki je bija Makjaveli? Kako se usuđujete to ne znati? Jopet van moran držati predavanja! Pak ćeće jopet reći da se pravin važan! S kinja to vreme gubin! A, ma! Neka van bude! Još uvi put ču van pamet prodavati, iako ste zapravo nezahvalni, vero ste!

Alora, dakle, Nikolo Makjaveli (po Vuku!), to jest Niccolo Machiavelli (po kozi!) se je rodija i živija u Firenci ud 3.5.1669. do 22.6.1527. Bija je i tajnik i vojnik i pisac i političar. Piše da je bija kulturni, moderan, demokratičan. Kako političar se je zalaga za to da se domovina more braniti svin sredstvima. Inšoma, da cilj opravdava sredstvo! Pa kako je povijest puna primjera da se dobre ideje izvrnu na glavu, tako je bilo i z idejami Nikole Makjavelija. Pak je tako nasta pogrdni izraz "makjavelizam".

Da i ča ga je sad tupin s tin Makjavelijem, koji je umra prid skoro petsto lit! Ma nemojte! A ja van tvrdin da je Makjaveli z svojin idejami danas življi nego

kad je bija živ! U svjetskoj, europskoj a vero i domaćoj političkoj praksi.

Pogledajte si samo naše današnje stranke. I te koalicije. Ča van ne gredu na živce? Meni vero da! Uzmite na primjer unu tamo "četvorku". U kojoj su HNS, HSS, LS i ...IDS! Inšoma stranke kojima se državotvornost nikako ne more osporiti, sa strankom kojoj se državotvornost nikako ne more...pripisati. Zapravo more! I oni su za državu, za... "Instru-državu"! Ča san van ja reka? Makjaveli, Makjaveli! Cilj (vlast), opravdava sredstvo (neprincipjelnost)! a ja nisan samo Hrvat, nego san i Istrijan. Pak živin tu di živin i vidin to ča vidin. I znan ča znan, a znan da to ča ja znan znaju i drugi. Samo se prave blesavi! Ma dajte, vas molin! Vlast pod svaku cijenu! Da mi je samo znati...pod koju? A koordinator ute "četvorke" "Šestorke", vrag zna ča su, je...Nino Jakovčić! Koji je tek nakon "Oluje" počea govoriti o "našoj Hrvatskoj"! Ma daj Nino, ne pili! Ki te ne zna skupo bi te platija a ki te zna, a pensa kako ja, bi te...umlatija!

A ča ču i di ču i s kin ču ja? Pojma niman, da van pravo rečen. Situacija je mutna, van ja rečen. Čekajmo da se razbistri!

Vaš Blaž Piljuh

IZ PILJUHOVE TORBE

Bogataš

Udvajk san želija biti bogat. Kako i moj otac!

- "A ča je on bija bogat?"
- "A, ne...i on je želija biti bogat!"

***

Takujin

Doša je Jure u policiju:

- "San zbugija takujin sa svin šoldima i dokumentima."

- "Dobro, dajte nan podatke di ste ga zgubili, kada i tako dalje!"

- "Ni potribno, naša ga je Frane."

- "Pak ča bite stili ud nas?"

- "Da...najdete Franu!!!"

***

Titanik

- "Bin volija imati toliko šoldi da si moren kupiti brod kako ča je bija "Titanik"!

- "Pak ča će ti takov brod?"

- "Niš, samo bin volija imati...toliko šoldi!"

***

Optimist

- "Eko-vidiš! Ud svih ljudi koji šeću rivon baš se je meni mora na glavu pošparkati galeb." - je reka pesimist.

- "Ni sve tako strašno." - govori mu optimist. "A ča bi bilo da lete...krave?"

***

Ki ga je ubija

Pozva je učitelj u školu oca ud malega Iva.

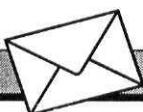
- "Uti vaš sin je zaspravlje problemačan. Pita san ga ki je ubija Cezara. A on mi je odgovorija da to ni on učinija."

- Ma znate, gospodine učitelju, koliko ja svoga Ivu poznan, nebi on tako ništo učinija, vero nebi!"

A kad su doma hodili pita otac Ivu:

- "A sad mi istinu reči, si ga ubija ti, eli nisi?"

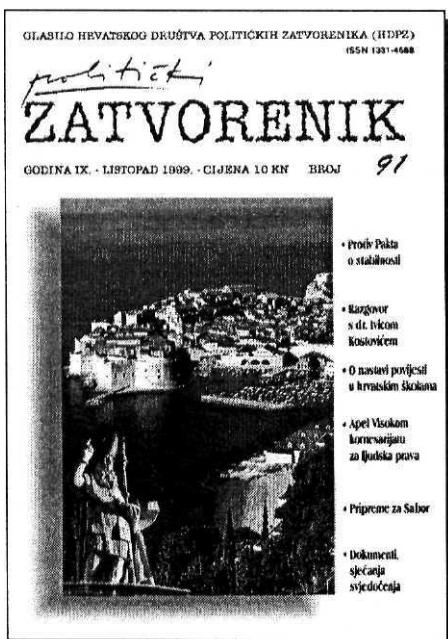
***

JA SAM UZOR - PRAVAŠ

Vjerovao sam da smo i ja i gospodin Bičanić nedvosmisleno jasno odgovorili Vašemu čitatelju, g. Marku Bariću, kako smo pobornici ne samo pravaškog nego i svehrvatskog jedinstva, svih državotvornih Hrvata domovine i inozemstva. Ali, eto, opet čitam njegova zanovijetanja u svezi pravaškog ujedinjavanja na kojemu tobože inzistira. I, eto, kada njemu koji je započeo tu temu, spominjući nas ni krive ni dužne, uvrštavate članke, onda je red da uvrstite i naše odgovore.

Jer u protivnom, mogli bi naši poznanici i prijatelji, kako iz HDPZ tako i svih čitatelja,

mogli pomisliti kako su oni koje Marko Barić imenuje nekakvi razbijaci pravašta, čime nas je on u svome prvome pismu okrstio.

Gospodin Barić plače nad 'jadnim pravašima' koji nisu kadri sami izići na izbore (kako on to veli), nego bi stalno bili priljepek (priprek) nekoga drugoga (HDZ-a, kaže g. Bičanić, HDZ-a misle valjda i drugi).

Ja osobno ne znam čiji je podrepak MB, ali da mu nije bilo HDZ, koji je sa svojim predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom stao na čelo borbe hrvatskoga naroda, Marko bi vjerojatno bio u mišoj rupi i ne bi se nabacivao koje kakvim člančićima po glasilu hrvatskih političkih zatvorenika.

Ja toga g. Barića ne poznajem i ne znam ništa o njemu, ali vidim iz ovih njegovih članka kako mu neki crv ne da mira, te se dovezuje ljudi koje ne poznaje, što se bar tiče mene, Mate Ćavaru.

Ne znam o kojoj i kakvoj "taštini" gospodin Barić trabunja. Možda takvo nešto njega negde progoni. Ako ga to muči, što se sam ne priključi tamo gdje može doći do *izrazu*, a ne da troši vrijeme u ovo pljucketanje.

Marko Barić je prvi nasruuo javno na me, pa je red da ja budem posljednji u obrani svojih

prava, jer kao da ne želi on, ili uredništvo "PZ", okončati Barićeve "zađevice".

Mato Ćavar

NISU SAMO KATOLICI HRVATSKE ŽRTVE

Nepoznati je prijatelj J.S. pod naslovom "Zar su samo katolici hrvatske žrtve?" iznio svoju gorčinu zbog nepotpunog popisa žrtava II. svjetskog rata na području Žepča, Zavidovića, Maglaja i okolice. Njegova me je žestoka reakcija vrlo obradovala. U pravu je, da taj popis nije potpun, a pitanje je hoće li ikada i biti. Nu, i tako nepotpun, popis od 970 poginulih je stravičan. Kada tek pogledamo starostnu dob poginulih, koji nisu doživjeli mogućnost stvoriti nove obitelji, shvatit ćemo dalekosežnost tragičnih posljedica za čitav hrvatski narodni korpus.

Koliko su strašne posljedice ovoga smišljenog pokolja, zorno svjedoče ogromna nenaštanjena prostranstva naše Domovine. Ovaj je popis rađen dijelom iz crkvenih knjiga, ali još više skupljanjem podataka od praga do praga. Jasno je da se znalo za mnoge obitelji muslimanske vjeroispovijedi, kojih su članovi poginuli za Hrvatsku, na našoj strani. Ali, u vrijeme prikupljanja ovih podataka nismo dobili privolu popisati ih. Uostalom, takovu privolu nismo dobili niti od svih katoličkih obitelji. Nismo inzistirali, jer nismo željeli da ikomu prouzročimo neugodnosti, pa i više od toga.

Prema tome, nismo se nikoga odrekli, ništa zanijekali niti krivotvorili. Konačno, za istu smo se Hrvatsku (na Drini) borili, za nju živjeli, robijali i umirali. Do tada i tada, pa sve do danas, isti nam je neprrijatelj. Tako će to i ostati. Sve su nam grobove porušili i uništili, bez obzira pod kojim su obilježjem naši poginuli pokopani.

Jedini smo narod na svijetu koji je uništilo, ili dopustio da se unište svi grobovi onih koji su se za taj narod i domovinu borili i ginuli. Tako je to ostalo sve do danas. Pa i u, kažu nam, našoj slobodnoj domovini!?

Bili smo jaki onda kad nismo jedni druge pitali koje si vjere, jer vjerovali smo u istoga i jedinog Boga. Stigli smo zajedno do Bleiburga, a potom zajedno u beskraj do uništenja. Na Bleiburškom polju stoji skroman kamen, a na njemu grb, znak križa i polumjeseca, kao jedini preostali znak našeg zaledništva.

Pitam se, a pitam i sve vas, zašto smo se okreneli jedni protiv drugih, ili zašto smo to dopustili, ako sami to nismo željeli. Nismo li izdali naše mrtve, pa tako i sami sebe? Jesmo li svjesni zašto proživljavamo sve ovo зло koje nas je snašlo? Komu smo to pomogli da nam poruši i spali domove, protjera i pobije stotine tisuća žitelja? Nesložni i razjedineni ostali smo slabi i tako pružili priliku našim nepri-

jateljima da nas razbiju, pobijede i danas s nama čine što im se prohtje.

Stoga, da zaključim, pošaljite nam i dopunite ovaj popis. Bit će nam dragi i s ponosom ćemo ga objaviti. Na taj bismo se način odužili našim poginulima, a današnjem i budućim naraštajima posvjedočili naše međusobno poštovanje iz kojeg je proizlazila naša snaga i moć zajedništva. Učinimo to u interesu budućnosti naše djece.

Svim ljudima dobre volje i posebno Hrvatima muslimanske vjeroispovijedi želim svako dobro i mir u duši. Vjerujem da smo se razumjeli, paoš jednom hvala što ste me naveli na ovo očitovanje.

Stjepan Brajdić

JOŠ JEDNO KRIVOTVORENJE POVIJESTI?

(Jesu li krivotvorene uspomene Srećka Rovera?)

Nadao sam se da ćete u listopadskom broju, kao i obično, bar spomenuti objetnicu naših rujanskih žrtava, junaka Bože Kavrana i družine. Malo me razočaralo što ste na to zaboravili. Ipak, nalazeći povod u jednome pismu, objavljenom u listopadskom broju, koje problematizira prešućivanje Hrvata muslimana palih za Hrvatsku, odlučih se javiti i, baru Vašem listu, koji, izgleda, jedini u Hrvatskoj ima sluha za to, postaviti pitanje, koje će možda zanimati buduće hrvatske naraštaje.

U Hrvatskoj šu 1995. objavljena *Sydočenja i sjećanja Srećka Rovera*, prednog ustaše i istaknutog sudionika Kavranove akcije. Knjigu je priredio fra Martin Planinić. Iz apsolutno pouzdanog izvora, izvora koji je čitao rukopis, znam daje Rover na više mjesta pisao o hrvatskim nacionalistima islamske vjeroispovijedi, o brojnim istaknutim i samoprijegornim ustašama, koji su se klanjali Allahu, nikad ne smećući s uma Hrvatsku. Tih dragocjenih fragmenata u objavljenim Roverovim uspomenama sada - nema.

Ima, doduše, rečenica: "Četvrtdeset posto Hrvata, koji su u lancima odvedeni na sud za Zaštitu Države u Beograd kao ustaše, bijahu po vjeri muslimani" (str. 22.) To je, tvrdi moj izvor, samo mali dio Roverovih pohvala hrvatskim muslimanima.

Stoga bi bilo vrijedno i pošteno, kad bismo doznavali, zašto toga u knjizi nema. Je li to izostavio sam Rover, ili je "amputaciju" njegovarukopisa izvršio netko drugi? Možda sam fra Martin Planinić? Zašto?

J. H.

(podatci poznati uredništvu) •

TREBA ZABILJEŽITI SJECANJA POLITIČKIH UZNIKA

(Andrija Vučemil razgovarao je s Miroslavom Mikuljanom, urednikom dokumentarnog programa HTV)

Udugom nizu razgovora koje smo vodili za časopis Politički zatvorenik sugovornici su nam bili uglavnom ugledni i značajni političari iz aktualne vlasti ili oporbe. Budući da je zamjetno marginaliziranje običnih, tzv. malih ljudi, koji su inače značajni politički uznici, kojih u javnim medijima nema, osim ako se ne zbiva nešto što je na rubu skandala, to smo u uredništvu odlučili pokrenuti niz razgovora s osobama koje su odgovorne za taj posao na radiju i novinama. U ovom broju objavljujemo razgovor s glavnim urednikom Dokumentarnog programa HTV, gospodinom Miroslavom Mikuljanom. Povod je novopokrenuta emisija UZNIČKI PRISJEĆAH.

• **Gospodine Mikuljan, recite našim čitateljima nešto o sebi, što ste po struci i što je Vaš posao na televiziji?**

Po struci sam diplomirani muntažer, no od najranije mladosti bavim se režijom dokumentarnih i igranih filmova, televizijskih dokumentaraca i TV drama. U svojoj televizijskoj karijeri prošao sam normalan put od autora u programu do urednika pojedinih emisija ili ciklusa *Od 1995.* nalazim se na čelu Dokumentarnog programa HTV.

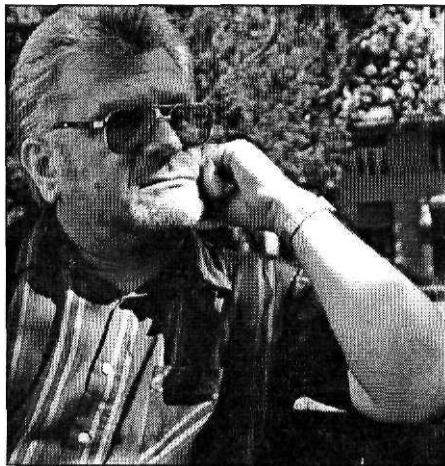
• **Nedvojbeno je da je televizija u svijetu, a osobito kod nas, najutjecajniji i najpotrošniji medij s velikom djelovanjem na oblikovanje mišljenja običnih ljudi. Što Vi mislite o tome ije li to razlog da radite taj posao?**

Vaša je konstatacija o utjecaju televizije sasvim točna. Većina ljudi nije ni svjesna kakva moć zrači iz te opasne igračke koja je praktično zarobila svijet 20. stoljeća. U trećem tisućljeću, koje tek što nije počelo, po mome mišljenju ovaj će medij razviti fantastične mogućnosti koje kao i sve dosadašnje znanstvene spoznaje mogu biti korištene za ljudsko dobro i napredak ili za zlo i još veću manipulaciju čovjekom. Mene osobno u ovom poslu nikada nije zanimalo oblikovanje tuđeg mišljenja, nego više izražavanje moga vlastitog, te mogućnost svjedočenja drugih ljudi o vremenu u kojemu živimo. U svojim igranim filmovima i TV dramama bio sam poglavito u ulozi umjetnika kojemu je bilo izraziti svoj pogled na svijet, a u dokumentarnom filmu rekao bih da pripadam vrsti dokumentarista, koja zna da dobar dokumentarac počiva na istinitom zapisu (dокументu iz stvarnosti) i da je to načelo alfa i omega moje profesije.

• **Prošle jeseni vodstvo HDPZ-a na čelu s Kajom Pereković imalo je vrlo ozbiljan razgovor s vodstvom televizije. Na tom sastanku bili su svi ključni ljudi TV, glavni direktor Vrkić i glavni urednici programa, kada je dogovorena ozbiljna suradnja. Međutim, od dogovorenog nije se realiziralo gotovo ništa, a Vi ste, evo, pokrenuli novu seriju emisija za koju mi nismo znali. Članovi naše Udruge žele znati zašto se nije re-**

aliziralo dogovoreno, postoje li možda neki prešućeni razlozi?

Da sjećam se tog razgovora, no ne znam što se nakon toga događalo u vrhu kuće. Jedno je neprijeporna činjenica: moj program je upravo u to vrijeme bio drastično skresan umjesto da bude povećan i da mi se omogući zamah i proširenje. Budio sam se i doživljavao vrlo teške trenutke i kojekakve pritiske i nevolje. Na sva moja pitanja oko neočekivanog smanjenja Dokumentarnog programa odgovarano mi je da nema novca, no ja sam znao da se nešto drugo krije iza te, već potrošene rečenice kojom se obično prikrivaju pravi razlozi.

Što se tiče serije "Uznički prisjećaji" valja reći da je ona za mene samo nastavak ili sadržajno precizirani segment moje ranije serije "Sudbine" u kojoj sam želio što prije snimiti ljudi koji su se borili za hrvatsku državu, vjerovali u nju, patili, pa i platili najveću cijenu za njezinu stvaranje. S dokumentarističkog i povjesnog stajališta taj dio mog rada, uz ratne reportaže, možda je i najvrjedniji jer sam uspio, u relativno kratkom vremenu, snimiti svjedočenja vrlo značajnih osoba o vremenu koje je iza nas, svjedočenja prepuna detalja, životne tragike i neizrecivo teških pitanja koja još čekaju odgovore.

Godine 1989. radio sam na emisiji "Jazovka", zatim sam iste godine u Kanadi snimio nekoliko portreta naših iseljenika, a onda sam otvorio temu političkih zatvorenika, pa je tako u "Sudbinama" vrlo dojmljivo i potresno nastupila i gđa Kaja Pereković, zatim sudac Mirko Sunić, Đuro Perica, Zvonimir Červenko, Vice Vukojević, Mićan Ćutuk, Božo Vukoja, Šime Kraja, obitelj Kakarigi iz Dubrovnika i drugi. U emisiji "Prsten sa grobišta" tema političkih zatvorenika i bleiburške tragedije dala je jednu od najpotresnijih hrvatskih priča. Mogao bih reći da sam i privatno vrlo vezan za ovu temu jer je otac moje supruge bio dugogodišnji politički zatvorenik i vrlo mi je žao što je umro, što nije doživio velike dane uskrsnuća hrvatske države i ostvarenje svojih snova i što nije mogao svjedočiti o strahotama koje je preživio i o kojima

je često pričao u našem uskom obiteljskom krugu.

Dakle, čim je započeo razgovor o povećanju programa, ja sam se odmah latio produžetka posla na ovoj prevažnoj temi i nastavio tamo gdje sam, kako kažu, "zbog nedostatka sredstava" morao stati.

• **Naši čitatelji i članovi Udruge kako zamjeraju televiziji što se u važnim emisijama kao gosti i komentatori o važnim događajima vrte isti ljudi, uglavnom lijeve, a neki kažu, prokomunističke orientacije (Jurjević, Raos, Vukov Colić i slični) dok nema osoba koje nisu stranački eksponirane, a mogu itekako meritorno reći pravedan sud o problemima važnim za hrvatsko društvo. Što Vi mislite o tome?**

Slažem se s Vama. Siguran sam da pri tom ne mislite na Dokumentarni program, jer ja nastojim upravo na tome da do riječi dodu ponavljaju oni kojima je riječ bila oduzeta i do čijeg se mišljenja nije ni držalo. Za mene je razgovor s Jurjevićem, kojeg ste spomenuli, izgubljeno vrijeme i uskraćivanje prilike nekom vjerodostojnjem čovjeku i ljudskoj retorici.

• **Za ovu novu Vašu seriju UZNIČKA PRISJEĆANJA poslali smo Vam nekoliko imena robijaša, kao naš prijedlog za snimanje njihova svjedočenja o zlu koje su proživjeli, a pripremamo još dvadeset. Hoće li se to realizirati i kako se rade te emisije?**

Nastojat ću realizirati što više tih svjedočenja i to ne samo zbog toga što ta svjedočenja osvjetljavaju ono zlo koje je iza nas, nego i zato što će pomoći artikulirati Hrvatsku kakvu želimo i sebi i svojoj djeci. Ti ljudi imaju prednost pred Jurjevićima i komunističkim frazerima i to za mene nije političko nego moralno, pa i stvaralačko pitanje. Među **prvima iz Vašeg prijedloga** bit će snimljena priča Jure Knezovića.

• **I na kraju sve naše sugovornike pitamo čitaju li naš časopis i što misle o njemu kao jedinom glasilu koje objavljuje svjedočenja o komunističkim zlodjelima, što Vi mislite i kakav je Vaš dojam?**

Vaš list uvijek pažljivo pregledam, a vrlo često pročitam priloge koji me ljudski ili profesionalno zainteresiraju. Vrlo su važna sjećanja ljudi koja objavljujete. Taj dio bi trebalo još i pojačati, tražiti da ljudi pišu ili ih snimiti, jer su mnogi stari i odlaze, a s njima odlaze dragoceni svjedoci zbijanja koja su odredila našu povijest i naše živote. Trebalo bijednog dana objaviti možda zbornik takvih tekstova. Mislim da se treba još žešće boriti za prava političkih zatvorenika jer je to kategorija ljudi kojoj je uništena mogućnost normalnog života, ljudi koji nisu ni stigli ni mogli ništa steći, a često su uz njih stradala i njihova djeca.... Ukratko, mislim daje to važan i dobar list i volim ga vidjeti na svom radnom stolu.

Gospodine Mikuljan, zahvaljujemo Vam na razgovoru.

STRADANJA HRVATA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI (XVIII.)

PRIPADNICI HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA, NJEMAČKIH POSTROJBII CIVILI, STRADALI ZA VRIJEME RATA 1941.-1945. U KOPRIVNICI OKOLINI I POKOPANI NA GROBLJU SV DUHA U KOPRIVNICI

281. PODUNAJEC, Ilija, domobr. /ratar/ 2. sat. Kotur, bojne, rod. 1922 Kopr. Bregi, rkt. Knjiga: 112/208 Poginuo 11.06.1943.

282. POHL, Johann, Nactmeister d.S.P. Res Feldpost C 44 86E rod. 24.06.1915 Gleivitz Gleinortz, Njemačka, rkt. knjiga: 120/289 poginuo 19.08.1943.

283. POLJANAC, Antun, ust. vojnič. /soboslikar/ 1. sat. 18.boj. StaraPazova, rod. 1924 u Virovitici, ubijen u Pogancu, rkt. Knjiga: 110/190 stradao 26.05.1943.

284. POSAVEC, Pavao, 1.sat. 4.boj. 5.sdrug, rod. 1922, Starigrad-Kpc-a rkt. Knjiga: 166/300 poginuo 26.09.1944.

285. POTROŠKO, Ivan, dovodnik 4.sat. 4.boj. 5.sdrug, rod. 27.07.1920 Kunovec Kopr. Ivanec, rkt. Knj: 169/321 Pog. 10.10.1944.

286. POTURIĆ, Franjo, ubijen od partizana, rod. 07.11.1901. Ludbregrkt/Knjiga: 270/266 ubijen 28.11.1943.

287. PRESEČANIN Ilija, 18. željez.boj. Varaždin, rod. 1906, Dinjevac Kloštar, rkt. Knjiga: 123/320 Poginuo: 1.709.1943.

288. PRVČIĆ, Petar, ratar-stradalnik, rod. 1901., Koprivnički Bregi br. 216, rkt. Knjiga: 188/518 stradao 26.12.1944.

289. PUHAČ Andrija, 4.boj. 5.sdrug, rod. 1921., Dolnja Velika-Kapela, rkt. Knjiga: 179/426, poginuo 15.10.1944.

290. PUNČIKAR, Drago, stož. sat. 2.boj. 5.sdruga, rod. 1925, Zablatje-Djelekovac, rkt. Knjiga: 202/98 poginuo 16.02.1945.

291. RADOČAJ, Josip, ust. vojničar brzi sklop PTS-a, rod. i mjesto ? rkt. Knjiga: 173/368, poginuo: 14.10.1944.

292. RADOŠ, Marijan, ust. voj. 1.boj. 5.sdrug rođen ?, Duvno, rkt. Knjiga: 157/201, poginuo 30.06.1944.

293. RAJIĆ, Nikola, ust.voj. 3.sat. 1.boj. 5.sdrug, rod. 1921 u Buselj.Busovača, Travnik, Knj. 149/129, pog. 25.04.1944.

294. RASAN, Franjo, ust. nadporučnik, rod. 16.08.1899 Djekovac, rkt. Knjiga 70/144, poginuo: ^ 06.06.1942.

295. RASO, Pavao, domobr. 2.sat.oklop.vlak. 2.p.p. u Zagrebu, rod. i mjesto ?, rkt. Knjiga: 119/285, poginuo: 18.08.1943.

296. RICHTER, Franjo, rudar-strijeljan u šumi, rod. 05.05.1921., Rijeka Koprivnica rkt. Knjiga 265/116 stradao 28.08.1943.

297. RIŠKULIĆ, Antun, ratar (zarobljenik), rod. 1909., Rešetari, Nova Gradiška, rkt. Knjiga: 217/250, stradao 19.06.1945.

298. ROSIĆ, Ante, 2.sat. 4.boj. 5.sdrug, rod. 1918, Zabrišće-Livno, rkt. Knjiga: 179/424, pog. **15.10.1944.**

299. ROŠČIĆ, Stjepan, nadporučnik, zapovjednik 1.sat. 1.boj. 5. sdrug rođen 1904. u Grabavac Imotski, rkt. Knjiga: 180/431, poginuo 15.10.1944. u Koprivnici

300. ROŽDENSTVENSKI, Vladimir, kozak, rod. 10.02.1927., negdje u Rusiji, pravoslavac. Knjiga: 190/537 poginuo: 20.12.1944.

Priredio:**Stjepan DOLENEC**

301. RUDNIČKI, Stjepan, kovač-ratar (stradalnik), rod. 1902, Jerovec Var. Toplice, Knjiga: 170/336, poginuo: 15.10.1944.

302. RUŽIĆ, Mijo, prateća sat. 2.boj. 5.sdrug, rod. 1927, Koprivnica, Knjiga: 203.101, poginuo: 16.02.1945.

303. SABOL, Franjo, vodnik 2.sat. 37.boj. 5.sdrug, rod. 1915 god. Križevci, rkt. Knjiga: 166/294, poginuo: 23.09.1944.

304. SABOLČEC, Miško, 3.sat. 5.boj. 5.sdmg, rod. 10.08.1922, Jakopovac Kapela, Bjelovar, rkt. Knj. 180/433pog. 15.10.1944. g.

305. SABOLEC, Ivan, radnik-stradalnik, rod. 1892, Vratno-Križevci, rkt. Knjiga: 211/182, stradao 04.05.1945.

306. SABOLIĆ, Stjepan, 4.boj. 5. sdrug, rod. ? Novigrad Podr., rkt. Knjiga: 176/394, poginuo: 13-16.10.1944./Kasnije je došlo na vidjelo, da je netko nepoznat pokopan u njegovo ime, jer on se pojavio živ i zdrav poslije rata i umro je u Novigradu prirodnom smrću 1979.

307. SALIBAŠIĆ, Šaban, 4,sat. 1. boj. 5.sdrug, rod. 1921, Munići-Olovo musliman, Knjiga: 186/491 poginuo: 01.12.1944.

308. SANTAJ, Ivan - ratar, Domob. 2.sat. Kuturaške bojne, rođen 1922. Cukovec-Ludbreg, Knjiga: 116/248 poginuo 25.07.1922.

309. SAVIĆ-Ivanović, Ilija, časnik-poručnik, rod. 04.07.1912., Babina Greda, rkt. Knjiga: 67/113 poginuo 25.04.1942.

310. SENIČKI, Milan, stož. sat. 2.boj. 5.sdrug, star 25 god. Hrv. Selo-Topusko, rkt. Knjiga: 166/298 poginuo 27.09.1944.

311. SERETIN, Andro, 2.sat. 3.boj. 5.sdrug, rod. i mjesto ?, rkt. Knjiga: 182/451, Poginuo 22.10.1944.

312. SIMUNOVIĆ, Stjepan, poručnik 23. p. U.V. rod. 14.01.1922., Tuzla, rkt. Knjiga: 209/167 poginuo 28.03.1945.

313. SKLENAR, Vladislav-Vladimir, zastavnik 1. gorske bitnice, 5.sdrug u Koprivnici, rođen 1922 u D. Pištanj-Belišće-Valpovo Knjiga: 183/467, poginuo 07.11.1944.

314. SMAILOVIC, Husein, 5.sat. 3.boj. 5.sdrug, rod. 1924 Kotor-Kotorišće, muslim. Knjiga: 206/133 poginuo 12.03.1945.

315. SMOLARSKI, Blaž, ubijen-ratar, rod. 01.01.1925 Plavšinac-Novigrad Podravski, Knjiga: 250/72 ubijen 21.03.1946.

316. SOVIĆ, Franjo, 3.sat. 4.boj. 5.sdrug, rod. 1909 Zablatje-Imbriovec rkt. Knjiga: 181/450, poginuo 15.10.1944.

317. SPERLIG, Wilhelm, grenad. 4. komp - alpost M70 Koprivnica, rođen 21.04.1909., Deutschland, evang. Knj. 94/33 pog. **21.01.1943.**

318. SRAČEK, Djuro, ratar-milicionar, rođ. 1919 Molve-Djurđevac, rkt. Knjiga: 187/505, poginuo 12.12.1944.

319. SREMEC, Ivan, željezničar-strijeljan, rod. 1901. Koprivnica, rkt. Knjiga: 241/485 strijeljan 28.03.1944.

320. STEINECK, Franz, grenadir, poginuo na Čardi, rod. 20.01.1908. Wien 15/101 13/56 Hugelgasse. Knj. 144/72 pog. 07.11.1943.

321. SUBOTICANEĆ, Josip, 2.sat. 20.boj. 5.sdrug, rod. 19.10.1924. Koprivnica rkt. Knjiga: 162/252, poginuo 17.08.1944.

322. SUCA, Mijo, 3.sat. 1.boj. 5.sdrug, rođ. i mjesto ??, rkt. Knjiga: 175/382 Poginuo 13-16.10.1944. u Koprivnici

323. SUČIĆ, Mirko, ust. dovodnik, 2.sat. 1.boj. 5.sdrug, rođ. ?? Knjiga: 155/189, poginuo **21.06.1944.**

324. SUČIĆ, Stipe, 2.sat. 1.boj. 5.sdrug, rođ. 1923 Raško-polje, Tomislavgrad, rkt. Knjiga: 174/379, poginuo 13-16.10.1944.

325. SULIMAN, Martin, radnik-ubijen kod Jankovca u šumi, rod. 11.11.1897, Donji Kućani, Knj iga-231/382 stradao 31.12.1944.

326. SULIMANEC, Ivan, 2.sat. 1.boj. 5.sdrug rod. 1918, Dinjevac-Kloštar Djurdjevac, rkt. Knjiga: 178/412, poginuo: 15.10.1944.

327. ŠAKUNIĆ, Luka, kotur, bojna Koprivnica, rod. 04.07.1912, Koška-Našice, Knjiga: 67/112 poginuo 25.04.1942.

328. ŠARIĆ, Ivan, dovodnik 2.sat. 1.boj. rođen ? Mesihovina, Tomislavgrad. Knjiga: 166/299, poginuo 27.09.1944.

329. ŠAROVIĆ, Franjo, stož. naredn. Kotur, bojne, rod. 09.09.1908. Ugljan kot. Prečki, Knjigii: 96/52, poginuo: **03.02.1943.**

330. ŠEGO, Mark, domob.novak 4.sat. 2.boj. Ludbreg, rod. 1922., Zasiok-Sinj, rkt. Knjiga: 132/416 poginuo 24.11.1943.

331. ŠIMENIĆ, Stjepan, ratar-ubijen, rod. 1921 Rakitnica-Donji Miholjac, rkt. Knjiga: 215/221, poginuo 05.05.1945.

332. ŠIŠKOVIĆ, Ante, 1.sat. 1.boj. 5.sdrug. rođen 1921. Kakanj, rkt. Knjiga: 183/461, poginuo **31.10.1944.**

333. ŠKARICA, Mato, 2.sat. 1.boj. 5.sdrug, rod. 1924, Liskovica-Bjelajci Kotar Varcar Vakuf. Knjiga: 172/355 pog.13.10.1944.

334. SKOČIBUŠIĆ, Joso, rojnik 3.sat. rođ. i mjesto ??, rkt. Knjiga: 195/30 poginuo: 24.01.1945.

335. ŠMIDLEHNER, Josip, prič. domob. 1.pohod sat. 8.boj. H.pjš.pukov. Varaždin, rkt. Knjiga: 100/94, poginuo 25.02.1943.

336. ŠOŠTARIĆ, Franjo, stož. sat. 4.boj. 5.sdrug star 17 god. Jesenje-Gor Djurmanec, rkt. Knjiga: 181/441 poginuo **17.10.1944.**

337. ŠTAJDODAR, Pavao 4,sat. Kotur. boj. Kpc-a, rod. 04.10.1921 Skela Jukinac-Glina, rkt. Knjiga: 88/326, poginuo 11.12.1942.

338. ŠTEFANEC, Vid, ust. vojn. 1.sat. 11.boj. u Topuskom, rođ. 1924, Smrekovac-Vel. Kladuša, rkt. Knjiga: 112/215 pog. 17.06.1943.

339. ŠTEFANOV, Stjepan, ust.voj. 2. vlakopratnja sat. u Kpc, rod. 1909, mjesto ?, rkt. Knjiga: 105/147 poginuo: 21.04.1943.

340. ŠTIMAC, Karlo, djel. domobr. 4.sat. Kotur.boj. rod. 1920 u Kupincu rkt. Knjiga: 103/120, poginuo 21.03.1943.

341. ŠUBAT, Petar, zastavnik, rođ. ?, Mitrovića, rkt. Knjiga: 173/365 poginuo 13.10.1944. u Koprivnici.

342. ŠUŠNJA, Stjepan, rojnik 1.sat. 1.boj, 5.sdrug, star 24 god. Poljana-Sutješka, rkt. Knjiga: 166/297, pog. 28.09.1944.'

343. ŠVEGOVIĆ, Šimun, ratar-stradalnik, rod. 1881, Koprivnica ul. Gibanična, rkt. Knjiga: 180/140 stradao 16.10.1944.

344. TALAN, Bolto, ratar ubijen iz revolvera, rod. 1921., Novakovac-Domaji, Knjiga: 263/199, stradao 12.10.1944.

345. TALIĆ, Sabit, desetnik 2.sat. 5.sdrug rod. 1920, Sitnica-Ključ musi. Knjiga: 117/267, poginuo 22.07.1943.

346. TESAR, Franjo, ratar (zarobljenik), rod. 1914, Lipovljani 127, Novska, rkt. Knjiga: 219/270, poginuo: 20.06.1945.

347. TIČEC, Ivan, pom.oružnik postaja Sokolovac, rod. 03.09.1917., Skočaj-Zavalje-Bihać. Knj. 98/79, pog. 17.02.1943.

348. TIŽOV, Muhamed, 3.Kubanski puk 6.sat. rod. 1904, Kavkaz, Nalčik Tižova, musi. Knjiga: 191/543 poginuo 27.12.1944.

349. TOPIĆ, Milan, 2.sat. 1.boj. 5.sdrug, rod. 1923 Udruljica-Bugojno, rkt. Knjiga: 182/547, poginuo 05.10.1944.

350. TOPLJAK, Alojz, 37.boj. 2.sat. 5.sdrug, rođen i mjesto ??, rkt. Knjiga: 175/386, poginuo 13-16.10.1944. u Koprivnici

351. TOTH, Josip, 2.sat. Kotur.boj. Kpc-a, rođen 1926. Zagreb, rkt. Knjiga: 117/261, poginuo 22.07.1943.

352. TUŠEK, Mijo, radnik-stradalnik, rod. 1921 Starigrad-Sokolovac, rkt. Knjiga: 152/158 stradao 17.05.1944.

353. TVAROG, Franjo, desetnik 1. padobr. sklopa, lovac.satnija Kpc-a, rod. 1923 Ves-Lepoglava, Knjiga: 112/209 pog. 13.06.1943.

354. UJLAKI, Slavko, postolar, ust. dužnostnik, rod. 01.01.1915. Gola-Koprivnica, rkt. Knjiga: 127/360 pog. 02.10.1943.

355. VAREŠEVAC, Mato, desetnik 3.sat, Kotur.obj. rod. 1920, Gunja-Županja rkt. Knjiga: 124/337 pog. 27.09.1943.

356. VARGA, Ivan, ratar-stradalnik, rod. 1903 Koprivnica, rkt. Knjiga: 170/335, stradao 14.10.1944.

357. VARGEK, Imbro, 5.stajaći sdrug, rod. 1909, mjesto ?, rkt. Knjiga: 204/112 poginuo: 16.02.1945. u školi u Koprivnici.

358. VASILJ, Tadija, ust. vojničar, rod. 1924, Medugorje-Citluk-Ljubuški, Knjiga: 123/323, poginuo 18.09.1943.

359. VEDRIŠ, Lovro, 6.sat, 37.boj. 5.sdrug, rod. 1923 SuhaKatalena, rkt. Knjiga: 165/286, poginuo: 16.09.1944.

360. VIDA, Ivan, 2.sat. Kotur.boj. rod. 1926 Bregovac-Kloštar, rkt. Knjiga: 117/262, poginuo 22.07.1943.

361. VISKOVIĆ, Stipica, ust. rojnik 5.sdrug, rod. 1922. Kula-Ljubuški, rkt. Knjiga: 150/133, poginuo 29.04.1944.

362. VISKOVIĆ, Vinko, dovodnik stož. sat. 5.sdrug, rod. 1921 Kula-Ljubuški, rkt. Knjiga: 184/476 poginuo 16.11.1944.

363. VIZUNTNI, Alojz, dječak-stradalnik, star 7 godina, Reichenburg, rkt. Knjiga: 180/437, stradao 15.10.1944.

364. VRSELJA, Nikola, prat.sat. 2.boj. 5.sdrug, rod. 10.05.1926., Bileći-Glamoč, Knjiga: 209/168 poginuo 11.04.1945.

365. VUČETA, Luka, 1.sat. Kotur.boj. rod. 1910, Ferdinandovac-Djurdjevac, rkt. Knjiga: 126/353, poginuo 03.10.1943.

366. VUKALOVIĆ, Filip, domobr. 1.udar.sat. Konjaničkog sklopa, rod. 1921., Ostrica-Novi Marof, rkt. Knjiga: 107/160 pog. 01.05.1943.

367. VUKOVIĆ, Milan, vojničar stož.sat. 5.sdrug. rod. 1925. Unčani-Dvor na Uni, rkt. Knjiga: 147/102 poginuo 06.04.1944.

368. VULETIC, Bozo, stož. sat. 2.boj. 5.sdrug, rod. 1925 mjesto ?, rkt. Knjiga: 204/114, poginuo 16.02.1945. u školi Kpc-a

369. ZADRAVEC, Tomo, stož. sat. 37.boj. 5.sdrug, rođen i mjesto ??, rkt. Knjiga: 175/387, poginuo 13-16.10.1944.

370. ZELAVA, Ante, 10.sat. 5.bqj. 5.sdrug rođen i mjesto ??, rkt. Knjiga: 175/383, poginuo 13-16.10.1944.

371. ZGAMBO, Mihajlo, vodnik 5.sdruga, rod. 1925, Kamenica, rkt. Knjiga: 206/132, poginuo 12.03.1945.

372. ZGORELEC, Stjepan, stož. sat. 2.boj. 5.sdrug, rod. 1909, mjesto ? rkt. Knjiga: 204/115 poginuo 16.02.1945.

373. ZRNO, Bpžo, dorojnik 5.sat. 1.boj. 5.sdrug, rod. ? Šuica, rkt. Knjiga: 184/477, poginuo 16.11.1944.

374. ŽINIĆ, Stjepan, prič. vodnik (ratar), rod. 1913. Gola, rkt. Knjiga: 148/113, poginuo 15.04.1944.

375. ŽIVKOVIĆ, Marijan, 52. opkoparska sat. 1.rad.stožer rod. 1926, Kešinci, Semeljci-Djakovo, rkt. Knjiga: 209/170, poginuo 13.04.1945.

376. ŽIVKOVIĆ, Petar, domob. novac, satnija, konj. skupa Zagreb, rod. 1922. Kunrić 35-Tmava, Knjiga: 114/235 poginuo 10.07.1943.

377. WEILER, Zvonko, domobr.novak 4.sat. Kotur, bojne, rod. 1925. Zagreb, Krajiška 18, rkt. Knjiga: 132/415 pog. 24.11.1943.

NAPOMENA

Uz popis žrtava II. svjetskog rata pokopanih na groblju sv. Duha u Koprivnici, istine radi treba dodati neka objašnjenja.

U Koprivnici i okolicu od 1941. do 1945. poginulo je i stradalo na razne načine, mnogo pripadnika HOS-a NDH, njemačkog Wehrmacha. Kozaka, civila, pa i djece. -

Broj pokopanih u rodnim mjestima, gdje je to bilo moguće, nije, koliko mijes znano, do sada objavljen, a možda nije ni utvrđen, no zahvaljujući uredno vođenim crkvenim knjigama, broj sahranjenih na groblju sv. Duha u Koprivnici iznosi 509.

Već na Kalniku 5.12.1942. ubijeni su u borbi s pobunjenicima - odmetnicima domobrani, pripadnici Koturaške bojne u Koprivnici, koji su bili stacionirani u vojarni na "CARDI". Njima je bio podignut u krugu vojarne spomenik, koga su poslije rata srušili partizani. Dana 22. travnja 1997. u istoj vojarni, danas vojnom učilištu FRAN KRSTO FRANKOPAN, pođignut je istovjetni spomenik petorici koturaša palili na Kalniku. No, i na drugim mjestima ginu pripadnici te iste bojne, kao i domobrani i ustaše iz pratećih vodova u pratnji vlakova, te pripadnici njemačkog Wehrmacha. Nažlost, 19.12.1942. stradaju i dva zrakoplovna-padobrana učenika BOŽIDAR BEROTO-

VIĆ i ANTUN JUREŠIĆ i to na vježbalištu. Naime, prigodom iskakanja iz zrakoplova, padobrani se nisu otvorili, i to je bilo kobno po njih. U toj godini stradao je također i jedan civil. -

Sveukupno tijekom 1942. bilo je 23 poginulih i stradalih, te pokopanih na spomenutom groblju.

U toku 1943. u borbama s pobunjenicima - odmetnicima, bilo je više žrtava. Borbe koje su se vodile uglavnom na Kalniku i Bilogori, sve do 7.11.1943, kad je Koprivnica pala u ruke partizana, poginulo je 113 pripadnika HOS-a NDH, Wehrmacha i civila.

Ponovno zauzimanje Koprivnice 09.02.1944. može se zahvaliti ofenzivi započetoj 07.02.1944. u Novom Marofu pod šifrom DUBROVNIK-2. U toj ofenzivi sudjelovala je I. Pješačka pukovnija PTS-a s 4 bojne, CRNA LEGIJA pod zapovjedništvom Rafaela Bobana s 3 bojne, I. Lovачka bojna iz Križevaca, tenkovska četa s 10 tenkova i jedna baterija topova iz Varaždina.

U toj ofenzivi razbijena je: Udarna brigada Braće Radić, brigada Matija Gubec. Zagorski odred, Kalnički odred i II. Moslavačka brigada.

U tim borbama, kao i u ostalim prilikom oslobođanja Podravine, pa sve do ponovnog napada na Koprivnicu između 13. i 16.10.1944. poginulo je 114 vojnika i civila.

Prilikom spomenutog napada na Koprivnicu poginulo je 88 uglavnom vojničara i časnika. Nakon ponovnog osvajanja Podravine i usjećene obrane Koprivnice, uz pripomoć Kozaka pod njemačkim zapovjedništvom, poginulo je 56, tj. sveukupno 258 vojnika i civila. Koristim prigodu za jedan ispravak. Naime, u Političkom zatvoreniku broj 90, zabunom je napisano da je MIRKO HABERŠTOK ubijen. Točno je da je umro 21.05.1944. u Koprivničkoj bolnici.

Godine 1945. sve do povlačenja prema Sloveniji poginulo je 77 pripadnika HOS-a i drugih postrojbi, te 35 tridesetipet civila. Najviše je stradalo ustaških vojnici 16.02.1945., kad je u zrak dignuta stara škola u Koprivnici, gdje je bio stacioniran i dobar dio Kožićeva bojne. U podrumu iste škole bio je uskladišten jedan dio eksploziva i streljiva i nikada do danas nije se doznao uzrok te tragedije. U toj nesreći poginulo je 57, a u ostalim borbama 20. Jedan broj civila je pogubljen za odmazdu od njih 35, koliko ih je stradalo u toku 1945.

Godine 1946., dne 21.03. ubijen je Blaž Smolarski, ratar iz Stargirada. 12.10.1946. ubijen je iz revolvera Bolto Talan, ratar iz Novakovca. Godine 1947. ubijen je iz puške ratar Stjepan Petreković, rođen 1897, iz Herešina-Koprivnica, i to je posljednja žrtva II. svjetskog rata i porača pokopana na groblju sv. Duha u Koprivnici.

Činjenica je da su svi pokopani na spomenutom groblju izgubili život ili kao vojnici, ili civili, bilo u borbama ili na bilo koji drugi način, ali su žrtve rata. Sama brojka od njih 509 nije baš mala i poziva na razmišljanja buduća pokoljenja, s nadom da se takvo što više ne ponovi. *

POPIS PALIH ZA HRVATSKU 1941.-1945. (IV.)

(Općine Žepče, Zavidovići i Maglaj)

Priredili:

S. BRAJDIĆ i V. POSEDEL

Mjesto: Donji Bradici i Matijević Brdo

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rođ.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Matijević (Izo) Marko	1916.	Brdo	1945.	Maglaj	domobran
2.	Antolović (Pranje) Pero	1907.	Zalučje	1945.	Maglaj	domobran
3.	Antolović (Marka) Marko	1919.	Zalučje	1942.	Rusija	ustaša
4.	Sović (Marijan) Ivan	1909.	Brežje	1944.	Našice	ustaša
5.	Sović (Marijan) Izo	1913.	Brežje	1944.	Našice	ustaša
6.	Sović (Marijan) Anto	1921.	Brežje	1945.	nepoznato	domobran
7.	Sović (Tado) Ilio	1926.	Brežje	1945.	nepoznato	ustaša
8.	Sović (Tado) Juro	1927.	Bradici	1942.	Lika	ustaša
9.	Sović (Ivo) Fanko	1910.	Brežje	1945.	Maribor	ustaša
10.	Matijević (Niko) Marko	1922.	Brdo	1945.	Prozor	ustaša
11.	Matijević (Niko) Ivan	1924.	Dev. Brdo	1945.	Prozor	ustaša
12.	Nikolić (Anto) Ilija-Ičo	1922.	Dev. Brdo	1945.	Prozor	ustaša
13.	Matijević (Petar) Izo	1928.	Dev. Brdo	1945.	nepoznato	domobran
14.	Matijević (Ilija) Jozo	1917.	Dev. Brdo	1945.	nepoznato	ustaša
15.	Matijević (Pero) Marijaa	1927.	Dev. Brdo	1945.	nepoznato	ustaša
16.	Sović (Tadija) Anto	1924.	Brežje	1945.	nepoznato	ustaša
17.	Matijević (Ivo) Jerko	1908.	Dev. Brdo	1944.	Perković	ustaša
18.	Borić (Ivo) Ilija	1911.	Mišići	1946.	Globarica	domobran
19.	Borić (Ivo) Petar	1913.	Mišići	1946.	Globarica	domobran
20.	Antunović (Marko) Marko	1914.	Cerije	1946.	nepoznato	domobran
21.	Martinović (Ivo) Ivo	1914.	Gromilice	1946.	Globarica	domobran

Mjesto: Donja i Gornja Papratnica

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rođ.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Čurić (Stipo) Ilija	1922.	Papratnica	1943.	Žepče	ustaša
2.	Galić (Petar) Niko	1904.	Papratnica	1942.	Žepče	ustaša
3.	Galić (Petar) Ivan	1906.	Papratnica	1944.	Zavidovići	domobran
4.	Galić (Petar) Ilija	1912.	Papratnica	1944.	Travnik	domobran
5.	Penava (Petar) Ivo	1915.	Papratnica	1944.	Cmi Vrh	ustaša
6.	Penava (Ivan) Franjo	1925.	Papratnica	1945.	Varaždin	ustaša
7.	Spaić (Andrija) Jozo	1913.	Papratnica	1945.	Travnik	domobran
8.	Spaić (Andrija) Marko	1915.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
9.	Spaić (Andrija) Tadija	1921.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
10.	Spaić (Andrija) Ivan	1923.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
11.	Spaić (Ivan) Anto	1905.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
12.	Ramljak (Marko) Ivo	1925.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
13.	Ramljak (Marko) Marijan	1921.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
14.	Ramljak (Ivan) Petar	1926.	Papratnica	1945.	Maribor	ustaša
15.	Duzel (Maika) Niko	1923.	Papratnica	1945.	Maribor	ustaša
16.	Duzel (Ivan) Blaž	1913.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
17.	Duzel (Ivan) Juro	1917.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
18.	Lončar (Ante) Petar	1924.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
19.	Hrkač (Pejo) Ivo	1918.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
20.	Hrkač (Jozo) Franjo	1920.	Papratnica	1945.	Dravoerad	ustaša
21.	Hrkač (Jozo) Ivan	1922.	Papratnica	1945.	Dravograd	ustaša
22.	Zorić (Mato) Jozo	1921.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
23.	Mandurić (Marko) Ilija	1909.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
24.	Mandurić (Anto) Marko	1913.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
25.	Čurić (Marko) Petar	1924.	Papratnica	1945.	Dravograd	ustaša
26.	Čurić (Ivan) Marko	1916.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
27.	Troglić (Mato) Franjo	1911.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša
28.	Troglić (Mato) Ivan	1920.	Papratnica	1945.	nepoznato	ustaša

Mjesto: Debelo Brdo

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rođ.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Šošić (Niko) Anto	1914.	Debelo B.	1943.	Višegrad	domobran
2.	Šimić (Niko) Andrija	1925.	Debelo B.	1945.	Belovar	ustaša
3.	Šimić (Mato) Juro	1918.	Debelo B.	1945.	Virovitica	domobran
4.	Šimić (Juro) Juro	1920.	Debelo B.	1944.	Zavidovići	domobran
5.	Šošić (Šimo) Jozo	1908.	Debelo B.	1943.	Virovitica	domobran

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rođ.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
6.	Ivešić (Ilije) Anto	1920.	Debelo B.	1943.	Maribor	ustaša
7.	Ivešić (Mato) Frano	1913.	Debelo B.	1943.	Maribor	ustaša
8.	Ivešić (Jozo) Ivica	1924.	Debelo B.	1944.	Zagreb	ustaša
9.	Juraković (Ivo) Ivica	1920.	Debelo B.	1943.	Dravograd	ustaša
10.	Ilić (Anto) Ivica	1920.	Debelo B.	1944.	Gospic	ustaša

Mjesto: Brezovo Polje

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rođ.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto poabije	Postrojba
1.	Tomić (Ivan) Ivo	1915.	B. Polje	1945.	nepoznato	domobran
2.	Pričić (Anto) Andrija	1913.	B. Polje	1943.	Gradiška	domobran
3.	Marić (Jozo) Ivan	1924.	B. Polje	1945.	Travnik	domobran
4.	Marić (Anto) Marko	1925.	B. Polje	1945.	Krestinec	ustaša
5.	Marić (Petar) Anto	1924.	B. Polje	1945.	nepoznato	ustaša
6.	Jozić (Marko) Tadija	1924.	B. Polje	1945.	Kakanj	ustaša

Mjesto: Brankovići

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rođ.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Slišković (Ivo) Jozo	1896.	Brankovići	1943.	Brankovići	domobran
2.	Slišković (Jozo) Marijan	1920.	Brankovići	1943.	Ljubatovići	ustaša
3.	Slišković (Marijan) Nikola	1917.	Brankovići	1945.	nepoznato	ustaša
4.	Slišković (Marijan) Ivo	1919.	Brankovići	1943.	Pisajlovina	ustaša
5.	Slišković (Jerko) Ivo	1916.	Brankovići	1945.	Donji Miholjac	ustaša
6.	Slišković (Tado) Josip	1925.	Brankovići	1945.	Durđenovac	ustaša
7.	Jukić (Mato) Marijan	1925.	Brankovići	1945.	Zagreb	ustaša
8.	Jukić (Nikola) Ilija	1925.	Brankovići	1945.	Zacreb	ustaša
9.	Antolović (?) Anto	1910.	Brankovići	1945.	nepoznato	ustaša
10.	Marianović (Marijan) Anto	1906.	Brankovići	1942.	Travnik	domobran
11.	Marianović (Marijan) Jozo	1911.	Brankovići	1943.	Ustiprača	domobran
12.	Marianović (Ilija) Anto	1922.	Brankovići	1943.	Drvra	ustaša
13.	Marianović (Ilija) Niko	1919.	Brankovići	1945.	SST	
14.	Marianović (Anto) Stjepan	1927.	Brankovići	1945.	Slav. Brod	ustaša
15.	Maijanović (Anto) Jozo	1919.	Brankovići	1945.	Travnik	ustaša
16.	Maijanović (Jozo) Tadija	1916.	Brankovići	1944.	Romanija	ustaša
17.	Maijanović (Jozo) Tadija	1922.	Brankovići	1945.	Osijak	ustaša
18.	Markanović (Niko) Anto	1912.	Brankovići	1945.	nepoznato	ustaša
19.	Gavić (Ivan) Anto	1923.	Brankovići	1945.	nepoznato	SST
20.	Gavić (Ivan) Ilija	1925.	Brankovići	1945.	Zagreb	ustaša
21.	Pavlović (Petar) Marian	1916.	Brankovići	1945.	nepoznato	SST
22.	Pavlović (Petar) Marian	1920.	Brankovići	1944.	nepoznato	ustaša
23.	Pavlović (Jozo) Marian	1920.	Brankovići	1945.	- Banja Luka	pilot
24.	Pavlović (Jozo) Jozo	1916.	Brankovići	1945.	nepoznato	domobran
25.	Pavlović (Ilija) Anto	1922.	Brankovići	1945.	Brankovići	ustaša
26.	Pavlović (Ilija) Marko	1923.	Brankovići	1945.	nepoznato	domobran
27.	Pavlović (Ilija) Josip	1924.	Brankovići	1945.	nepoznato	ustaša
28.	Pavlović (Jakov) Ivo	1919.	Brankovići	1945.	nepoznato	ustaša
29.	Pavlović (Marijana) Nikola	1923.	Brankovići	1945.	Romanija	ustaša
30.	Antolović (Ivan) Nikola	1916.	Brankovići	1945.	nepoznato	domobran
31.	Antolović (Ivan) Jozo	1925.	Brankovići	1945.	nepoznato	ustaša

Mjesto: Bljuva

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rođ.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Barešić (Stipo) Marko	1907.	Varošiće	1945.	Mirkovci	ustaša M.L.
2.	Barešić (Ivo) Anto	1918.	Varošiće	1943.	Staljinum	ustaša-lee.
3.	Milanović (Mate) Stepan	1913.	Varošiće	1943.	Rusija	\istaSa-leg.
4.	Milanović (Ilija) Mato	1924.	Varošiće	1942.	I Foča	ustaša

Mjesto: Bistrica

Red. ni broj	Prezime (ime oca) ime	God. rođ.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Britvar (Petar) Jozo	1912.	Bistrica	1945.	Maribor	ustaša
2.	Boros (Jozo) Kresimir	1923.	Bistrica	1945.	Dugo Selo	SS
3.	Budim (Ilija) Mako	1921.	Bistrica	1943.	Makljen	ustaša
4.	Bulajić (Andrija) Marko	1919.	Bistrica	1943.	Kupres	ustaša
5.	Buljetić (Jozo) Ivan	1920.	Bistrica	1943.	Travnik	ustaša

DOKUMENTI

Red ni broj	Prezime (ime oca) ime	God. rode,	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
6.	Buljeta (Jozo) Franjo	1922.	Bistrica	1945.	Sisak	ustaša
7.	Dunder (Ivo) Marko	1911.	Bistrica	1942.	Rogatica	domobran
8.	Dunder (Tadija) Stipo	1921.	Bistrica	1944.	Sanski Most	SS
9.	Iličković (Petar) Marko	1924.	Bistrica	1942.	Foča	ustaša
10.	Jurić (Ivo) Ivan	1924.	Bistrica	1945.	Sisak	ustaša
11.	Katić (Andrija) Marko	1924.	Bistrica	1943.	Gostović	ustaša
12.	Katić (Ilija) Ivo	1924.	Bistrica	1944.	Sanski Most	ustaša
13.	Marković (Stipo) Ivan	1920.	Bistrica	1945.	Sisak	ustaša
14.	Širić (Andrija) Ilija	1922.	Bistrica	1945.	Sisak	ustaša
15.	Širić (Jozo) Niko	1924.	Bistrica	1945.	Jasenovac	ustaša
16.	Širić (Ivo) Anto	1914.	Bistrica	1945.	SI. Požega	domobran
17.	Širić (Ivo) Ilija	1918.	Bistrica	1943.	Gornji Vakuf	ustaša
18.	Šimić (Luka) Ivo	1907.	Bistrica	1943.	Catići	domobran
19.	Šimić (Luka) Jozo	1920.	Bistrica	1945.	Maribor	ustaša
20.	Vranjiković (Ivo) Marko	1914.	Bistrica	1944.	Banja Luka	domobran
21.	Vranjiković (Pero) Pero	1923.	Bistrica	1944.	Sanski Most	ustaša
22.	Zrno (Niko) Anto	1893.	Bistrica	1942.	Stojanović	ustaša
23.	Zrno (Niko) Franjo	1903.	Bistrica	1944.	Papuk	SS
24.	Zrno (Anto) Marko	1921.	Bistrica	1942.	Romanija	ustaša
25.	Zrno (Anto) Alojz	1926.	Bistrica	1945.	Šid	ustaša
26.	Zrno (Ivo) Stjepan	1924.	Bistrica	1945.	Duco Selo	ustaša
27.	Zmo (Jozo) Marko	1909.	Bistrica	1945.	Sunja	domobran
28.	Zrno (Ivo) Ilija	1924.	Bistrica	1945.	Maribor	ustaša
29.	Zrno (Andrija) Ilija	1914.	Bistrica	1945.	Sarajevo	domobran
30.	Zovko (Jozo) Toma	1920.	Bistrica	1945.	Maribor	domobran

Mjesto: Biljačić

Red ni broj	Prezime (ime oca) ime	God. rode.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Vrbić (Nikola) Tado	1914.	Biljačić	1944.	Sarajevo	domobran
2.	Vrbić (Nikola) Anto	1923.	Biljačić	1945.	Slovenija	SS-trupe
3.	Vrbić (Nikola) Stipo	1927.	Biljačić	1945.	Blaiburg	ustaša
4.	Vrbić (Ivan) Matan	1920.	Biljačić	1944.	Maribor	domobran
5.	Vrbić (Tadija) Ilija	1921.	Biljačić	1945.	Maribor	ustaša
6.	Vrbić (Tadija) Franjo	1923.	Biljačić	1945.	Slovenija	crna legija
7.	Duvančić (Mato) Franjo	1919.	Biljačić	1941.	Beeov Han	ustaša
8.	Duvančić (Mato) Marko	1911.	Biljačić	1945.	Blaiburg	domobran
9.	Duvančić (Mato) Jozo	1909.	Biljačić	1943.	Travnik	domobran
10.	Vrbić (Tadiće) Niko	1921.	Biljačić	1943.	Kozara	cma legija
11.	Duvančić (Ivanko) Juro	1921.	Biljačić	1945.	Blaiburg	domobran
12.	Duvančić (Šimo) Niko	1922.	Biljačić	1945.	Krapina	domobran
13.	Vrbić (Marko) Marko	1911.	Biljačić	1942.	Staljingrad	crna legija
14.	Vrbić (Pejo) Ivo	1917.	Biljačić	1943.	Romanija	domobran
15.	Jurkić (Marko) Ivo	1917.	Biljačić	1944.	Maribor	domobran
16.	Adžić Niko	1921.	Biljačić	1945.	Blaiburg	crna legija

Mjesto: Bese

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rod.	Mjesto rođenja	God PORib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Dracičević Marko	1914.	Bese	1941.	Bese	domobran
2.	Kukolj (Juro) Marko	1909.	Bese	1942.	Zenica	ustaša
3.	Brkić Jozo	1915.	Bese	1942.	Gornji Vakuf	ustaša
4.	Čukur-Kljajić Ivan	1904.	Bese	1942.	Bese	ustaša
5.	Mamić (Petar) Luka	1918.	Bese	1943.	Sunja	ustaša
6.	Marianović (Jakov) Petar	1922.	Bese	1943.	Osijek	ustaša
7.	Marela (Niko) Ilija	1909.	Bese	1943.	Zmaievac	ustaša
8.	Mamić (Pero) Luka	1918.	Bese	1943.	Bese	ustaša
9.	Mihaljević Stipo	1924.	Bese	1943.	Vlaka	ustaša
10.	Marianović (Jakov) Ivica	1923.	Bese	1944.	Zenica	ustaša
11.	Šajinović Anto	1906.	Beše	1943.	Bese	domobran
12.	Lovrić (Jakov) Ivo	1924.	Bese	1944.	Crni Vrh	ustaša
13.	Kukolj (Ilija) Tadija	1921.	Bese	1944.	Bese	ustaša
14.	Bošnjak (Anto) Ivo	1926.	Bese	1944.	Bese	ustaša
15.	Mamić (Petar) Anto	1906.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
16.	Mihaljević (Josip) Josip	1907.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
17.	Lovrić (Juro) Antun	1909.	Bese	1945.	Maribor	ustaša
18.	Klijačić (Ivan) Ivan	1912.	Bese	1945.	Maribor	ustaša
19.	Tadić (Jozo) Niko	1912.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
20.	Kovačević (Niko) Luka	1913.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
21.	Karimović (Mato) Jakov	1913.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
22.	Križanac (Ivo) Marko	1914.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
23.	Bošnjak (Totno) Karlo	1915.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
24.	Križanac (Luka) Luka	1916.	Bese	1945.	Dravograd	ustaša
25.	Križanac (Anto) Anto	1917.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
26.	Mihaljević (Juro) Marko	1917.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
27.	Lovrić (Andrija) Ilija	1918.	Bese	1945.	Maribor	ustaša
28.	Jozinović (Ivan) Tomo	1919.	Bese	1945.	Maribor	ustaša

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rod.	Mjesto rođenja	God po gib.	Mjesto pogibije	Postrojba
29.	Martić (Marko) Ivan	1920.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
30.	Križanac (Mijo) Ivo	1920.	Bese	1945.	Maribor	ustaša
31.	Karimović (Luka) Jozo	1920.	Bese	1945.	Maribor	ustaša
32.	Perković (Andrije) Ivo	1920.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
33.	Kovačević (Juro) Mato	1921.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
34.	Mihaljević (Jure) Luka	1921.	Bese	1945.	Dravograd	ustaša
35.	Lovrić (Andrija) Franjo	1921.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
36.	Mihaljević (Ilija) Tadija	1921.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
37.	Karimović (Mate) Stepan	1922.	Bese	1945.	Dravoin"ad	ustaša
38.	Jozipović (Jozo) Luka	1923.	Bese	1945.	Dravograd	ustaša
39.	Križanec (Luka) Ivo	1923.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
40.	Kovačević (Niko) Ilija	1923.	Bese	1945.	Dravograd	ustaša
41.	Martić (Franje) Ilija	1924.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
42.	Jozipović (Ivo) Ilija	1924.	Bese	1945.	Maribor	ustaša
43.	Karimović (Mato) Petar	1925.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
44.	Križanac (Ivo) Petar	1925.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
45.	Mihaljević (Juro) Franjo	1925.	Bese	1945.	nepoznato	ustaša
46.	Mihaljević (Ilija) Marijan	1925.	Bese	1945.	Maribor	ustaša

Mjesto: Adže

Red. broj	Prezime (ime oca) ime	God. rod.	Mjesto rođenja	God pogib.	Mjesto pogibije	Postrojba
1.	Katić (Niko) Jozo	1919.	Adže	1941.	Adže	ustaša
2.	Matešić (Jozo) Petar	1911.	Adže	1941.	Adže	ustaša
3.	Matić (Niko) Ivo	1913.	Adže	1941.	Drvar	ustaša
4.	Kapular (Pero) Mato	1902.	Adže	1942.	Adže	ustaša
5.	Andrić (Ivo) Pero	1919.	Adže	1942.	Sarajevo	ustaša
6.	Jozipović Petar	1919.	Adže	1942.	Varcar Vakuf	ustaša
7.	Marinović (Niko) Niko	1910.	Adže	1942.	Zagreb	ustaša
8.	Kovačević (Franjo) Ivan	1922.	Adže	1943.	Zagreb	ustaša
9.	Dropulja Ivo	1913.	Adže	1943.	Blatnica	ustaša
10.	Kapular (Ilija) Marko	1914.	Adže	1943.	Foča	ustaša
11.	Matić (Niko) Jozo	1911.	Adže	1943.	Adže	ustaša
12.	Andrić Ivo	1913.	Adže	1943.	Adže	ustaša
13.	Andrić (Stipo) Ivo	1901.	Adže	1943.	Kozara	ustaša
14.	Kapular (Marko) Ivo	1921.	Adže	1942.	Foča	ustaša
15.	Kovačević (Mato) Petar	1905.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
16.	Josipović (Niko) Petar	1905.	Adže	1946.	nepoznato	ustaša
17.	Josipović (Mato) Jozo	1905.	Adže	1945.	Dravograd	ustaša
18.	Marinović (Marko) Luka	1905.	Adže	1945.	Dravograd	ustaša
19.	Kapular (Mato) Ivan	1906.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
20.	Matešić (Filip) Ilija	1906.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
21.	Kuraia (Josip) Marko	1907.	Adže	1945.	Dravograd	ustaša
22.	Kapular (Pero) Luka	1908.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
23.	Jozipović (Ivo) Ilija	1911.	Adže	1946.	Dravograd	ustaša
24.	Matešić (Filip) Marijan	1911.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
25.	Kapular (Ilija) Ivo	1912.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
26.	Jović (Ivan) Marko	1912.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
27.	Kuraia (Ivan) Marko	1912.	Adže	1945.	Dravograd	ustaša
28.	Tomić (Stjepan) Josip	1912.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
29.	Kovačević (Ivan) Petar	1913.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
30.	Kuraia (Ivo) Ivan	1915.	Adže	1946.	nepoznato	ustaša
31.	Jović (Ivo) Petar	1915.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
32.	Kovačević (Petar) Tadija	1916.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
33.	Zekić (Mato) Stipean	1916.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
34.	Matić (Niko) Antun	1917.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
35.	Tomić (Ivo) Petar	1919.	Adže	1945.	Dravograd	ustaša
36.	Josipović (Niko) Ilija	1920.	Adže	1945.	Dravograd	ustaša
37.	Zekić (Niko) Anto	1920.	Adže	1946.	nepoznato	ustaša
38.	Jozipović (Ivo) Josip	1920.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
39.	Duzel (Anto) Petar	1921.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
40.	Jović (Ivo) Mato	1921.	Adže	1945.	Dravograd	ustaša
41.	Kovačević (Franjo) Ivo	1922.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
42.	Kapular (Mato) Ivo	1922.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
43.	Kapular (Marko) Mato	1923.	Adže	1945.	Maribor	ustaša
44.	Kovačević (Ivan) Jozo	1923.	Adže	1946.	nepoznato	ustaša
45.	Kovačević (Filip) Marko	1923.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
46.	Jović (Ivo) Stjepan	1923.	Adže	1945.	Maribor	ustaša
47.	Kovačević (Marko) Mato	1924.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
48.	Duzel (Anto) Niko	1924.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
49.	Jozipović (Ivo) Antun	1924.	Adže	1945.	Maribor	ustaša
50.	Jović (Ivo) Marko	1924.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
51.	Kovačević (Ivan) Mato	1925.	Adže	1945.	Maribor	ustaša
52.	Kovačević (Stjepan) Marko	1925.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
53.	Kovačević (Marko) Ivo	1925.	Adže	1945.	Dravograd	ustaša
54.	Kovačević (Jozo) Antun	1914.	Adže	1945.	nepoznato	ustaša
55.</						

STRADANJE HRVATA PLEHANSKOG KRAJA 1941. -1947.

Iz obćina Dervente, Bosanskog Broda i dijela Doboja, poginulo je Hrvata:

- ubijeni kao zarobljenici 1631
  - ubili OZN-a i partizani 788
  - ubili četnici 394
  - poginuli od bombardiranja 151
  - ubili sumnjati 58
  - ubili ustaše 37
  - poginulo civila 997
- Ukupno 3966**

Kako bi se bolje obilježile žrtve, pored njih su stavljena slova:

- a/civili
- b/seoska straža
- c/hrvatski vojnik
- e/partizan

f/vojnik stare Jugoslavije

Iz prikupljene i obrađene grada proizlazi daje iz plehanskog kraja od 1941. do 1947. poginulo 3903 Hrvata.

U dodatku su pobilježeni Hrvati izginuli uplehanskom kraju, a rođeni su izvan kraja, te Muslimani, domobrani, jer su neki od njih bili hrvatski vojnici.

POPIS ŽRTAVA PO MJESTIMA

1. AGIĆI-OBĆINA DERVENTA

1. Barbarić, Matija, ž. Alfonza (1915.) Zaklali je četnici 1944. (a)
2. Bošnjak, Ikić, Anto (1923.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
3. Bošnjak, Ikića, Franjo (1923.) Ubijen poslije rata u Motajici (d)
4. Delibašić, Peje, Ivica (1906.) Ubili ga četnici 21.4.1945. na Čelaruši (a)
5. Filipović, Marka, Anto (1885.) Razočaran zbivanjima, objesio se 1.6.1945. (a)
6. Gavran, Pero (1910.) Četnici ga zaklali u kući 21.4.1945. (a)
7. Matuka, Lubo (1912.) Ubila ga maljem OZN-a 1945. u Prnjavoru, (c)
8. Olujić, Ante, Stipo (1905.) Ubili ga u jesen 1945. partizani na perušanju. (a)
9. Ribičić, Jakova, Ljuba (1933.) Ubili je u jesen 1945. partizani na perušanju. (a)
10. Ribičić, Petra, Anto Ubijen u Jasenovcu 10.4.1944. (a)
11. Tomas, Ivana, Jozo (1927.) Ubili ga partizani 1945. (a)
12. Tomas, Ivana, Lovro (1912.) OZN-a iz Dervente poslala mu paket 1947. i u njemu eksploziv, koji je kod otvaranja eksplodirao, (d)
13. Tomas, Ante, Lovro (1928.) Ubili ga partizani 1945. (a)
14. Tomas, Kata, ž. Ante (1925.) Ubijena u jesen 1945. partizani na perušanju.
15. Zečević, Ana Ubili je, ujesen 1945. partizani na perušanju. (a)

II. BEGLUCI KOD DERVENTE

1. Bašić, Stipo (1900.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
2. Bašić, Ivan (1912.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)

Priredio:

Josip ŠIMIĆ

3. Bašić, Šimun (1915.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
  4. Biškić, Ive, Ilija (1902.) Ubili ga partizani 4.9.1944. (a)
  5. Čuljak, Ivana, Ivan (1927.) Ubijen poslije rata u Slavoniji, (d)
  6. Čuljak, Ivana, Štipan (1919.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
  7. Čuljak, Ivana, Oejo (1921.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
  8. Dankić, Jozef, Ilija (1925.) Ubili ga partizani 3.9.1944. (a)
  9. Dankić, Ilije, Pejo (1923.) Ubijen 25.4.1945. (b)
  10. Javni, Ljupka, Ivan (1912.) Strijelja ga 1945. OZN-a pred kućom zbog brata, (a)
  11. Javni, Ljupka, Jozo (1918.) Ubijen poslije rata u Slavoniji, (d)
  12. Javni, Zlata, ž. Jozef (1921.) Strijeljala je 1945. OZN-a pred kućom zbog muža. (a)
  13. Lasek, Pave, Josip (1920.) Strijeljan na Brodu 22.9.1945. (b)
  14. Lasek, Pave, Mijo (1921.) Ubili ga šumnjaci 1946. (a)
  15. Mijatović, Andrije, Stjepan (1880.) Zaklali ga četnici u svinjcu 1945. u Miškovcima. (a)
  16. Pehar, Šimo (1914) Ubili ga ustaše like Vulete 1944. (e)
  17. Sokolovski, Ludmila, ž. Ivana (1917.) Ubili je ustaše like Vulete 1944. (a)
  18. Sokolovski, Ivana, Mihajlo (1915.) Ubili ga ustaše like Vulete 1944. (a)
  19. Sokolski, Ruža, ž. Mihajla (1919.) Ubili je ustaše like Vulete 1944. (a)
  20. Sokolovski, Mihajla, Edita (1914.) Ubili je ustaše like Vulete 1944. (a)
  21. Sokolski, Ivana, Jozefina (1922.) Ubili je ustaše like Vulete 1944. (a)
  22. Šarić, Joke, Marijan (1922.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
-
- III. BIJELO BRDO - OBĆINA DERVENTA
  1. Bajcer, Kazimira, Franjo (1924.) Ubila ga OZN-a 19.4.1946. (d)
  2. Biškić, Mate, Ilija (1897.) Ubili ga partizani 5.11.1943. (a)
  3. Blažević, Franje, Mijat (1902.) Ubio ga 7.2.1943. četnik Nadić kod Trstenaca. (b)
  4. Blažević, Mijata, Stipo (1916.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
  5. Blažević, Ilije, Franjo (1919.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
  6. Blažević, Mate, Marko (1923.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
  7. Blažević, Ante, Niko (1931.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
  8. Bralić, Marijana, Marjan (1920.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
9. Brekalo, Ilije, Stipo (1923.) Ubili ga partizani na Savi 30.3.1945. (c)
  10. Brkljača, Ive, Ilija (1915.) Poginuo 1942. u Janju kod Jajca, (c)
  11. Brnardić, Ilije, Tadica (1919.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
  12. Čabralja, Ante, Stipo (1922.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
  13. Čabralja, Stipe, Blaž (1914.) Ubili ga 7.2.1943. partizani na straži u Trstencima. (b)
  14. Čabralja, Stipe, Ivo (1902.) Ubili ga partizani 7.2.1943. na straži u Trstencima. (b)
  15. Čabralja, Ive, Ilija (1921.) Poginuo u borbama tijekom rata. (c)
  16. Čondra, Peje, Pavao (1911.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
  17. Čondra, Peje, Marko (1908.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
  18. Čondrić, Luke, Stipo (1923.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
  19. Čondrić, Luke, Ilija (1926.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
  20. Čondrić, Jakova, Marko (1923.) Poginuo tijekom rata u Hercegovini, (c)
  21. Čondrić, Marka, Nikola (1910.) Ubio ga 1945. u Dubočcu ključar OZN-e Luka Tomić. (a)
  22. Čondrić, Peje, Petar (1920.) Ubio ga lugar 3.3.1943. (a)
  23. Dadić, Mije, Mato (1921.) Strijeljan 1945. u logoru na Usori. (c)
  24. Dadić, Ilije, Franjo (1928.) Strijeljan 1945. u logoru na Usori. (a)
  25. Dankić, Tadije, Karlo (1916.) Ubila ga OZN-a 1945. u Dubočcu. (a)
  26. Dankić, Ilija (1898.) Ubili ga partizani 5.11.1943. (a)
  27. Dankić, Ilija (1908.) Ubili ga partizani 1944. u Markovcu. (a)
  28. Didić, Jozef, Ivan (1919.) Strijeljan 1945. u logoru na Usori. (a)
  29. Filipović, Blaža, Andrija (1919.) Poginuo u borbama u Istri, (f)
  30. Filipović, Ilije, Blaž (1911.) Poginuo kod Iloka, (f)
  31. Filipović, Blaža, Ivo (1921.) Poginuo 12.4.1944. kod Bihaća, (c)
  32. Filipović, Ive, Nikola (1925.) Ubili ga četnici 9.4.1944. u Bos. Brodu
  33. Filipović, Ilije, Andrija (1922.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
  34. Garić, Marka, Mićo (1922.) Poginuo 1943. kod Prozora, (c)
  35. Garić, Marka, Nikola (1918.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
  36. Garić, Antuna, Ivan (1883.) Mučili ga u kući i ubili partizani, (a)
  37. Garić, Peje, Mijat (1921.) Poginuo 1943. u ratu kod Prozora, (c)
  38. Garić, Marka, Mato (1920.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (f)
  39. Garić, Filipa, Ivan (1885.) Ubili ga četnici 3.9.1944. u Kuljenovcima. (a)
  40. Gaura, Ante, Nikola (1922.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)

- 41. Glavić, Mije, Marko** (1920.) Ubili ga partizani 5.11.1943. u Pjevalovcu. (b)
- 42. Glavić, Eva, ž. Ivana** (1900.) Podlegla ranama 29.12.1943. (a)
- 43. Grgić, Ivana, Tadija** (1921.) Poginuo tijekom rata u borbama, (c)
- 44. Grgić, Nikole, Nikola** (1919.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 45. Grgić, Nikole, Pepo** (1921.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 46. Ivušić, Ive, Jozo** (1910.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 47. Jajlović, Ive, Ivo** (1908.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 48. Jerković, Jozef, Ivan** (1906.) Ubila ga 1945. OZN-a u B. Brodu, (b)
- 49. Jerković, Ilije, Jizo** (1919.) Ubila ga 1945. OZN-a u B. Brodu, (b)
- 50. Josipović, Ante, Ilija** (1906.) Ubili ga partizani 1945. na njegovoj njivi, (b)
- 51. Josipović, Ante, Andrija** (1912.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 52. Josipović, Marka, Pejo** (1921.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 53. Josipović, Roka, Marijan** (1919.) Poginuo 1945. kod Siska, (f)
- 54. Jozić, Peje, Ivan** (1921.) Ubili ga 1945. šumnjaci u Koraču, (f)
- 55. Jozić, Dane, Adam** (1926.) Ubili ga četnici 13.3.1945. (c)
- 56. Jozić, Ilije, Blaž** (1900.) Ubila ga OZN-a u Koraču (a)
- 57. Jozić, Marijana, Marijan** (1908.) Ubili ga šumnjaci 1945. (a)
- 58. Jozić, Marka, Ivo** (1909.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 59. Jukičić, Mate, Pejo** (1921.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 60. Jukičić, Peje, Jozo** (1913.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 61. Jukičić, Ivana, Marko** (1912.) Ubila ga 1945. OZN-a u Dubočcu, (c)
- 62. Jurakić, Ante, Mijat** (1911.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 63. Jurišić, Marka, Marko** (1906.) Mučila ga 1945. u Dubočcu XII. slavonska brigada i bacila u Savu, (b)
- 64. Katić, Ivana, Joko** (1916.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 65. Katić, Ivana, Ante** (1918.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 66. Katić, Ivan, Filip** (1921.) Poginuo tijekom rata, (c)
- 67. Kindjerski, Grge, Jozo** (1928.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
- 68. Kidjerski, Galeža, Katica** (1869.) Ubili je četnici u selu 14.4.1945. (a)
- 69. Klarić, Peje, Nikola** (1918.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 70. Krijan, Luke, Nikola** (1913.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 71. Krijan, Luke, Ante** (1919.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
- 72. Krijan, Ivana, Ante** (1918.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 73. Krijan, Luke, Jozo** (1922.) Ubila ga 12.4.1941. jug. vojska (a)
- 74. Krtina, Ive, Ilija** (1915.) Ubila ga 1947. OZN-a u Koraču, (d)
- 75. Lemešević, Pera, ž. Nikole** (1900.) Ubili je četnici 13.12.1945. (a)
- 76. Letić, Ante, Lovro** (1921.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 77. Letić, Ante, Niko** (1916.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 78. Matijević, Ive, Marko** (1922.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 79. Matijević, Ive, Ivan** (1927.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
- 80. Matijević, Ante** (zv. Ševko) (1918.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 81. Matijević, Pejo** (1922.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 82. Matijević, Peje, Ivo** (1915.) Ubili ga partizani 5.11.1943. (c)
- 83. Matijević, Peje, Ilija** (1920.) Ubila ga 12.4.1941. jug. vojska (a)
- 84. Matković, Ivica, Pavica** (1914.) Ubila ga OZN-a 1945. u Dubočcu (a)
- 85. Matković, Antića, Petar** (1909.) Strijeljala ga 1944. XII. slavonska brigada u Dubočcu, (b)
- 87. Matković, Antića, Štipan** (1918.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
- 88. Mišić, Jozef, Štefo** (1920.) Ubili ga četnici u Trstencima 26.2.1943. (b)
- 89. Opačak, Jozef, Lovro** (1912.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 90. Opačak, Marka, Cvitan** (1913.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 91. Opačak, Augustina, Mijo** (1922.) Poginuo 20.12.1942. u Hercegovini, (c)
- 92. Opačak, Augustina, Ivo** (1924.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 93. Opačak, Augustina, Jozo** (1926.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 94. Paradjurk, Ivana, Mihailo** (1927.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 95. Pejić, Ive, Jakov** (1911.) Ubili ga 1944. ustaše like Vulete, (a)
- 96. Pejić, Luke, Jozo** (1909.) Ubili ga 1944. ustaše like Vulete, (a)
- 97. Pejić, Blaža, Luka** (1913.) Ubili ga 1945. partizani u Prnjavoru, (f)
- 98. Pejić, Blaža, Jakov** (1919.) Ubila ga 1945. OZN-a u Dubočcu, (c)
- 99. Pejić, Luke, Franjo** (1907.) Ubila ga 1945. OZN-a u Dubočcu, (f)
- 100. Pejić, Luke, Marko** (1904.) Obješen 1945. u Derventi, (f)
- 101. Pejić, Nikole, Ile** (1883.) Ubili ga 1945. četnici u Pjevalovcu, (a)
- 102. Pejić, Ile, Ilija** (1903.) Ubili ga 1944. Kožaci (a)
- 103. Pejić, Ile, Nikola** (1907.) Ubila ga OZN-a 1945. u Koraču, (d)
- 104. Pejić, Ile, Ivica** (1915.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 105. Pejić, Ile, Juro** (1919.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 106. Pejić, Ive, Mato** (1919.) Ubila ga 1945. OZN-a u Dubočcu, (a)
- 107. Pejić, Peje, Marko** (1924.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 108. Pejić, Ilija, Marko** (1929.) Ubila ga 1945. OZN-a pred kućom zbog brata, (a)
- 109. Pekez, Ivana, Marijan** (1902.) Ubila ga 1945. OZN-a u selu, (a)
- 110. Perić, Luke, Mato** (1918.) Poginuo 1944. u ratu kod Doboja, (c)
- 111. Perić, Ante, Ivica** (1909.) Poginuo 1944. kod Koprivnice, (c)
- 112. Perić, Marka, Šimio** (1914.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 113. Perić, Marka, Bono** (1919.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 114. Perić, Marka, Jakov** (1923.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 115. Perić, Nikole, Jozo** (1923.) Poginuo 3.8.1942. kod Zagreba, (c)
- 116. Perić, Nikole, Vid** (1911.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 117. Petrušić, Blaža, Franjo** (1920.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 118. Petrušić, Blaža, Ivo** (1924.) Poginuo 1945. u Slavoniji, (f)
- 119. Pranić, Peje, Marko** (1906.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 120. Pranić, Peje, Stipo** (1914.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 121. Pranić, Peje, Roko** (1913.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 122. Pranić, Luke, Niko** (1928.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
- 123. Pranić, Nike, Jozo** (1920.) Poginuo u ratu kod Prijedora, (c)
- 124. Sedlić, Tadije, Ilica** (1918.) Ubili ga četnici,
- 125. Sedlić, Tadije, Tadica** (1928.) Ubio ga 1945. šumnjak Lovre Tomas, (f)
- 126. Sedlić, Marka, Ilija** (1903.) Ubila ga OZN-a 18.10.1947. pred djecom u vrijeme večere, (a)
- 127. Sedlić, Jozef, Ilija** (1922.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 128. Sedlić, Jozef, Anto** (1925.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 129. Sedlić, Ivica, Marko** (1920.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 130. Sedlić, Ivica, Ilija** (1923.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 131. Sedlić, Andrije, Ivo** (1925.) Poginuo u Petrovu Polju, (f)
- 132. Sedlić, Jozef, Pero** (1915.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 133. Sedlić, Pavla, Andrija** (1920.) Poginuo u Slavoniji, (i)
- 134. Sedlić, Ante, Ivo** (1922.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 135. Sedlić, Tadije, Ilija** (1920.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 136. Sedlić, Marka, Stipo** (1915.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 137. Sedlić, Jozef, Ilija** (1880.) Ubila ga OZN-a u Dubočcu 4.05.1945. (a)
- 138. Sirovina, Peje, Stipo** (1908.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 139. Sirovina, Blaža, Mladen** (1918.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 140. Sirovina, Blaža, Franja** (1926.) Poginuo u Djurdjenovcu 12.10.1944. (c)
- 141. Sirovina, Nikole, Petar** (1921.) Ubili ga partizani u Bebrini 27.7.1944.
- 142. Stjepanović, Ivica, Ante** (1916.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 143. Stjepanović, Stjepana, Marko** (1878.) Zaslali ga partizani u selu 2.9.1944. (a)

ZBOG IDEALA SLOBODNE HRVATSKE VINKOVACKI GIMNAZIJALCI SUĐENI 1947.

Piše:

Dr. Zlatko POSAVAC

Mladež je svojstvena radost i vrednina. To je njezino pravo. Ukoliko ima teškoća, rješava ih afirmacijom života. Nu, u blizini svijeta pred neke naraštaje odnosno neke njihove predstavnike ili krugove izranjavaju daleko zamašnije zadaće od jednostavnosti egzistencije. U takvoj situaciji se našao dio hrvatske mladeži 1945. poslije drugoga svjetskog rata.

Jednoj skupini vinkovačkih gimnazijalaca povijesnom je sudbinom postalo suočenje sa spoznajom kako je ideju hrvatske državnosti, a time i državotvornosti kao uvjeta sreće i blagostanja pojedinca i nacionalne cjelokupnosti, potrebno uvijek iznova osvješćivati odnosno afirmirati kao jasnu, živu i djelotvornu. Premda je svijest o toj ideji kod Hrvata bila na razne načine već tradirana spontano, to ipak ni ta ideja ni svijest o njoj nije nešto što se razumije i zbiljski opstoji samo po sebi. Na djelu je stoga poslije propasti Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.) bio sklop životnih problema ponovne uspostave slobodne i samostalne Hrvatske kao države svih Hrvata, s neposrednim povijesnim iskustvom i težnjama doživljenih u duhu Ante Starčevića, s rješenjima nošenim idejom slobode i, po njegovu shvaćanju, oživotvorenja (hrvatskih) nacionalnih i općeljudskih, koliko prirodnih toliko i povijesno-političkih prava odnosno "pravica".

U tragediji hrvatskog naroda kojaje 1945. poprimila biblijske razmjere, s bezbrojem nevinih žrtava inkarniranih u stotinama tisuća hrvatskih individualnih i obiteljskih sudsibina, s terorom, zatvorima, logorima, ubijanjem, vješanjima i streljanjima bez suđenja ili uz fiktivne sudove, kada je svaka prava hrvatska egzistencija, sva hrvatska imovina, pa i sama hrvatska kultura bila dovedena u pitanje, te velikim dijelom sustavno izvrgnuta ugrozavanju i destrukcijama, u takvima prilikama teško je bilo pomisljati na otpor povijesnom zлу: na otpor ponovnoj uspostavi Jugoslavije u komunističkom režimu (toboznje socijalne pravde i nacionalne "ravnopravnosti") pod velikosrbskom dominacijom. Za bilo kakvu efikasnost u tom smjeru goli opstanak tada zahtijeva jasnu povijesnu svijest odraslih ljudi, dok je mladima nešto tako moglo izgledati samo kao poželjan san. Ideal. Nu ipak, u zbiljskoj povijesti, pa tako i u hrvatskoj, nerjetko svoj efikasno djelotvoran udio daje upravo mladež. Požrtvovnost i žrtve mladosti.

Budući da se o tim realnim naporima i stradanjima mlađih u Hrvatskoj poslije 1945. rijetko govori, pa ih se čak uopće i ne spominje, ovdje neka bude zabilježen idealizam skupine vinkovačkih gimnazijalaca koji su nesebično, prema svojim snagama i mogućnostima, neposredno poslije drugog svjetskog rata poli-

tički radili - za Hrvatsku! Željeli su djelatno čuvati živom svijest o pravdi i ljudskim pravima, na političku, nacionalnu i osobnu slobodu Hrvata, svijest o pravu na vlastitu kulturu, na vlastita hrvatska materijalna i kulturna dobra, o pravu na (hrvatsku) državotvornost, o pravu na slobodnu i neovisnu državu Hrvatsku. Željeli su oživotvorenje hrvatske države. Kao skupina djelovali su pisanjem i rasparčavanjem letaka u Vinkovcima. Znajući da se izlažu opasnostima nemilosrdnog antihrvatskog terora jugoslavenskorsrbijanskih dijelom pravih, a dijelom samo tobožnijih komunističkih vlastodržaca, vinkovački su gimnazijalci uporno pisali grafite i letke s tekstualnim varijacijama u istom temeljnog smislu i s istim ciljem jednostavnog ohrabruvanja, te podržavanja ideje slobode i hrvatske nacionalne svijesti: živjela Hrvatska, živjela slobodna Hrvatska....

Riječ je o skupini učenika petog razreda i jednoj učenici sedmog razreda nekadašnje osmogodišnje vinkovačke gimnazije. (Tadašnji peti odgovara prvom razredu sadašnje srednje škole!). Zbog ideala slobodne Hrvatske vinkovački su gimnazijalci uhićeni u Vinkovcima 20. i 21. svibnja 1947., a osuđeni na Okružnom tzv. Narodnom судu u Slavonskom Brodu 20. lipnja 1947. Izvedeni iz školske klupe na optuženičku, suđeni su, kako kaže tekst spisa presude, zbog "propagande i agitacije za nasilno obaranje državnog uređenja" protuhrvatske druge Jugoslavije. Istraga je bila puko sirovo nasilje, bezobzirno zlostavljanje, fizička i psihička tortura. Nakon nekoliko dana vinkovačke "primarne" okrutne istrage skupina je prebačena u zatvore SI. Broda gdje se neočekivano našla iza rešetaka između ostalih zatvorenika s ne malim brojem odraslih ljudi koji su proživjeli i preživjeli hrvatske "križne puteve", a kojima "suđenje" još nije bilo završeno. Dok su bili u zatvoru osim izvršenja kazne optuženi su gimnazijalci izbačeni iz gimnazije s gubitkom prava ponovnog upisa bilo gdje u Hrvatskoj ili u Jugoslaviji. Nakon suđenja u SI. Brodu Vrhovni je sud u Zagrebu smatrao da je "prvostepeni sud pravilno kvalificirao djelo" i potvrdio presudu.

Prema slovu i redoslijedu optužnice skupinu su političkih "krivaca" vinkovačke gimnazije činili:

"Vinković Slavica, kći pok. Luke i Ane rođ. Varga, rođene 21.1.1929. u Novoj Gradiški, s boravištem u Vinkovcima, Hrvatica, drž. FNRJ. učenica 7 razreda realne gimnazije u Vinkovcima, neudata, bez imetka, kažnjavana po Vojnom судu u Osijeku na 6 mjeseci i lišenja slobode uvjetno na godinu dana."

"Posavac Zlatko, sin Dragutina i Evice rođ. Hirschenberger, rođenog 28.VIII.1931. u Kaptolu, kotar SI. Požega, sa boravištem u Otoku (kod Vinkovaca), Hrvat, drž. FRNJ, učenik 5. raz. realne gimnazije, pismen, neoženjen, bez imetka...."

- 144. Stjepanović, Jozef, Marko** (1884.) Ubili ga četnici pred kućom 5.11.1943. (a)
- 145. Tomić, Jozef, Luka** (1914.) Ubili ga 1945. Djoko Mičić i Petar Kašić. (f)
- 146. Trgovčić, Ivica, Mato** (1921.) Ubili ga 1945. šumnjaci zbog suradnje s OZN-om. (a)
- 147. Trgovčić, Ivica, Ivo** (1909.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
- 148. Trgovčić, Ivica, Ilija** (1912.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
- 149. Valenta, Petra, Stipe** (1913.) Ubili ga 7.4.1943. četnici u Trstencima. (b)
- 150. Valenta, Petra, Pejo** (1912.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 151. Valenta, Petra, Ivo** (1923.) Poginuo 1943. u ratu kod Prozora, (c)
- 152. Vranić, Ivica, Ivo** (1913.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 153. Vrbat, Jakova, Pavo** (1927.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (a)
- 154. Vrbat, Jakova, Jakov** (1912.) Ubili ga partizani 5.11.1943. (b)
- 155. Vrbat, Nikole, Štefko** (1924.) Ubili ga u kući partizani 5.11.43. (c)
- 156. Vrbat, Ivana, Pejo** (1920.) Strijeljali ga partizani 1945. (c)
- 157. Vučeta, Ilija, liko** (1914.) Obješen 1945. u Derventi. (c)
- 158. Vučeta, Mate, Pejo** (916.) Ubila ga 1945. OZN-a u Dubočcu. (a)
- 159. Vučeta, Mate, Jozo** (1914.) Ubila ga 1945. OZN-a u Dubočcu. (c)
- 160. Vučeta, Ante, Nikola** (1918.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 161. Vučeta, Ante, Ivica** (1914.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 162. Vučeta, Mate, Stipe** (1920.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 163. Vučeta, Ante, Franjo** (1916.) Poginuo 1943. na ruskom frontu, (c)
- 164. Vučeta, Ante, Marijan** (1927.) Ubijen 1944. nesretnim slučajem, (a)
- 165. Vučeta, Bože, Stipe** (1897.) Ubili ga 1944. partizani prilikom zauzimanja Dervente. (a)
- 166. Vučeta, Stipe, Zvonko** (1923.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (c)
- 167. Vučeta, Franje, Ivica** (1910.) Kao zatvorenik pobegao u partizane i poginuo, (f)
- 168. Vučeta, Franje, Marko** (1913.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 169. Vučeta, Franje, Pero** (1909.) Ubila ga OZN-a 1945. zbog like Vuklete. (a)
- 170. Žeba, Franje, Ivo** (1907.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)
- 171. Žeba, Franje, Pero** (1905.) Ubijen 1945. kao zarobljenik, (b)

"Lukačević Tomislav, sin Luke i majke Marije, rod. Rigler, rođenog 27.11.1931. u Vinkovcima gdje i boravi, Hrvat, drž. FNR.I, učenik 5 razreda realne gimnazije u Vinkovcima, pismen, neoženjen, bez imetka, nekažnjavan..."

"Herceg Miroslav, sin Antuna i majke Marije rođ. Vištica, rođenog 10.11.1929. u Prologu, kotar Ljubuški, s boravištem u, Vinkovcima, neoženjen, bez imetka, nekažnjavan..."

"Janošić Tomislav, sin Ivana i Marije, rođ. Lukčić, rođenog 25.IX.1931. u Zemunu, s boravištem u Vinkovcima, Hrvat, drž. FNR.I, učenik 5. razr. real. gimnazije, pismen, neoženjen, bez imetka, nekažnjavan..."

Pojava i djelatnost vinkovačke skupine gimnazijalaca nije bila nimalo slučajna, nu bila je spontana i nije nastala ni na kakav nagovor izvana ili sa strane. Skupina je vinkovačkih gimnazijalaca djelovala bez instruktora i savjeta starijih, bez inicijalnog nadovezivanja na bilo kakve druge organizacije. Bio je to unutarnji poriv mlađosti koja je težila za istinom i pravdom u povijesnom trenutku punom tragike i strahota, koje se nije moglo sakriti frazama propagande o demokraciji, "ravnopravnosti", "boljem životu", "bratstvu i jedinstvu", "zemlja seljacima, tvornice radnicima"... Znalo se da već za Bleiburg i Dravograd, znalo se da "križne putove", leševi Hrvata su iz Slovenije plutali Savom i Dravom, zatvori su bili prepuni, svuda su improvizirani logori. Strešjanja i vješanja Hrvata bila su "na dnevnom redu" bez ili s fiktivnim suđenjima, likvidiralo se ljudi s odorom i one bez nje, strijeljani su svećenici, ubijalo se i mlade i stare bez obzira na životnu dob. Progonima su i nevoljama bile izložene navlastito još obitelji starosjedilaca njemačke narodnosti. Konfisciralo se i "nacionaliziralo" tj. oduzimalo i otimalo imovinu, zemlju, kuće, stanove, namještaj, seljacima stoku, plodove berbe i žetve...

Na području kulture također je vladao teror i prisila: tako je primjerice "sud časti" osuđivao na zabranu javnog djelovanja mnoge hrvatske književnike, koji su objavljavali, makar i posve nepolitičke tekstove u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Vodila se poslije 1945. čak i javna polemika u novinama da se iz srednjoškolske gimnazijske nastave treba izbaciti najveće i najhrvatskije ime hrvatske književnosti, Antun Gustav Matoš.

Iz netom samo dijelom i škroto naznačane skice zbivanja u Hrvatskoj neposredno po završetku drugog svjetskog rata tobože "antifašističkog" "oslobodenja" Hrvatske, nakon što su početkom svibnja 1945. na puste ulice Zagreba, koji je bio proglašen "otvorenim gradom", "borbeno" umarširale "partizanske" jugoslavenske jedinice Srbijanaca pod za-

povjedništvom srpskog nadrealističkog pjesnika Koče Popovića, postaje razvidno zašto su vinkovački gimnazijalci smatrali potrebnim da u atmosferi straha i opće apatije sua sponte već 1946. nastoje održati život svijest hrvatske državotvornosti s težnjom za osobnom i nacionalnom slobodom. Kao skupina ispisivali su "grafite" po zidovima i pločnicima, te na razne načine raspačavali (balali, ubacivali, lijepili itd) vlastite letke po Vinkovcima, čiji je sadržaj uvijek imao istu intenciju, isti smisao: Dolje Jugoslavija! Živila Hrvatska! Trebalo je za to imati snage i hrabrosti, nu i nade za uspjeh, čega je - iako se poslije pokazalo nerealnim - ipak bilo! Malo tko je, naime, u Hrvatskoj tada vjerovao da će Zapad, navlastito Engleska i Amerika, podržati jugoslavensku inačicu komunizma i ponovo nasilno stvaranje Jugoslavije, prepustačući Hrvatsku na milost i nemilost Srbsima, dopuštajući k tome uspostavu totalitarnog komunističkog režima i gurnuvši Hrvate u istočni staljinistički blok. Prilично dugo trajalo je općeprihvaćeno ufanje kako će Zapad civilizatorno zaštititi Hrvate teroristički jer novouspostavljena komunistička srbojugoslavenska diktatura ne može u Europi potrajati dugo. Dio hrvatske vinkovačke mlađeži naivno je dijelio tada takvo gledište vjerujući u razboritost svog rada.

Vinkovački su gimnazijalci započeli osnivati skupinu otpora s primarnom intencijom djelovanja pomoću letaka tijekom jeseni 1946., u vrijeme kada ni jedan od članova još nije bio punoljetan, što sljedeće godine nimalo nije smetalo "organe vlasti", da grubo uhiče i sudi gimnazijalce za nešto, čemu se danas pristupa u Hrvatskoj s kvalifikatom elementarnih ljudskih prava, prava slobode govora i mišljenja. Pravo na različitost uverenja i stranačku distinguiranost. Pravno bio je to na neki način "tek" verbalni delikt". Ali sudbonosan.

Skupina je osnovana tajno pod nazivom BAH s kraticom kao imenom na temelju Starčevičeve devize: Bog i Hrvati. Kako kratica nije mogla biti BiH (što bi moglo značiti samo Bosna i Hercegovina) umetnuto je slovo A prema imenu "oca domovine", autora tog temeljnog načela suvremene hrvatske politike. Riječ je o političkom načelu koji treba htjeti, nu i znati valjano interpretirati - ni kao tobože klerikalnu, ali ni kao romantičarsko idealističku maksimu. Kratica BAH je dakle značila Bog - Ante - Hrvatska s prizivom na izvornu Starčevičevu ideologiju. Upravo baš umetnutim slovom A nakana skupine vinkovačkih gimnazijalaca nije isključivala proširenje i dopunu Starčevičeve intelektualne političke državotvornosti utemeljene filozofijom slobode s pragmatičnom ideologijom Antuna (i, dakako, Stjepana) Radića, vodeći

brigu o položaju hrvatskog seljaka, nu također u vizurama tada neposrednog povijesnog horizonta i protusrbske i protukomunističke pozicije Ante Pavelića kao čovjeka koji je 1941. bio personifikacija provedbe u život stvaranja hrvatske države kao Nezavisne Države Hrvatske, države, čija je vojska zajedno s civilnim ljudstvom u zbjegu 1945. prijevarom Zapada, neposredno zapravo britanskih trupa), prisiljena "kapitulirati" kod Bleiburga neovisno i kasnije od kapitulacije Njemačke, nakon što je već završio drugi svjetski rat u Europi. Slovo A značilo je tako povijesnu perspektivu i tragiku hrvatskog naroda. Kratica BAH slovom A uključivala je, naravno, također političkokulturološke pragmatske horizonte najomiljenijeg i najslavnijeg hrvatskog pjesnika, uverenog starčevičanca. Antuna Gustava Matoša, s njegovim slavnim stihom "i dok je srca bit će Kroaciјe".

Sve netom spomenute činjenice nakon uhićenja u brutalnoj istrazi nisu zapravo zanimale ni "miliciju", ni "policiju", ni istražitelje, ni sudce. O nazočnosti odvjetnika u istrazi nad malodobnim vinkovačkim gimnazijalcima (tek su dvoje od njih u godini uhićenja postali punoljetni) danas bi mogli trabunjati još samo jugonostalgičari gledateljima televizijskih "sapunica" i krimića. Daleko je to bilo ma kakvo predčobi sličnosti s američkom ili britanskim TV odnosno filmskom (hollywoodskom!) sudnicom, pa dakako ni s hrvatskom sudnicom danas. Gimnazijalci su bili u istrazi prepusteni sami sebi, a na milost i nemilost primitivnih nasilnika i grubijana s crtom divljačkog egzekutorstva. Inzistiralo se i nastojalo u zapisničkoj formi fiksirati samo upućenost sadržaja djelovanja skupine na prošlost Nezavisne Države Hrvatske i Antu Pavelića. Iako je na letcima vinkovačkih gimnazijalaca bio ponekad spominjan čak i Vladko Maček (o čijem jugofilstvu i jugoslavensku danas više nema sporu), tu se činjenicu nije ni registriralo, premda je i Maček tada bio napan dan kao državni neprijatelj. U sudskim spisima nema ni jedne jedine riječi o Anti Starčeviću.

Zanimljivo je spomenuti da je istraga silom željela čuti od vinkovačkih gimnazijalaca kako su svoju političku djelatnost vezali uz (katoličku) Crkvu. Nu, iako su svi u skupini stjecajem okolnosti bili katolici, u većoj ili manjoj mjeri čak i praktični vjernici, skupina nije imala vezu s Crkvom. Istraga je u Vinkovcima inzistirala, naime, na smješnom, ali ne i bezazlenom "priznanju" da je skupina letke skrivala u tornju vinkovačke crkve. Pa koliko godje u sudnici na samom suđenju neke stvari trebalo poricati (npr one o pribavljanju oružja od suučesnika srpske narodnosti s kojim su oni dolazili u školu), budući da su takvi iskazi u istrazi unošeni u zapisnik pod fizičkom prisilom, a nema ih zabilježeno u dokumentu

1 Da se izbjegnu nepotrebni nesporazumi kao i nerazumijevanje ovog teksta u sklopu motiva djelovanja vinkovačkih gimnazijalaca nužno je upozoriti na predrasude, zablude i netočnosti s obiljem promidžbenih kriptovrana što ih se još i danas podmeće kao znanstvene", a koje dominiraju tzv. javnim mnenjem, nu, na žalost, i hrvatskom, europskom i svjetskom historiografijom kad god je riječ o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i uz nju vezanom ustaškom pokretu, te spominjanju dra Ante Pavelića - dakako uvijek, s nepravom, samo negativno, za sve i svakoga neprovjerljivo i netočno svagda na njihovu štetu i štetu svih Hrvatima. Bez obzira na kontroveze u interpretacijama ostaje, naime, povijesnom činjenicom da je Nezavisna Država Hrvatska 1941. nastala voljom Hrvata kao oživotvorene stoljetnih težnji. Za neupućene nužno je zato napomenuti da je Franjo Tuđman, nekadašnji partizan i general JNA (Jugoslavenske Narodne Armije), a sadašnji predsjednik samostalne demokratske države Republike Hrvatske, izabran od Hrvata na slobodnim izborima, svojedobno, dok je u komunističkoj Jugoslaviji bio proganjан, odgovarajući na Optužbu protiv njega u glavnoj raspravi Okružnog suda u Zagrebu, dne 17.-20. veljače 1981. upozorio kako se zaboravljuju "činjenice da povijesni uzroci ustaštvu oružja od suučesnika srpske narodnosti s kojim su oni dolazili u školu", budući da su takvi iskazi u istrazi unošeni u zapisnik pod fizičkom prisilom, a nema ih zabilježeno u dokumentu

timu suđenja, to za letke u tornju vinkovačke crkve nije bilo potrebno čak ni poricanje jer je naprsto navod bio totalno netočan i neistinit. (Usput napomenimo, riječ je o istom onom tornju i župnom dvoru koji je stradao u Domovinskom ratu 1991. Bili su cilj jugoslavensko-srpskih topova i raketa). Corpora delicti, dokazni materijal, koji navodi optužnica, upravo je tugaljivo mizeran, premda se ni u optužnici ni u presudi ne spominje, tragikomična, no za "duh vremena" u Hrvatskoj poslijе 1945. vrlo simptomatična činjenica da su optuženima kao "dokazni materijal" pri uhićenju i premetačini stana pokušili sva njihova nalivpera!

Već dio teksta optužnice zapravo su gole, ideologizacijski šuplje, ali teške fraze, u kojemu se uopće i ne spominje političko djelovanje vinkovačkih gimnazijalaca, svodeći ga škrtu na minimum, navodeći, odnosno ponavljajući za gimnazijalce kao "magnum crimen": "krivi su... što su koncem 1946. i početkom 1947. stupili u organizaciju BAH (Bog-Ante-Hrvatska)", te krivi su zbog "propagande i agitacije za nasilno obaranje državnog uređenja". Možda je najbolje da o tegobnim danima u "drugoj" Jugoslaviji, u kojoj se sudilo i gimnazijalcima, govori tekst "presude" okružnog suda u Slavonskom Brodu s Brankom Miljenovićem kao predsjednikom sudskog vijeća; porotnici Alojz Dajčić i Milan Rašković. Toje doista dokument vremena, koji govori o svemu što se zabilo, spominjući, makar samo naznakom i jednostrano, djelatnost vinkovačkih gimnazijalaca sugerirajući time ujedno i njihovu sudbinu. O "duhu epohe", o mračnim vremenima svjedoče, naime, puste ideologizirane fraze iz optužnice, a o položaju Hrvata pred "hrvatskim" sudom dodatno još i administrativni rječnik kojim se sudilo: "rasturati", "hapšenje", "obaranje", "vaspitno" itd. Citiramo tekst dokumenta suđenja (str. 2 i 3., presuda od 20. lipnja 1947., poslovni broj III.K.236/47-3 ili K 256 - brojka nije sasvim jasno čitljiva):

"Optužena Slavica Vinković pred sudom a i u istrazi priznaje daje početkom 1947. stupila u protudržavnu ilegalnu organizaciju BAH kojom je rukovodio optuženi Zlatko Posavac, te da je pisala letke protudržavnog sadržaja i navedene letke umnožavala u Privrednom odsjeku kotarskog NO-a, (Narodnog odbora) Vinkovci, gdje je dobrovoljno pomagala u poslu a potom je navedene letke predavala opt. Posavac Zlatku radi rasturivanja po gradu.

Optuženi Posavac Zlatko priznao je daje radio na organizaciju organizacije BAH sa opt. Janošić malodobnjim Tomislavom, te da je kasnije predobio opt. Herceg Miroslava i opt. Lukačević malodobnjog Tomislava. Navedenoj organizaciji daje sa Janošić Tomislavom dao ime BAH te daje predložio kao najpodesniji način borbe protiv današnje vlasti pisanje letaka, koje da je prvi put pisao u prosincu 1946 sa Janošić Tomislavom, te da su napisali 100

(stotinu) komada letaka protiv današnje vlasti, protiv Tita, a za NDH i Antu Pavelića.

Da su ove letke rasturali njih dvojica po gradu Vinkovcima, a drugi put da su pisali letke u mjesecu veljači 1947., te da su ih rasturali skupa sa optuženim Herceg Miroslavom i optuženim Lukačević Tomislavom. Ovako da su učinili i treći puta u mjesecu martu i četvrti puta u mjesecu svibnju pred izbore za kotarske i gradske narodne odbore koji su se imali održavati 25. svibnja 1947. kada je opt. Vinković Slavica odštampana na pisačoj mašini 70 letaka koji su po gradu Vinkovcima bili rastureni.

Optuženi Lukačević Tomislav, Herceg Miroslav i Janošić Tomislav priznaju da su stupili u navedenu organizaciju, da su umnožali i rastivali letke protudržavnog sadržaja.

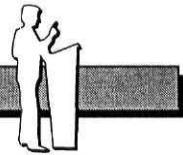
Nadalje iz obrane optuženih proizlazi da su fašističko klerikalno nastrojeni, da žale za ustaškom vladavinom i da su uslijed toga protivnici današnjeg državnog uređenja - što sve proizlazi iz sadržaja letaka koje su umnožavali i rastivali po gradu Vinkovcima kroz vrijeme od 3-4 mjeseca, jer su u istom pisali: Hrvatski narode, dolaze izbore. Zašto da idemo na izbore? Mi nećemo ići, za koga imademo glasati? - Zar da glasamo za nenarodne sinove čiju smo pesnicu već osjetili. - Pokaži da si Hrvat, da si neustrašivi borac za domovinu Hrvatsku. Živio Ante Pavelić, voda hrvatskog naroda. Dolje Tito izdajica svog naroda. Dolje FNRJ (- Federativna Narodna Republika Jugoslavija) robijašnica svih Hrvata itd."

"Kao olakotno sud je uvažio mladenačku dob, a kao otegottog loš karakter, te cilj i pobudu koja ih je rukovodila da učine opisano krivično djelo, pa se s obzirom na sve ovo došudena kazna Vinković Slavici i Herceg Miroslavu ukazuje na zakonu osnovana i pravedna, a isto tako i malodobna Posavac Zlatku, Lukačević Tomislavu i Janošić Tomislavu izrečena kazna vaspitno popravne mјere."

Cinizam sudske odluke sastojao se u po-pratnoj kvalifikaciji kako su dosuđene kazne "pravedne", premda se u dokumentu teksta presude Vrhovnog suda u Zagrebu od 2.VIII 1947., doduše usput, ali zato doslovce, kaže da u svojim letcima optuženi "izravno ne pozivaju na nasilno obaranje postojećeg poreta" (str. 2) dodajući, međutim, da ipak "rasturanje takvih letaka ide za tim da nasilno obori odnosno ugrozi postojeće državno uređenje", što će reći da je ocijenjeno kao "društveno opasno" krivično djelo.

Najteže je osuđena Slavica Vinković: na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 3 (tri) godine. Uz trogođišnji zatvor prilijepljeno joj je i "gubitak političkih prava u trajanju od jedne godine" kao sarkastično proširenje presudi. Kazna je očito bila oštra zato jer je Slavica Vinković u godini uhićenja sa skupunom BAH postala punoljetnom i prije toga već jednom bila suđena pred Vojnim sudom u Osijeku radi sličnog "crimena". Iz istih

- 1 Zbog upornog produciranja predominantno forsirano krihiv povijesno-vrijednosnih prosudbi kada je riječ o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i njezinom stvaranju, a radi ispravnog razumijevanja intencija djelovanja vinkovačkih gimnazijalaca, no i karaktera optužbi protiv njih, valja podsjetiti kako sada već od katoličke Crkve oficijelno proglašen blaženim zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac 1946. pred sudom istog režima pred kojim su se 1947. našli učenici vinkovačke gimnazije, na okriviljavanje tužitelja za nadbiskupov pozitivan odnos prema osnivanju Nezavisne Države Hrvatske, Stepinac kaže za sebe da bi "bio ništarija kad ne bi osjetio bilo hrvatskog naroda koji je bio roblje u bivšoj (monarhiji) Jugoslaviji". Sa istog suđenja potječe i sljedeća činjenica: "Kada je predsjednik komunističkog suda u Zagrebu upitao 'optuženog' Alojziju Stepincu, 'Zar Vas nije stid da ste na istoj optužničkoj klupi sjednim Lisakom' preuvišeni je gospodin nadbiskup odgovorio: 'Ne, ni najmanje'." Ova druga manje poznata izjava citirana je prema knjizi *Eugen Dido Kvalernik*, koju je priredio dr. Jere Jareb, Zagreb, 1945. st. 14 (Gospodin Jareb postigao je 1964. kao historičar doktorat filozofije na Columbia University u New Yorku. Erih Lisak bio je ustaški pukovnik, koji se iz emigracije ilegalno vratio Hrvatsku, bio uhićen i suden na istom procesu vođenom protiv Stepinca. Lisak je osuđen na smrt i egzekutiran. Bio je dobro kad bi Hrvati bolje poznavali činjenice teksta pod naslovom *Bleiburg u zapisnik Kongresa SAD* prema Stepinčevom pismu od 25. srpnja 1945. (Riječ poglavljaju iz knjige Richarda Patteeve u izdanju Bruce Publishing Co., Milwaukee 1953). Osim Stepinca, dakako, ima još mnogo vjerodostojnijih svjedoka i svjedočanstava o sudbini Hrvata i Hrvatske poslijе 1945.
- 2 Dospjevši u civilnu bolnicu Slavonskog broda Slavica Vinković uspjela se operativi toliko dajoj život više nije bio u opasnosti zahvaljujući jednom liječniku Židovu, dr Krausu, i časnoj sestri Hildegundi (tada su još neko vrijeme bile časne sestre zaposlene u bolnicama); liječnik, na čijem se odjelu nalazila Slavica Vinković zadržavao ju je na liječenju stope dulje bilo moguće čime je bitno pomogao poboljšanju njenog zdravlja.

ZATVORSKE USPOMENE (II.)

3. KPD STARA GRADIŠKA

Nakon zatvaranja logora u Sisku, bili smo otpremljeni u KPD Lepoglava i u KPD Stara Gradiška. Mene je zapala Stara Gradiška kamo sam stigao u drugoj polovici studenog.

Putovanje do Starog Gradiška je bilo zaista mučno i duboko mi se usjeklo u sjećanje. U Sisku su nas izveli oko podne u dvorište logora, vezivali nas žicom u parove i pod jakom stražom nas prepratili do otvorene željezničke pruge Sisak - Petrinja. Tu su nas utrpali u zatvorene teretne vagone i tijekom noći stigli smo u Zagreb. Prije podne se naša kompozicija pokrenula i oko podne stigli smo u Okučane. Kiša je neprekidno padala, naši su stražari bili nervozni, i sami premorenici, a kad smo utevarili svoju prtljavu na kamione već je podne bilo odavno pođomaklo. Morali smo prije mraka stići u Staro Gradiško, pa smo veći dio puta pretrčali, što je bio poseban napor za starije, ali i za stražare koji su zajedno s nama trčali opterećeni teškim oružjem. Predvečer smo stigli u Staro Gradiško, umorni, mokri, izglađnjeli. Ne sjećam se jesmo li dobili štograd za večeru. Smjestili su nas u neki hodnik s betonskim podom i tu smo prenoćili. Sljedećeg smo jutra dobili svoje stvari i raspoređeni smo u kaznioničke nastambe. Ja sam dospio u III. odjel sa svima onima koji su imali kazne manje od 5 godina zatvora.

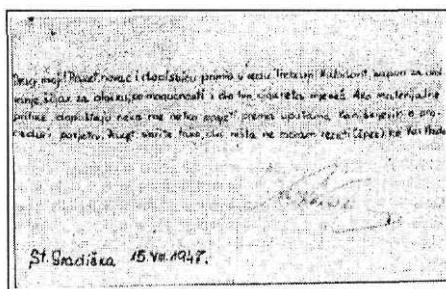
Kaznionički režim u Staroj Gradiški krajem 1946. godine bio je koliko-toliko podnošljiv. Vladali su ostaci tzv. "kažnjeničke samouprave", u kojoj su osuđenici (većinom kriminalci) vodili neposredan nadzor nad osuđenicima. Postojale su športske i kulturno-umjetničke djelatnosti, ali se izlazilo i na vanjske radove. Ja sam uključen u skupinu kažnjenika koja je iz Jasenovca prevozila velikim čamcima ("dereglijama") pjesak, pri čemu smo uzvodno vukli čamce jakim uzetima s obale (poput "lađara s Volge"), a nizvodno smo se vozili čamcima. Stražari su na vanjskim

Piše:

Vlado HAJNIĆ

radovima bili podnošljivi, izbjegavajući svaki incident.

Velika je promjena u organizaciji kaznioničkog života nastala početkom 1947. Tada su svi kažnjenici, koji su bili osuđeni na "nova djela" (počinjena nakon 1945.) i svi koji su imali srednjoškolsko obrazovanje ili više

*Primjer dozvoljenog dopuštenog
u KPD-u Stara Gradiška*

(bez obzira na "stara" ili "nova" djela), bili odvojeni i smješteni u I. odjel ("Kula"). Bili smo smješteni u prvom katu (iznad radionica), a kako je takvih osuđenika bilo daleko više od kapaciteta prostora za prihvat, to smo u prostorijama bili jako stješnjeni (u prvo vrijeme je u mojoj sobi br. 12 svaki imao za spavanje na podu površinu od 0,42 x 2 m, dakle 0,84 m). U suprotnom krilu zgrade bili su smješteni svećenici za koje je režim bio daleko stroži i nesnošljiviji od našeg, a niti naš nije bio nježan.

Promjenom kaznioničke organizacije nastali su posebno teški dani za osuđenike u prvom odjelu. Svi smo na leđima morali imati svoj matični broj (ispisan uljenom crvenom bojom na kaputu), kako bi nas čuvari mogli zapisivati i za najsitnije prijestupe upućivati na

prijavak. Jednomjesečno dopisivanje svedeno je na samo četiri retka na otvorenoj dopisnici. Mogućnost primanja paketa reducirana je na najmanju mjeru, moguće je bilo primiti po dva paketa mjesečno težine do 7 kg, ali kako su već tijekom veljače 1947. bile zaredale brojne kazne dopisivanja i primanja paketa, to pravilo za većinu zatvorenika više nije postojalo. Zbog toga smo se udruživali u "kolektive" i međusobno dijelili sve što bi tko od članova kolektiva dobio.

Hrana je bila užasna, uglavnom "gole" juhe ili kave. U hrani je bio pravi lutrijski zgoditak pronaći koje zrno graha ili graška. Ponajbolja je bila "pura" (kukuruzni grš ukuhan u vodi), a ponekad i juha od soje. Kruha smo primali pod oznakom "G", što je značilo manje od 25 dag tvrdoga kukuruznog kruha, ali nam je to bila glavna hrana. Vodu smo imali u sobama, a svakog smo jutra prije "šetnje" imali mogućnost umivanja iz velikih kaca smještenih na dvorištu. Nažalost je vrijeme za "pranje" bilo prekratko da bi se svim mogli koristiti, a posebice zimi kad bi voda u tim kacama bila smrznuta. Nakon polusatne "šetnje" bivali smo zatvarani u sobe i više nije bilo izlaska do sljedećeg dana (osim ako netko nije išao na "prijavak", a takvih je svakodnevno bilo popriličan broj). U jednom kutu sobe je bila smještena "kibla", gdje smo mogli obavljati nuždu. Mi smo je ogradijeli kartonima od kutija u kojima smo dobivali pakete, a kako je iznad "kible" bio otvor dimnjaka, tu smo potajno pušili. Otpuhujući dim cigarete ravno u dimnjak, pa se u sobi nije osjećao miris pušenja. Kako je pušenje bilo dopušteno samo za vrijeme šetnje, a u sobama najstrože zabranjeno, to smo, u vrijeme dok je s nama u sobi bio "cinker" nepušč, skupo plaćali pušačke strasti. Tako sam i ja tijekom veljače i ožujka te godine bio dva puta po deset dana u samici, drugi puta - zbog ponovljenog prekršaja - u okovima. Brojni pretresi su često rezultirali brojnim prijavcima, jer se uvijek našlo nešto "zabranjeno". Tako su meni jed-

1 0 okolnostima zatvaranja logora u Sisku mogu navesti sljedeće: Vlasti su već ranije imale namjeru u Hrvatskoj zadržati tri KPD-a (Lepoglava, Stara Gradiška i Požega), pa su predvidjele zatvaranje ostalih logora tijekom studenog 1947. O tome se već prije šuškalo među zatvorenicima ("radio-kibla"), ali bez vjerodostojnih pojedinosti pa su se proširele glasine o "likvidaciji logora" što smo mi protumačili kao "likvidaciju logoraša", te smo pokušavali naći rješenje za to. Kao primjer nam je poslužio probor logoraša iz Jasenovca i bila je dogovarana slična taktika, mada smo svi bili svjesni daje to u našem slučaju čisto samoubojstvo. Dvije jake vojne posade (Sisak, Petrinja) ubrzali bi dokrajčile nenaoružane zatvorenike. Moja sestra je bila telefonistica na interurbanu u zagrebačkoj pošti i često je imala mogućnost prisluškivati razgovore vodene između uprave logora u Sisku i nadležnih organa u Zagrebu. Tako je doznala da će doći do zatvaranja logora u Sisku, te da će zatvorenici biti prebačeni u Lepoglavlju. To mi je i propričala prigodom posjeta krajem listopada 1946. Ona je točno saznala kasnije i točan termin preseljenja i u 6 sati ujutro je transport sa zatvorenicima stigao u Zagreb paje moja sestra upravila pronaći kompoziciju za Lepoglavlju i nastojala me pronaći, unatoč odbijanju stražara. Ustanovila je da me u transportu nema što ju je tako zabrinulo i tek je kasnije, nakon mojeg javljanja iz Gradiške doznala kamo sam upućen. Inače samo otpremanje zatvorenika iz Siska bilo je zaista dramatično. Izveli su nas i obavili prozivku negdje oko 10 sati prije podne. Stvari smo ulovarili u kamion, a nas su vezivali žicom u parove. Poveli su nas prema obližnjoj pruzi Sisak-Petrinja pod jakom stražom naoružanim strojnricama pa je ubrzo prostruo glas da že nas u obližnjoj šumi pobiti. Svi naši planovi - što u tom slučaju učiniti - pali su u vodu, jer smo tako vezani bili zaista bespomoćni. Kasnije je na prugu stigla kompozicija teretnih zatvorenih vagona, pa su nas utrpali u vagone i zatvorili, da bi nas iz vagona pustili tek sljedećeg dana u Okučanima.

2 Stara Gradiška je tijekom 1946. imala unutarnji zatvorski režim u vidu neke "kažnjeničke samouprave" stote omogućilo razvoj kulturnih i sportskih djelatnosti. Tako je kaznionički orkestar bio najprije pod ravnateljem Lovre Matačića, a kasnije prof. Marijana Zubera. U taj se orkestar nisu uspješno uključili (mada imam nižu glazbenu školu - klavir) jer nisam zadovoljio na audiciji (harmonika), a to ukazuje daje taj orkestar bio zaista ozbiljan i kvalitetan. U Staroj Gradiški su postojali i kažnjenički nogometni klubovi koji su međusobno odigravali prvenstvo. Znaci su tvrdili da bi se tadašnja reprezentacija "gradiščanskih Hrvata" mogla suprostaviti i najboljim klubovima izvan zatvora. Kažnjenička se "samouprava" počela gasiti krajem 1946., a početkom 1947. godine nastupila je poznata kaznionička strahovlada i teror.

3 U paketima smo mogli primati cigarete, ali je pušenje bilo dopušteno samo za vrijeme šetnje ili na vanjskim radovima. Prigodom šetnje bi stražari uručili sobnim starješinama kutiju šibica, ovi su zatim palili kažnjenicima cigarete i vraćali kutije sa šibicama čuvarama. U sobama nije bilo dopušteno držanje šibica ili upaljača. Budući da se strastveni puščari nisu mogli odvojiti od pušenja, za dobivanje vatre za paljenje cigarete snaći smo se na primitivni, ali originalan način kojem se i danas divim: U kutijici od paste za cipele zapalili bismo (kradom, za vrijeme šetnje) malu lanenu krpicu i kad se razgorjela, zatvarali bismo kutijicu pa je ostala pougljenjena masa koju bi već i najmanja iskrica palila u žar. Iskrici bismo dobivali tako da smo rotacioni porculanskog gumba (provedena tanka čvrsta špagiča kroz rupice gumba) omogućavala je takvu rotaciju) i kresanjem o komadićelika usmjeravali iskrjenje na pougljenjenu krpicu ("lešku") koja bi se, uz malo puhanja, ubrzo dovoljno ražarila da smo mogli zapaliti cigaretu.

SVJEDOČENJA

nom našli bilježnicu s bilješkama o logorskom životu, a s druge strane bilježnice mi se jedan vrhunski igrač šaha (mislim da je to bio **dr. Drezga**) diktirao šahovska otvaranja, što je popluisenim stražarima izledalo kao neko šifrirano pismo. Začudo, na prijavitku mi je upravitelj vratio bilježnicu i prošao sam bez kazne.

Pored hladnoće zimi, a nesnosne vrućine ljeti, "Kuli" je bilo najteže podnosići glad. Da prevarimo gladne želuce, pili smo mnogo vode, a posljedicaje bila nadutost cijelog tijela pa smo "dobro izgledali", kako mi reče moja sestra prigodom posjeta krajem proljeća 1947. Fizičkih torturajše bilo razmjerno malo, do njih bi dolazio samo u nastupu bijesa stražara, posebice zamjenika "komandanta" odjela **Marka**, omarnjeg, zdepastog, bubuljičavog i potpuno primitivnog čovjeka, koji bi nas, da je bilo po njegovom, sve najradije pobio, kako je i sam počesto izjavljivao. Čuo sam, ali nisam sam bio svjedokom, da su svećenici bili izloženi i fizičkim napadima. Boraveći u dva navrata u samicu, čuo sam iz nekih samic krikove i jauke, što znači da su neki zatvoreni u samicama bili izvrgnuti dodatnim kaznama i to redovito poslije pola noći. Sa strahom sam osluškivao hoće li se i moja sonica noću otvoriti, ali se to ipak nije niti jednom dogodilo.

U proljeće 1947. došlo je do velike poplave u kaznionici. Voda je na dvorištu bila iznad 1,5 m, izbacivši fekalne sadržaje zahodskih jama. U prizemu "Kule" bile su radionice sa stabiliziranim strojevima. Tijekom nekoliko dana poplave morali smo po dva sata (četiri puta po pola sata) razbijati betonska postolja strojeva i izvlačiti teške strojeve iz radionica. Drugim riječima, valjalo je zaroniti u hladnu vodu i glamom ispod vode nastojati razbiti betonsko postolje kako bi se stroj oslobođao za izvlačenje. Nakon pola sata bi stigla smjena, a mi smo, promrzli i poplavljeli od hladnoće, dobili odmor. Bili su to užasni napori plivajući i roneći u vodi, površinom koje se stvarala kora sadržaja zahodskih jama. Mogu reći daje taj doživljaj jedan od najupečatljivijih kojeg se i danas prisjećaju s velikom zebnjom i nelagodom svi koji su u tome sudjelovali.

Da bi se ubuduće sprječile posljedice novih poplava, bila je projektirana gradnja velikoga kanalnoga kolektora, koji se počeo graditi krajem srpnja 1947. Bio je to pozamašan građevinski projekt, naročito u uvjetima nedostatka bilo kakve mehanizacije. Ne sjećam se koliko je kanal bio dubok, mislim 6-7 metara (neki su kasnije tvrdili 10 - 12 m), jedino pamtim da je bilo nekoliko terasa na koje se iz dubine izbacivala zemlja prigodom kopanja kanala. Na dnu su se iskopa polagale betonske cijevi, a spojevi su se zlijevali vrelim bitumenom koji se topio na dnu iskopa u velikim limenim bačvama. Dnevne su radove na kanalu izvodili kažnenici II. i III. odjela, a nas najmlađe i najšažnije zapala je noćna smjena (od 22 do 6 sati noću), što je, na neki način, bila čak i prednost s obzirom na ljetnu vrućinu. Bila

nam je znatno poboljšana prehrana (po 1 kg kruha dnevno i dodatni obrok noću) što je, unatoč teškoga robovskog rada, ipak značilo određeno olakšanje u podnošenju teškog života. Nakon završenog rada na kanalu nastavili smo uobičajen život u logoru. Jedina je promjena za nas, koji smo radili na kanalu, bila u tome što smo bili smješteni u sobu u kojoj su se nalazili drveni ležajevi ("prične") pa više nismo spavali na podu, a na jednoj smo "prični" spavali po dvojica.

Kažnenici I. odjela nisu išli ni na kakve vanjske radove, jedino su tijekom proljeća 1947. tucali na dvorištu ciglu kojom su zatim šljunčali kružnu stazu oko "Kule" ili ukrašavali runde s petokrakim zvjezdama (uoči 1. svibnja).

4. "OMLADINSKA PRUGA"

Krajem studenoga 1947. veći broj mlađih kažnenika s manjim kaznama otpremljen je na dovršavanje tzv. "Omladinske pruge Samac - Sarajevo". Ja sam dospio u skupinu koja je imala službeni naziv "I. omladinska radna brigada, III. sekacija, Dobojo." To nam je bio glavni stacionar, ali smo iz Doboja bili stalno upućivani u druga mjesta (Žepče, Želeće, Zavidovići, Grapska). Krajem prosinca promijenili smo službeni naziv u "Radno naselje osuđenika".

Radovi na pruzi bili su iscrpljujući i često su premašivali dnevno trajanje od 8 sati, što je uglavnom zavisilo o procjeni uprave jesmo li ili nismo ispunili normu. Uglavnom se radilo na polaganju pomoćnih kolosijeka u stranicama i učvršćenju donjeg stroja željezničke pruge, na utovaru tucanika i izgradnji podupora u usjecima koji su imali zadatak sprečavanja odronjavanja kamenja i zemlje na prugu. Životni su uvjeti bili pravi robijaški - loši i slabu grijanje nastambe, jedva dovoljna prehrana, loši odnosi uprave prema fizičkim radnicima (pa i nekih kažnenika koji su radili u administraciji, a koji su se dovoravali upravi kako bi zadržali privilegirane poslove), nedovoljna odjeća za zimske uvjete, očajni higijenski uvjeti (uši!), tako da smo s čežnjom očekivali proljeće kako bismo se počesto oprali u riječi Bosni! Stražarska služba je bila dvostruka - posebna jedinica nas je čuvala u stacionarnim barakama, a posebna na vanjskim radovima. Ovu posljednju je skupinu sačinjavalo nekoliko milicionara Hrvata, Istrana, zapovjednik im je bio stanoviti **Hrvatin** (prezime) i bili su to zaista ljudi s osjećajem čovječnosti i sućuti za našu sudbinu. Zbog toga su mi ostali u dobroj uspomeni, ukočli uspomene iz takvog dijela života uopće mogu biti dobre. Krajem siječnja 1948. mojaje skupina upućena na rad u kamenolom (mislim, u Grapsku). Tu su nas očekivali najopasniji i najteži radovi jer smo, viseći na užetu, bušili rupe za miniranje u okomitom kamenom

usjeku, a nakon miniranja smo velikim batovima razbijali kamene gromade, utovarivali kamen u vagone i na odredištu ih istovarivali.

5. SLOBODA

Na temelju amnestije, proglašene 1. svibnja 1947., moj je otac podnio molbu za pomilovanje, dokumentirajući izjavama svjedoka da sam suradivao s Narodnooslobodilačkim pokretom, sudjelovanjem u prikupljanju pomoći koja se upućivala napartizansko područje. Okružni je sud u Varaždinu početkom lipnja donio pozitivno rješenje te mi je oprošteno daljnje izdržavanje kazne i to je rješenje upućeno u KPD Staru Gradišku. Uprava KPD-a je uredno zaprimila moje rješenje, ali je moje puštanje na slobodu odgodila vjerojatno da isteka moje kazne. Moj je otac zbog toga pokrenuo postupak kod tadašnje Kontrolne komisije, koja je tada naložila Upravi KPD-a da me odmah oslobođe. Unatoč toga bio sam upućen na "Omladinsku prugu" pa je tek nakon nove intervencije moga oca kod Kontrolne komisije to rješenje stiglo u upravu našeg osuđeničkog naselja početkom veljače 1948., a meni je uručena objava za odlazak u Staru Gradišku istog dana. Stigavši u Staru Gradišku 9. veljače, pozvan sam sljedećeg dana u upravu gdje sam potpisao da sam uredno zaprimio sve predmete što su mi bili oduzeti prigodom dolaska u KPD (ustvari nije mi vraćeno ništa, iako su mi oduzeli, od vrednijih predmeta jedan prsten i ručni sat) i zatim sam pušten na slobodu.

Odlazeći iz Stare Gradiške na sebi sam imao stari, otrcani zimski kaput s natpisom na ledima miniumom "St. Grad." i matični broj (kojeg sam zaboravio), sve upadljivim velikim slovima i brojkama. U vlaku prema Zagrebu i prolazeći zagrebačkim ulicama, mojaje pojava zbog tog natpisa pobudjivala pažnju prolaznika, pa su me neki čak i pitali što taj natpis znači. Šteta što toga kaputa više nemam: sva je moja odjeća u kojoj sam stigao u Zagreb bila spaljena zbog ušiju.

ZAKLJUČAK

Nastojao sam u ovom prikazu počesto i istinito prikazati svoje robijanje koje je za mene značilo određeno iskustvo na temelju kojega sam mnoga zbijanja mogao promatrati na drugaćiji način od onih koji to nisu prošli. U iznošenju sam se klonio nesigurnih i neprovjerjenih sjećanja, posebice optuživanja ljudi (doušnika) za koje danas, a možda ni u zatvoru, nisam dokazano uvjeren da su to zaista i bili. Većina se ovog iskaza temelji na podacima koja sam sačuvao iz tog vremena, pa ako je štograd u mojem iskazu i bilo drugačije, to se odnosi na manje važna zbijanja. •

1 Kako je nasip prigodom kopanja kanala bio vlažan i klizav, oskliznuo se jednom prigodom kažnenik **Marijan Gorski** (iz Golubovca) niz stranicu iskopa i sletio u bačvu s vrćim rastopljenim bitumenom. S jakim je opeklinama prebačen u zatvorsku bolnicu; ništa kasnije nisam saznao o njegovoj sudbini niti sam poslije izdržanog robijanja čuo o eventualnim posljedicama te nesreće.

2 Okružni sud u Varaždinu donio je spomenuto Rješenje 7. studenoga 1947. Sudac-pojedinac **Tomislav Jugović** je veoma širokogrudno i dobrohotno procijenio prilično "mršave" iskaze svjedoka, koji su izjavili da sam bio sudionik skupine daka-domobrana što su u rano proljeće 1944. odbili odlazak na časničku izobrazbu u Neusiedel (Austrija), nadalje da sam bio znanac dočasnika i časnika koji su bili osuđeni i strijeljani kao suradnici NOP-a.

Iz uspomena jednoga hrvatskog robijaša (XX.)

KONAČNO KOD KUMA ANTE

Krećem uz prugu, ali sad prvi put u suprotnom smjeru: zapad. Kad stignem do potoka Rešetarice, polazim sjeverno prema rodnom mjestu moje majke, Rešetarima. Još uvijek je duboka noć. Za pola sata stižem do kuće kuma Ante. Stara kuća je još uvijek tu, a tu je i stari nakriviljeni "šajer"-sjenik. Gladan sam, ali ne idem buditi kuma. Zapravo, i ne znam je li kum još živ, star je, i je li ovdje. Tiho se zavlačim u sjenik; srećom, ima tu i sijena i slame. Zavlačim se u sijeno i ubrzo zaspim, ali za sat-dva se budim zbog hladnoće. Zakopam se dublje u sijeno, spavam do jutra.

Kroz pukotine na sjeniku promatram kad će se pojavit kum. Nakon dugog čekanja, on se pojavljuje u dvorištu, ali u sjenik ne dolazi. Nema siromah ni krave. ("Ni kućeta, ni mačeta") Sjenik je od kuće udaljen oko 50 metara. S ulice se na dvorište sve može vidjeti i čuti. Ne usuđujem se ni izlaziti ni zvati. Tko zna kako će i on reagirati kad se pojavit? Zato čekam noć, što znači još jedan dan glodovanja. Kad se potpuno smračilo, izlazim iz "brloga" i oprezno prilazim kući. Srećom, nema psa. U posljedne vrijeme nisam mnogo kontaktirao s njim, pa ne znam ima li on uvida u moju situaciju, tj. da sam u zatvoru. On je nepismeni seoski siromah, samac.

U stanuje mrak. Kucam na vrata, on se javlja, pita tko je. Kažem mu tko sam, pušta me unutra. Namjeravam mu za prvi mah prešutjeti svoju situaciju. Ali, ne ćeš! Prvo njegovo pitanje bilo je: "Kume, kume, jesu li te pustili, ili si pobjegao"? Vidim nemam kud, kažem mu istinu. Molim ga da mi dopusti neko vrijeme skloniti se kod njega i da me nahrani. Ali on siromah nema ništa gotova za jelo. Ima smao malo kukuruznog brašna. Ložimo vatrui kuhamo žgance. Nakon tjedan dana najeo sam se barem suhih žganaca. Još smo malo popričali, a onda mi je kum dao jedan "biljac" - vuneni lički pokrivač, kojim će se pokriti u sjeniku. Strogo sam mu priprjetio da o meni ne smije nikome govoriti, čak ni mojima. Obećao je da ne će. Uskoro smo se rastali i otišli na spavanje; on u svoju sobu, a ja na sjenik.

Odmah mi je postalo jasno da "ovdje za mene kruha nema", ali zasad nisam

Piše:

Augustin TOMLINOVIĆ-SAMAC

vidio ništa bolje. Ova, 1950, bila je jedna od najgladnjih godina. Osnivanjem "kolhoza", selo je potpuno osiromašeno. Ne zna se kome je bilo gore, "kulacima", ili ovakvim goljama, kao što je bio moj kum.

Turobno prolaze ovi gladni dani. Vidim, moram hitno naći neki izlaz. Kroz moju glavu jure imena i lica "dobrih starih prijatelja"; jure i projure. Ni jedno se ne zaustavlja, osim na trenutak: najprije prijateljski smiješak, a odmah zatim grimasa, kao ono u prijatelja iz Ougulina. Pa zar je moguće da je prijateljstvo samo izmišljotina romantičara? A što je onda tek s rodoljubljem? Zar ni toga više nema, zar se komadić kruha ne bi mogao dobiti u ime rodoljublja, kad se već ne može u ime milosrđa? I uopće, tko sam ja, prosjak ili rodoljub, ili samo neko izgubljeno biće? Ilije rodoljublje neka čudljiva biljka, koja uspijeva samo u određenim vremenima i određenim mjestima? Ovdje očito ta biljka ne uspijeva, bar zasad.

ZAŠTO SE KRIJEŠ OD VOJSKU?

Vec sam oko mjesec dana slobodan. Skrivam se još uvijek kod kuma Ante u R. Nema više ni kukuruznog brašna za žgance. Više smo gladni nego siti. Smišljam kako doći do hrane. Znam da bližoj rodbini ne smijem prilaziti, jer su sigurno pod paskom zbog mene. Ipak se pokušavam prišuljati ujakovoju kući. On živi na periferiji N.G. našega rodnog mjesta. Noć je. Izviđam teren, idem korak po korak. Ako postoji zasjeda, ona je sigurno blizu ujakove kuće. Nadmudrit ću ja tu UDB-u. Najprije idem do pruge, pa uz prugu do N.G. Silazim s pružnog nasipa u polje. Do ujakove kuće ima još oko kilometar. Desno od moje zamisljene staze je "bedem", umjetni brežuljčić visine oko 10 metara i baze promjera oko 50 metara, navodno iz turških vremena.

Čučem i promatram okolicu. Ne vidim ništa sumnjivo. Polako krećem dalje. Najednom iz mraka izranja ljudska spodoba. Zbog mraka ne raspoznam pojedinosti. Ovdje još ne očekujem opasnost, pa bez

zaustavljanja idem dalje. Glumim poštenevog čovjeka, prolaznika, ne plašim se. Kad mu pridem bliže, vidim da mu je na ramenu puška. Prolazim šutke. Samo srce udara tako bučno da se bojam da će ga ovaj čuti.

"Sad mi je sve jasno; to su mi UDB-a ili KNOJ postavili klopku. Sad me mudro i šutke puštaju u nju, da bi ju u pravom trenutku zatvorili", razmišljam u sebi i nastavljam dalje. Pogled mi bježi prema "bedemu"; na vrhu je udubina u koju mogu ući i odande izviđati okolinu. Ali zar je moguće da oni nisu iskoristili taj dominantni položaj već prije mene? Dakako da jesu. Odustajem od uspona na bedem. Mjesečina je. Produžavam kretanje u istom pravcu i smišljam izlaz. Ne vidim više nikoga. Možda se nekako uspijem, neopaženo, izvući iz klopke? Ili možda uspijem do kraja odglumiti "poštenjaka"? Dolazim do jedne bujnije živice. Još jednom se ogledam okolo; nigdje nikoga. Zavlačim se u živicu. Osluškujem, promatram. Najednom ugledam grupu ljudi koji tiho kreću prema meni. Ubrzo prepoznam naoružane vojnike. Idu u nekom bojnom poretku, nešto tiho komandiraju i približavaju mi se. Možda me ipak ne će vidjeti? Ali, jao! S bedema trči jedan vojnik, vjerojatno neki predpostavljeni i obraća se ovom stroju: "Ovamo drugovi, opkolite ovu živicu!" Kad su ga poslušali i opkolili me, ovaj me zove: "Hej ti druže što tu čučiš, izadi napolje!" Malo oklijevam, ali ovaj ponavlja: "Hajde izlazi, vidimo te!" Vidim nema druge, izlazim. Uperili puške u mene, a ovaj me pita:

- "Druže, zašto se ti kriješ od vojsku?"
- "Ma, ne krijem se, išao sam obaviti nuždu."
- "Ma, ne laži, već dugo te ja promatram, vidim da se kriješ."
- "Ma, ne krijem se."
- "Opel lažeš, što se imaš kriti od vojsku?"
- "Pa dobro, krio sam se da vas ne bih uznemiravao."

Ja budala mislio da su to KNOJ-evci, a bila je vojska na noćnoj vježbi. Budući da ja još nisam služio vojsku i nikad ranije ovdje nisam video da vojska vrši noćne vježbe, bio sam uvjeren da je to klopka za mene.

(nastaviti će se)

OD PETRINJE I DRAVOGRADA DO PROLOM ŠUME (II.)

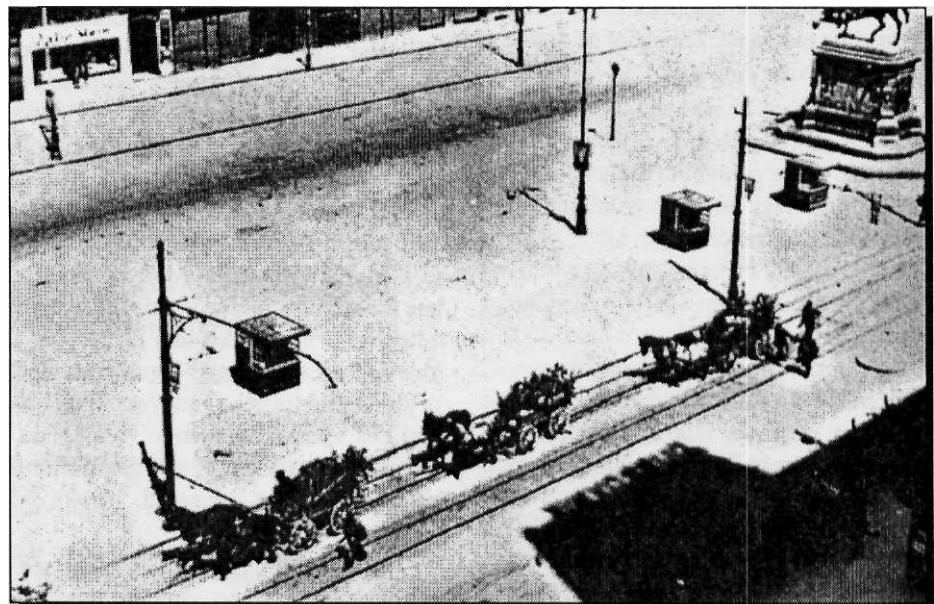
Sz susjednih ćelija čula sam plač i zapomaganja. Izpitivali su uglavnom noću. U mojoj ćeliji svakodnevno se povećavao broj sustanara. Na prični smo bile stisnute kao sardine u kutiji. Nikome se nije spavalo. Nekoje glasno, neko potiho plakao, neko molio, neko prizivao smrt kao oslobođenje. Došao je, konačno, dan kad su i mene prozvali. Bio je to vrlo uljudan razgovor, a letjelo se s teme na temu, a trajalo je oko 2 sata. bila sam, više nego, iznenadena. Što to, zapravo, znači? Kad će početi razgovori o onome radi čega sam, u stvari, i uhićena? Drugi, treći i šesti razgovor, a uvijek isto i ništa od batina. Kad je došao zadnji razgovor bilo mi je sve jasno. Htjeli su u meni imati suradnika. Uvjeravao me moj iztražitelj: "Ti si mlada, inteligentna, ušla si u politiku, vjerujući da služiš svom narodu, ali sada kada vidiš da si prevarena, prihvati istim žarom našu ideologiju. Mi, zaista želimo narodu služiti, kao što vjeruješ da si mu ti služila. Ti samakažeš da se poistovjećuješ sa svojim narodom i da ćeš biti uvijek uz njega, a eto taj narod je sada uz nas. Dakle? Ti i sama vidiš da s tobom drugčije razgovaramo nego sa ostalima. Valjda ne misliš da te štedimo, jer se s tobom slažemo, pa ne misliš valjda da si nas uvjerala kako u svemu ti imaš pravo? Ti meni za 3 dana moraš odgovoriti želiš li s nama surađivati ili ne želiš? Mi te ne želimo kao špijuna, nego te želimo vidjeti kao izgrađenog socijalista i komunista. Ti sama kažeš da prihvacaš kršćanski socijalizam, ali moraš znati da smo mi mnogo napredniji od njega. Poslat ćemo te na izobrazbu u Rusiju." A kad sam se nato gorko nasmijala, on nastavi: "Pa i u Ameriku, jer mi imamo svuda svoje ljudе, ali nemoj misliti da ćeš se tako lako izvući, jer naše su ruke uvijek dovoljno duge da te dohvate pa ma gdje bila. Dobro razmisli, ako pristaneš na naš prijedlog biti ćeš suđena na 3-5 god., a onda ćemo vrlo brzo doći po tebe i izvesti te iz logora. Ti sama znaš što bi značio tvoj ne."

Piše:

T. NIKOLIĆ

Znala sam odmah taj odgovor, ali mi suze dođoše na oči i ja klonuh gladom. Iz dubine vjere u srcu rekoh: "Isuse, progovori mi." Znam, reče moj islijednik, za kojeg kasnije saznah da je to bio sam šef Ozne, imenom Rajko Vujaklija, "da ti je

Tako sam svoj život pisala 2 puta. Tri je dana bilo prošlo, a nitko nije dolazio po odgovor. Nakon 8 dana, sjedila sam tako na prični, kad su u ćeliju ušla dvojica. Stadoše izpred mene. Jedan je bio u odori častnika, okićen ordenima i zlatnim širitima, a drugi je bio moj iztražitelj. Častnik upita mog iztražitelja: "Je li ti to ta Adelka? Što još čekaš? Takve sam ja u Sisku već davno likvidirao." Nato me moj

Jelačićev trg u Zagrebu početkom svibnja 1945. godine - vojska i građani povlače se prema Austriji

teško odlučiti se, ali zato ti dajem 3 dana, a onda ću sam doći po odgovor." Još doda da o našem razgovoru ne smije nitko ništa dozнати. Iziđoh iz sobe kao da sam već osuđena. Ovaj put razgovor je trajao cijelo popodne. Uvečer sam odvedena u ćeliju. Sve su me pogledom pitale, a ja sam samo zarila lice u jastuk i gorko plakala. Bilo mi je jasno - osuđena sam na smrt -. Drugi dan stražar mi je donio hrpu novina, papir i olovku da pišem svoj životopis. Napisala sam sve o sebi, ali i sve što sam čula o njima. Bilo mi je svejedno jer i tako ću sutra ili preksutra reći sudbonosno - ne -. Završila sam svoj životopis rječima: "Ne bojim se smrti, jer me vaši vojnici svaki dan hrabre nekom pjesmom - nema smrti do suđenog dana...."

iztražitelj lupi po ramenu, rekavši: "Vidiš li koliko imam strpljenja s tobom", ali ne upita za odgovor. Nekoliko večeri iza tog prozvana sam sa smrtnjacima rječima: "Spremi se!" Nisam bila iznenadena. Pozvah svoje supatnice da se pomolimo. Sama sam predvodila krunicu. "Molite sa mnom da izdržim, da ne plačem, da ne molim za milost." Napisah nekoliko ceduljica za oproštaj s roditeljima, i dадох ih ženama da ih prokrijumčare, aко uzmognu. Ni o čemu nisam više razmišljala, svijest mi se podpuno izpraznila, sva sam odrvenila i da me neko iglom ubo ni kap krvi ne bi izcurila. Jedva sam čekala da se sve to završi, da se otvore vrata ćelije i da me odvedu. Kad su se počela otvarati vrata ćelija, a uznici izlazili van, moju su ćeliju preskočili, počela sam vikati da me

izvedu, jer više psihički nisam mogla izdržati. Odgovor je bio: "Ostaješ za drugi put." Tako se to ponovilo 2 puta, a onda mi je najednom predana obtužnica, i odmah određen dan suđenja. Dobila sam i odvjetnika. Bio je to dr. Nemec, odvjetnik u Petrinji. Razgovor je bio vrlo kratak: "Ja sam ovdje samo forme radi. Morat ćete se braniti sami." Sve ovo što se događalo oko mene bilo mi je više nego nejasno, čudila sam se i pitala: "Bože, što će se sa mnom dogoditi", ali sam bila sigurna da me moj Bog ne će nikad ostaviti, pa ma što se dogodilo, bit će sa mnom. Razprava je bila zakazana za 3. VII 1945. Izvedena sam kao prvoobtužena na sudu za "Zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj". Sa mnom kao drugoobtuženi izveden je veterinar g. Marcel Gorup iz Petrinje, kao domobranski častnik. Trećeg dana uoči suđenja razglas je pozivao pučanstvo, da u što većem broju nazoči prvom javnom suđenju. Znala sam da će suđenju nazočiti mnogi, koji su slušali moje govore, a sjetih se i jednog sastanka s radničkom mladeži, nekoliko mjeseci prije pada Petrinje, kad mije izravno postavljeno pitanje: "Recite nam kako bi se vi snašli i da li biste bili hrabri da se sada pred vama pojave partizani?" Bilo je to vrlo provokativno pitanje, ali znam da sam odgovorila: "Mislim da bih bila hrabra, ali čovjek sam ne zna tko je dok se ne nađe u takvoj situaciji." Pomislih, evo sad je prilika da upoznam samu sebe.

Dode i taj dan. Marcel Gorup i ja stojimo pred zgradom suda i čekamo stražu. Izpred nas prolaze seljaci iz okolnih srpskih sela, željni da se nagledaju i nauživaju bezplatne predstave. Mi im čak dovikujemo: "Žurno, samo da ne zakasnite." Sudjenje je zakazano u kino dvorani. Pod stražom provedoše nas kroz park. Najednom začujem glas moje mame: "Adelka, Adelka." Otrgoh se i poletjehjoj u zagrljaj. Uspjelamije glasno reći: "Ne boj se, Petrinjci su uz tebe." Stražar nas je jedva razstavio vičući: "Putat ću!" Uđosmo u kino dvoranu, koja je već bila dubkom puna. Mi smo bili izvedeni na podij, gdje svaki sjedio na svojoj klupi. U prva 2 reda sjedili su partizanski častnici. Obtužba je glasila: "Surađivala sa okupatorom, odgajala mladež u neprijateljskom duhu." Branila sam se, uglavnom iako, da sam napadala bivši jugo-

slavenski režim, koji se mačuhinski ponašao prema hrvatskom narodu, gušeo svaku slobodnu misao, krivotvorio izbore, zatvarao ljudе na dugogodišnje robije, naseljavao srbsko stanovništvo na čisto hrvatska područja. Zar sve ovo nije razlog da smo hrvatsku državu dočekali s veseljem. Nastavih: "Mi nismo nikakvi fašisti. Mi zapravo, i ne znamo što je fašizam, mi samo volimo slobodu i svoju državu." Sama za sebe rekoh da moji govorovi nisu bili nikada huškački, nego tolerantni u duhu kršćanske trpežljivosti. Obratih se zatim sama publici, da posvjedoči moje izkaze i pozvah Ljubicu Bogićević, koja je bila Srbkinja, učenica učiteljske škole u Petrinji, a koju smo mi školovali. Ljubica je ustala i počela govoriti, ali ju je netko iz publike prekinio, da je bila prava Srbkinja ne bi dopustila da je ustaše školiju. Javni tužitelj Drezga svojim upadicama htio je nahuckati narod da zviždi, kad je ustao moj župnik g. Mihael Razum i uzeo me u zaštitu, kazavši da me poznaje od mog djetinjstva i da me nema zašto obtužiti, ali ako tko misli da je bez grijeha neka na nju baci kamen. Zatim je ustao i iznenada napustio dvoranu. Nastao je silan pljesak i u vrlo mučnoj situaciji po partizane ustaje urar Rot i dovikuje: "Gdje je bio taj pop kad se proljevala naša krv, kad ustaje u obranu obtužene?", a meni je doviknuo "Smrt našem neprijatelju." U dvorani je nastala grobna tišina, a zatim je vijeće, koje se sastojalo od 5 ljudi, izšlo izvan dvorane na vijećanje, da bi nakon 2 sata donijelo presudu. Mi smo, međutim, i prije izricanja znali kako smo suđeni. To su nam častnici iz prvih redova pokazali prstima.

Kod izricanja presude, predsjedatelj suda pozvao je narod da ustane. U tom istom času oglasila se sa balkona dvorane Đurdja Batinić riječima: "Slavni sude, dopusti mi da kažem nekoliko riječi protiv one, koja je ovu mladež vodila 4 god. kroz zablude." Sudac joj je odgovorio: "Drugarice, ti možeš reći što želiš, ali sud je već donio presudu, i ona se ne može mijenjati, ali će pokazati koliko je sud bio blag prema osuđenici." Đurđa Batinić tada je u ime mladih, koje je predvodila, odgovorila: "Ako osuda bude blaga, mi ćemo protestirati." i počela snažno lupati nogama o pod. Zatim je slijedila presuda: "U ime naroda: Kriva je što je bila član

Ustaške mladeži, što je surađivala s okupatorom, što je uzpostavila vezu između UNS-a i Olge Gregurić iz Gline, vršila promičbu u njegovu korist, a protiv oslobođačke borbe i narodnih interesa.

Njezin ideoložki rad ne može se odvojiti od zločina kojih su u to ime izvršena. Na temelju svega toga obtuženica je proglašena krivom zbog krivičnog djela iz točke 1,2,8 čl. 2 odluke o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj i osuđuje se na jedinstvenu kaznu od 10 god. gubitka nacionalne časti i 5 god. težkog prisilnog rada." Veterinar Gorup suđenje na 3 god. Predsjedavajući suda je naglasio da je za mene najveća kazna što ne ću moći dugi niz god. sudjelovati u političkom životu zemlje. Ja u sebi rekoh: "Hvala Bogu!" Kad smo posljednji izšli iz dvorane, vani nas je čekalo mnogo ljudi, koji su nam prilazili, stiskali nam ruke, a poneki su i protestirali da smo preblago suđeni. Stražari nisu reagirali.

Vraćeni smo natrag u zatvor, ali ovaj puta u zajedničku ćeliju. Ja na pričnu, a g. Gorup na pod. Dopušteni su nam odmah razgovori. Ja sam dobila posebno razgovor s mamom, posebno s tatom, a posebno sa sestrom. Tata se u međuvremenu vratio s Križnog puta, nu nije imao hrabrosti nazočiti mom suđenju. Bila je nazočna samo mama. U ćeliju su nam stražari svaki čas donosili paketiće od poznatih i nepoznatih ljudi. Bili su to kolači, bonboni, čokolada, sv. sličice, čak je netko poslao i krunicu. Mi od silnog uzbudjenja nismo ostavljali ništa za sebe, nego smo sve slali u smrtnu ćeliju. Stražari su postali vrlo pristojni, nisu nam zatvarali ćeliju osim po noći, i nismo imali kiblu, nego bi nas puštili van. Drugu noć po suđenju na bušu me pozvao stražar Miloš od Kostajnice, koji je nazočio suđenju, a koji je za vrijeme iztrage prema meni bio vrlo grub. Košaru s hranom, koju sam dobivala od kuće, ubacivao mije u ćeliju uvijeknogom. Noću bi vikao na mene da hodanjem uznemirujem uznike, a bila sam tiha kao bubuca. Ovog puta bio je sasvim drugačiji. Pratio mi je zapaljenu cigaretu, koju odbih, jer nisam bila pušač. Tiho mi reče: "Znaš, kad si dovedena k nama, rečeno nam je da si ubojica, da si okrvavila ruke srbskom krvu i mi smo te zato silno mrzili, ali na sudu sam vidiš da si ti čestit čovjek. Mnogo si im rekla, zato sam vjerovao da ćeš biti suđena

na smrt, pa smo ja i moj drug odlučili da ćemo se javiti kao dobrovoljci da te na taj put pratimo. Oni nisu znali da ovaj sud nikoga ne može osuditi na smrt i da je najveća kazna doživotna robija." Ja tada upitah: "Što bi sa mnom." Miloš odgovori: "Mi bi te poljubili kao sestru i pustili te u šumu." Odgovorih: "Što bih radila u šumi?" "Šuma je majka, kako je skrivala nas, danas skriva križare." Tako već u zatvoru doznah da su se po šumama javili naši vojnici. U taj čas zaboravih sve što mi je taj Miloš radio i već mu oprostih.

Bila mi je to najveća satisfakcija za sva ponjenja i uvrede, koje sam od stražara doživljaval. Priprosti ljudi nisu vjerovali obtužnici, vjerovali su mojim riječima. Ja živim 5 god. nije ništa, mlada sam, izdržat ću. Ali eto opet neugodnog iznenađenja. Nekoliko dana iza suđenja odvodi me opet stražar u sobu u kojoj je sjedio javni tužitelj Drezga, a pred njim je stajao pisači stroj. Do njega stajao je moj iztražitelj, šef "Ozne" Rajko Vujaklija. Oboje nasmijani pruže mi stolicu da sjednem, što odbih. Pred očima postade sve crno, oko mene pade mrak. Što je ovo? Vidim Zlo!. U sebi rekoh: "Bože, Ti pomozi." Tad mi se janvi tužitelj obrati riječima: "Vidiš, mi smo izvršili obećanje da ćeš biti provizorno suđena na 5 god. Ti sada izvrši obećanje da ćeš surađivati s nama i pruži mi papir da ga podpišem." Uzviknuh: "Ništa nisam obećala, sad vidim da je to bio vaš dogovor, a ne tajni razgovor, o kojem sam morala šutjeti. Niko nije došao u ćeliju da me pita, želim li surađivati, a da je došao i upitao, dobio bi odgovor ne." U tom trenutku moj iztražitelj postao je prava divlja mačka. Obasuo me uvredama. Na koncu je rekao da se u meni grdno razočarao, jer je vjerovao da sam iskrena i poštena, i da ću mu ono jednom kad je bio u ćeliji s drugom iz Siska sama reći ne. Ja odgovorih: "Da ste me upitali, dobili biste odgovor ne, ali vi niste pitali."

Nastala je vika, uvrede su padale kao kiša, nakon čega mi javni tužitelj obznani: "Nemoj misliti da je sve gotovo. Nećeš ti nas partizane žedne prevesti preko vode. U logoru koji ćeš uskoro ići, predstaviti ćeš ti se čovjek s kojim ćeš morati surađivati." Ponovno mi je pao mrak na oči. Opet se susrećem sa smrću. Razgovor je bio dovršen. Kad sam se vratila u ćeliju, više nisam bila ista. Oblile su me suze i gorko

sam plakala. Nikad ne ću zaboraviti riječi utjehe i hrabrenja, podizanja morala koj im me je tješio i hrabrio g. Gorup. Bila sam uistinu užasnuta, mnogo više nego onda kad su me prozivali sa smrtnjacima, jer onda sam smrt očekivala, ali sada, sada sam mislima bila kao na slobodi, a evo smrt je opet tu. Smrt je moja sjena, koja me samo na trenutke napušta. "To je posljednje zastrašivanje, posljednja iznuda. Žele te svršenim činom prisiliti na suradnju. Ne mogu te ni ubiti, jer ti si javno suđena, nećeš brukati sami sebe", tješio me g. Gorup, "pa ako čak i moraš u smrt budi junak, izdrži. Ne plači, ne smiju vidjeti tvoj slab trenutak. Uživali bi u tome."

Toliko divnih riječi ohrabrenja primih u tim najtežim časovima moga života. Pribrali se. Počeh i sama vjerovati da je to samo zastrašivanje, ali je li to zaista? Više nisam imala mira u srcu. Iako su stražari i dalje bili vrlo pristojni, moja je nutrina sva podrhtavala od nesigurnosti, od straha pred onim što se može dogoditi već sutra. Samo onaj kojih je prošao ovakav put može shvatiti ovaj trenutak moje slabosti, prizivati smrt jednom, drugi puta bježati od same pomisli na tu smrt i žarko željeti živjeti. Neugo iza toga pošli smo vla-kom, stočnim vagonima na izdržavanje kazne. S nama je bio kapelan, vlč Nikola Soldo, suđen na 20 god., veterinar Gorup, suđen 3 god., gradonačelnik Kodrić, Đuro Gavrilović, suđen 20 god, samo zato kako bi mu mogli konfiscirati tvornicu i drugi. Išli smo putem Petrinja, Glina, Maja, Buzeto, Prolog Šuma.. Prolog Šuma je dio Zrinske gore, koju su partizani provali "Šamarica", a u kojoj je bila smještena bivša partizanska bolnica. Logor je bio u izkrčenoj šumi, podjeljen žicom na 2 dijela, na ženski i muški dio. Radilo se na tucanju kamena, gradnji cesta, pravljenju drvenog ugljena i izvlačenju cjepanica iz šume. Cjepanice smo nosili na ramenima, prolazeći izsušenim koritom nekog potoka. Najteže od svega bio je izlazak iz korita. Trebalо se sa cjepanicom popeti uz strminu, a nitko nikom nije smio pomagati, ni dodati ruku. Bivša bolnica bilaje građena od balvana, u njoj drveni ležajevi, stolovi, klupe, sve grubo ručno izrađeno.

Unatoč težkom fizičkom radu, u logoru je vladalo razpoloženje. Prošlo je

ono najgore. Čula se čak i pjesma. Ja sam, međutim, svaki puta kad bih došla s rada, sjela podalje na neki panj i sa strahom očekivala tko će biti taj s kojim bih morala surađivati. To je primjetio zapovjednik logora, kapetan Mika Kuka, i došao do mene da me upita zašto sam tako osamljena i žalostna.. Ja ga nato upitah, ima li tu nekoga od Ozne, a on se dosjetio o čemu je riječ te me utješio. Ovdje sam ja sve. Nema nikoga kome bi morala odgovarati, ni polagati račune. Dok si ovdje, ja odgovaram za tvoj život, kao i za život ostalih osuđenika. Malo sam se umirila, ali opet ne posve, jer sumnja je uvijek bila u mom srdcu. Nikako nisam mogla vjerovati da ću izvući živu glavu. Sve dane smo radili osim nedjelje, kad smo primali posjete, a i mogli smo jedni drugima preko žice. Tako su nam dani prolazili u izčekivanju kada ćemo odavde. Svi smo znali da je ovaj šumski rad samo privremen i da ćemo, najkasnije, do jeseni negdje u zidine. Bilaje to Stara Gradiška..

POSLIJE FILMA

Tomislav PEĆARINA

Bijela plahta u mraku privuče nas poput magneta
i nismo više publika u parketu ili loži.
S figurama na platnu ulazimo u restoranе
i sjedamo na samotne klupe,
a poljubac njihov kao zero osjećamo
na vlastitoj koži.

Idemo s njima kroz fabulu, izgubivši
osjećaj za sebe,
tugujemo s njima ili se smijemo u kihot.
Umiremo (sebično) od straha da im se
što ne dogodi
i strepimo za njih ko što za vlastiti
strepimo život.

A kada mrak iščezne u snopu
fluorescentnih lampi
i prpošan valcer ispraća mnoštvo kroz
staklena vrata
bez stida brišemo suze, spoznajuć
s prisilnim smješkom:
dijelovi priče smo bili, koja traje dva sata.

Stisak ruke na ulici, koj a nas bećutno Čeka.
Dugo još figure s platna žive u našim snima.
U noći nastavljamo znojni tu priču
od "dva sata"

daje kao vlastitu priču sutra kažemo svima.

1956.

A. HIVZI BJELEVAC /1886. - 1972./

Hazivali su ovog važnog, na žalost zaboravljenog hrvatskog pisca "muslimanski Pierre Loti", misleći prije svega na blizkost tema iz egzotičnog islamskog svijeta kojima su se bavili i pisali, koje su obojica pisaca, francuzkom i hrvatskom priskrbile svojedobno golemu popularnost kod najšireg dijela publike. Danas bi se reklo bio je pisac "bestsellera". Unatoč velikoj stvaralačkoj plodnosti, neprijepornoj popularnosti ne samo u muslimanske čitalačke publike već obćenito kod čitalačke publike, došlo je do gotovo podpunog zaborava ovog pisca. I to ni više ni manje nego tri puta. Dva puta za njegovog života i treći put nakon smrti.

Prvi put pada u zaborav, moglo bi se uvjetno reći zbog sukoba između njega i konzervativaca iz redova muslimanskog stanovništva. Drugi put "zaboravljen" je jer je bio Hrvat i hrvatski književnik, koji je pisao i objavljivao za vrijeme NDH-a, pa po velikosrbsko-jugoslavenskom šovinističkom načelu bio je ustaša. Stoga od straha nije spomenut u ediciji "Pet stoljeća hrvatske književnosti". Na poslijetu, treći put "zaboravljen" je sada, uslijed podlijeganja stupidnosti da musliman može biti samo Bošnjak, a katalik Hrvat iako su najbriljantniji umovi iz redova Hrvata katolika, primjerice dr. Ante Starčević, fra. Dominik Mandić u svim svojim radovima dokazali i poricali ovu velikosrbsku šovinističku tezu, pokazujući je kao nastojanje velikosrba na odvajajujući katoličke komponente hrvatstva od islamske.

Poričući obće prihvачene teze, da vjera ne određuje naciju, velikosrbska nastojanja imala su i imaju tendencu podpunog odvajanja pripadnika istog naroda u cilju što bržeg ostvarenja svojih mračnih ciljeva.

Obrađujući hrvatsku prozu u Panorami hrvatske književnosti XX. stoljeća Miroslav Vaupotić, razmatrajući književni opus Hivzije Bjelevca, utvrđuje ga kao najstarijeg pisca među piscima muslimanima iz Bosne i Hercegovine i tako po prvi put otima i vraća iz zaborava, navodeći da je već 20-ih godina našeg

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ

stoljeća objavio niz romana /Minka 1917., Rene Logotetides, 1920., Melika, 1927., Zidanje srećnog doma 1934./.

Drugi puta "odkriven" je pisac kadaje nakon pada Jugoslavije 1941. došao živjeti u Zagreb i kada mu je zauzetošću dr. Mile Budaka s obzirom na neprijeporno hrvatstvo povjereni izdavanje hrvatske publikacije na turskom jeziku "Istok i Zapad", namijenjene izseljenicima Hrvatima muslimanima u Turskoj. Za vrijeme NDH-a objavljuje i romansiranu biografiju - Muhamed /Zagreb, 1942./, Istanbul, grad na obalama Mramorskog mora/, Zagreb 1944./, Garica Azher, pjesmi iz Irana /Zagreb, 1944./. Piše i pripovijetke: Tri dirhema i bič/ Hrvat, Godišnjak, 1943./, Đuro Franjek /Hrvatski narod, 1944./. Piše o književnosti: Iz kulturne prošlosti Bosne, Šefika Nesrin Bjelevec /Nova Hrvatska, 1944./, prevodi roman Refika Ahmeda Sevengila - Goli ljudi i Abesinsko pročanstvo, prvi u izdanju Matice hrvatske 1945. Nakon proteka ovog razdoblja povlači se uslijed progona komunističkih vlasti koje su mu naličile etiketu i tako nastojale učiniti da se zaboravi. Zahvaljujući nastojanju poklonika i prijatelja nekako uspjevaju da preko Družtva književnika Hrvatske izhodi 1952. mirovinu. Prevodi turske pjesnike i ti prijevodi objavljeni su u Antologiji svjetske poezije Slavka Ježića i Zlatnoj knjizi svjetske ljubavne poezije Nikole Miličevića. U to vrijeme napisao je i veliku kroniku u stilu svojih ranijih radova - Napuljsko šumsko poduzeća, roman Hazer i nekoliko pripovjedaka i kako navodi Ferid Karihman ti radovi nisu objavljeni.

Zahvaljujući odvažnim mladim književnicima okupljenim tada oko Hrvatskog književnog lista 1969. na 1970. objavljeno je drugo izdanje djela Muhamed, u izdanju Zajednica samostalnih pisaca Tin, Zagreb, 1970., a u listu je obznanjen i razgovor s piscem te tako ponovno, treći put "odkriven" i

predstavljen javnosti, zaboravljeni hrvatski književnik čiji je grijeh bio, što je Hrvat islamske vjere.

A. Hivzi Bjelevac rođen je u Mostaru 1886.; pučku i trgovacku školu pohađao je u Mostaru, dok je srednju školu pohađao u Carigradu na elitnom Galatasarajskom licetu do 1906. Po smrti otca mora se vratiti iz Istambula i nastaviti se brinuti o majci i bratu Mustafi. Naknadno u Grazu završava finansijski tečaj i počinje raditi u Ljubuškom kao knjigovođa, a kasnije u Travniku i Mostaru kao porezni činovnik. Tada započinje i sa svojim književnim radom ponajprije u listu Behar. Hrvatska dijonička tiskara u Mostaru obznanjuje mu prvijenac Sličice i profili. Oženio se je sa Šefikom Nesterin rođenom Alilhodžić, učiteljicom i pjesnikinjom, koja će imati znatan utjecaj na njegovo pisanje i o kojoj će pisati. Nastavio je obavljati poreznu službu u Stolcu, Travniku i Sarajevu. U to vrijeme piše roman Minka i Aprilske kiše. Napušta poreznu službu, osniva list "Novi vijek", kao nastavak hrvatsko-muslimanskog časopisa "Behar" /1900.-1910./ i "Bisera" /1912.-1914., 1918./ u kojem objavljuje prvu verziju romana Ana Zolott pod naslovom Među očevim ljudima. List JMO-a "Pravda" objavljuje mu Iščahurene leptire, a u Zagrebu u "Obzoru" izlazi mu Rene Logotetides. Iako je postao jedan od najplodnijih hrvatskih pisaca, a svakako i najčitanijih, nije mu uspjelo nastojanje da izključivo živi od literarnog rada, pa se mora ponovno zaposliti, ovaj put u turističkoj djelatnosti u Sarajevu, na kojem mjestu radi sve do 1928. U to vrijeme "Zabavna biblioteka" u Zagrebu objavljuje mu dijelove romana Minka. U Zagrebu objavljuju i djelo Ana Zolotti. Zbog članaka o potrebi preporoda muslimanske žene, dolazi do sukoba između pisca i zaostale tradicionalne sredine, nakon što mu je umrla supruga, poslije čije se smrti težko pisac snalazio, napušta Sarajevo, odlazi u Beograd a potom za atašea u veleposlanstvo u Istanbulu. Surađuje u tamošnjim listovima, ženi se po dragi put i vraća u Zemun gdje je 1937. prvi put umirovljen. Nakon rata 1941. biva iz Beograda protjeran kao Hrvat i nastanjuje se u Zagrebu gdje ostaje

sve do svoje smrti 1972. U Zagrebu je primljen s dosta rezerve s obzirom da mu je brat bio iztaknuti ljevičar, nu, zahvaljujući dr. Mili Budaku odkriva sebe ponovno kao uspješnog pisca oblubljene kod čitalačke publike.

Ferid Karihman u svom eseju o književnom radu Hivzi Bjelevca, dijeli njegov književni opus na tri dijela. Prvi i najplodniji između 1914.-1917. kada objavljuje romane od kojih su mu najuspjeliji - Pod drugim suncem, Ana Zolotti, Minka i Melika. Vrijeme je to kada s punom stvaralačkom snagom sudjeluje u listu Behar i Biser i u vlastitom listu "Novi vijek". Neko vrijeme je bio urednik muslimanskog lista "Gajret". Međutim kako ovaj list i društvo sve više padaju pod utjecaj Srba i njihove orijentacije što dovodi do sukoba između prohrvatskog JMO-a i "Gajreta". To rezultira i osnivanjem hrvatskog muslimanskog društva "Narodna uzdanica" 1923., kada je i objavljen kalendar ovog društva. Društvo "Gajret" pada pod izravan utjecaj i financiranje kralja Aleksandra 1924. pa Hivzi Bjelevac napušta uredničko mjesto.

Njegovo djelo "Minka" uzburkalo je tadašnje konzervativne krugove jer je tretilo borbu muslimanske žene za ravno-pravnost u tadašnjem društvu. Konzervativni krugovi napadali su ovakove stavove pisca i doveli čak i do sudske razprave. U Hrvatskom književnom listu 1969. pisac kaže: "Gledao sam nejednakost žena, napose muslimanki, stisnutih u zakone koji nisu bili zakoni, proučavao sam njihov život i tražio razloge toj nejednakosti i toj strašnoj vjerskoj stezi. Čak i moja žena, učiteljica i književnica morala se tome pokoravati. Tada su nastali moji romani: Pod drugim suncem, Minka i Rene Lgotides, i Melika. Tu sam stavio na kocku svoju popularnost, svoje ime, svoju egzistenciju i vlastitu ženu. Ja sam počeo ogorčenu borbu protiv masa, protiv jednog uvjerenja što je ocijenjeno kao moja borba protiv vjere i time je bačen kamen na mene. Izgubio sam bitku. I svatko drugi pa i jači od mene, izgubio bi. Povukao sam se u svoj dom a tamo me bolest supruge upropastila, supruga je umrla a ja sam ostao sam sa troje ženske djece."

Njegov sukob sa ultra-konzervativcima nije nipošto značio da je

došao u sukob s vjerom, već samo s nastražnjačkim stavovima. Iako je bio dobar vjernik, izkonski sljedbenik Islama, što dokazuju i njegovi radovi, konzervativci su se potrudili da Bjelevac dođe u zonu zaborava.

Drugo razdoblje književnog izlazka na svjetlo počinje kada se nakon izgubljene bitke s konzervativcima, u svojoj literaturi počinje baviti problemima ljudske sreće. Bjelevac govori: "Vidio sam da ne stoje stvari u životu kako bi trebalo ili kako smo željeli. Sve komplikacije u životu ljudi i društva, sve drame dnevнog života, nastaju iz kolizije osjećaja i strasti. Gdje nema ove kolizije, život teče mimo - možda sretno. Osjećaj i strast su uvjeti sreće i ne mogu se dijeliti, jer strast bez osjećaja je porok, a osjećaj bez strasti bolest." Na ovakovom razmišljanju i podlozi nastaje djelo "Zidanje srećnog doma".

U razdoblju postojanja države NDH, može se reći da počinje treće i možda najraskošnije razdoblje u književnom stvaralačtvu Hivzije Bjelevca. Kao i Krležu, tako i Bjelevca pod svoju zaštitu uzima dr. Mile Budak, tako da nesmetano može stvarati.

Danas je prešućivan i u Bosni zbog njegovog hrvatstva i njegove pripadnosti hrvatskoj književnosti, uvjeravajući da je njegovo djelo izdahnulo, tražeći u tome nestvarni razlog za šutnju. U nas, u Hrvatskoj, šutnja o ovom hrvatskom književniku, ukoliko je posljedica razloga o kojim sam izlagao, predstavlja i padanje u izkonsku i duboku provaliju samoizolacije i potiranje svojih vlastitih vrijednosti. Bilo koji razlog bio za šutnju, izaziva prezir svih koji razumiju.

Nedugo nakon što je u izdanju Zajednice samostalnih pisaca Tin u Zagrebu 1970., po drugi put objavljeno njegovo djelo Muhamed, umro je Hivzi Bjelevac hrvatski književnik i mučenik 1972. Prošle su 103 godine od njegovog rođenja i valjalo bi družtvu kojem je pripadao, ako drži do sebe, obilježiti takve važne datume. •

TRAŽI SE IVAN NIKŠIĆ

Moj pokojni otac Ivan - Ivić Nikšić, rođen 12.2.1922. g. od oca Ante i majke Mande - Milke, rođene Zalović na Ličkom Osiku, Urije 149. Nestao je nakon pada Gospića 1945.

Bio je pripadnik hrvatske domovinske vojske: 5. bojne i 32. bojne pod zapovjedništvom Luke Suknaića i Delka Bogdanića sve do pada Gospića 4. travnja 1945., kada mu se gubi svaki trag.

Molim sve, koji nešto znaju o mome pokojnome ocu, da mi sejave, na čemu će im biti neizmjerno zahvalan.

Marija Sokolić, rođena Nikšić
Gospic, Kaniška 16
tel.: 053/574-636

TRAŽI SE STJEPAN SVATOŠ

Moj pokojni otac Stjepan Svatoš, rođen je 25.12.1909. u Daruvaru od oca Josipa i majke Ane rođene Houra.

Bio je pripadnik domobrana postrojbi od 12.4.1941. do 12.1.1945. Po nekim saznanjima zadnje mu je odredište bilo pričuvni sastav domobrana 1. satnija 10. bojna. Po drugim, bio je u opskrbnoj službi, Zanatljska satnija 12. pješadijske pukovnije pod zapovjedništvom bojnika Martina Naglića.

Nakon kapitulacije bio je uhićen 5. ili 6. travnja 1945. u Istri. Vraćen je na Tijelovo u Gospic, gdje je u zatvor bio 15 dana i od tada mu se gubi svaki trag.

Molim sve koji nešto znaju o mome pokojnome ocu da mi se jave, na čemu će im biti neizmjerno zahvalan.

Josip Svatoš, Gospic, Žabička 26

TRAŽI SE MILE DASOVIĆ

Moj pokojni otac Mile Dasović, rođen je u Brinju 4.6.1904. od oca Mike i majke Marice.

Bio je oženjen Katom rod. Maras, s kojom je imao troje djece: Vladu, Maricu i Zlatku. Po zanimanju je bio strojar.

Služio je u ustaškoj postrojbi 19. bojna u Gospicu i Brinju. Po činu je bio zastavnik.

U povlačenju je zarobljen i to u Tribnju kod Crikvenice, gdje je po nekim saznanjima strijeljan i bačen u jamu kod električne centrale s još oko 400 ustaša, domobrana i civila.

Molim sve one, koji nešto znaju o mome ocu da mi se jave, na čemu će im biti neizmjerno zahvalan.

Drago Dasović, Brinje, Lovačka 22

Slavko Radičević: ROBIJAŠEVI ZAPISI

(Riječki nakladni zavod, Biblioteka Libere loqui, Rijeka, 1999.)

Nakon šutnje koja je trajala više od pola stoljeća, nastali su zapisi o životu na robiji, o užništvu, bivšega političkog zatvorenika gospodina Slavka Radičevića, osuđena 1946. na 20 godina robijanja, nastala je knjiga pod naslovom ROBIJAŠEVI ZAPISI.

Kakve gubitke, a možda i prednosti donosi vremenska distanca pri objavljinjanju ovakvih knjiga što govore o sudsbi pojedinih ljudi u vrtlogu ratnog i poratnog društveno-političkog previranja nakon prevrata 1945. s ustoličenjem totalitarnoga komunističkog režima?

Neminovno je da vrijeme utječe na izbljedjelost pamćenja i na zaborav mnogih pojedinosti, što autoru u Pogовору knjige, obraćajući se čitateljima, smatra prijeko potrebnim reći, ali je vremenska distanca pridonijela i filtraciji verbalne redundancije, boljoj selekciji građe i većoj objektivnosti. Jednom riječi, vremenska distanca može pridonijeti i pridonosi kristalizaciji bitnoga.

Knjiga "Robijaševi zapisi" obuhvaća 308, odnosno 311 stranica s 22 fotografije i 4 faksimila. Sadržaj knjige artikuliran je u osam tematskih cjelina. I. cjelina ima slikovit naslov: VRATA SU SE ZATVORILA. Nakon uhićenja u Zagrebu i dovođenja u zgradu UDB-e u Đorđićevoj ulici na Zrinjevcu, vrata su se za Slavkom Radičevićem zatvorila. Slijedila je višmesečna istraga i Vojni sud.

II., IV., VII. i dijelom VIII. tematska cjelina uvode čitatelja u kaznionice u Staroj Gradiški, Lepoglavi i Mitrovici. Predočen je logorski režim i opisane patnje zatočenika: užasna hladnoća i nezaštićenost od nje, neutaženo stalno gladovanje, stjenice, izolacije, samice, fizičko i psihičko maltretiranje i sadističko iživljavanje nad robijašima.

U VI. tematskoj cjelini posebice je opisano nasilje i počinjeni zločini, usmrćivanje, ubojstva.

U III. cjelini autor svjedoči o iscrpljivanju robijaša prinudnim radom na vanjskim lokalitetima. To su: Lonjsko

Piše:

Dr. sc. Leopoldina BANAŠ

polje, Jelas-polje, Auto-put "bratstvo i jedinstvo", gradilište Studentsko naselje Novi Beograd, u samom Beogradu i u rudniku Raša.

Sve što je ispravljeno, tako je zorno i plastično približeno čitatelju da tim svojstvima iznenade. Budući da je autor u svoju osobnu priču upisao tako reći preko 230 imena logoraša, a već je u Pogоворu napomenuo da piše o onome što su on i njegovi supatnici proživiljavali, stoga sve to što je započeto kao osobno, autorovo, singularno, doimlje se i prelazi u zajedničko, kolektivno, pluralno. A uključivanjem u knjigu vrlo dojmljivih i potresnih zapisa dvadesetdvije autora-robijaša, priloga od kojih su neki već ranije bili objavljeni, tim pridruživanjem Radičeviću je uspjelo intenzivirati predodžbu kumulirane patnje i patnika, hrvatskih robijaša u komunističkim logorima. Ovom prigodom spomenula bih samo trojicu autora pridruženih zapisa: Ratko Mlinarić s temom: "Kako su hrvatski robijaši gradili Beograd", tekst superiorna duha, zatim Mario Musap s temom "Kažnjenički bataljon" i zapis Dragutina Pelikana "U grobnici ispod vreća cementa". Uz taj zapis priložena je pjesma koju je neotkriveni pjesnik posvetio patniku Pelikanu - oda, a i elegija s kranjčevičevskim vizionarstvom. Naslov joj je "Na križu brat." Zapisi dvadesetdvije robijaša otisnuti su u knjizi kurzivom ili italikom.

Tko su bili robijaši? Citirala bih dio ulomka iz Radičevićeve knjige, str. 153.: "Na izdržavanju kazne našli su se seljaci, radnici, obrtnici, trgovci, industrijalci, bankari, studenti, akademski građani svojih struka, zvanja i zanimanja, sveučilišni profesori i akademici ... NDH, funkcionari državne vlasti, državni tužitelji, sudci, odvjetnici, konzuli i ambasadori. Tu su svećenici, časne sestre i biskupi, narodni zastupnici i članovi HSS-

a, književnici, novinari, glumci, pjevači, nogometari i dr."

U II. tematskoj cjelini autor je pisao o svećenicima na robiji. Samo kroz kaznionicu Stara Gradiška prošlo je više od 250 svećenika. U IV. cjelini autor je zabilježio svoj susret s nadbiskupom Stepincom.

V. tematska cjelina "Preodgajanje robijaša", a posebice tekstovi "Što su stara i nova politička krivična djela", za koja su svi robijaši proglašeni krivima, zatim tekstovi o ciljevima i metodama komunističkog preodgajanja robijaša - pravi su ekspozezi.

Knjiga "Robijaševi zapisi" Slavka Radičevića vrijedno je dokumentarističko djelo, djelo svjedočenja, pisano racionalnim stilom, prožetim osjećajnošću i humanističkim ozračjem. •

SUZE

Bruno ZORIĆ

*Stigle su mijutros, iznenada, male!
Na usahlom licu, pokrile su bore.
Umorne od puta, usnule su, stale!
Za tren ljudske sreće, za gram tvrde kore.*

*I za život jedan, za sudsbinu hudu!
Od sreće do boli, zaigraše suze.
Pa su tako stale ne znajuć 'za ludu,
Prevarljivu nadu, što je čovjek uze.*

*Kao kristal bijeli, kao vaza trista.
Oplele su vjenac na umornom listu.
Njihov trag je vidljiv, put njihova blista!*

*I kad suza moja sve raskine uze,
prijetelju dragi, jošte misao živi.
Svjetlo sunce sjaji, u okrajku suze!*

(1982)

Stipo Slipac: Bili su zaboravljeni

U Novom Travniku H K D Napredak tiskao je vrijednu knjigu autora Stipe Slipca (sudca) iz Novog Travnika pod gornjim naslovom, a u prigodi 50. obljetnice Novog Travnika.

I kao što autor kaže: "Knjiga je posvećena onima čija su imena bila zaboravljena, a zaslužuju da budu zapamćena."

Knjiga je zapravo opis stradanja hrvatskog puka na području Novog Travnika (i šire) u ratnim nedaćama za I. i II. svjetskog rata, posebno godine 1945.

Autor je prikupio mnoga istinita svjedočenja preživjelih pojedinaca, koji svojim izkazima govore što su preživjeli i kako su pored tisuća pobijenih svojih drugova ostali živi, bilo bijegom, ili na drugi sretan način. Sva navedena svjedočenja, njih dvadesetak, punim svojim imenom i prezimenom potvrđuju Kalvariju koju je preživio naš narod u prošlom ratnom i poratnom vremenu.

Vrijednost je ove knjige što obiluje kronologijom stradanja poginulih u ratovima, ili ubijenih 1945. nakon zarobljavanja.

Mnogi podatci su navedeni po župnim maticama katoličkih župa Novog Travnika, koje nisu podpune, pa su drugi dobiveni od rodbine, prijatelja i poznanika.

Za mnoge ubijene, ili poginule, navedeni su: ime i prezime, god. rođenja, mjesto rođenja, godina pogibije, mjesto pogibije - država, koliko je imao godina, način pogibije i od koga, mjesto ukopa i koga je svoga ostavio u životu.

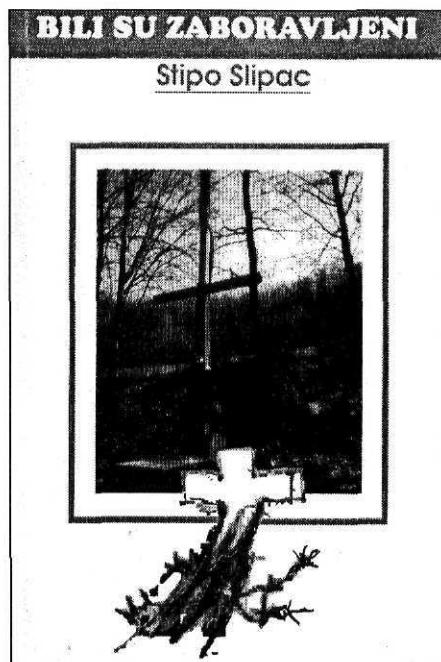
Egzekutori skoro svih pobijenih su srbski partizani, odnosno preuniformirani četnici.

Tako sačinjen tabelarni i statistički prikaz stradalih po katoličkim župama vrlo je važan prilog povijestnoj građi, koja se temelji na istinskim navodima ljudi koji još osjećaju traumu preživjelih

Piše:

Prof. Martin UDOVIČIĆ

događaja. Ta koristna svjedočenja skoro svi na svoj način opisuju, kao doživljaje maltretiranja podnoseći batine, glad i žeđ, ubijanje u koloni i izvan nje. Ta događanja trebalo je zapisati od ljudi koji su još na životu, da se ne zaborave, jer sjećanja postupno blijede, u čemu je autor uspio. Tako će i ova svjedočenja doprinijeti povijestnoj istini da bude sačuvana.

Drugi dio knjige odnosi se na pobijene hrvatske vojnike i civile u selu Rankovići, kod Novog Travnika na lokalitetu zvanom Rije.

Događaj se zbio nakon pada Travnika koji osvajaju partizani 20. listopada 1944. Osvajači su pobili sve ranjene i dr. bolestnike u travničkoj bolnici, a zarobljene domobrane izvodili izvan grada i nemilosrdno ubijali. Jedna lokacija bile su i Rije. Po danas živim svjedocima, ženama i tada maloljetnoj djeci, ubijali su noću. Po odkrivenim grobnim ostacima pobijeno je više od 200 ljudi. I ovi prikupljeni podatci po

svjedočenju nekih preživjelih upotpunjaju ratnu strahotu koju je doživio hrvatski narod ovog područja.

Danas su Rije obilježene kao stratište hrvatskih vojnika s križem izpod ovalnog kamena u čijem je podnožju spomen ploča na kojoj je nadpis:

U spomen stradalim Hrvatima
domoljubima 1944. god.
Općinsko vijeće Novi Travnik
15.5. 1995. g.

Velika je zasluga gospodina Stipe Slipca, što je skupio i ovu povijestnu građu o Riji, a o kojima se do sada nije uobiće mnogo znalo.

Sjećanja i svjedočenja na ove i druge tragične događaje, koje je preživio naš narod, još nisu izcrpljena, pa bi trebalo na tome dalje raditi i iztraživati.

Gosp. Stipo Slipac je kod istog izdavača objavio vrijednu knjigu "Svjedok - moj križni put" 1996. •

Vapaj nerođenoga djeteta

Mate Akrap, Bisko

Ne ubij me, majko, majčice,
Nisam te video,
Ni jednu ti riječ tepnuo.
Ne dozvoli krvavim rukama
Da me iz tvoje utrobe, majko,
Budu čupale.
Ozarenih očiju ti ćeš me gledati,
Kad se s djecom budem igrao.
Ne ubij me, majko, majčice,
Ja želim živjeti.

29. prosinca 1967. •

ŽIVIO JE ZA HRVATSKU

Sjećanje na Krešimira Mikolčića (Skopje, 26. rujna 1937. - Koprivnica, 17. rujna 1999.)

Keć je predživot Krešimira Mikolčića bio obilježen hrvatskim prokletstvom. Otac mu Franjo biće zbog hrvatstva prognan iz Hrvatske u Makedoniju, gdje se zaposlio kao gradski veterinar u Skoplju. U tomu glavnому macedonskomu gradu, dakle u progonstvu, rodio se njegov sin Krešimir 26. rujna 1937. Obitelj se u Hrvatsku vratila nakon proglašenja Banovine Hrvatske.

U svibnju 1945. Krešimirov otac, častnik hrvatske vojske, povlačio se zajedno s vojskom i narodom prema Austriji. Nakon bleiburžkoga sloma ubili su ga Titovi partizani. Majka Krešimirova dr. Elza Mikolčić rođ. Nikšić zatočena je s s četvero nejake djece (Krešimiru, najstarijemu, tada je osam godina) u logoru za ratne bjegunce Braunau-Laab u Austriji. U ovom logoru Krešimir je išao u pučku školu. U školi je ocijenjen najvišim ocjenama, a dobio je i posebnu pohvalnicu za uzorno ponašanje i vidljiv napredak u učenju.

U logoru je Krešimirova obitelj živjela u težkim uvjetima, osobito zimi. Smrzaivali su se. Jednoga dana otisao je po cićoj zimi u šumu, da skupi drva za ogrjev. U potragi za suharkima, propao je u zaleđeno jezero. Spasio ga je neki slučajni prolaznik.

Godine 1947. Krešimirova se majka vratila u Hrvatsku, da joj djeca ne zaborave materinski jezik. Odmah je uhićena i zajedno s djecom zatvorena. Tako je Krešimir u svojoj desetoj godini života prvi put okusio uze.

Osnovnu školu završio je u Slavonskom Brodu i pošao u srednju školu. U osmomu razredu gimnazije uhićen je s još dvojicom gimnazijalaca i jednim studentom. Okružni sud u Slavonskoj Požegi rješenjem od 9. ožujka 1956. protiv njih je otvorio iztragu "zbog toga što su osnovano sumnjivi da su: Tokom 1954. godine pristupili organizaciji 'Hrvatski nacionalni pokret' čiji je bio zadatak odavanje Narodne Republike Hrvatske od FNRJ nasilnim putem u koju svrhu su izdali i raširili letke u kojima pozivaju narod na oružani ustanak protiv narodne vlasti". Krešimir se žalio protiv rješenja o iztražnomu zatvoru, ali mu je sud žalbu

Piše:

Mato MARČINKO

"odbio kao neosnovanu". U pritvoru i iztražnomu zatvoru proveo je tri mjeseca.

Okružni sud u Slav. Požegi presudom (hrv. odsudom) od 30. svibnja 1956. (broj Ko 89/56.-30) osudio ga je na kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci, uvjetno na dvije godine. S njim su osuđena još devetorica obtuženih na razne vremenske uvjetne kazne, dok je jedan oslobođen od obtužbe. Svim osuđenima u odsudi stoji, da su krivi "što su neustanovljenog dana u

Krešimir Mikolčić (1937.-1999.)

toku 1954 i 1955 g. u SI. Brodu uglavnom kao učenici gimnazije pripadali grupi lica nazvanoj 'Hrvatski nacionalni pokret' koja je imala za cilj borbu, da se revolucionarnim putem izdvoji NRH iz Sastava FNRJ, te osnuje samostalna Hrvatska država, koja bi obuhvaćala i područje NR Bosne i Hercegovine, te dio Srijema i Boku Kotorsku a u cilju ostvarenja te misli održavali i sastanke na kojima se je raspravljalo o sredstvima za ostvarenje ovih ciljeva, pisali i letke, koje su pojedini članovi raspačavali".

Antedatiranim rješenjem od 2. ožujka 1956., dakle prije no što je sud otvorio iztragu, gimnazija "Zlatko Šnajder" iz Slav. Broda Krešimira je privremeno

izključila iz svih škola NRH bez prava polaganja privatnog ispita s mogućnošću ponovnoga primitka u školu, kad pruži dokaze, da se vidljivo popravio.

Protiv toga rješenja žalila se Krešimirova majka, pa je Sekretarijat za prosvjetu i kulturu Narodnoga odbora kotara Slav. Brod 21. kolovoza 1956. donio rješenje, "da se Mikolčić Krešimir, učenik VIII.b. razreda Gimnazije 'Zlatko Šnajder' u Slav. Brodu isključuje na jednu školsku godinu s pravom prelaza u drugu školu, bez prava polaganja privatnog ispita na Gimnaziji 'Zlatko Šnajder' u Slav. Brodu."

Osmi razred gimnazije Krešimir je položio s vrlo dobrim uspjehom izvanredno 22. kolovoza 1956. na Višoj mešovitoj gimnaziji u Subotici. Na istoj je gimnaziji 8. rujna 1956. položio i viši tečajni izpit (veliku maturu). Sa svedadžbom tog izpita iste se jeseni upisao na Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, gdje je diplomirao u redovitu roku god. 1960.

Pošto je odslužio vojni rok, zaposlio se kao odvjetnički vježbenik i položio odvjetnički izpit. Nakon toga je dvije i pol godine studirao na Pravnomu fakultetu u Parizu, gdje je pripremao doktorsku disertaciju iz međunarodnoga privatnog prava. Prije no što je tu disertaciju završio, morao se vratiti u Zagreb zbog majčine bolesti.

Vrativši se u Zagreb, zaposlio se kao pravnik u ustanovi ARTO, koja se bavila organizacijom Smotre folklora i raznih drugih kulturno-umjetničkih djelatnosti. Da pomogne brojnoj obitelji, nastojao se zaposliti na bolje plaćenim mjestima. Zbog toga, a i zbog profesionalnih razloga, prešao je na rad u poduzeće STANOINVEST, gdje je obavljao pravne poslove. Godine 1971. pozvali su ga za pravnoga savjetnika u poduzeće VJESNIK. Tamo se zadržao kraće vrijeme, pa se zatim zaposlio u poduzeću RUKOTVORINE na mjestu direktora kadrovske i pravne službe.

Uhićenje 14. siječnja 1972. Osudom Okružnoga suda u Zagrebu od 7. studenoga 1972. (Poslovni broj K-354/72-82.) osuđen je na kaznu strogoga zatvora u trajanju od dvije godine i šest mjeseci zbog toga "što je nakon upoznavanja 1967. g. sa

Nikolić Šteficom u Parizu saznao da je njezin suprug Nikolić Vinko izdavač extremnog emigrantskog časopisa, 'Hrvatska revija', te da je Nikolić Vinko zbog političko-extremnog djelovanja protjeran iz Francuske, stupio tokom 1970 i 1971 godine sa Nikolić Vinkom u pismeni kontakt, te mu Nikolić Vinko pisao nekoliko pisama a i on Nikolić Vinku, kojeg je u pismima izvještavao o političkim i drugim zbivanjima u zemlji".

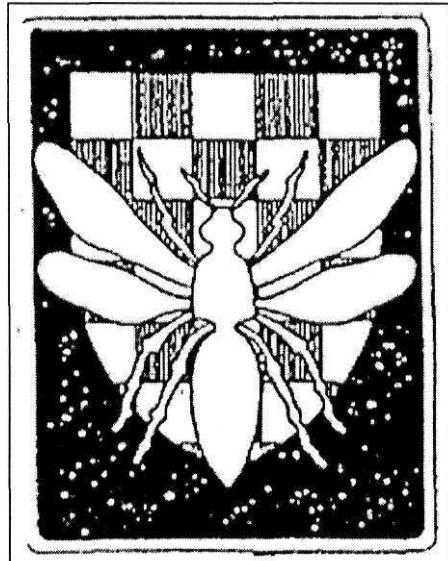
U Krešimirovu "krivnju" ubrojeno je i to, što je "primao od Nikolić Vinka i drugih neprijateljske publikacije i to: Hrvatsku reviju...kao i knjigu Hrvatska danas i sutra te poslanicu Hrvatima o novom ljetu 1971. godine, te od dr. Šime Dodana referat ekonomski politika u Hrvatskoj u zadnjih 100 godina,... a u kojim časopisima i knjigama te napisima sarađuju poznate ustaše i extremni emigranti kao što su Ivan Babić, Vinko Grubišić, Jure Petričević, Bogdan Radića, Bruno Bušić, L. Kordić, Zdr. Sančević i drugi, koji pisanjem raznim neprijateljskih članaka te na raznim sastancima, proslavama i 'Simpozijima' u državama Zapadne Evrope te Amerike i drugdje rade na stvaranju udružene opozicije vanjske i nutrašnje, a za rad takve opozicije izradili (su) strategiju i taktiku na I. 'Simpoziju' Hrvatske revije održanom 29. kolovoza 1968 u Švicarskoj pod nazivom 'Hrvatska danas i sutra' i odredili način zajedničke borbe extremne političke emigracije, te nacionalističkih i separatističkih elemenata u zemlji protiv postojećeg društvenog i državnog uređenja SR Hrvatske i SFR Jugoslavije, te sa tom extremnom političkom emigracijom i opozicijom surađiva do kraja 1971. godine".

Protiv osude Okružnog suda Zagreb Krešimir Mikolčić podnio je žalbu "zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i odluke o kazni". Vrhovni sud Hrvatske svojom osudom od 7. studenog 1972. (broj: I Kž 1399/72-5) žalbu je u cijelosti odbio kao neosnovanu i potvrdio osudu prvostupanjskoga suda.

Zatvorsku je kaznu Krešimir Mikolčić izdržao u zloglasnom logoru Stara Gradiška. Nakon proteka zakonom propisanoga roka od deset godina nakon izdržane kazne zatražio je brisanje osude. Okružni sud u Zagrebu rješenjem od 8. kolovoza 1985. (broj K-354/72. Kv-333/85.) njegovu je molbu odbio kao neosnovanu, "imajući u vidu veliku društvenu opasnost po osuđenom počinjenog kriv. djela, kao i činjenicu da je Mikolčić Krešimir za

istovrsno kriv. djelo suđen i prije osude za koju traži brisanje".

Po izdržanoj kazni u logoru Stara Gradiška Krešimir se zaposlio u tvornici **PRVOMAJSKA** u Zagrebu kao pravni savjetnik. Godine 1990. na slobodnim demokratskim izborima izabran je za predsjednika Izvršnoga vijeća grada Zagreba, ali tu dužnost nije nastupio, jer je postavljen za savjetnika Predsjednika Republike Hrvatske. Od polovice listopada 1990. do svibnja 1992. bio je pomoćnik ministra za unutrašnje poslove i radio na pravnim i kadrovskim poslovima. Zato je premešten na mjesto direktora za razvoj u Agenciji za komercijalne djelatnosti.

U Matici Hrvatskoj zaposlio se god. 1992. na mjestu poslovnoga tajnika te izabran i za glavnoga tajnika Matice Hrvatske. Dužnost izabranoga glavnoga tajnika obavljao je sve do svoje smrti 17. rujna 1999. u Koprivnici. Umro je u koprivničkoj bolnici nakon dugog bolovanja od težke i neizlječive bolesti, u šezdeset i dragoj godini života.

Kao poslovni i glavni tajnik zaštitio je pokretni i nepokretni imutak Matice Hrvatske i Nakladnoga zavoda MH, uloživši u to sve svoje pravne sposobnosti, osobna poznanstva i moralni auktoritet. Uredio je zapuštene zgrade MH. Osobito je zaslužan, da je Matica Hrvatska postala najvećom nakladničkom kućom u Hrvatskoj. Predložio je, da se novcem iz darovnice dr. Jure Petričevića izgradi dvorišno iztočno krilo zgrade MH. Smrt ga je prekinula u tomu započetu poslu.

Ustrajno i neumorno radio je na oživljavanju i osnivanju Matičnih ogrankaka u Hrvatskoj i u svijetu. Posebno se brinuo za Matičine ogranke u Bosni i Hercegovini. O tomu **Što je Bosna**

Hrvatskoj? piše: "A da je Bosna dio Hrvatske, postoje brojni dokazi, primjerice, povijest Katoličke crkve u Bosni, mnogi sačuvani spomenici i, konačno, pisana riječ... U Bosni i Hercegovini ne postoji ni jedna pravoslavna crkva ni samostan iz vremena dolaska Turaka... Konačno, svi ostaci materijalne kulture srednjovjekovne Bosne, bez i jedne iznimke, pripadaju hrvatskoj kulturi... Iakovica nije poznata Srbinima. Ona se prostire od Drave do mora, u Bosni se njome služe Hrvati i Muslimani... U drugom svjetskom ratu, koji je omogućio da se razvijaju sve patologije i atavizmi, nije bilo sukoba između Muslimana i Hrvata, dok su Srbi uništavali i jedne i druge. Doduše, Muslimani danas pokušavaju stvoriti vlastitu povijest, preko bosanskih krstjana, koja ne bi bila zajednička s Hrvatima - katolicima. No, **Hrvoje** i **Hrvatin** etnonimi su pretvoreni u vlastita imena, a oni su bili krstjani... I dokumenti o islamizaciji Bosne u turskim arhivima utvrdit će zajedničko podrijetlo Hrvata i Bošnjaka. Današnji Bošnjaci ne će zbog toga postati Hrvatima kao što to neće ni Ukrajinci, ali će ta spoznaja utjecati na osjećaje obaju naroda, osobito u sukobu s trećima." (Vjenac, god. II., broj 18., Zagreb, 1. rujna 1994., str. 24.).

Važnost Bosne za Hrvatsku iztiče on i u članku **Obrada povijesti NDH u školskim udžbenicima**: "Uvijek me je zapanjivala tvrdnja da je gubitak dijela Dalmacije katastrofa za postojanje hrvatske države, a gubitak Srijema, Boke Kotorske i Bosne to nije. Prvo je izdaja, a drago nije. Pripajanje Istre, Rijeke, Zadra i otoka Hrvatskoj je sigurno zasluga Tita i Staljinu. Međutim oni nisu imali namjeru proširiti Hrvatsku (kao što nije Staljin imao namjera proširivati Ukrajinu i stvarati Republiku Moldovu, nego proširiti SSSR) već su proširivali komunistički blok, na što ukazuje bijeg stanovništva pred oslobođiteljima. Posljedice njihovih namjera su i danas vidljive" (Marulić, XXVIII./br. 5., Zagreb, rujan-listopad 1995., str. 897.).

U govora održanu na predstavljanju knjige Lava Znidarića Alojzije Stepinac Krešimir Mikolčić je rekao: "Podijelio je (Alojzije Stepinac) ne samo sudbinu svojih vjernika, ne samo hrvatskog naroda, nego i sudbinu svih naroda koji su dospjeli u komunizam. On je svjesno izabrao svoju sudbinu, svjesno se suprotstavio tome svijetu i ušao pri punoj svijesti u tamnicu, na sud. Posebno se lijepo to vidi iz ovih svjedočenja, jer doktor Znidarić je i osobno razgovarao s kardinalom Stepincom i prije suđenja te bio prisutan

na samom suđenju, istraživao i pratio način suđenja. Svi aspekti toga svijeta koji je njega sudio došli su do izražaja. Taj svijet je dokinuo sve institucije građanskog i civiliziranog društva. Pojmovi kao što su zakon, ustavna prava, sud, parlament, sloboda savjesti, sloboda vjere, sloboda zabora i dogovora, bili su dokinuti u njegovom slučaju na najevidentniji način. A građanin je pretvoren u masu, isto tako na najevidentniji način. Kolale su po Zagrebu peticije, apeli i zahtjevi da se kardinal sudi na smrt. Slabiji su popuštali, zgaženi, osramoćeni... Ostaje nam jedno pitanje: U slučaju kardinala Stepinca, i u tome je upravo poanta cijele priče, odluku nije donio neki sitni partijski komesar, nije to privatni zločin jednog neuračunljiva čovjeka, nije to eksces koji se može žaliti u općem tijeku sretnih događanja... Tu odluku donio je osobno čovjek koji je vodio tu revoluciju, koji je njezin simbol, njezin veliki vođa. I ono što danas nas uzinemiruje, ono što vjerojatno i Svetoga Oca uzinemiruje, ta je relativizacija, da Stepinčev ubojica još uvijek ima svoj trg, jedan od najljepših i najznačajnijih zagrebačkih trgovaca, a da se sudnica u kojoj je suđen kardinal nalazi na par koraka od toga trga. I ako se ikada postavi ploča koja će označiti onim generacijama koje dolaze gdje se taj veliki zločin dogodio, u uputi će pisati da se do nje stiže preko Trga maršala Tita." (Marulić, XXXII./br. 3., Zagreb, svibanj-lipanj 1999., str. 445.-446.).

Napisao je i objavio malo, ali iznimne vrijednosti. Po svojim motrištima i pro-sudbama o hrvatskomu jučer, danas i sutra Krešimir Mikolčić je izvoran i zanimiv. Iz njegovih članaka se vidi, da mu je Hrvatska uvijek bila na srdu i umu. Te njegove članke, koji će biti uvijek aktualni, trebalo bi objaviti u posebnoj knjizi.

Upoznao sam ga u logoru Stara Gradiška. Pomogao mi je i zborom i tvorom, da lakše izdržim robijanje. Naše prijateljstvo nastalo u logoru ostalo je čvrsto i trajno do njegove smrti.

Nakon izlaska iz logora zajedno smo proputovali sve hrvatske povijestne zemlje i krajeve, da što više upoznamo hrvatsku povijest. Bosnu i Hercegovinu proputovasmo uzduž i poprijeko proučavajući bilige (steće) i nadpise na njima. Obidosmo i sva mjesta u hrvatskim zemljama i u Sloveniji, gdje je nekada cvalo hrvatsko glagoljaštvo.

Opratam se s njim riječima iz jednoga staroga glagoljaškoga nadpisa: "Pribivaj v milosti Božjoj va vik vikov. Amen."

Umrla je Marija Kristina Lozo

U dalekoj je Australiji u osvit blagdana Male Gospe prestalo kucati umorno srce jedne velike hrvatske žene, koja je na čitavu tom kontinentu bila znana kao Majka Hrvatske.

Marija Kristina Lozo rođena je u Prološcu kod Imotskog, na Veliku Gospu 1908., a za Petra Lozu, imotskog trgovca i jednog od prvaka HSS-a, udala se 1929.

Gubitkom Države počinje krvava drama ove obitelji. "Narodnog neprijatelja", njezina muža Petra ubiju i bacaju u jamu u Biokovu, a Mariju proganjaju i zatvaraju u Slavonsku Požegu.

Videći da za njih nema života ovdje, četvorica od petorice njezinih sinova bježe u emigraciju Australiju, Kanade i Njemačke. I Kristina emigrira 1957.

Preko sabirnih logora Italije, 1960. stiže u Australiju, gdje će živjeti do konca života.

Svojom aktivnošću u emigraciji stječe naslov Majke Hrvatske, a na ispraćaju njezinih posmrtnih ostataka Hrvati Sidneya odužiše se njezinu djelu. Posmrtno slovo izrekao je g. Blago Perić, a svi australski radiji na hrvatskom jeziku zabilježila su ovaj događaj.

Marija Kristina Lozo pokopana je u obiteljsku grobnicu u Poljicima Imotskim, uz svojeg muža Petra, čije je kosti uspjela pronaći i prenijeti, obnovom Hrvatske države.

Bila je poznata i kao posebna štovateljica Gospe Sinjske, što je istaknuo gvardijan samostana u Sinju na njezinu pogrebu u Poljicima.

U vremenima olovnim, kad je krvavi zulum komunističke razbojničke bande prijetio iskorjenjenjem čitavu našem narodu, hrvatske žene i majke junački se odupriješe i sačuvaše Nadu.

Među tim neumrlim značajnicama ime Marije Kristine Lozo na vidnom je mjestu.

Z. Kapović

Smrt Milke Barbaroše

Poštovana gospodo Perekočić,

Prateći Vaš časopis "Zatvorenik" osjećam potrebu da Vam javim (a želja je to i njenog supruga) o smrti još jedne Vaše supatnice, a moje dugogodišnje prijateljice Milke Barbaroše, rođ. Brzić, koja je preminula nakon duže bolesti 25.9. ove godine u 78. godini života.

Njezinje veliki "zločin" bio taj, što je 1947. u Filip Jakovu predvodila pjevanje u crkvenoj procesiji pjesmom "Hoćemo Boga za oca svoga..." Za svoje uvjerenje "platila" je dvogodišnjom robijom u Slav. Požegi, dijeleći istu sudbinu s Maricom Stanković, Emilijom Kutleša i ponajbližom iz tih dana, Zdenkom Crnković. S njom je ostala u trajnoj prisnoj vezi i kao kuma Milkinom prvom djetetu. Čvrsta vjera, ljubav prema Crkvi, Domovini i obitelji ispunjavali su njezin mukotrpni život, kroz koji je ipak kročila hrabro i strpljivo. Stoga mislim da je i kao član Vaše udruge vrijedna spomena u Vašem mjesecniku.

Vama i Vašim suradnicima srdačan pozdrav od

Vjekoslave Veršić,
Zadar

ISPRAVAK

U listopadskom je broju objavljen nekrolog dr. Stjepanu Krivošiću iz pera Zlatka Čubakovića. U tekstu se podkrala pogreška: umjesto podatka da je pok. Krivošić bio osuđen na 10 godina robije, koje je izdržao, treba stajati: suđen je na 15 godina, a izdržao je sedam. •

POPIS OSOBA KOJIMA JE IZPLAĆENA NAKNADA (NASTAVAK)

IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS
Teodora	Jakopec Vrduka	Zagreb	1923.	108,00
Jozef	Jakopin	Dramalj	1929.	12.865,50
Stanko	Iakovljević	Sesvete	1924.	48.343,50
Vladimir	Jakšić	Karlovac	1931.	3.240,00
Marica	Jakupec	Peteranec	1927.	526,50
Marija	Jakupec	Kop.Bregi	1925.	7.357,50
Ivan	Jambrek	Novaki	1929.	2.025,00
Stevo	Tambrek	Sisak	1926.	4.927,50
Mato	Jambrešić	Glina	1930.	8.545,50
Mate	Jambršak	Pula	1928.	49.275,00
Rudolf	Jambrošić	Zagreb	1930.	7.357,50
Ivan	Jambrović	Ludbreg	1925.	9.855,00
Ivan	Jančić	BreznicaNašička	1930.	4.050,00
Josip	Janeš	Ravna Gora	1928.	1.998,00
Dragi ea	Janković	Požega	1926.	4.927,50
Mihael	Janković	Cernik	1925.	54.472,50
Mijo	Janković	Peteranec	1925.	24.637,50
Milka	Janković	Belec	1923.	7.357,50
Tomislav	Janošić	Vinkovci	1931.	3.010,50
Stanislav	Janović	Zagreb	1931.	19.710,00
Ivan	Janje	Sl. Brod	1925.	6.966,00
Sulejman	Japalak	Živogošće	1930.	22.140,00
Josipa	Japunčić	Lovinac	1927.	12.690,00
Pavao	Japunčić	Zaprešić	1926.	11.610,00
Mirko	Jarak	Zagreb	1928.	25.893,00
Dragan	Jarčević	Zagreb	1930.	14.782,50
Antonija	Jardas	Rijeka	1926.	6.790,50
Rikard	Jardas	Jurdani	1914.	1.215,00
Mati ja	Jannek	Feričanci	1926.	6.547,50
Franjo	Jarnjajević	Ribnik	1924.	26.014,50
Antiūn	Jasprica	Split	1923.	29.565,00
Tomislav	Javor	Gospic	1928.	4.927,50
Pavao	Jazvić	Zagreb	1933.	1.147,50
Ružica	Jažić	Zagreb	1911.	9.936,00
Štipan	Jažo	Posušje	1911.	14.782,50
Zvonimir	Jelaš	Kiseljak	1922.	49.275,00
Ljubo	Jelavić Mitrović	Zagreb	1925.	24.637,50
Vjera	Jelenić	Zagreb	1928.	9.855,00
Danijel	Jelenković	Zadar	1913.	10.908,00
Ilija	Jelić	Sarajevo	1925.	19.737,00
Ivan	Jelić	Zagreb	1907.	14.782,50
Jakov	Jelić	Split	1927.	1.215,00
Julka	Jelić	St. Petrovo selo	1929.	4.927,50
Mirko	Jelinić	Sl. Brod	1930.	9.855,00
Gjuro	Jelinović	Zagreb-Odra	1922.	4.927,50
Branko	Jerčinović	Zagreb	1921.	34.101,00
Krešimir	Jerin	Pula	1913.	16.119,00
Ivica	Jerković	Zagreb	1919.	2.430,00
Pavao	Jerković	Metković	1926.	24.637,50
Stjepan	Jerković	Split	1925.	5.535,00
Zvonko Josip	Jerkušić	Zadar	1935.	7.357,50
Ljubo	Jerman	Buzet	1928.	14.067,00
Dragutin	Jertec	Varaždin	1928.	18.657,00
Marija	Jevnaić	Nuštar	1929.	850,50
Šime	Jošić	Šibenik	1932.	9.855,00
Marijan	Jović	Zagreb	1925.	2.376,00
Niko	Jozanović	Otok	1924.	16.942,50
Vinko	Jozić	Zagreb	1926.	17.212,50
Slavko	Judež	Zagreb	1924.	19.021,50
Ivan	Jugović	Jasenovac	1923.	9.855,00
Ivan	Jugović	Uštice	1926.	7.357,50
Tomislav	Jugović	Zagreb	1912.	2.119,50
Štipan	Jukica	Drniš	1925.	3.240,00
Anda	Jukić	Livno	1923.	8.235,00
Jakov	Jukić	Posušje	1915.	9.409,50
Kannelo	Jukić	Australija	1925.	14.782,50
Luka	Jukić	Mostar	1927.	7.938,00
Petar	Jukić	Zagreb	1925.	12.204,00
Stjepan	Jukić	Posušje	1922.	23.611,50
Stjepan	Jukić	Našice	1929.	3.240,00
Svetozar	Jukić	Posušje	1923.	1.863,00
Zdenko	Jungić	Zagreb	1925.	9.855,00
Josip	Jurak	Zagreb	1928.	22.585,50

IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS
Jure	Juras	Zagreb	1928.	2.025,00
Stjepan	Juratovac	Rovinj	1923.	5.737,50
Stjepan	Jurčić	Zagreb	1925.	7.357,50
Vjekoslav	Jurčić	B. Stupnik	1929.	3.645,00
Vladimir	Jurčić	Sl. Brod	1924.	21.883,50
Marija	Jurela	Zagreb	1927.	4.063,50
Ivan	Jurešić	Sarajevo	1919.	34.870,50
Petar	Jurešić	Sarajevo	1925.	34.897,50
Ante	Jureta	Murter	1933.	4.050,00
Marko	Jureta	Sinj	1924.	3.874,50
Vjekoslav	Juretić	Osijek	1927.	4.927,50
Antun	Juričić	Essen	1923.	34.776,00
Antun	Jurić	Zagreb	1927.	14.782,50
Čedomil	Jurić	Zagreb	1928.	17.212,50
Ivka	Jurić	Zagreb	1924.	14.782,50
Josip	Jurić	Rijeka	1922.	2.430,00
Luka	Jurić	Sarajevo	1929.	45.859,50
Mara	Jurić	Mostar	1922.	9.949,50
Marko	Jurić	Osijek	1924.	8.167,50
Nevenka	Jurić	Sarajevo	1927.	5.656,50
Petar	Jurić	Ljubuški	1927.	5.940,00
Štipan	Jurić	Rupe	1930.	526,50
Tomislav	Jurić	Mostar	1931.	6.142,50
Vid	Jurić	Klobuk	1913.	14.782,50
Anto	Jurilj	Zagreb	1931.	40.540,50
Ivan	Jurilj	Široki Brijeg	1920.	8.991,00
Veronica	Jurilj	Široki Brijeg	1920.	7.357,50
Ante	Jurin	Petrčane	1927.	270,00
Ivan	Juriša	Klana	1925.	5.454,00
Janja	Jurišić	Posušje	1911.	2.551,50
Janja	Jurišić	Kiseljak	1926.	9.855,00
Luka	Jurišić	Virovitica	1924.	5.224,50
Marijan	Jurišić	Krk	1924.	26.865,00
Marko	Jurišić	Split	1926.	69.093,00
Petar	Jurišić	Čačinci	1927.	9.855,00
Stanko	Jurišić	Rešetari	1923.	5.089,50
Andrija	Jurković	Studenac	1925.	44.428,50
Antun	Jurković	Sl. Brod	1925.	4.927,50
Duro	Jurković	Duga Resa	1931.	405,00
Josip	Jurković	Vel. Gorica	1931.	50.031,00
Malića	Jurković	Rijeka	1919.	27.081,00
Vilko	Jurković	Zagreb	1911.	7.780,50
Ivan	Jurlina	Zagreb	1922.	12.163,50
Katarina	Jusufović	Sunja	1920.	17.482,50
Duro	Jušić	Štefanje	1928.	5.305,50
Vlaho	Kačić	Vel. Gorica	1926.	26.365,50
Krešimir	Kačić Karlin	Zagreb	1933.	11.070,00
Ruža	Kain	Selnik	1925.	13.810,50
Ivka	Kalajžić	Split	1926.	18.711,00
Ivan	Kalmeta	Zadar	1927.	6.547,50
Branimir	Kamenar	Rijeka	1925.	3.645,00
Milan	Kampić	Tompojevci	1926.	20.641,50
Jozo	Kanaet	Hrvache	1929.	2.430,00
Petar	Kanape	Rijeka	1922.	11.475,00
Petar	Kancelar	Pula	1919.	9.855,00
Zlata	Kanceljak	Samobor	1926.	28.876,50
Stjepan	Kandera	Breznica Našička, Je-lisavec	1930.	4.927,50
Đurdica	Kao	Rešetari	1926.	25.731,00
Jela	Kapetanović	Kiseljak	1925.	5.751,00
Josip	Kapš	Gospic	1917.	22.140,00
Stjepan	Kapudija	Stnec Sam.	1921.	4.927,50
Bozo	Karačić	Široki Brijeg	1927.	2.430,00
Iva	Karačić	Mostar	1922.	4.050,00
Jure	Karačić	Ivankovo	1928.	7.357,50
Marko	Karačić	Široki Brijeg	1913.	47.182,50
Mijo	Karakas	Čokadinci	1925.	24.637,50
Danko	Karaman	Zagreb	1920.	12.163,50
Roko	Karamarko	Sv. Filip i Jakov	1906.	14.782,50
Živko	Karanović	Dakovo	1930.	10.206,00
Ivan	Karatur	Hrv. Kostajnica	1927.	27.796,50
Jakov	Karaula	Tugare	1925.	71.590,50

IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS	IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS
Niko	Karaula	lalžabet	1928.	24.057,00	Milka	Kolarec	Sisak	1927.	3.240,00
Ante	Karega	Skradin	1930.	3.240,00	Stjepan	Kolarek	Zagreb	1929.	9.855,00
Stjepan	(Casner	Sv. I. Zelina	1930.	14.782,50	Josip	Kolarić	Varaždin	1926.	23.301,00
Franjo	Kasta	Rijeka	1927.	4.927,50	Katarina	Kolarić	Gračenica (Voloder)	1924.	13.189,50
Rafael	Kaštelani	Dubrovnik	1925.	28.687,50	Vinko	Kolarić	Voj. Kloštar	1926.	13.068,00
Josip	Kaštela	Zadar	1914.	29.200,50	Ivan	Kolibaš	Zagreb	1927.	12.744,00
Dragomir	Kaštelan	Rab	1921.	17.725,50	Dragutin	Kolić	Rijeka	1915.	9.490,50
Stjepan	Katalenić	Kućanci	1927.	26.325,00	Josip	Kolić	Zagorje Ogulinsko	1924.	4.927,50
Mate	Katalinić kod K. Katalinić	Vratnik	1919.	7.357,50	Milka	Kolić	Požega	1927.	27.877,50
Jozo	Katavić	Čapljina	1925.	81.054,00	Stjepan	Koller	Zagreb	1917.	4.644,00
Baltazar	Katić	Pula	1927.	12.285,00	Mara	Kolobara	Mostar	1924.	3.240,00
Nikola	Katić	Duga Resa	1928.	4.927,50	Stojka	Kolobara	Mostar	1924.	22.639,50
Tomislav	Katić	Zagreb	1927.	4.927,50	Ilija	Kolobarić	Mostar	1913.	675,00
Marin	Katunarić	Split	1913.	9.855,00	Iva	Kolobarić	Š. Brijeg	1928.	10.057,50
Iva	Katura	D. Mamici - BiH	1923.	7.695,00	Ana	Kolovrat	Zagreb	1927.	28.215,00
Stjepan	Kaurić	Varaždin	1930.	378,00	Nedjeljko	Komar	Zagreb	1925.	11.475,00
Nada	Kaurloto	Zadar	1933.	2.605,50	Ivan	Komes	Koprivnica	1925.	9.855,00
Ivica	Kauzlaric	Ivančić-Grad	1927.	18.792,00	Luka	Komesarović	Drenovci	1919.	4.927,50
Viktor	Kavalir	Virovitica	1925.	6.736,50	Milan	Komiljenović	Andrijaševci	1920.	19.035,00
Vera	Kazazović	Zagreb	1927.	9.855,00	Jela	Komšić	Kiseljak	1922.	9.652,50
Milan	Kazenski	Osišek	1924.	5.440,50	Boris	Konigshofer	Krap. Toplice	1928.	7.357,50
Vicko	Kegalj	Split	1928.	1.134,00	Filip	Kontić	Trogir	1929.	8.059,50
Zlatko	Keglović	Rijeka	1928.	14.782,50	Nikola	Kontić	Zadar	1934.	2.457,00
Luča	Kelava	Tomislavgrad	1919.	9.855,00	Ivan	Konjevod	Imotski	1918.	19.602,00
Aleksa	Keleković	Varaždin	1925.	12.285,00	Dragica	Konjić	Zagreb	1928.	7.371,00
Petar	Keleminić	Samobor	1928.	4.927,50	Antun	Kopač	Korčula	1900.	1.174,50
Stjepan	Kenčec	Sv. Ivan Zelina	1921.	2.430,00	Berislav	Kopač	Zagreb	1927.	17.212,50
Branko	Kerić	Pula	1925.	24.637,50	Marko	Kopčalić	Strošinac	1929.	7.357,50
Pavao	Kermek	Čakovec	1931.	4.590,00	Kata	Kopilaš	Mostar	1925.	4.927,50
Nikola	Kern	Ludbreg	1928.	25.785,00	Ana	Kopjar	Cirkvena	1930.	11.016,00
Marica	Kernjak	Čakovec	1927.	9.855,00	Draško	Koporc	Zagreb	1915.	11.029,50
Terezija	Keser	Zagreb	1928.	30.834,00	Bozo	Kopričanec	Požega	1922.	4.927,50
Marija	Kešer	Bjelovar	1924.	7.357,50	Robert	Koprivnjak	Krap. Toplice	1926.	41.067,00
Antun	Kešerac	N. Kapela	1915.	2.430,00	Magdalena	Kordić	Osišek	1925.	4.927,50
Anica	Kevo	Mostar	1924.	4.927,50	Pero	Kordić	Baška Voda	1930.	405,00
Dragica	Kezele	Garešnica	1930.	4.927,50	Fadil	Koredžija	Sarajevo	1925.	11.488,50
Ana	Kin	Sl. Brod	1927.	9.855,00	Marko	Korunić	Smokvica	1928.	4.050,00
Melita	Kinder	Zagreb	1919.	5.305,50	Dragutin	Kos	Križevci	1925.	30.294,00
Stjepan	Kinč	Mocinec	1925.	12.285,00	Josip	Kos	Križevci	1924.	2.835,00
Barbara	Kirinčić	Kravarsko	1927.	2.430,00	Ljerka	Kos	Zagreb	1924.	19.710,00
Josip	Kirinec	Zagreb	1924.	1.876,50	Milan	Kos	Sv. Križ Začretje	1928.	14.593,50
Dragutin	Kiš	Špišić Bukovica	1929.	9.990,00	Zvonko	Kos	Osišek	1926.	1 390,50
Duro	Kiš	Zdenci	1925.	38.866,50	Ivan	Košić	Krk	1922.	26.959,50
Ivan	Klaić	Zagreb	1925.	4.927,50	Stjepan	Kosorčić	Zagreb	1935.	3.982,50
Mile	Klanac	Dakovo	1924.	5.778,00	Malija	Kostanjevac	Kutina	1925.	11.731,50
Branko	Klapirić	Vinjani Donji	1932.	3.645,00	Mihovil	Kostelac	Otočac	1924.	24.637,50
Felicij	Klarić	Kaštel Lukšić	1926.	2.781,00	Malija	Kostelnik	Split	1926.	14.782,50
Zlatko	Klement	Zagreb	1929.	1.849,50	Josip	Kostešić	Argentina	1923.	9.855,00
Valerij	Klobas	Matulji	1926.	24.637,50	Stanislav	Kostešić	Zagreb	1925.	11.218,50
Amalija	Klobučar	Garešnica	1926.	9.855,00	Tade	Kostić	St. Mikanovci	1924.	1.525,50
Vinko	Klobučar	Črvar	1925.	9.855,00	Vilhelm Stjepan	Košec	Sarajevo	1914.	27.148,50
Rudolf	Klobučar	Dubrovnik	1929.	2.025,00	Agata	Košić	Ivančić Grad	1926.	12.771,00
Stjepan	Klobučarić	Čakovec	1932.	12.960,00	Edvard	Košić	Virovitica	1926.	5.089,50
Stjepan	Knapić	Sokolovac	1924.	31.806,00	Mirko	Koštarić	Ludbreg	1925.	20.803,50
Zorka	Knešaurek Dusper	Zagreb	1919.	3.942,00	Ljubica	Koštro	Posušje	1919.	12.150,00
Juraj	Knez	Zagreb	1913.	20.223,00	Ana	Kota	Zagreb	1928.	10.530,00
Danijel	Knezović	Zagreb	1927.	14.782,50	Zoran	Kotarski	Zagreb	1925.	19.278,00
Ivan	Knezović	Grude	1926.	14.107,50	Ivan	Kotlar	Zadar	1929.	2.835,00
Jozo	Knezović	Široki Brijeg	1926.	26.095,50	Paula	Kotnik	Zagreb	1927.	2.862,00
Katarina	Knezović	Sl. Brod	1926.	15.768,00	Josip	Koturić	Domaljevac	1928.	10.759,50
Lucija	Knezović	Zagreb	1928.	4.509,00	Mato	Koturić	Orašje	1926.	3.861,00
Miljenko	Knezović	Zagreb	1932.	11.110,50	Ana	Kovacs	Prelog	1925.	9.855,00
Ivica	Knežević	Kiseljak	1910.	8.802,00	Alojzije	Kovač	Vinkovci	1925.	20.736,00
Jakob	Knežević	Garčin	1928.	13.095,00	Ana	Kovač	Osišek	1926.	7.384,50
Jure	Knežević	Fužine	1925.	9.598,50	Franjo	Kovač	Split	1930.	10.273,50
Marija	Knežević	Bjelovar	1928.	2.430,00	Štef	Kovač	Bunjani	1928.	16.996,50
Pavao	Knežević	Biograd	1927.	12.285,00	Ante	Kovačević	Sarajevo	1926.	7.357,50
Pavle	Knežević	Sl. Brod	1928.	58.576,50	Boris	Kovačević	Zagreb	1930.	2.430,00
Regina	Knežević	Našice	1927.	4.927,50	Božidar	Kovačević	Karlovac	1928.	22.693,50
Marko	Kobaš	Babina Greda	1921.	19.467,00	Duro	Kovačević	Koske	1928.	20.493,00
Zvonimir	Kocijan	Zagreb	1927.	4.927,50	Franjo	Kovačević	Zadar	1928.	4.927,50
Josip	Kokan	Split	1929.	14.782,50	Ivan	Kovačević	Hrv. Kostajnica	1924.	14.782,50
Nada	Kokanović	Zagreb	1925.	23.935,50	Luka	Kovačević	Dakovo	1922.	9.855,00
Albin	Kokot	Cestica	1927.	19.912,50	Manda	Kovačević	Čaglić	1927.	9.855,00
Marija	Kokot	Lekenik	1928.	9.855,00	Marija	Kovačević	Zagreb	1928.	13.095,00
Anton	Kolaković	Ličko Lešće	1904.	5.737,50	Martin	Kovačević	Gospic	1931.	20.344,50
Nikola	Kolar	Zagreb	1924.	22.005,00					(nastavit će se)

PETAR PJERO ANTUNOVIĆ: JOŠ JEDNA NEDUŽNA PARTIZANSKA ŽRTVA

Roden je u Kaštel Sućurcu 29. prosinca 1916. kao sin Silvestra i Antice. U Kaštel Sućurcu je završio osnovnu školu, klasičnu gimnaziju započeo je u sjemeništu na Badiji (Korčula) a završio je u Splitu. Poslije završene škole živi u svome rodnom mjestu, a radij edno vrijeme u općini u Kaštel Lukšiću. U slobodno vrijeme se bavi slikanjem i glazbom. Godine 1939. u Kaštel Sućurcu priređuje izložbu svojih slika među kojima se ističu Gospa na Hladi i portret župnika don Ante Rubinjolića.

5. prosinca 1943. godine kada je bombardiran Kaštel Sućurac, gubi oba roditelja i obiteljsku kuću i tako sve svoje slike. Jedino što je sačuvano od njegovih slika do danas su slike Gospe na Hladi, a nalaze se kod obitelji Sokol i Šiškov te u stolnoj crkvi u Kaštel Sućurcu.

Nakon obiteljske tragedije, ostavši bez krova nad glavom, odlazi u Kaštel Štafilić s bratom Vinkom, gdje su se smjestili kod sestre. Zapošjava se u općini Donja Kaštela 1944. kao činovnik. Iste godine u listopadu napušta Kaštela i odlazi u Zagreb, U Zagrebu 1945. uhićuju ga komunističke vlasti, a poslije provedene istrage pušten je na slobodu, te ostaje u Zagrebu.

Nakon nekoliko mjeseci od prvog uhićenja ponovno ga hapse (najvjerojatnije po nalogu komunističkih vlasti iz rodnog mu Kaštel Sućurca).

Prijatelji ga redovito posjećuju u zatvoru i nose mu hranu i potrepštine. Prilikom jednog posjeta ga nisu našli. Rodbina i prijatelji uzaludno su tragali da bi nešto više doznali o njegovoj sudbini, ali nigdje nisu dobili odgovor, gdje je. Njegov svaki trag se gubi u zagrebačkom zatvoru početkom druge polovine 1945.

Poznato je da su se tada izvodile masovne likvidacije hrvatskih rodoljuba od komunističkih vlasti.

Ni današnje vlasti se nisu mnogo potrudile da otkriju pravu istinu ovakvih tragedija hrvatskih sinova.

Jure Antunović

Neka mu je laka Hrvatska zemlja gdje god počiva. •

U SPOMEN MILAN HANŽEKOVIĆ

umro u 77. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN ANTUN NALBANI

1931.-1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN FRANJO CEROVEČKI

umro 21.9.1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ Podružnica Krapina

U SPOMEN NIKOLA ŠILOVIĆ

rođen 1921. u Gračacu, Sv. Rok, umro u Oreševici
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN MARGITA BALOG

rođ. 1929., umrla 1997. u Virovitici
Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN BOŽO GOJEVIĆ

1924.-1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN JOSIP VREKALIĆ

1925.-1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN VINKO JURIĆ

1939.-1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN MARA PINTARIĆ

umrla u 83. godini života

Laka joj bila hrvatska zemlja!

TUŽNO SJEĆANJE na dragoga AUGUSTINA TOMLINOVIĆA

27.11.1994.-27.11.1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

IN THIS ISSUE

The central focus of this issue is on reports from the Fifth Assembly of the Croatian Association of Political Prisoners (HDPZ) and the VIII th Congress of the International Association of Former Political Prisoners and Victims of Communism (IA).

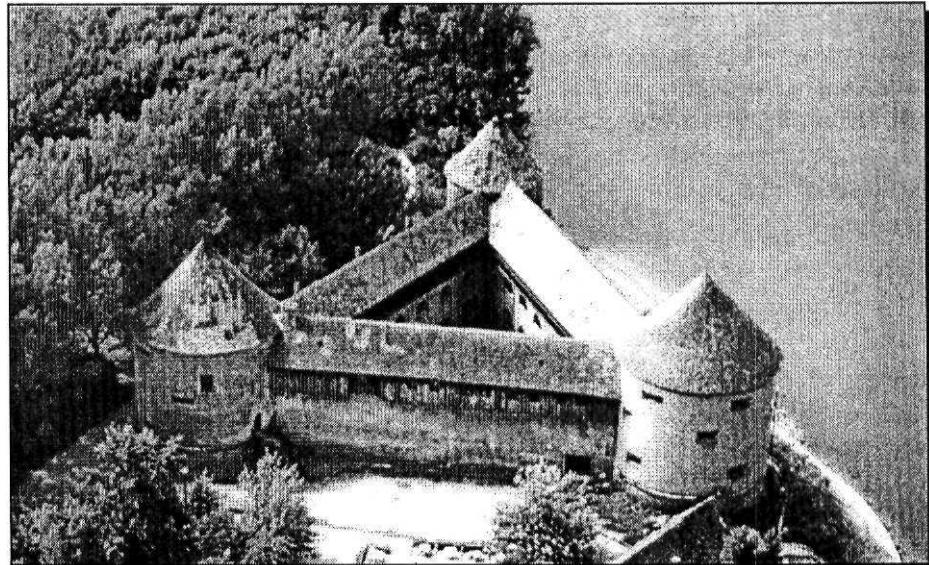
***

The Fifth Assembly of the HDPZ was held in Zagreb, 24 October 1999. In the presence of high officials from the Croatian Government and numerous foreign guests, some three hundred delegates in attendance unanimously supported the report on the activities during the past two year mandate which was presented by the HDPZ leadership. The Assembly was at the same time, the forum for the election of new officers, and as such the next two year mandate was decided upon. The president of the association once again is **Ms. Kaja Pereković**, while **Ljubomir Gotovac, Jure Knezović** and **Andrija Vučemil** were elected as vice presidents.

Concluding documents presented at the Assembly highlighted support by the association of former political prisoners that Croatia too, as is the case in other European countries, should adopt lustration legislature. This would disable the subtle return of communist criminals to take positions of office in future governments. Croatia is one of the few countries where legislation of this kind, does not exist.

***

A similar atmosphere could be felt at the VIIIth Congress of the International Association of Former Political Prisoners and Victims of Communism (IA). The congress was held between 25 and 28 October 1999 in the medieval town of Dubrovnik. It was sponsored by Croatian President **Franjo Tuđman** while distinguished government officials were also present. Delegates from twelve member countries attended while the remaining IA members

The old town of Sisak (16th Century)

forwarded their absentee notices. The focal theme of the congress was overcoming the repercussions of former communist tyrannies. This was the theme of most papers presented and reports. The final resolution adopted at the conclusion of the congress was in a similar spirit.

The congress too, was the forum for elections of bodies to the IA. A decision was adopted by which Berlin is to be the permanent seat of the IA. The new president of the association is **Jure Knezović**, making him the first Croat to head an international association.

***

The transfer of the earthly remains of Croatian idealist **Ante Bruno Bušić** is touched on by **Kaja Pereković, Dinko Jonjić** and **Zdenko Lozo**. Bruno Bušić was born in 1939 in Croatia's south and as a high school student he already began to publish literary works. Due to his expressive nationalist and liberal consciousness, he and a group of school colleagues were thrown out of their school. Later he managed to continue his education. During the period when a limited level of democracy was felt in Croatia, better known as the *Croatian Spring* (1967 - 1971), Bušić published a series of articles in which he

analysed several taboo topics. He wrote about the manipulation of the numbers of war victims; of the economic exploitation of Croatia; oppression of Croatianism and preference for Serbs; the national structure of government bodies; the abuse tactics used by communist power mongers etc.

As a result, Bušić was arrested and sentenced to imprisonment in 1972. It was at this time, that several thousand Croats were sentenced to prison terms while 100,000 were exposed to police terror and other forms of persecution. The Yugoslav regime pronounced all Croats who yearned for freedom, democracy and independent state, as "fascists". When he was released from jail, Bušić emigrated. His modern and dynamic ideals soon brought him to the fore as one of the leading Croats and organisers. Because he and his 'pen' were so dangerous to the Yugoslav regime, Belgrade decided he should be liquidated. Similarly to hundreds of distinguished Croats before him, Bušić was brutally murdered. The Yugoslav secret police killed him in Paris on 16 October 1978 and now his earthly remains were transferred to Croatia, 21 years after his death. •

IN DIESEM HEFT

Jm Mittelpunkt dieses Heftes sind Reportagen der V. Vollversammlung der Kroatischen Gesellschaft der politischen Häftlinge (HDPZ) und des VIII. Kongresses der Internationalen Assoziation ehemaliger politischer Gefangener und Opfer des Kommunismus (IA).

***

Die V. Vollversammlung der HDPZ fand am 24. Oktober 1999 in Zagreb statt. In Anwesenheit hoher Regierungsvertreter der Republik Kroatien und einer grossen Anzahl an ausländischen Gästen, haben um die dreihundert anwesenden Abgeordneten einstimmig den Bericht über die Tätigkeit im Laufe des vorgängigen zweijährigen Mandats unterstützt, den die Leitung der HDPZ unterbreitet hat. Da dies auch eine Wahlvollversammlung war, wurde über die Struktur der Leitung für die kommenden zwei Jahre entschieden. Als Präsidentin wurde erneut **Kaja Pereković** gewählt und als Vizepräsidenten **Ljubomir Gotovac**, **Jure Knezović** und **Andrija Vučemil.**

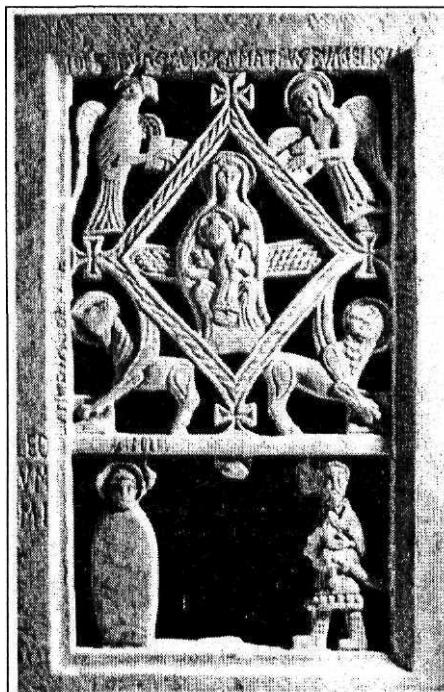
In den Abschlussdokumenten der Vollversammlung wurde der Einsatz der Assoziation der ehemaligen Gefangenen hervorgehoben, dass auch in Kroatien, wie in anderen europäischen Ländern, das Lustrationsgesetz verabschiedet werden solle. Mit ihr könnte man die versteckte Rückkehr der kommunistischen Verbrecher an die Macht unmöglich machen, und Kroatien ist eines der wenigen Länder, in der diese Gesetze nicht existieren.

***

Eine ähnliche Stimmung herrschte auch beim 8. Kongress der Internationalen Assoziation ehemaliger politischer Gefangener und Opfer des Kommunismus (IA). Der Kongress fand vom 25. bis 28. Oktober 1999 in der kroatischen mittelalterlichen Stadt Dubrovnik statt. Der

Schirmherr des Kongresses war der Präsident der Republik Kroatien, **Dr. Franjo Tuđman**, und am Kongress nahmen bedeutende Angehörige der kroatischen Regierung teil. Am Kongress nahmen Vertreter aus 12 Ländern teil, während die übrigen Mitglieder der IA ihre Abwesenheit entschuldigten. Das Kernthema des Kongresses war die Aufarbeitung der Folgen der kommunistischen Tyrannei. Damit befasste sich die Mehrzahl der Vorträge und Referate und in diesem Sinne ist auch die Kongressre-

Zdenko Lozo. Bruno Busic wurde 1939 im kroatischen Süden geboren, und begann noch als Gymnasiast mit der Veröffentlichung seiner literarischen Werke. Wegen seiner ausgeprägten nationalen und freiheitlichen Bewusstheit wird er, zusammen mit einigen Kollegen, von der Schule verwiesen. Später gelingt es ihm trotzdem die Schulbildung fortzusetzen. In der Zeit des eingeschränkten demokratischen Erwachens, bekannt unter der Bezeichnung *Kroatischer Frühling* (1967-1971), veröffentlicht Busic eine Anzahl an Texten, in denen er die bis dahin verbotenen Themen problematisiert. Er schreibt über die Manipulation der Kriegsopfer, über die wirtschaftliche Ausbeutung Kroatiens, über die Unterdrückung des Kroatentums und die Bevorzugung des Serbentums, über die nationale Struktur in staatlichen Institutionen, über den Missbrauch nach denen die kommunistischen Machthaber greifen usw.

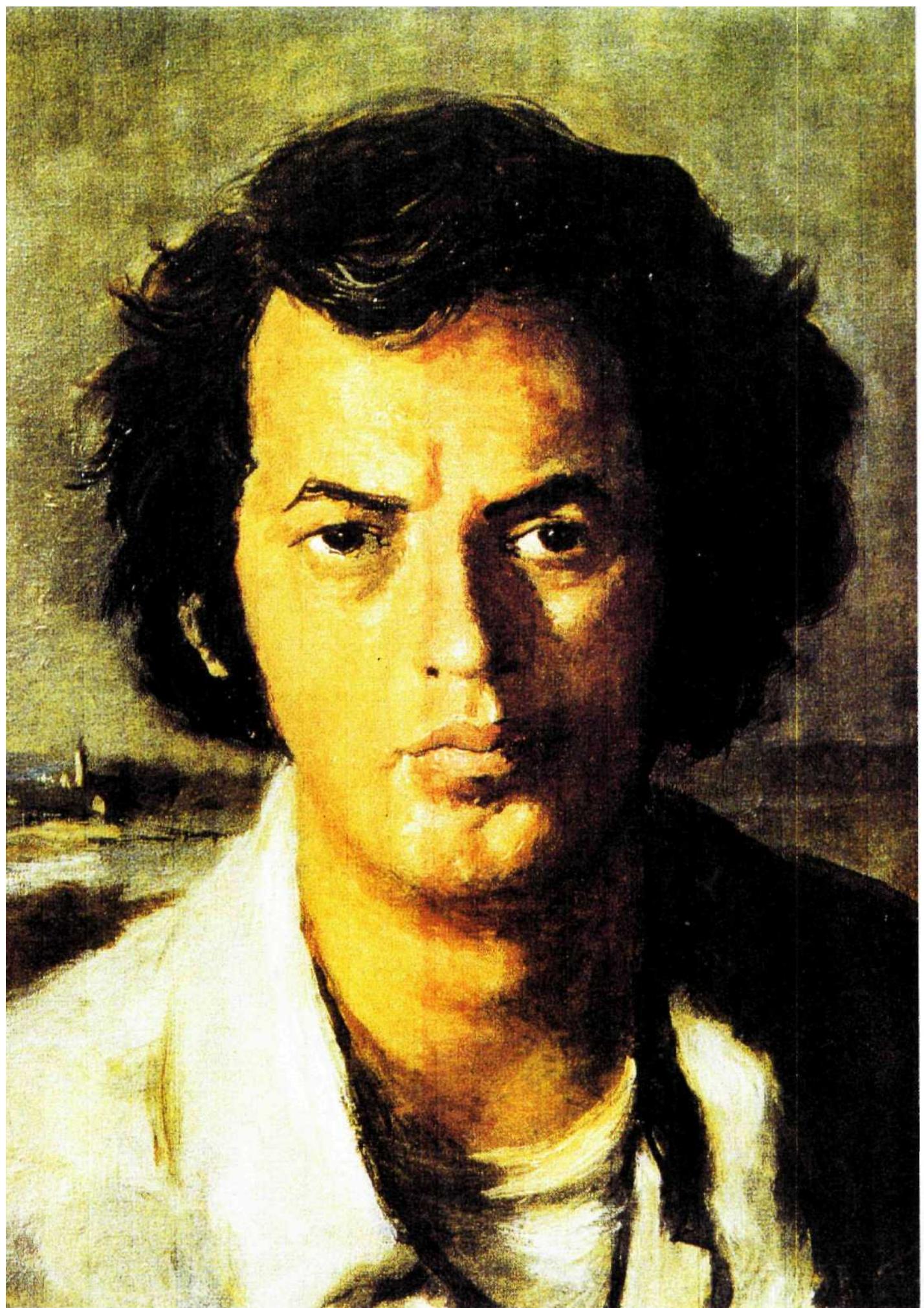
Transena aus Biskupija bei Knin (11. Jahrhundert)

solution verabschiedet worden.

Auch dieser Kongress war ein Wahlkongress. Es ist der Beschluss verabschiedet worden, dass der ständige Sitz der IA in Berlin ist und zum neuen Präsidenten wurde **Jure Knezović** gewählt. So wurde er zum ersten Kroaten an der Spitze einer internationalen Assoziation.

***

Über die Überführung der sterblichen Überreste des **Ante Bruno Bušić** schreiben **Kaja Pereković**, **Dinko Jonjić** und

Josip Crnobori: Bruno Bušić

